

KÜTAHYA EKONOMİSİ, YAPISAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

PROF. DR. RAMAZAN KILIÇ

EĞİTİM
yayınevi

KÜTAHYA EKONOMİSİ, YAPISAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Ramazan Kılıç

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Tasarım Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-385-693-9

1. Baskı, Aralık 2025

Kütüphane Kimlik Kartı

KÜTAHYA EKONOMİSİ, YAPISAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Ramazan Kılıç

X+197 s., 210x297 mm

Kaynakça var, izin yok.

E-ISBN: 978-625-385-693-9

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mechanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM
yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah.
Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok,
No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah.
10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
bilgi@kitapmatik.com.tr

EĞİTİM YAYINEVİ
GRUBU

EĞİTİM
yayınevi

SALON
yayınları

Kitapmatik
yayınları

kitapmatik
İnternetteki kitaplarınız

EĞİTİM
kitabevi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	X
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM KÜTAHYA

GİRİŞ	1
1. KÜTAHYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	1
1.1.KÜTAHYA’NIN KONUMU, TÜRKİYE VE BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ	4
1.2.KÜTAHYA İLİNİN TARİHİ.....	4
1.3. KÜTAHYA’NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	5
1.3.1. İklimi	5
1.3.2. Kütahya’nın Dağları	5
1.3.3. Kütahya’nın Ovaları	6
1.3.4. Kütahya’nın Akarsuları	7
1.4. KÜTAHYA’NIN EKONOMİK YAPISI	8
1.4.1. Tarım ve Hayvancılık.....	8
1.4.2. Sanayii	9
1.4.3. Ticaret	10
1.4.4. İstihdam ve İşsizlik.....	10
1.4.5. Nüfus ve Göç	10
1.5. ALTYAPI HİZMETLERİ	15
1.5.1. Ulaşım ve Eğitim Durumu.....	15
1.5.1.1. Ulaşım.....	15
1.5.2. Eğitim	15
1.5.2.1. Üniversiteler	21
1.5.2.1.1. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.....	21
1.5.2.1.2. Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi	22
1.5.3. Sağlık	22
1.5.3.1. Hastaneler	22
1.5.3.2. Toplum Sağlığı Merkezleri	23

İKİNCİ BÖLÜM KÜTAHYA’DA ÇİNİCİLİK SEKTÖRÜ

GİRİŞ	24
1. ÇİNİCİLİK KAVRAMI VE ÇİNİ SANATININ KÜTAHYA'DAKİ GELİŞİM SÜRECİ.....	24
1.1. ÇİNİ KAVRAMI VE TANIMI	24
1.2.KÜTAHYA’DA ÇİNİCİLİĞİN GELİŞİMİ.....	25
1.3.KÜTAHYA’DA ÇİNİCİLİK FAALİYETİ İLE İLGİLENEN ATÖLYE VE İŞLETME SAYISI	29
1.4. ÇİNİCİLİK SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM	31
1.5. ÇİNİ ÜRETİM VE SATIŞ DURUMU	31
1.6. KÜTAHYA’NIN ÇİNİ VE SERAMİK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ	32
1.6.1.Kütahya’nın İBBS Düzey 2’ye Göre Seramik Mamulleri Bakımından Görünümü	34
1.6.2.Kütahya’nın İBBS Düzey 1’e Göre Seramik Mamulleri Bakımından Ege Bölgesindeki Görünümü	36
1.6.3.Kütahya’nın Uyumu Sağlanmış (Armonize) Mal Tanımı ve Kodlama Sistemine Göre Seramik Mamulleri Bakımından Görünümü	37

1.6.4.Kütahya'nın Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırmasına Göre Seramik Mamulleri Bakımından Görünümü	38
2.KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN EKONOMİK ve SOSYO-KÜLTÜREL YÖNLERİ	40
2.1.KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN EKONOMİK YÖNLERİ	40
2.2. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİN SOSYO-KÜLTÜREL YÖNLERİ	42
3. Kütahya Çiniciliğinin Geleceği.....	46
4. KÜTAHYA'DAKİ ÇİNİLİ ESERLER.....	47
5. KÜTAHYA DIŞINDA BULUNAN VE KÜTAHYA ÇİNİLERİ İLE SÜSLENEN ESERLER.....	50
6. KÜTAHYA ÇİNİCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	51
7.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜTAHYA'DA MADENCİLİK SEKTÖRÜ VE EKONOMİK DEĞERİ

GİRİŞ.....	54
1.TÜRKİYE'DE MADENCİLİK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ.....	56
2. KÜTAHYA'NIN MADEN REZERVLERİ.....	58
3. KÜTAHYA'DA MADENCİLİKSEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ	63
4.TÜRKİYE MADEN YATAKLARI İÇİNDE KÜTAHYA MADEN YATAKLARININ YERİ VE ÖNEMİ.....	66
4.1. METALİK MADENLER: EKONOMİK KATKI VE ENDÜSTRİYEL ÖNEMİ	66
4.2. ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER: KÜRESEL REKABET GÜCÜ	67
4.3. ENERJİ KAYNAKLARI: ULUSAL GÜVENLİK BOYUTU	67
4.4. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ VE ÖNERİLER	67
5. MADEN YATAKLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	68
5.1. KAOLEN (ŞAP) İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	68
5.2. FELDİSPAT-PEGMATİT İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	69
5.2.1. SİMAV PEGMATİT YATAKLARI	69
5.2.2. SİMAV İLÇESİ AZİZLER, ACEMLER KÖYÜ ÇEVRESİ FELDİSPAT PEGMATİT YATAKLARI	69
5.2.3. SİMAV İLÇESİ, KÜLCÜ, KURTDUMAN KÖYLERİ FELDİSPAT- PEGMATİTLERİ	69
5.2.4. SİMAV-KARACAVIRAN VE HACIAHMET KÖYLERİ ÇEVRESİNDE FELDİSPAT-PEGMATİT YATAKLARI.....	69
5.2.5. SİMAV İLÇESİ SÖĞÜT, KALKAN KÖYLERİ ÇEVRESİNDEKİ PEGMATİT YATAKLARI.....	70
5.3. ANTİMUAN İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR KÜTAHYA CİVARI ANTİMUAN CEVHERLEŞMESİ	70
5.4. MANYEZİT İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	71
5.5. BOR TUZU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	73
5.6.GRAFİT İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	73
6. KÜTAHYA' DA MADEN YATAKLARININ ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	74
6.1. BOR MİNERALLERİ	74
6.2. MANYEZİT.....	75
6.3. ANTİMUAN	75
6.4. DEMİR.....	76
6.5. ALÜNİT-(ŞAP).....	76
6.6. KAOLEN	77
6.7. FLÜORİT.....	77
6.8. FELDİSPAT.....	78
6.9. BİTÜMLİ ŞİŞT	78
6.10. ÇİMENTO HAMMADDELERİ.....	79
6.11. MERMER.....	79

6.12. KURŞUN ÇİNKO YATAKLARI	80
6.13. KÜKÜRT	80
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **KÜTAHYA'DA TARIM VE HAYVANCILIK**

GİRİŞ.....	82
I. TARIM SEKTÖRÜNÜN KÜTAHYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ	82
1. KÜTAHYA'DA TARIMSAL ÜRETİM DESENİ	82
2. KÜTAHYA'DA YAĞIŞ	82
3.KÜTAHYA'DA BİTKİ ÖRTÜSÜ.....	83
4. TARIMIN EKONOMİYE KATKISI	83
5. KÜTAHYA TARIMINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR.....	84
6. DEVLET POLİTİKALARI VE DESTEKLER	84
7. GELECEK İÇİN POTANSİYEL ALANLAR	84
8. DEĞERLENDİRME.....	84
9. SONUÇ VE ÖNERİLER	84
II. KÜTAHYA'DA HAYVANCILIK	84

BEŞİNCİ BÖLÜM **KÜTAHYA'DA TURİZM SEKTÖRÜ**

GİRİŞ.....	90
1. TURİZM SEKTÖRÜ	92
2. KONAKLAMA TESİSLERİ	93
3. YEME-İÇME VE EĞLENCE YERLERİ	98
4. MESİRE VE DİNLENME YERLERİ	99
4.1 ÇAMLICA ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ.....	99
4.2.ILICA ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	99
4.3 ANASULTAN ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	99
4.4.EBEM ÇAMLIĞI ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	100
4.5.HİSARLIKTEPE ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	100
4.6. MURAT DAĞI ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	100
4.7. GÖLCÜK ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	100
4.8. KURUÇAY GÖLETİ ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	100
4.9. TETİK ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ.....	101
4.10. MIZIK ÇAMI.....	101
4.11. BİN YILLIK KESTANE AĞACI	101
4.12. VAKIF ÇAMLIĞI	101
4.13. DOMANIÇ KAŞALIÇ TABİAT KORUMA ALANI	101
4.14.ENNE ORMAN İÇİ DİNLENME MERKEZİ	101
4.15. ŞAHMELEK MEVKİİ	101
5.TARİHİ ESERLER	101
5.1. TARİHİ ESERLER LİSTESİ	102
6. FUAR, PANAYIR VE DİĞER FAALİYETLER	105
7. KATILIM SAĞLANAN FUAR ve TANITIM GÜNLERİ.....	107
8. YEME-İÇME VE EĞLENCE YERLERİ	107

9. MESİRE VE DİNLENME YERLERİ	108
9.1. ÇAMLICA ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ.....	109
9.2. ILICA ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	109
9.3. ANASULTAN ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	109
9.4. EBEM ÇAMLIĞI ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	109
9.5. HİSARLIKTEPE ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	109
9.6. MURAT DAĞI ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	109
9.7. GÖLCÜK ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	110
9.8. KURUÇAY GÖLETİ ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ	110
9.9. TETİK ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ.....	110
9.10. MIZIK ÇAMI.....	110
9.11. 1000 YILLIK KESTANE AĞACI.....	110
9.12. VAKIF ÇAMLIĞI	110
9.13.DOMANIÇ KAŞALIÇ TABİAT KORUMA ALANI	111
9.14.ENNE ORMAN İÇİ DİNLENME MERKEZİ	111
9.15.ŞAHMELEK MEVKİİ	111
9.16.ŞABAN DEDE TÜRBESİ MESİRE ALANI	111
10.KÜTAHYA'DA AKTİF TURİZM TÜRLERİ VE GELİŞME POTANSİYELİ OLAN TURİZM ALANLARI.....	111
10.1. TERMAL TURİZM	111
10.1.1.Merkez Harlek (Ilıcaköy) Kaplıca Tesisleri	113
10.1.2.Merkez Yoncalı Kaplıcaları.....	114
10.1.3.Simav- Eynal Tesisleri	114
10.1.4.Simav-Naşa ve Çitgöl Kaplıca Tesisleri.....	115
10.1.5.Gediz- Ilıca Tesisleri	115
10.1.6.Gediz-Murat Dağı Kaplıca Tesisleri	116
10.1.7.Emet Kaplıcaları.....	116
10.1.8.Emet Dereli Kaplıca Tesisleri	117
10.1.9.Hisarcık Hamamköy Kaplıca Tesisleri	117
10.1.10.Tavşanlı Göbel Kaplıca Tesisleri.....	117
10.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER	118
10.2.1. Kütahya Kalesi	118
10.2.2. II. Yakup Çelebi Külliyesi	118
10.2.3 İshak Fakih Külliyesi	118
10.2.4. Ulu Camii	118
10.2.5. Dönerler Camii.....	118
10.2.6. Vacidiye Medresesi	118
10.2.7. Eski Hükümet Konağı.....	118
10.2.8. Aizanoi Antik Kenti	118
10.3. KÜTAHYA'DA GELİŞME POTANSİYELİ OLAN TURİZM ALANLARI	119
10.3.1. KÜLTÜR TURİZMİ GELİŞME ALANLARI	119
10.3.1.1. Kütahya Kent Merkezi	119
10.3.1.2. Tavşanlı Kent Merkezi	119
10.3.1.3. Çavdarhisar.....	120
10.3.1.4. Frig Vadisi	120
10.3.2. Doğa ve Yeşil Turizmi Gelişme Alanları.....	120
10.3.2.1. Murat Dağı	121

10.3.2.2. Gölcük Yaylası.....	122
10.3.3. SAĞLIK TURİZMİ GELİŞME ALANLARI	122
10.3.4. GÜNBÜRLİK TURİZM GELİŞME ALANLARI.....	122
10.3.5. UĞRAK NOKTALARI.....	122
10.4. KÜLTÜR TURİZMİ.....	123
10.4.1. ULU CAMİ	123
10.4.2. MEVLEVİHANE-DÖNENLER CAMİİ	124
10.4.3. TAVŞANLI ULU CAMİİ	124
10.4.4. ÇİNİLİ CAMİİ.....	124
10.4.5. SİMAV AĞA CAMİİ	125
10.4.6. YEŞİL CAMİİ	125
10.4.7. ŞAPHANE KOCASEYFULLAH CAMİ	125
10.4.8. HİDİRLİK MESCİDİ	125
10.4.9. MUVAKKİTHANE.....	125
10.4.10. MENZİLHANE.....	125
10.4.11. ŞEYH BUHARİ (GÜMÜŞEŞİK) TÜRBESİ.....	126
10.4.12. ANA SULTAN TÜRBESİ	126
10.4.13. DEDEBALİ TÜRBESİ	126
10.4.14. HAYME ANA TÜRBESİ.....	126
10.4.15. SUNULLAH GAYBİ TÜRBESİ.....	126
10.4.16. PAŞAM SULTAN TÜRBESİ.....	126
10.4.17. ŞAİR ŞEYHİ (HEKİM SİNAN)	127
10.4.18. CELALEDİN ÇELEBİ.....	127
10.4.19. KARA AHMED BEY TÜRBESİ	127
10.4.20. EVLİYA ÇELEBİ KÜLTÜR SANAT EVİ	127
10.4.21. EVLİYA ÇELEBİ ANITI	128
10.4.22. BEDESTENLER	128
10.4.23. BÜYÜK BEDESTEN.....	128
10.4.24. KÜÇÜK BEDESTEN.....	128
10.4.25. ESKİ HÜKÜMET KONAĞI	128
10.4.26. RÜSTEM PAŞA (MEDRESESİ) EL SANATLARI ÇARŞISI	128
10.4.27. ALTINTAŞ ÇAKIRSAZ HANI	128
10.4.28. KÜTAHYA VALİLİĞİ KÜLTÜR VE SANAT EVİ GERMIYAN BEYLİĞİ KONAĞI	129
10.5. MÜZELER VE ÖREN YERLERİ	129
11.TURİZMİN İL EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE SORUNLARI.....	129
11.1. İL EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	129
11.2. KÜTAHYA EKONOMİSİNDE TURİZMİN YERİ	130
11.3. TURİZM SEKTÖRÜNÜN KÜTAHYA İSTİHDAMINA KATKISI.....	132
11.4. TURİZMİN SORUNLARI	132
11.4.1. Mevcut Turizm Potansiyelinin Değerlendirilememesi.....	132
11.4.2. Toplumda Turizm Bilincinin Oluşması	133
11.4.3. Tanıtım Eksikliği.....	134
11.4.4. Turizme Verilen Teşviklerin Yetersizliği.....	134
11.4.5. Termal Turizm Merkezlerinde Sorunlar ve Öneriler.....	134
11.5. SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	135
11.5.1. Turizm Merkezleri İtibariyle Çözüm Önerileri	135

11.5.2. İl Düzeyindeki İdari Önlemler	135
11.5.3. Kütahya Kent Merkezinde Yapılması Gerekenler	136
11.5.4. Tavşanlı İlçe Merkezi için yapılması gerekenler:.....	136
11.5.5. Frig Vadisinde Yapılması Gerekenler	137
11.5.6. Merkez Fındık Köyü Mağaraları.....	137
11.5.7. Enne (Merkez) ve Kayaboğazı (Tavşanlı) Barajları	137
11.5.8. Mevcut Termal Turizm Merkezleri	137
11.5.9. Murat Dağı	138
11.5.10. Çavdarhisar (Aizanoi).....	138
11.5.11. Gölcük Yaylası (Simav)	138
12. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	138

ALTINCI BÖLÜM KÜTAHYA'DA GÖÇ OLGUSU

GİRİŞ.....	140
1. GENEL BİLGİLER	141
2. YABANCI UYRUKLU KİŞİLER	142
2.1.TÜRKİYE'YE GİRİŞ VE TÜRKİYE'DEN ÇIKIŞ	144
2.2. KÜTAHYA'YA GİRİŞ VE ÇIKIŞLAR	144
2.2.2. 2017 Yılında Kütahya ili Göç Analizi (Giriş ve Çıkışlar)	145
2.2.3. 2018 Yılında Kütahya ili Göç Analizi (Giriş ve Çıkışlar)	146
3. İKAMET İZNİ.....	146
3.1. KISA DÖNEM İKAMET İZNİ.....	147
3.2. AİLE İKAMET İZNİ.....	148
3.3. ÖĞRENCİ İKAMET İZNİ	148
3.4. ÇALIŞMA İZİNLERİ	148
3.5. DİĞER ÇALIŞMA İZİNLERİ	149
4. DÜZENSİZ GÖÇ	149
4.1. DÜZENSİZ GÖÇMENLER.....	150
4.2. GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI	150
4.3. GERİ KABUL ANLAŞMALARİ	150
5. SINIR DIŞI ETME.....	151
6. GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ İLE KABUL VE BARINMA MERKEZLERİ.....	152
7. ULUSLARARASI KORUMA	152
7.1. ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURU İŞLEMLERİ	153
7.2. ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURU İSTATİSTİKLERİ	153
8. GEÇİCİ KORUMA	154

YEDİNCİ BÖLÜM KÜTAHYA'DA İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

GİRİŞ.....	165
1. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI.....	166
1.1. KÜTAHYA'DA İŞSİZLİK	167
2. AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI.....	169
3. KÜTAHYA'DA SON 10 YILDA İŞSİZLİK VE İSTİHDAM	172
3.1. KÜTAHYA İLİNDE SANAYİLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	173

3.2. KÜTAHYA'DA KAYITLI İŞSİZLİK	174
SONUÇ.....	176

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA EKONOMİSİNİN YAPISAL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

GİRİŞ.....	177
1.KÜTAHYA'NIN YAPISAL SORUNLARI	178
2.KÜTAHYA'NIN YAPISAL SORUNLARININ SIRALAMASI	178
3.KÜTAHYA'NIN YAPISAL SORUNLARINA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	178
EK: Anket Formu.....	187
KAYNAKLAR	189

ÖNSÖZ

Kadim medeniyetlere beşiklik etmiş, her köşesi tarih ve kültürel zenginliklerle yoğrulmuş olan Kütahya, Türkiye'nin önemli illerinden birisidir. Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'in, "Kütahya'da bir ay kalana ne mutlu, iki ay kalacak olursanız, daha fazla müstefid ve münfeyiz olursunuz. Kütahya kusursuz bir güzeldir. Böyle kusursuz güzele zeval olur mu? Ya rab, bu memlekete kaza bela verme, cennet, Kütahya'nın ya altındadır ya üstünde, feda olsun Lahor, Keşmir, Tebriz Kütahya'ya" dizeleriyle övgüsünü kazanmış bir şehirdir Kütahya.

Bu kapsamlı çalışmanın temel amacı, Kütahya ilinin ekonomik ve sosyal gelişimini detaylı bir biçimde açıklamaktır. Çalışma, Kütahya'nın tarihsel süreç içerisindeki sosyo-ekonomik yapısını incelemekte, mevcut durumu ise güncel veriler ışığında ele almaktadır. Bu eser, Cumhuriyet dönemiyle sınırlı olarak hazırlanmış, verilerin toplanması, işlenmesi ve yorumlanmasına dayalı akademik bir çabanın ürünüdür.

Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde, İç Anadolu ile Ege arasında bir geçiş noktasında stratejik bir konuma sahip olan Kütahya, Hititler'den Osmanlı'ya uzanan köklü tarihiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Özellikle, Kurtuluş Savaşı'ndaki stratejik önemi, ulusal mücadelenin dönüm noktalarından olan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne ev sahipliği yapmasıyla da sabittir.

Çalışma boyunca, Kütahya'nın coğrafi özellikleri (iklimi, dağları, ovaları ve akarsuları), nüfus yapısı ve eğitim-sağlık alanındaki durumu detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Ekonomik yapı incelenirken; tarım ve hayvancılığın ağırlığına ek olarak, il ekonomisine büyük katkı sağlayan madencilik (linyit, bor, manyezit vb.) ve çini-seramik gibi taş-toprağa dayalı sanayi sektörleri mercek altına alınmıştır. Termal kaplıcalar başta olmak üzere, ilin kültürel ve doğal turizm potansiyeli de ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Bu eser, Kütahya'nın ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine ışık tutarak, yöneticilere, araştırmacılara faydalı bir kaynak olmayı hedeflemektedir. Bu çalışmanın, Kütahya'nın hak ettiği konuma ulaşması yolunda atılacak adımlara bilimsel bir zemin oluşturması dileğiyle.

Kütahya, Aralık 2025
Prof. Dr. Ramazan KILIÇ

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel amacı, Kütahya ilinin ekonomik ve toplumsal gelişim sürecini aydınlatmaktır. Bu amaç doğrultusunda, Kütahya'nın sosyo-ekonomik yapısı kronolojik bir perspektifle incelenecektir. İlin tarihi süreçteki gelişimi ve mevcut durumu, güncel verilere dayanarak detaylıca ele alınacaktır.

Bu çalışma, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve sonuçların yorumlanması yöntemlerine dayanmaktadır. Araştırmanın, kapsamı Türkiye Cumhuriyeti dönemiyle sınırlandırılmıştır.

Ege Bölgesi'nde yer alan Kütahya, Türkiye'nin önemli bir ili olup, iç Anadolu'ya yakın konumu sayesinde coğrafi açıdan stratejik bir öneme sahiptir. Yaklaşık 11.875 kilometrekarelik yüzölçümü ile Türkiye'deki iller arasında orta büyüklükte bir alana sahiptir. Kütahya, doğuda Eskişehir, batıda Bursa, güneyde Afyonkarahisar ve kuzeyde Bilecik illeriyle çevrelenmiştir. Kütahya bu konumuyla, çevre iller arasında önemli bir bağlantı noktası işlevi görmektedir. Tarihsel ve kültürel zenginliklerinin yanı sıra, doğal güzellikleri, sanayi, tarım ve turizm potansiyelleriyle de dikkat çeken bir merkez olarak öne çıkmaktadır.

Kütahya, zengin bir tarihe sahip olup, çeşitli medeniyetlere beşiklik etmiştir. Bu nedenle, il sınırları içinde çok sayıda tarihi ve kültürel miras yer almaktadır. Ayrıca, geleneksel el sanatları ve zanaatkarlık açısından önemli bir merkez olarak kabul edilmektedir. Kütahya, özellikle çini ve seramik üretimi ile tanınmaktadır. Ege Bölgesi'nin bu değerli kenti, tarihi, kültürel ve doğal varlıklarıyla Türkiye'nin hem turistik hem de ekonomik alanda önemli bir yer tutmaktadır.

1. KÜTAHYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Kütahya İli: Batı Anadolu'nun Stratejik ve Kültürel Merkezi

Kütahya, Türkiye'nin Batı Anadolu coğrafyasında, Ege Bölgesi sınırları içinde konumlanmış bir ildir. İl merkezi aynı adı taşıyan Kütahya şehridir.

Kurtuluş Savaşı'ndaki Kritik Rolü

Kütahya, Türk ulusunun bağımsızlık ve özgürlük mücadelesi olan Kurtuluş Savaşı sırasında hayati ve stratejik bir mevkiye sahiptir. Coğrafi konumu, hem İç Anadolu hem de Ege Bölgeleri arasındaki bir geçiş noktasında bulunması nedeniyle son derece önemlidir. Ayrıca, İzmir'e ve Ege Denizi'ne olan yakınlığı, düşman kuvvetlerinin Anadolu'nun iç kısımlarına ilerlemesini engellemek adına belirleyici bir avantaj yaratmıştır.

Milli Mücadele'nin öncüleri ve yerel halkı, bağımsızlık direnişine büyük bir destek vermiştir. Şehir, halkın örgütlenerek işgale karşı direnişin merkezi haline geldiği bir yerdir.

Burada kurulan yerel mukavemet grupları, ulusal kurtuluş savaşının zafere ulaşmasında etkin rol oynamıştır. Kütahya, aynı zamanda savaş süresince önemli çarpışmalara sahne olan bir şehirdir. Kütahya'nın işgalden kurtuluşu, 30 Ağustos 1922 tarihinde, savaşın kaderini belirleyen Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin zaferle sonuçlanmasının ardından gerçekleşmiştir. Bu tarih, Kurtuluş Savaşı'nın en kritik dönüm noktalarından birini teşkil eder.

Kütahya'nın düşman işgalinden kurtarılması, Türk ulusunun bağımsızlık azmi ve kararlılığının somut bir simgesi olmuştur. Kütahya'nın Kurtuluş Savaşı'ndaki stratejik mevki, lojistik destek kapasitesi, yerel halkın gösterdiği cesur direniş ve zaferle taçlanan mücadele ruhu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna önemli katkılar sağlamıştır.

Coğrafi Yapı ve Nüfus Bilgileri

Kütahya, Batı Türkiye'de, Ege ile İç Anadolu Bölgesi'nin kesişim noktasında yer alır. Doğuda Eskişehir, batıda Afyonkarahisar, kuzeyde Bilecik ve Bursa, güneyde ise; Uşak illeriyle komşudur.

Nüfus verileri incelendiğinde, Kütahya'nın nüfusu 2023 itibarıyla 575.674 kişi olarak kaydedilmiştir (284.542 erkek, 291.132 kadın). Bu dağılım, nüfusun %49,43'ünün erkeklerden ve %50,57'sinin kadınlardan oluştuğunu gösterir. 2024 yılındaki nüfus ise 571.078 kişiye (281.480 erkek, 289.598 kadın) gerilemiştir, bu da %49,29 erkek ve %50,71 kadın oranına tekabül etmektedir.

Tarihsel Arka Plan ve Turizm Potansiyeli

Kütahya'nın tarihi, Milattan Önceki dönemlere kadar uzanır ve il, yüzyıllar boyunca birçok kadim medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bölgede sırasıyla Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve son olarak Osmanlılar egemenlik kurmuştur.

Kütahya, tarihi dokusu ve doğal güzellikleriyle zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. İldeki başlıca turistik cazibe merkezleri arasında şunlar sayılabilir:

Kütahya Kalesi: Şehrin sembollerinden biridir. Muhtemelen ilk olarak Frigler tarafından inşa edilen kale, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde de kullanılmıştır ve konumu sayesinde yüksek savunma gücüne sahiptir.

Aizanoi Antik Kenti: Roma dönemine ait bu önemli kent, Zeus Tapınağı, Tiyatro ve Roma Hamamı gibi anıtsal yapılarıyla dikkat çeker.

Termal Merkezler: Yoncalı ve Ilıca Kaplıcaları termal turizm için oldukça önemlidir. Bu suların cilt rahatsızlıkları, romatizma ve sinirsel rahatsızlıklara iyi geldiği bilinmektedir.

Domaniç Kış Sporları Merkezi: Domaniç ilçesinde yer alan merkez, kayak, snowboard gibi kış sporları için elverişlidir ve kış aylarında yoğun ilgi görür.

Müzeler: Kütahya Arkeoloji Müzesi: Hitit, Frig, Roma ve Bizans devirlerine ait tarihi eserleri sergiler.

Kütahya Çini Müzesi: Kütahya'nın özdeşleştiği çini sanatının tarihini ve gelişimini sergileyen tek müzedir.

Ekonomi: Kütahya'nın ekonomisi tarım, sanayi ve turizm sektörlerinin birleşimiyle şekillenir. Tarımda tahıl üretimi ve hayvancılık öne çıkarken, sanayide seramik, çini, cam, tekstil, makine, otomotiv ve gıda üretimi önemli bir yere sahiptir.

Eğitim: İlde eğitim kurumları gelişmiştir. İki devlet üniversitesi bulunmaktadır: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi ve Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi.

İklim: İl, karasal iklimin tipik özelliklerini taşır. Kışlar soğuk ve karlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçer. Yıllık ortalama yağış miktarı yaklaşık 500 mm civarındadır.

Ulaşım: Kütahya'ya erişim karayolu, demiryolu ve havayolu ile sağlanır. Kütahya Zafer Havalimanı ilde hizmet verirken, önemli karayolları (Ankara-İzmir Otoyolu, Ankara-Eskişehir-Bursa güzergahı) il sınırlarından geçmektedir.

Sağlık: İlde Kütahya Şehir Hastanesi ve Kütahya Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesi gibi önemli sağlık kuruluşları mevcuttur.

Yemek Kültürü: Kütahya, kendine has zengin bir mutfak kültürüne sahiptir. Yöresel lezzetler arasında kuzu tandır, hoşmerim tatlısı, tarhana çorbası, keşkek, kırma pilavı ve mantar yemekleri meşhurdur.

Festivaller: İlde çeşitli kültürel etkinlikler düzenlenir; bunlardan bazıları: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Bilim ve Sanat Festivali, Kütahya Kitap Günleri ve Kütahya Uluslararası Seramik Sempozyumu.

İlçeler: Kütahya iline bağlı 12 ilçe bulunmaktadır: Tavşanlı, Altıntaş, Aslanapa, Çavdarhisar, Şaphane, Domaniç, Dumlupınar, Emet, Gediz, Hisarcık, Pazarlar ve Simav. Bu ilçeler, il ekonomisine ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle destek vermektedir.

Yeni Atılımlar

Kütahya, son dönemde yatırım ve kalkınma alanlarında büyük hamleler yapmaktadır. Uygulanan büyük projelerle turizm, sanayi ve tarım sektörleri güçlendirilmektedir. Üniversitelerin (Dumlupınar ve Sağlık Bilimleri Üniversiteleri) varlığı sayesinde eğitim ve araştırma faaliyetleri de önemli ölçüde hız kazanmıştır. Sanayi alanında ise seramik, çini, cam, madencilik ve gıda sektörlerindeki büyük fabrikalar, ilin ekonomisini beslemekte ve istihdam sağlamaktadır.

Kütahya, zengin kültürel ve tarihi mirası, gelişmiş ekonomik yapısı ve termal kaplıcalar gibi turistik çekicilikleriyle Türkiye'nin dikkate değer illerinden biridir. Eğitim ve sağlık alanındaki ilerlemeler, ilin geleceği için umut verici bir tablo çizerken, festivalleri ve yöresel mutfağı da ziyaretçiler için cazip nedenler sunmaktadır.

1.1.KÜTAHYA'NIN KONUMU, TÜRKİYE VE BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ

Kütahya, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu kesiminde yer almakta olup, İç Anadolu ile Ege'nin kıyı bölümü arasında bir geçiş kuşağında konumlanmıştır. İl, 38°70'–39°80' kuzey enlemleri ile 29°00'–30°30' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Toplam 11.875 km² yüzölçümüne sahip olan Kütahya, Türkiye'nin yaklaşık %1,5'lik kısmını kaplar.

Kütahya'nın sınır komşularını kuzeyde Bursa, kuzeydoğuda Bilecik, doğuda Eskişehir ve Afyonkarahisar, güneyde Uşak, batı yönünde ise Manisa ve Balıkesir oluşturmaktadır (**Kütahya Valiliği, 2025**).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre; 2019 yılında Kütahya'nın nüfusu 579.257 kişidir ve bu değerle Türkiye genelinde nüfus büyüklüğü bakımından 38. sıradadır (**TÜİK, 2020**). 2020 yılında ise nüfus 576.688 kişiye düşmüş olmasına rağmen, il yine 38. sıradaki yerini korumuştur (**TÜİK, 2021**). 2021 yılı Aralık ayı itibarıyla Kütahya'nın nüfusu önceki yıla göre 1.952 kişi artarak 578.640 kişiye ulaşmıştır (**TÜİK, 2022**).

Kütahya'nın 2023 yılı nüfusu toplam 575.674 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu toplam içinde 284.542 erkek ve 291.132 kadın bulunmaktadır. 2024 yılına gelindiğinde ise ilin nüfusu düşüş göstererek 571.078 kişi olarak kaydedilmiştir. Bu yıl için erkek nüfusu 281.480, kadın nüfusu ise 289.598 kişidir. Oransal dağılıma bakıldığında, nüfusun %49,29'unu erkekler, %50,71'ini ise kadınlar oluşturmaktadır (**TÜİK, 2025**).

1.2.KÜTAHYA İLİNİN TARİHİ

Tarihî belgeler, yazıtlar, sikkeler ve diğer kaynaklar, Kütahya'nın antik dönemdeki adının “Kotiaieion” olduğunu göstermektedir. Antik Çağ'ın önemli coğrafyacılarından Strabon, bu ismin “Kotys'in Şehri” anlamına geldiğini belirtir. Kotys, Trakya bölgesinde yaşayan Odrisler'in soyundan gelen ve Romalılar tarafından M.S. 38 yılında Anadolu'ya gönderilen bir askerî komutandır. Kütahya Müzesi'nde bulunan bir sikke üzerinde ise bu ismin “Koti” şeklinde geçtiği görülmektedir. Türkler tarafından kullanılan “Kütahya” adının, bu eski ismin benzetilmesi yoluyla ortaya çıktığı kabul edilmektedir (**Kütahya Valiliği, 2025**).

Kentin tam olarak ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte, Kütahya yerleşiminin kökeninin M.Ö. 6. yüzyıla dayandığı düşünülmektedir. Bölgeye yerleşen ilk topluluğun Frigler olduğu bilinmektedir. Kütahya, M.Ö. 133 yılında Roma egemenliğine girmiş ve Roma'nın Asya Eyaleti içinde önemli bir piskoposluk merkezi olarak öne çıkmıştır (**Kırcalı, 1994, s. 5**).

Şehir, 1078 yılında Anadolu Selçuklu Hükümdarı Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından fethedilmiştir. 1277 yılında ise III. Gıyasettin Keyhüsrev, Kütahya'yı Germiyanogulları Beyliği'ne bırakmıştır. Daha sonraki süreçte Kütahya, devlet çeyizi olarak Osmanlılara geçerek Osmanlı Devleti'nin bir sancağı hâline gelmiştir (**Kırcalı, 1994**). *[Not: Bu paragrafın kaynağı Kırcalı ise buraya ekledim, eğer Valilik ise (Kütahya Valiliği, 2025) olarak değiştirin]*

Millî Mücadele döneminde Kütahya, 17 Temmuz 1921'de Yunan birliklerince işgal edilmiş, 30 Ağustos 1922'de ise düşman işgalinden kurtarılarak yeniden Türk hâkimiyeti altına girmiştir. Kent, 8 Ekim 1923 tarihinde resmî olarak il statüsünü kazanmıştır (**Kırcalı, 1994**).

1.3. KÜTAHYA'NIN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

1.3.1. İklimi

Kütahya, deniz seviyesinden 969 metre yükseklikte yer aldığı için denizel iklim etkilerinden uzak kalmakta ve bu durum, ilin iklim özelliklerinin Ege Bölgesi'nden farklılaşmasına yol açmaktadır. Kütahya'nın iklimi genel olarak İç Anadolu iklimine daha yakın özellikler göstermesine rağmen, iki bölge arasında bir geçiş kuşağında bulunduğundan sıcaklık ve yağış değerleri yıllara göre önemli değişiklikler gösterebilmektedir.

İlde yaz ayları sıcak ve kurak geçerken, kış ayları soğuk ve yağışlıdır. Ortalama yıllık sıcaklık yaklaşık 10,5°C'dir. Temmuz ve Ağustos ayları sırasıyla 20,4°C ve 20,2°C ile yılın en sıcak dönemi olurken, Ocak ve Şubat ayları 0,2°C ve 1,6°C ile en soğuk aylardır. Kentte ölçülen en yüksek sıcaklık 38,6°C, en düşük sıcaklık ise -28,1°C olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, yıl içindeki sıcaklık farkının 66,7°C gibi oldukça geniş bir aralığa sahip olduğunu göstermektedir (Kütahya Valiliği, 2025).

Kütahya'da yağışlar karasal iklimin etkisi altında olup daha çok kış, ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde görülmektedir. Yaz döneminde ise yağışlar oldukça azdır. İlin yıllık ortalama yağış miktarı 565 mm'dir. Aralık ayı en fazla yağış alan ay olurken, en kurak ay Ağustos'tur. Mevsimsel yağış dağılımı; kışın %38,8, ilkbaharda %29,4, yazın %12,5 ve sonbaharda %19,3 şeklindedir. Kış aylarında düşük sıcaklık ve yüksek rakımın etkisiyle yağışlar çoğunlukla kar biçiminde düşmekte, diğer mevsimlerde ise yağmur şeklinde görülmektedir. Yıllık ortalama kar yağışlı gün sayısı 19 olup, kar örtüsü kalınlığı ortalama 12 cm civarındadır (Kütahya Valiliği, 2025).

1.3.2. Kütahya'nın Dağları

Kütahya ilindeki dağlar, akarsu aşındırmasının sınırlı olması nedeniyle genel olarak sıralar halinde uzanır. İlin başlıca dağları şunlardır:

Akdağ: Kuzeydoğu–güneybatı doğrultusunda uzanan Akdağ'ın en yüksek noktası 2089 metredir. Doğu–kuzey kesimlerinde yükselti azalır ve akarsularla yarılmış yayla görünümü kazanır.

Eğrigöz Dağı: Akdağ'dan Kocadere Vadisi ile ayrılan dağın zirvesi 2181 metredir. Akarsular tarafından derin şekilde yarıldığı için plato niteliği gösterir.

Yellice Dağı: Merkez ilçenin güneyinden geçen fay hattının gerisinde, ortalama 1100 metre yükseltili plato alanının kıyısında yer alır. En yüksek noktası 1764 metre yükseliğindeki İncebel Tepesi'dir.

Gümüşdağ: Yellice Dağı'ndan bir plato boynuyla ayrılan Gümüşdağı'nın en yüksek noktası 1872 metrelik Nalbant Tepesi'dir. Çayırköz Tepe ve Böğülcek Tepesi dağın diğer önemli yükseltileridir (1758 m).

Yeşildağ: Kütahya, Köprüören ve Tavşanlı ovalarının kuzeyinde yer alan Yeşildağ'ın zirvesi 1533 metrelik Tepelce Tepesi'dir. Batıya doğru yükseltisi azalan tepelik alanlara dönüşür. Dağ kütlesi Porsuk Çayı'nın kollarınca parçalanmış olup bu parçalanma özellikle kuzey yamaçta daha belirgindir.

Türkmen Dağı: İlin doğusunda bulunan Türkmen Dağı'nın en yüksek noktası 1826 metredir. Kuzey-güney doğrultusunda dizilen tepelerden başlıcaları Tekketepe (1429 m), Kocataştepe (1519 m), Sansartepe (1669 m), Kalegüneytepe (1693 m) ve Ardıçlıktepe'dir (1673 m).

Simav Dağları: Batı kesimi Sındırgı'ya kadar uzanan ve burada Demirci Dağları adını alan dağların zirvesi, 1800 metrelik Ziyaret Tepesi'dir. Kütlesel ve yüksek bir görünüme sahip olan Simav Dağları'nda yükselti doğudan batıya ve kuzeyden güneye azalır. Akarsular dar ve derin vadiler oluşturmuştur.

Murat Dağı: Kütahya'nın güneyinde Gediz ve Altıntaş ilçeleri ile Uşak ili arasında doğu-batı doğrultusunda uzanır. İlin en yüksek dağı olup zirvesi 2309 metredir. Batı yamaçlarında, 1550-1570 metre yükseltilerde yer alan Murat Dağı kaplıcaları hem dağın hem de Gediz'in turizm değerini artırmaktadır.

1.3.3. Kütahya'nın Ovaları

Kütahya ili toprakları çok sayıda akarsu vadisiyle parçalanmış durumdadır. İl yüzölçümünün yaklaşık %11'ini oluşturan ovalar, geniş tabanlı çöküntü alanları niteliğindedir. Başlıca ovalar şunlardır:

Kütahya Ovası: Yaklaşık 93 km²'lik alan kaplayan ova, 930 metre yükseltidedir. Genişliği yer yer değişmekte olup en geniş kesim, merkez ilçenin bulunduğu plato kıyısı ile Porsuk Çayı'nın oviden çıktığı bölüm arasında yaklaşık 5,5 km'dir. Doğuya doğru daralan ovanın en dar noktası ise İkizhöyük ve Siner köyleri arasında 1 km'dir. Ovada tarım ve hayvancılık temel geçim kaynaklarıdır. Yağış ve kuraklık özellikleri Marmara Bölgesi ile bitki örtüsü özellikleri ise Ege, Marmara ve İç Anadolu bölgeleriyle benzerlik gösterir.

Yoncalı Ovası: Kütahya Ovası'ndan alçak tepelerle ayrılan ovada ortalama yükselti 1000 metredir. Sıcak su kaynakları, ova ortasındaki kuzey-güney doğrultulu kırık hattı boyunca sıralanır. Felent Çayı, ova düzlüğünü aşındırarak şekillendirmiştir.

Köprüören Ovası: Kütahya Ovası'nın kuzeybatısında yer alır. En geniş yeri 6 km, en dar yeri 4 km'dir. Ortalama yükseltisi 1000 metre civarındadır. Felent Çayı tarafından sulanan ova, güneyden gelen kolların oluşturduğu birikinti konileri nedeniyle kuzeye doğru hafif bir eğime sahiptir.

Aslanapa ve Altıntaş Ovaları: Kuzeybatı–güneydoğu doğrultusunda uzanan bu ovalar Porsuk Çayı tarafından sulanır. Geniş bir çöküntü alanının tabanında yer alırlar. Altıntaş Ovası’nın orta kesiminde geçmişte bulunan bataklık daha sonra kurutulmuştur.

Tavşanlı Ovası: Köprüören ve Kütahya ovalarına göre daha alçak bir konumda olup 840 metre yükseltidedir. Akarsu ağının sık olması, ovanın girintili çıkıntılı bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur. Bu durum, özellikle doğu kesiminde aşınmanın etkili olduğunu gösterir.

Örencik Ovası: İlin orta kesimindeki bir çöküntü alanına yayılmıştır ve Aslanapa Ovası’ndan bir eşik ile ayrılır. Kuzeydoğu–güneybatı doğrultusunda uzanır.

Simav Ovası: Kuzeyde Akdağ, doğuda Eğrigöz Dağı ve güneyde Simav Dağları ile çevrilidir. Kütahya’nın güneybatısında yer alan ovanın yüksekliği yaklaşık 800 metredir. Ovanın uzunluğu 90 km olup en dar bölümü, Yeşilköy–Gökçeler arasında 3 km’dir.

1.3.4. Kütahya’nın Akarsuları

Kütahya ilindeki başlıca akarsular ve özellikleri şöyledir:

Felent Çayı: Köprüören havzasının kuzeybatısındaki Şahmelek yöresinden doğar. Enne Barajı bölgesine ulaştıktan sonra Kütahya’nın kuzeyinden geçerek Porsuk Çayı’na katılır. Uzunluğu 35 km, ortalama debisi 0,5 m³/sn’dir.

Porsuk Çayı: Porsuk Ovası’nın en önemli akarsuyudur ve üzerinde Porsuk Barajı bulunmaktadır.

Murat Çayı: Murat Dağı’nın kuzey yamaçlarından doğar ve Gediz Çayı’na ulaşır. Uzunluğu 35 km, ortalama debisi 2,5 m³/sn’dir.

Kureyşler Deresi: Yellice Dağı’nın batı eteklerinden çıkan küçük debili kaynaklarla beslenir. Mantarlık, Kuruçayırı, Oluklu, Eyrek ve Güven derelerini alarak Kureyşler Köyü’ne, ardından Altıntaş Ovası’na ulaşır. Debisi 0,178 m³/sn’dir.

Kokar Çayı: Dumlupınar ilçesi çevresinden doğar. Ortalama debisi 0,423 m³/sn’dir.

Avşar Deresi: Karapınar ve Gökpinar kaynaklarından doğarak Altıntaş Ovası’na ulaşır. Debisi 0,026 m³/sn’dir.

Gediz Çayı: Akyaya Köyü civarında doğar ve Akyarma Demoğlu ile Dereoğlu dereleriyle birleşerek Ege Denizi’ne doğru akar. Kütahya il sınırları içindeki uzunluğu 45 km, ortalama debisi 82,5 m³/sn’dir.

Emet Çayı: Saruhanlar ve Aşıkpasha köyleri yakınlarındaki kaynaklardan doğar. Hisarcık ve Emet ilçelerinden geçerek Uluçam Köyü yakınlarında il sınırını terk eder. Uzunluğu 90 km, ortalama debisi 130 m³/sn’dir.

Tavşanlı Çayı: Esatlar Köyü yakınlarındaki kaynaklardan doğar, Bedir Deresi ile birleşerek Tavşanlı Ovası’na ulaşır. İl sınırları içindeki uzunluğu 65 km, ortalama debisi 8 m³/sn’dir.

1.4. KÜTAHYA’NIN EKONOMİK YAPISI

Kütahya ili, 11.878 km²’lik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının %1,5’ini oluşturmakta; 2024 yılı itibarıyla 575.674 kişilik nüfusu ile ülke nüfusunun %0,67’sine karşılık gelmektedir. İlde nüfus artış hızı düşüktür ve 1950’lerden itibaren il dışına verilen göç, nüfus yoğunluğunun azalmasına neden olmuştur.

2018 yılı verilerine göre Kütahya’nın Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) kişi başına 7.215 ABD doları, kişi başına GSYH (TL) cinsinden ise 34.057 TL’dir. 2019 yılında kişi başına GSYH 41.820 TL’ye; ABD doları karşılığı ise 7.364 dolara yükselmiştir. Aynı yıl toplam GSYH 24.197.100 bin TL olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılı verilerine göre ise kişi başına milli gelir 15.119 ABD dolarıdır. Kütahya’nın Türkiye ekonomisine yıllık katkısı 8.927.952.000 ABD doları olup bu değer toplam ekonomi içinde yaklaşık %0,8’lik bir paya karşılık gelmektedir.

Osmanlı döneminden bu yana çini ve seramik üretiminin merkezi konumunda olan Kütahya’da, 1950’lerden itibaren kamu yatırımlarının artmasıyla özellikle imalat sanayii, enerji üretimi ve madencilik alanlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca ilin Ege ve Marmara bölgelerini İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerine bağlayan stratejik ulaşım güzergâhında yer alması ekonomik gelişmeyi desteklemiştir.

Kütahya ekonomisinde tarım sektörü belirleyici konumunu korumakla birlikte, sanayileşme büyük ölçüde devlet yatırımlarıyla başlamıştır. İlde madenler, akarsular, verimli topraklar ve geniş orman alanları gibi doğal kaynakların zenginliği; enerji üretim tesislerinin kurulması ile birlikte sanayileşmeyi hızlandırmıştır. Garp Linyitleri İşletmesi, Gediz Madencilik A.Ş., Etibank Emet Kolemanit İşletmeleri ve Kümaş gibi kuruluşlar ilin madencilik sektöründeki önemli tesisleridir. Enerji üretiminde ise Seyitömer ve Tunçbilek Termik Santralleri ile Kayaköy Hidroelektrik Santrali faaliyet göstermektedir. Kimya sanayinde Yıldız Entegre Azot Tesisi (eski adıyla Azot Sanayi) il ekonomisine önemli katkı sağlayan kuruluşlardan biridir.

Kütahya’nın geleneksel el sanatlarından çinicilik ise günümüzde küçük ölçekli üretim sınırlarını aşarak büyük miktarlarda imalat yapılan bir sektör hâline gelmiştir. Çini ve seramik ürünleri ilin başlıca ihracat kalemleri arasında yer almaktadır.

1.4.1. Tarım ve Hayvancılık

Kütahya’da tarımsal faaliyetler ağırlıklı olarak tarla bitkileri üretimine dayanmaktadır. Tarıma elverişli arazilerin sınırlı olması, mevcut toprakların büyük bölümünün eğimli ve taşlı yapıda bulunması üretimi kısıtlayan başlıca faktörlerdir. Bu nedenle yaygın olarak nadaslı kuru tarım yapılmakta; sulama imkânlarının bulunduğu alanlarda ise sanayi bitkileri ve meyvecilik öne çıkmaktadır. İlde başlıca yetiştirilen ürünler buğday, arpa, nohut, şeker pancarı ve vişnedir.

İklim ve toprak özellikleri Kütahya’yı hayvancılık açısından elverişli kılmaktadır. 1954 yılında Şeker Fabrikası’nın faaliyete geçmesiyle birlikte besi hayvancılığı gelişme

göstermiştir. 1992 yılı itibarıyla ilde 580.000 küçükbaş, 173.000 büyükbaş, 98.656 at, 18.546 eşek, 98.600 tavuk, 53.000 hindi ve 16.825 ördek bulunmaktadır (**Kütahya Valiliği, 1992**).

2002 yılında ise büyükbaş hayvan sayısı 130.338, küçükbaş hayvan sayısı 422.254 olarak; ayrıca 2.637 at, 700 katır, 11.920 eşek, 610.025 tavuk ve 20.265 arı kovani kayıt altına alınmıştır (**Kütahya Valiliği, 2003, s. 31**).

2004–2019 yılları arasında büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanı sayılarının yanı sıra bu hayvanların parasal değerinin düzenli olarak arttığı görülmektedir. Kütahya’da hayvancılık faaliyetleri içerisinde en büyük payı kümes hayvancılığı oluşturmakta; bunu küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık takip etmektedir. 2019 yılında hayvancılıkla uğraşanların Kütahya ekonomisine katkısı 1.734.826 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Hayvansal ürünlerden elde edilen katma değer ise aynı yıl 466.986 bin TL’dir (**TÜİK, 2020**).

2018 yılı itibarıyla Kütahya’da toplam tarım alanı 3.166.869 dekar olarak ölçülmüştür. 2019 yılında örtü altı tarım alanı 618 dekar olarak kaydedilmiştir (TÜİK). Aynı yıl yumurta tavuğu sayısı 1.109.782 adet olup canlı hayvanların toplam parasal değeri 1.734.826 bin TL olarak gerçekleşmiştir.

1.4.2. Sanayii

Kütahya’da egemen sektör tarım olmakla birlikte, il sanayisi son yıllarda hızlı bir gelişim göstermektedir. Osmanlı döneminde çinicilik ve halıcılığın önemli merkezlerinden biri olan Kütahya, Cumhuriyet döneminde ise ulaştırma, enerji ve madencilik alanlarında gerçekleşen yatırımlarla sanayileşme sürecine girmiştir. Kütahya-Balıkesir yolunun yapılması, Değirmisaz, Tunçbilek ve Seyitömer linyit yataklarının işletmeye açılması, Şeker Fabrikası ve Azot Fabrikasının kurulması ile termik santraller ve taş-toprağa dayalı sanayi kollarındaki gelişmeler, Kütahya sanayisinin temelini oluşturmuştur.

İlin sanayi yapısında madencilik önemli bir yer tutmaktadır. Etibank 100. Yıl Gümüş Madeni İşletmeleri, Seyitömer Linyit İşletmeleri ile Değirmisaz ve Tunçbilek işletmeleri, bölgedeki başlıca madencilik tesisleri arasında yer almaktadır.

Kütahya’da sanayinin diğer önemli bir kolu taş-toprağa dayalı sanayidir. Bölgenin toprak yapısı bu sanayi kolu için oldukça elverişlidir.

Özellikle çinicilik, Kütahya’nın tarihsel kimliğinin bir parçası olarak önemini korumakta; son yıllarda hem üretim kapasitesinde hem de ürün kalitesinde dikkate değer artışlar gözlenmektedir (**Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası [KUTSO], 2003, s. 71**).

Kütahya Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ise il sanayisinin gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Toplam 215 hektarlık alanı kapsayan OSB’nin 1.097.000 m²’lik bölümü, 3.000–46.000 m² arasında değişen 100 adet sanayi parselinden oluşmaktadır. Bölge, şehir merkezine 12 km uzaklıkta, Alayunt–Saka yolu güzergâhında konumlanmaktadır (**KUTSO, 2025**).

Ayrıca 5350 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu” kapsamında yer alan Kütahya’nın, organize sanayi bölgesine daha fazla yatırım çekmesi beklenmektedir.

1.4.3. Ticaret

1931 yılında Kütahya-Balıkesir demiryolunun tamamlanması ve 1950'lerden sonra sanayi yatırımlarının hız kazanması, il ekonomisinde ticaretin payının artmasını sağlamıştır. Kütahya'da ticarete konu olan başlıca ürünler çini, porselen, halı, kömür, gümüş, tuğla ve mermerdir. Ayrıca azot sanayinde üretilen gübre, Türkiye'nin ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamaktadır.

Kütahya, coğrafi konumu sayesinde özellikle Eskişehir, Bursa, Ankara, İzmir ve İstanbul ile yoğun ticari ilişkilere sahiptir (**Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, 2003, s. 24**).

1.4.4. İstihdam ve İşsizlik

Kütahya'da 2023 yılı itibarıyla işgücüne katılma oranı %52,3 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranı %48,5 iken, işsizlik oranı %7,3 seviyesindedir (TÜİK, 2024).

2021 yılı itibarıyla Tüketici Fiyat Endeksi (2003=100) Manisa alt bölgesi için 516,47 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl endeksin yıllık artış oranı %14,43'tür (TÜİK, 2021).

2020 yılında Kütahya'da toplam konut satış sayısı 8.241 olarak kaydedilmiştir. Aynı yıl kişi başına elektrik tüketimi 2.890 kWh olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021).

1.4.5. Nüfus ve Göç

Kütahya'nın Nüfus Yapısı ve Dinamikleri

Kütahya ili, son yıllarda nüfus artışı gösteren illerden biridir. Bu artışta göç hareketleri önemli bir rol oynamaktadır. Aşağıda ilin nüfus yapısı, nüfus artışı, göç ve demografik göstergeleri özetlenmiştir.

Nüfus Yapısı

2021 yılı itibarıyla Kütahya'nın nüfusu yaklaşık 573.000'dir. Nüfusun %49,1'i erkek, %50,9'u kadındır. İl genelinde nüfus yoğunluğu 55 kişi/km² olarak belirlenmiştir. En kalabalık ilçe merkez ilçedir ve nüfusu 126.000'dir.

Kütahya genç bir nüfusa sahiptir: 0-14 yaş grubundaki nüfus %24,5, 15-64 yaş grubundaki nüfus %64,3 ve 65 yaş ve üzeri nüfus %11,2'dir. Bu yapısı, ilin uzun vadeli ekonomik ve sosyal planlamaları açısından önemli bir göstergedir.

Nüfus Artışı

2000 yılında 537.000 kişi olan Kütahya nüfusu, 2021 yılı itibarıyla 573.000'e yükselmiştir. Bu artışın başlıca sebepleri doğal artış, göç ve diğer demografik faktörlerdir.

Göç

Kütahya, son yıllarda göç alan bir il konumundadır. Göçün başlıca nedenleri arasında iş olanaklarının sınırlılığı, kırsal kesimden şehir merkezine doğru yaşam ve eğitim olanaklarının arayışı yer almaktadır. Göç eden nüfus ağırlıklı olarak üniversite öğrencileri, genç iş gücü ve nitelikli çalışanlardan oluşmaktadır. Bununla birlikte işsizlik, hem göçün nedeni hem de sonucu olarak dikkat çekmektedir.

Nüfus Yoğunluğu

Kütahya'nın genel nüfus yoğunluğu 55 kişi/km² ile Türkiye ortalamasının altındadır. İlçe bazında en yüksek nüfus yoğunluğu 372 kişi/km² ile Tavşanlı'da, en düşük yoğunluk ise 23 kişi/km² ile Gediz'de gözlenmektedir.

Doğum ve Ölüm Oranları

İlde doğum oranları son yıllarda azalma eğilimindedir. 2000 yılında 19,1 olan doğum oranı, 2020 yılında 13,8'e düşmüştür. Ölüm oranı ise aynı dönemde 5,5'ten 6,7'ye yükselmiştir. Bu veriler, Kütahya'da yaşanan bir nüfusun varlığını göstermektedir.

İlk Evlenme Yaşı

2024 yılı itibarıyla Kütahya'da ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 27,5, kadınlarda 25,1 olarak gerçekleşmiştir.

Nüfus Yapısına Etki Eden Diğer Faktörler

Kütahya, ülkenin batısında yer almasına rağmen İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlere kıyasla daha az gelişmiş bir il olarak değerlendirilmektedir. İlde ekonomik fırsatların sınırlı olması, yatırımların azlığı ve istihdam imkânlarının kısıtlılığı nüfus artışını olumsuz etkilemektedir.

Genel Değerlendirme

Kütahya'nın genç nüfus yapısı, il için uzun vadede umut verici bir potansiyel oluşturmaktadır. Ancak doğum oranlarının düşmesi, nüfusun yaşlanması ve sınırlı ekonomik olanaklar, ilin demografik geleceği açısından risk teşkil etmektedir. Bu nedenle ekonomik yapının güçlendirilmesi ve yatırımların artırılması, Kütahya'nın sürdürülebilir nüfus artışı ve sosyo-ekonomik kalkınması açısından kritik öneme sahiptir.

Kütahya ilinin nüfus ve göç verileri aşağıdaki tablo üzerinde verilmektedir.

Tablo.1. Kütahya İli, Nüfus ve Göç Verileri

Yıllar	Toplam Nüfus	Nüfus Yoğunluğu (kilometrekareye düşen kişi sayısı)	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	Toplam Hanehalkı Sayısı	Yıllık Nüfus Artış Hızı (binde)
2007	583.910	48,75			
2008	565.884	47,25	3,45		-31,36
2009	571.804	47,74	3,4		10,41
2010	590.496	49,3	3,34		32,17
2011	564.264	47,11	3,25		-45,44
2012	573.421	47,88	3,19	170.807	16,1
2013	572.059	47,76	3,15	172.850	-2,38
2014	571.554	47,72	3,1	174.982	-0,88
2015	571.463	47,71	3,06	177.471	-0,16
2016	573.642	47,9	3,03	179.924	3,81
2017	572.256	47,78	3	181.660	-2,42
2018	577.941	48,25	2,98	184.030	9,89

2019	579.257	48,36	2,92	187.351	2,27
2020	576.688	48,15	2,89	189.584	-4,44
2022	578.640	48	2,8	196 341	3,4
2023	575 674	48	2,78	197 052	-8,7
2024	571 078	49	2,74	197 537	-8,0

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

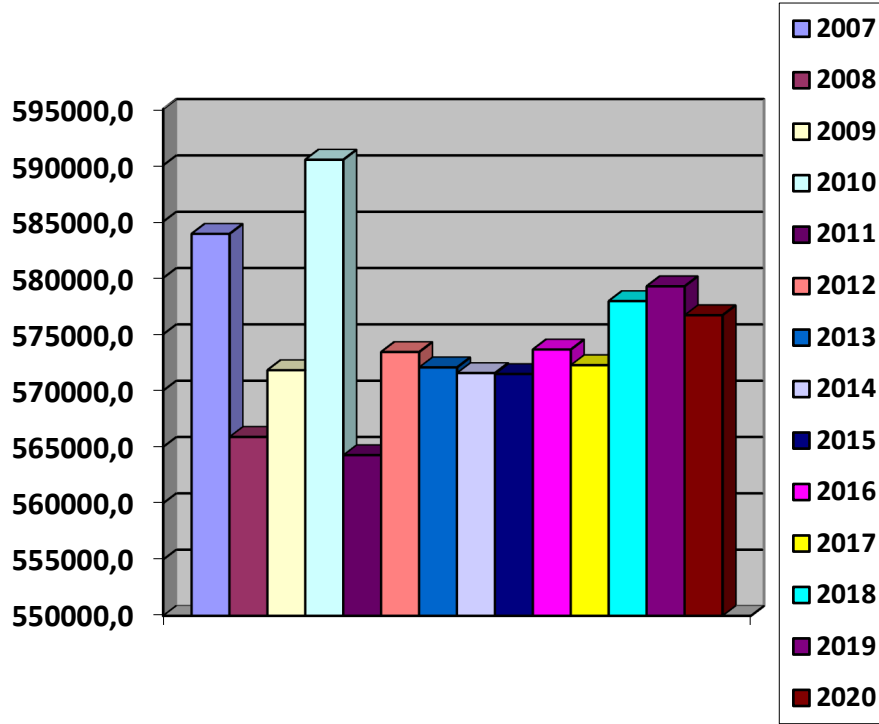
Yukarıdaki veriler incelendiğinde, Kütahya'nın nüfusunda son yıllarda bir azalma gözlenmektedir. 2007 yılında 583.910 kişi olan il nüfusu, 2024 yılı itibarıyla 571.078'e gerilemiştir. Bu dönemde nüfus yoğunluğu ise 48,75 kişi/km²'den 49 kişi/km²'ye yükselerek önemli bir değişim göstermemiştir.

Ortalama hane halkı büyüklüğü 2008 yılında 3,45 iken, 2024 yılı itibarıyla 2,74'e düşmüştür. Toplam hane sayısı ise 2012 yılında 170.807 iken, 2024 yılında 197.537'ye yükselmiştir.

2024 yılı itibarıyla Kütahya'nın nüfusu bir önceki yıla göre 4.596 kişi azalmış ve toplam 571.078 kişi olarak kaydedilmiştir.

Kütahya'nın yıllar itibarıyla toplam nüfusu ve nüfus gelişimi, ilgili grafik üzerinde sunulmaktadır.

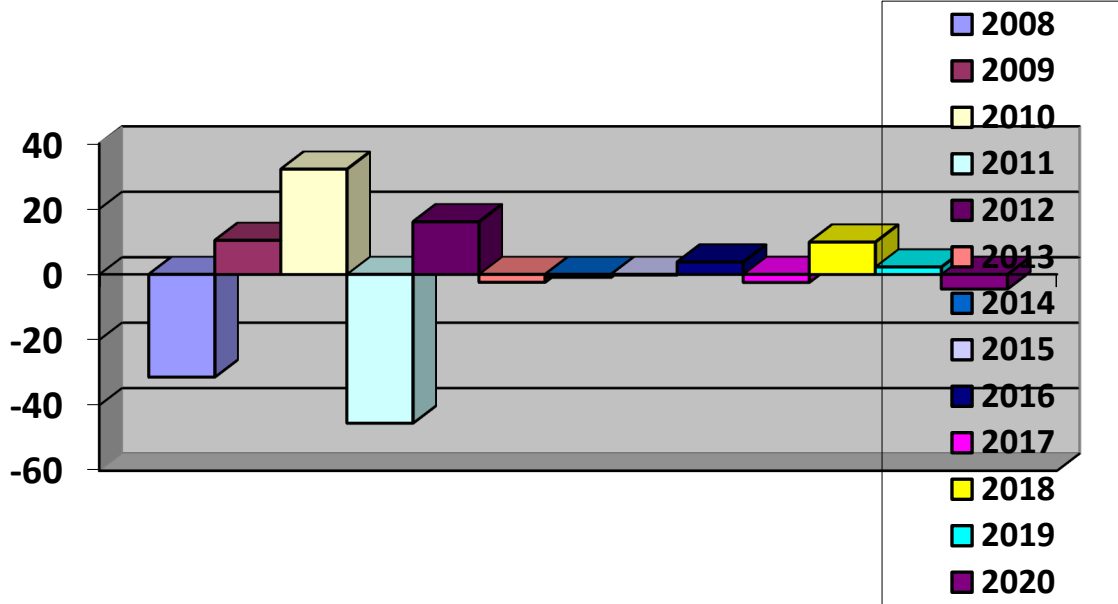
Grafik1: Kütahya'da Yıllar İtibariyle Toplam Nüfus

Kütahya'nın yıllar itibariyle yıllık nüfus artışı aşağıdaki grafik üzerinde verilmektedir.

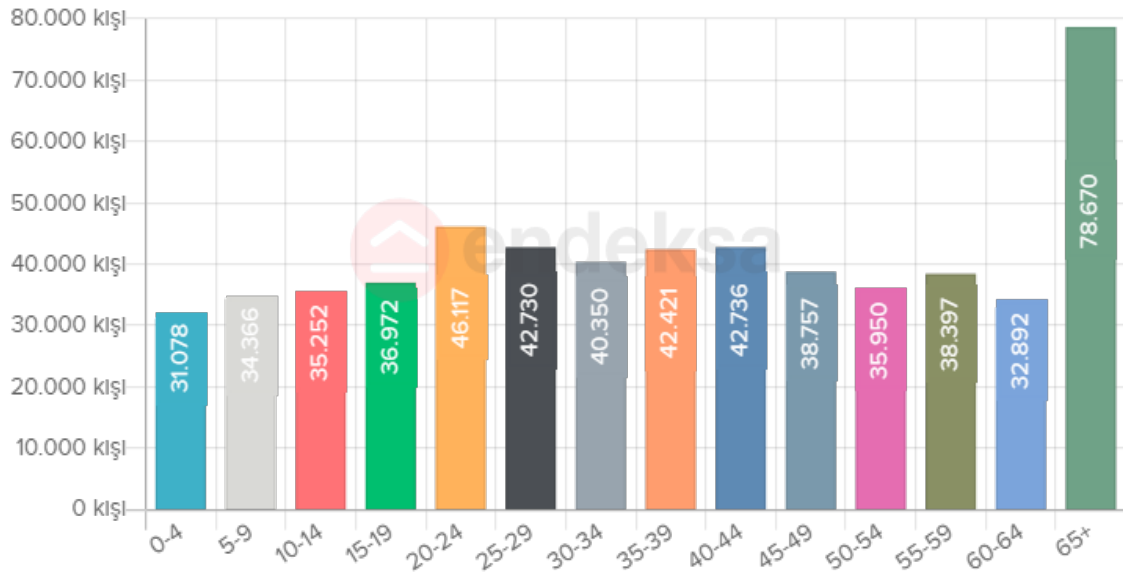
Aşağıdaki grafik incelendiğinde, 2008 yılında nüfus artış hızı -31,36 iken, 2011 yılında bu oran -45,44 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında ise; bu oran -4,44 olmuştur.

Grafik2: Kütahya'da Yıllar İtibariyle Yıllık Nüfus Artış Hızı (binde)

Aşağıdaki grafik üzerinde yaş durumuna göre Kütahya Nüfusu yer almaktadır.

Grafik3: Yaş Dağılımına Göre Kütahya Nüfusu

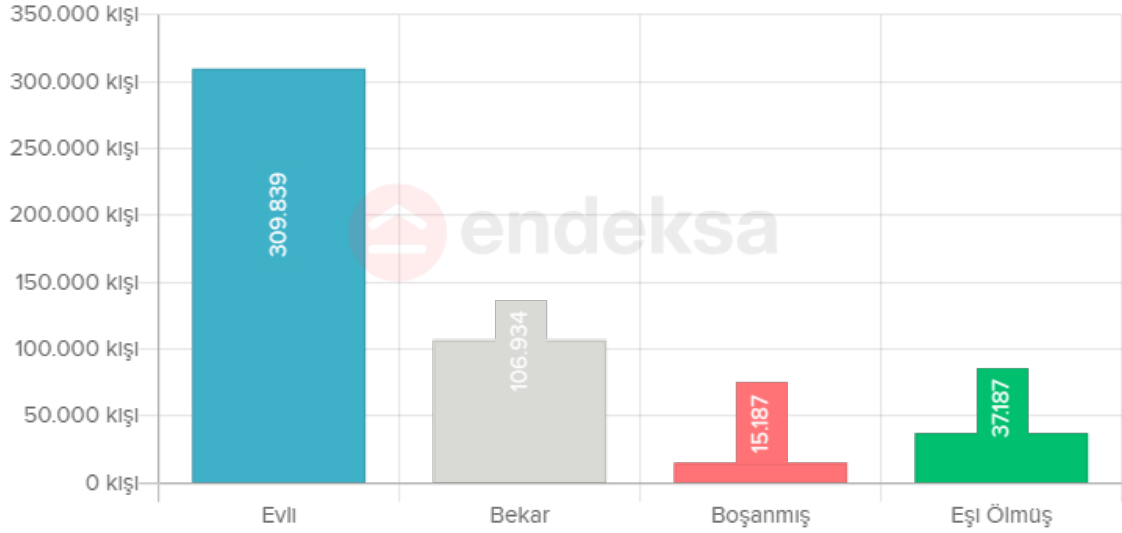

Kaynak: <https://www.endeksa.com/tr/analiz/kutahya/demografi>, 1.4.2021.

Grafik 3 üzerinde görüldüğü üzere; 65 yaş ve üstü nüfus 78.670 kişiyle ilk sırada yer almaktadır. 20-24 yaş grubu 46.117 kişiyle nüfusun en kalabalık ikinci grubunu oluşturmaktadır. Üçüncü sırada ise; 42.736 kişiyle 40-44 yaş grubu yer almaktadır.

Aşağıdaki grafik üzerinde medeni durumuna göre Kütahya Nüfusu yer almaktadır.

Grafik4: Medeni Duruma Göre Kütahya Nüfusu

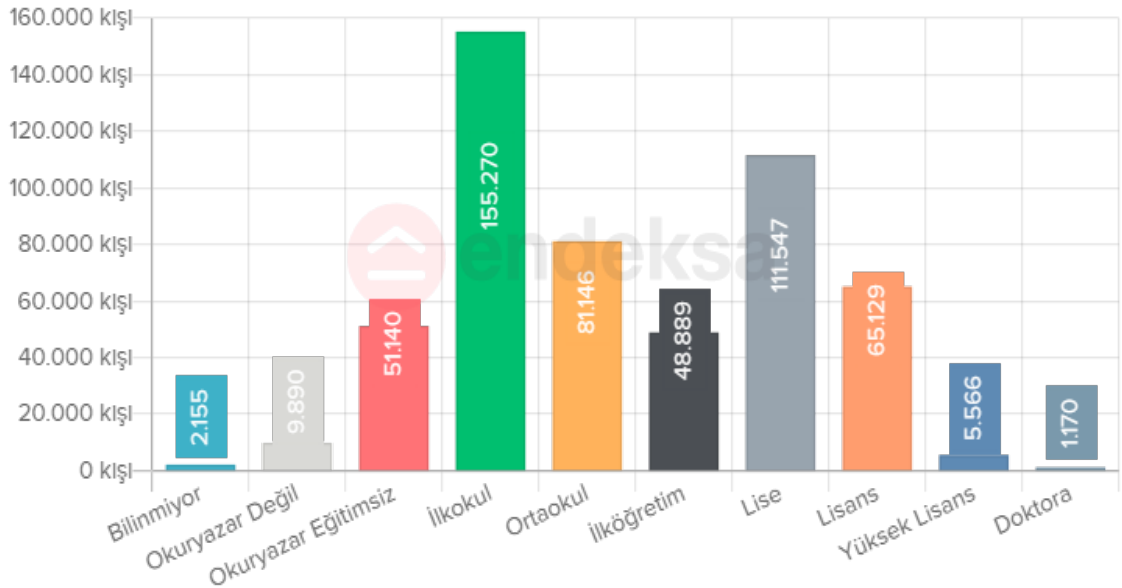

Kaynak:. Endeksa (2021) verilerinden derlenmiştir

Grafik 4 incelendiğinde; Kütahya’da evli olanlar 309.839 kişi ile ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada 106.934 kişiyle bekar kişiler, üçüncü sırada 37.187 eşi ölmüş ve dördüncü sırada 15.187 kişiyle boşanan kişiler yer almaktadır.

Aşağıdaki grafik üzerinde eğitim düzeyine göre Kütahya Nüfusu yer almaktadır.

Grafik5: Eğitim Düzeyine Göre KütahyaNüfusu

Kaynak: Endeksa (2021) verilerinden derlenmiştir.

Yukarıdaki grafik 5 incelendiğinde; ilk sırada 155.270 kişiyle ilköğretim mezunları yer almaktadır. İkinci sırada, 111.547 kişiyle Lise mezunları, üçüncü sırada, 81.146 kişiyle ortaokul mezunları yer almaktadır. Kütahya’da doktora mezunu 1.170 kişi, Yüksek Lisans Mezunu 5.566 kişi, Lisans mezunu 65.129 kişi, okuyamaz olmayan 9.890 kişi bulunmaktadır.

5.129 kişi, okuyamaz olmayan 9.890 kişi bulunmaktadır.

1.5. ALTYAPI HİZMETLERİ

1.5.1. Ulaşım ve Eğitim Durumu

1.5.1.1. Ulaşım

Kütahya ili, coğrafi konumu ve yüzey şekilleri bakımından ulaşım açısından elverişli bir konumdadır. İl kara ve demiryolu altyapısından etkin bir şekilde yararlanmaktadır.

Karayolu Ulaşımı: Kütahya'nın en önemli karayolu, İstanbul ve Bursa yönlerinden gelerek Eskişehir üzerinden İç Anadolu'ya bağlanan ve Bozüyük'te birleşen yoldur. Bu yol Bozüyük'ten sonra Kütahya'ya ulaşmakta, il merkezinden Afyonkarahisar, Gölleler Yöresi ve Akdeniz kıyılarına bağlantı sağlamaktadır. Kuzey-Güney doğrultusunda geçen bu ana yol, Kütahya'daki diğer devlet yollarının bağlandığı temel eksenini oluşturur.

Demiryolu Ulaşımı: Kütahya, demiryolu açısından Türkiye'nin her yerine yolcu ve yük taşımacılığında bir kavşak noktasıdır. İl merkezi Alayunt istasyonu aracılığıyla Haydarpaşa, Adana, Gaziantep, Balıkesir, İzmir ve Konya yönlerine ekspres ve yolcu trenleri ile günlük 20 sefer yapılmaktadır. Ayrıca Afyon-Eskişehir arasında raylı otobüs hattı işletilmektedir.

Yük Taşımacılığı: Gardan kömür ve gübre taşımacılığı düzenli olarak yapılmakta olup, günlük taşınan kömür miktarı yaklaşık 6.000 tondur.

Motorlu Taşıtlar ve Trafik: 2019 yılı itibarıyla Kütahya'da otomobil sayısı 105.177, toplam motorlu kara taşıtı sayısı 210.652 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl bin kişi başına düşen otomobil sayısı 180'dir (TÜİK, 2020). 2018 yılında il genelinde trafik kazası sayısı 1.449 olarak kaydedilmiştir (TÜİK, 2019).

Eğitim
Kütahya'daki eğitim sistemi, Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde yürütülmekte olup zorunlu eğitim süresi 12 yıldır. Öğrenciler ilkököl, ortaokul ve lise eğitimlerini tamamlamaktadır.

1.5.2. Eğitim

Eğitim Altyapısı

Kütahya'da eğitim altyapısı oldukça gelişmiştir. İlde;

3 üniversite,

3 meslek yüksekokulu,

1 açık öğretim fakültesi,

229 ilkököl, 102 ortaokul ve 68 lise bulunmaktadır.

Tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenmektedir.

Okullaşma Oranı

2020 yılı verilerine göre Kütahya genelinde okullaşma oranı %94,5'tir ve eğitim kurumlarına kayıtlı öğrenci sayısı 140.174'tür. Okullaşma oranının ülke ortalamasının altında olmasının temel nedeni, özellikle kırsal kesimlerde ailelerin çocuklarını okula gönderme oranının düşük olmasıdır.

Eğitim Kalitesi

Kütahya’da eğitim kalitesi Türkiye ortalamasına göre orta düzeydedir. Öğretmenlerin niteliği yeterli olmakla birlikte, kırsal kesimlerde öğretmen sayısı yetersizdir. Okulların fiziki koşulları genel olarak iyi olmakla birlikte, bazı kırsal bölgelerde yetersizlikler mevcuttur.

Yükseköğrenim

Kütahya’da yükseköğrenim için başlıca seçenekler; Dumlupınar Üniversitesi ve Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi’dir. Üniversiteler, ildeki eğitim kalitesini yükseltmekte ve öğrencilerin bölgedeki eğitim fırsatlarına erişimini sağlamaktadır.

Eğitimde Yapılan Geliştirmeler

Kütahya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, eğitim kalitesini artırmak amacıyla çeşitli projeler yürütmektedir:

Okulların fiziki koşullarının iyileştirilmesi, modern sınıflar, laboratuvarlar, kütüphaneler ve spor salonlarının kurulması,

Dijital teknolojilerin kullanımı (akıllı tahtalar, bilgisayarlar) ve öğretmenlerin dijital eğitim konusunda desteklenmesi,

Dezavantajlı bölgelerdeki öğrencilerin eğitime öncelik verilmesi ve destek sağlanması.

Mevcut Sorunlar

Kırsal kesimlerdeki okullarda öğretmen sıkıntısı ve yetersiz fiziki koşullar hâlen sorun oluşturmaktadır. Ayrıca yükseköğrenim için öğrencilerin il dışına gitmesi, ilde kalmak isteyen gençler için seçeneklerin sınırlı olmasına neden olmaktadır.

Genel Değerlendirme

Kütahya’da genel eğitim düzeyi ülke ortalamasının altında olmakla birlikte, mesleki eğitim oldukça yüksektir. Son yıllarda atılan adımlar ve üniversitelerin katkılarıyla eğitim kalitesi yükselmektedir; ancak kırsal kesimdeki eksiklikler çözüm beklemektedir.

Kütahya’da yıllar itibariyle okul, öğrenci ve öğretmen sayıları aşağıdaki tablo üzerinde verilmektedir.

Tablo.2. Kütahya’da Yıllar İtibariyle Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2016-2021)

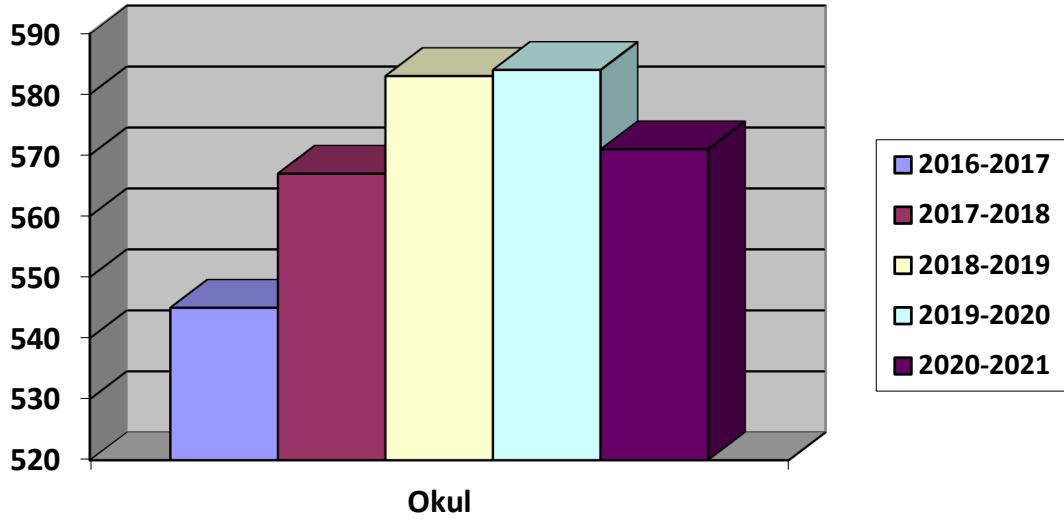
Öğretim Yılı	Okul	Öğrenci	Öğretmen
2016-2017	545	104.392	6.837
2017-2018	567	103.860	6.968
2018-2019	583	102.736	7.293
2019-2020	584	100.942	7.514
2020-2021	571	98.673	7.644

Kaynak: TÜİK ve Kütahya İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Yukarıdaki Tablo üzerinde görüldüğü gibi Kütahya’da 2016 yılından itibaren okul sayısında önemli bir artış gerçekleşmiştir. Öğrenci sayısında ise; 2016 yılından itibaren bir azalış gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, öğretmen sayısında önemli bir artış gerçekleşmiştir.

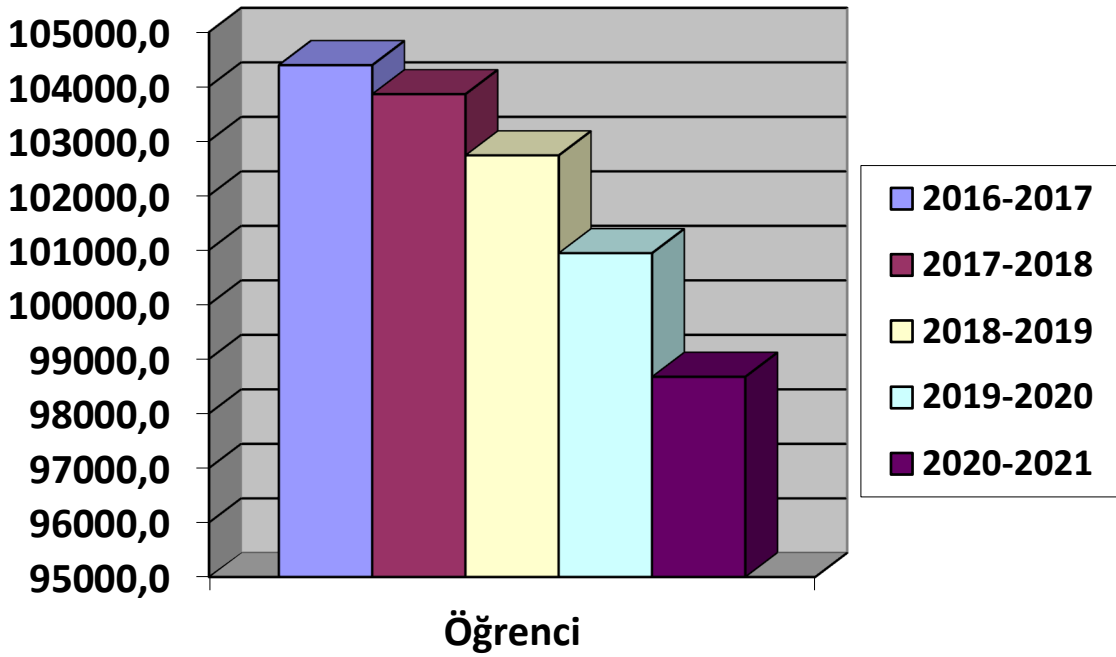
Kütahya’da yıllar itibariyle okul sayıları aşağıdaki grafik üzerinde verilmektedir.

Grafik.6.: Kütahya’da Yıllar İtibariyle Okul Sayıları

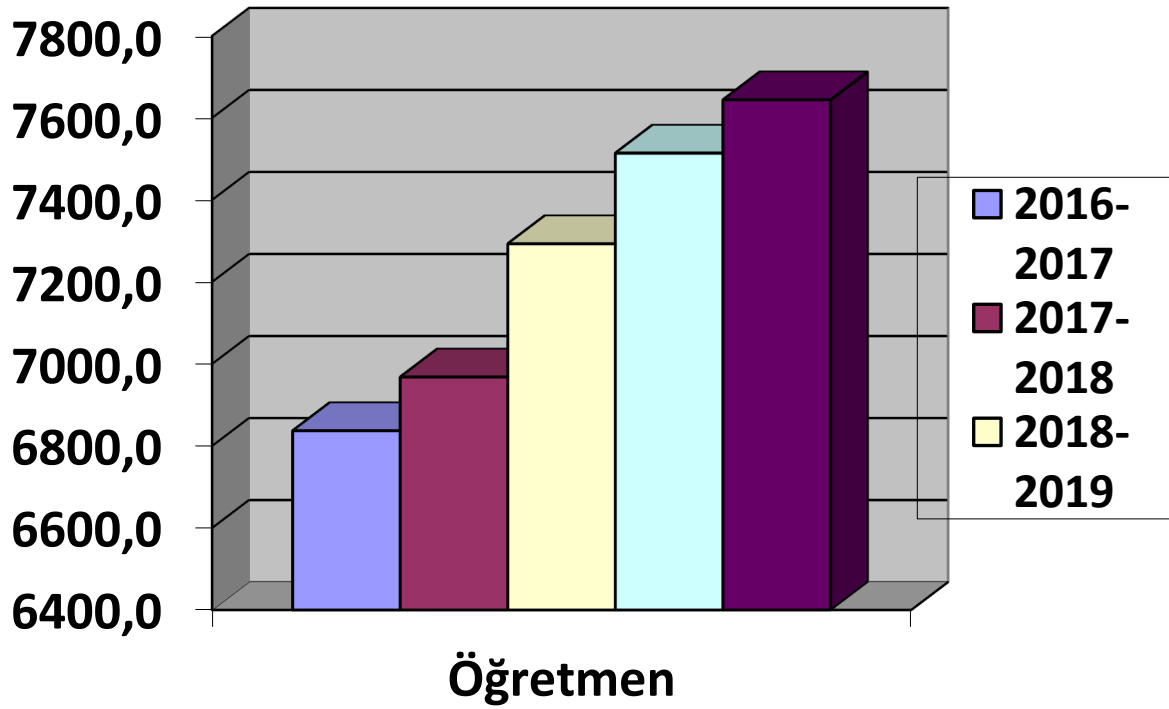

Kütahya’da yıllar itibariyle öğrenci sayıları aşağıdaki grafik üzerinde verilmektedir.

Grafik.7. Kütahya’da Yıllar İtibariyle Öğrenci Sayıları

Kütahya’da yıllar itibariyle öğretmen sayıları aşağıdaki grafik üzerinde verilmektedir.

Grafik.8. Kütahya’da Yıllar İtibariyle Öğretmen Sayıları

Kütahya’da yıllar itibariyle ilköğretim ve ortaöğretim mezun sayıları aşağıdaki tablo üzerinde verilmektedir.

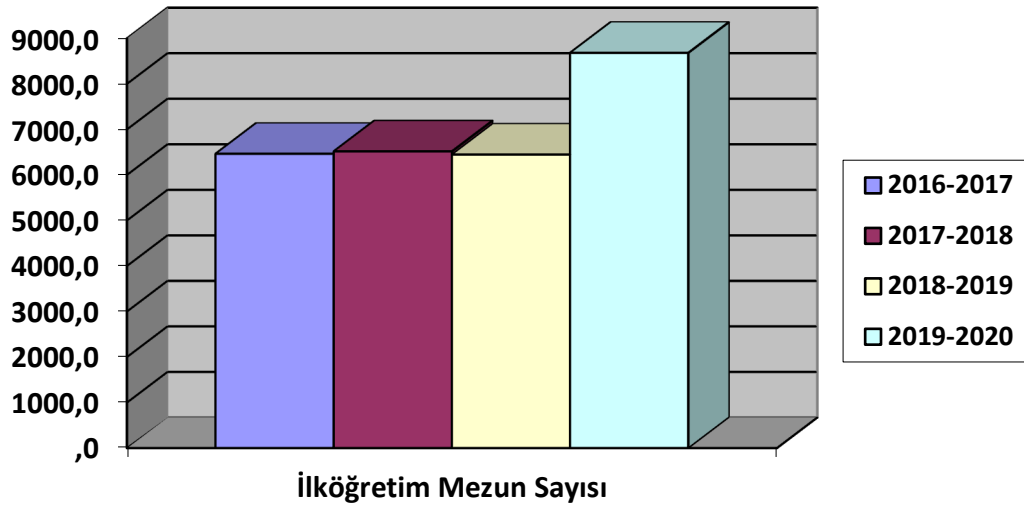
Tablo.3.Kütahya’da Yıllar İtibariyle ilköğretim ve Ortaöğretim Mezun Sayıları (2016-2021)

Öğretim Yılı	İlköğretim Mezun Sayısı	Ortaöğretim Mezun Sayısı
2016-2017	6.463	5.769
2017-2018	6.517	5.728
2018-2019	6.448	5.884
2019-2020	8.681	5.177

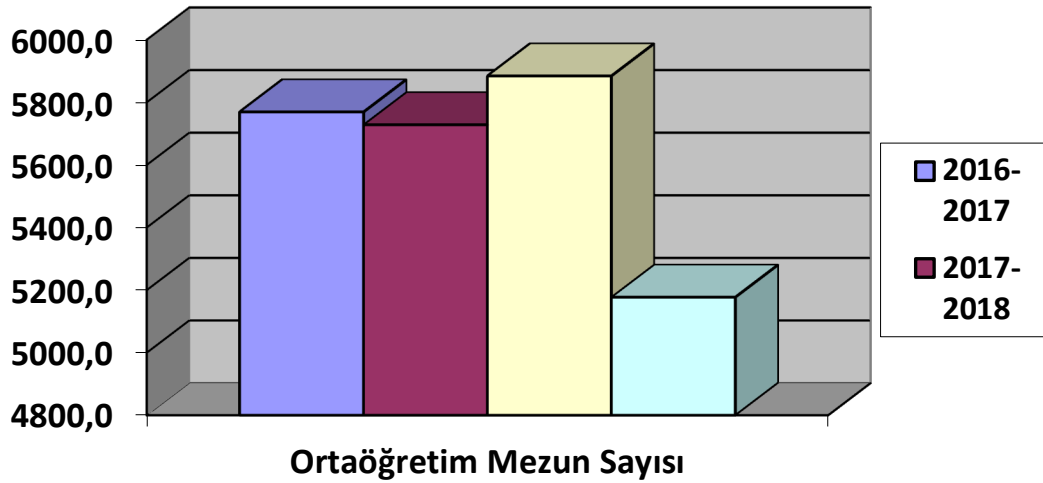
Kaynak: TÜİK ve Kütahya İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Yukarıdaki tablo incelendiğinde yıllar itibariyle ilköğretim mezun sayısında önemli bir artış olduğu anlaşılmaktadır. Aynı dönemde, ortaöğretim mezun sayısında ise bir azalma meydana gelmiştir.

Kütahya’da yıllar itibariyle ilköğretim mezun sayıları aşağıdaki grafik üzerinde verilmektedir.

Grafik.9.: Kütahya’da Yıllar İtibariyle İlköğretim Mezun Sayıları

Kütahya’da yıllar itibariyle ortaöğretim mezun sayıları aşağıdaki grafik üzerinde verilmektedir.

Grafik.10. Kütahya’da Yıllar İtibariyle Ortaöğretim Mezun Sayıları

Kütahya’da yıllar itibariyle okullaşma oranı aşağıdaki tablo üzerinde verilmektedir.

Tablo.4.Kütahya’da Yıllar İtibariyle Okullaşma Oranı (%) (2016-2020)

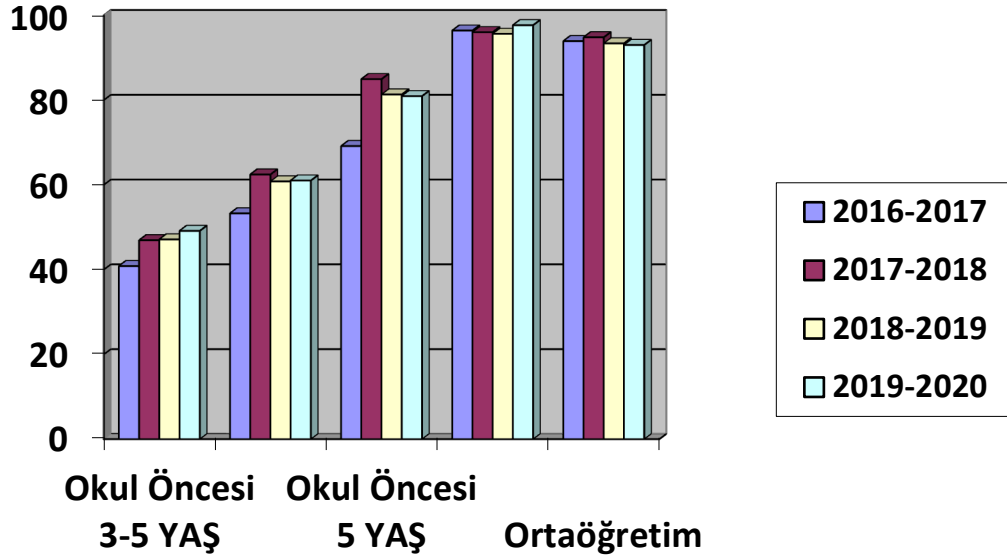
Öğretim Yılı	Okul Öncesi 3-5 YAŞ	Okul Öncesi 4-5 YAŞ	Okul Öncesi 5 YAŞ	İlköğretim	Ortaöğretim
2016-2017	40,84	53,26	69,14	96,39	93,91
2017-2018	46,93	62,44	84,94	96,01	94,80
2018-2019	47,13	60,80	81,31	95,62	93,38
2019-2020	49,13	61,01	80,92	97,65	92,98

Kaynak: TÜİK ve Kütahya İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ortaöğretim hariç tüm kademelerde okullaşma oranının arttığı görülmektedir.

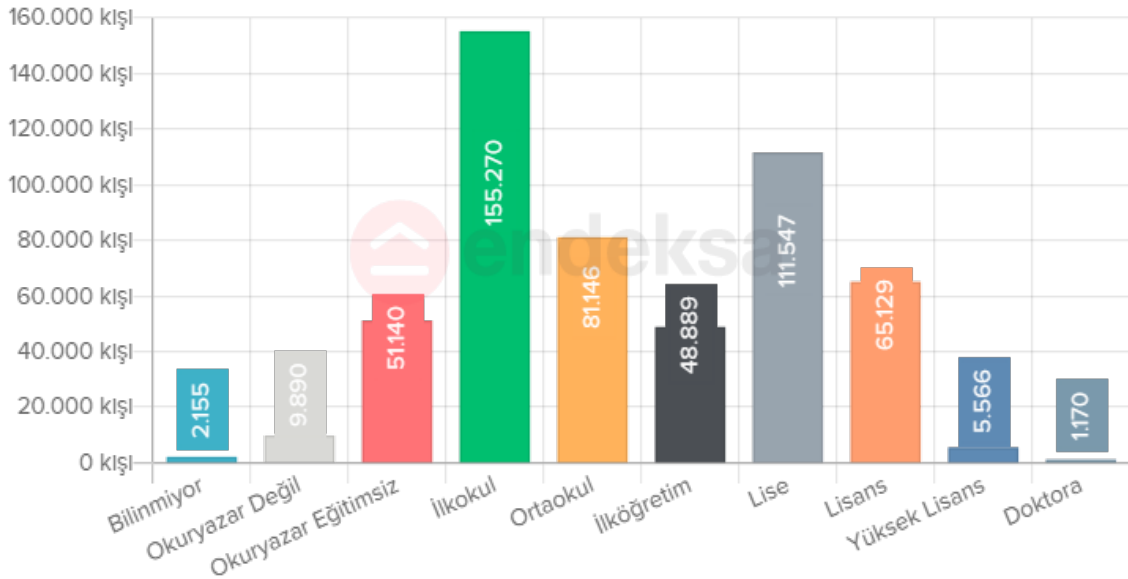
Kütahya’da yıllar itibariyle okullaşma oranı aşağıdaki grafik üzerinde verilmektedir.

Grafik. 11. Kütahya’da Yıllar İtibariyle Okullaşma Oranı (%) (2016-2020)

2019 yılında Kütahya’da okuma yazma bilmeyen kişi sayısı 9.890 kişidir. Okuryazar olup Eğitim görmemiş kişi sayısı 51.140 kişidir. İlköğretim Mezunu 48.889, Lise Mezunu 111.547 kişidir. Lisans Mezunu 65.129, Yüksek Lisans Mezunu 5.566 ve Doktora Mezunu 1.170 kişidir. Bu durum aşağıdaki grafik üzerinde gösterilmektedir.

Grafik.12.: Kütahya’da Genel Olarak Eğitim Durumu (2019 Yılı)

Kaynak: TÜİK (2021) verilerinden derlenmiştir.

1.5.2.1. Üniversiteler

1.5.2.1.1. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nin temeli, 12 Ekim 1974 tarihinde kurulan Kütahya Yönetim Bilimleri Yüksekokulu'na dayanır. Bu yüksekokul, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine bağlı olarak faaliyet göstermiş ve 4 Aralık 1974'te, Kütahya Zafer Meydanı yakınlarındaki iki katlı binada eğitime başlamıştır.

15 Şubat 1979'da yüksekokul, Kütahya Yönetim Bilimleri Fakültesi adıyla fakülteye dönüştürüldü.

20 Temmuz 1982'de 41 sayılı KHK ile Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ne bağlı Kütahya İdari Bilimler Yüksekokulu olarak düzenlendi.

1987 yılında ise yasal düzenlemeyle Kütahya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi adını aldı.

11 Temmuz 1992 tarihinde Anadolu Üniversitesi'nden ayrılarak Dumlupınar Üniversitesi kurulmuş, kurumsal yapısı Kütahya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Kütahya Meslek Yüksekokulu üzerine inşa edilmiştir.

Yeni kurulan fakülteler: Fen-Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Simav Teknik Eğitim Fakültesi, Bilecik İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Fen Bilimleri Enstitüsü'dür.

1993-1994 Genişleme Dönemi: Tavşanlı ve Gediz ilçelerinde birer meslek yüksekokulu açılmıştır.

1994 yılında Kütahya'nın 10 ve Bilecik'in 4 ilçesinde Dumlupınar Üniversitesi'ne bağlı meslek yüksekokulları kurulmuştur.

Yerleşke ve Fakülteler: Üniversitenin en büyük yerleşkesi **Evliya Çelebi Yerleşkesi**, 1995 yılında inşa edilmeye başlanmış ve 3 yıl sonra Fen Edebiyat, Mühendislik ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri buraya taşınmıştır.

İlk rektörlük binası, günümüzde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dekanlık binası olarak kullanılmaktadır.

1996-2006 Dönemi: 1996'da Kütahya Sağlık Meslek Lisesi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu'na dönüştürülmüştür.

1999'da Güzel Sanatlar Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu kurulmuştur.

2005'te Uygulamalı Bilimler Meslek Yüksekokulu, 2006'da Sağlık Bilimleri Enstitüsü üniversite bünyesine eklenmiştir.

2007 ve Sonrası: 2007'de Bilecik Üniversitesi'nin kurulmasıyla bazı fakülteler ve meslek yüksekokulları ayrılarak Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi'ne bağlanmıştır.

2008'de KDPÜ Tıp Fakültesi kurulmuş, 2009'da Simav Teknoloji Fakültesi, 2011'de Diş Hekimliği Fakültesi, 2012'de İlahiyat ve Mimarlık Fakülteleri ile Eğitim Bilimleri Enstitüsü kurulmuştur.

2018 yılında üniversite adı **Kütahya Dumlupınar Üniversitesi** olarak değiştirilmiş, Tıp, Diş Hekimliği ve Sağlık Bilimleri fakülteleri Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesine devredilmiştir.

2019 ve 2020 yıllarında bazı yüksekokullar fakülteye dönüştürülerek üniversite bünyesine katılmıştır.

Mevcut Yapı: Günümüzde Kütahya Dumlupınar Üniversitesi bünyesinde:1 Enstitü,11 Fakülte,1 Yüksekokul ve14 Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır.

1.5.2.1.2. Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi

7141 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile kurulmuştur. Kütahya Sağlık **Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi** bünyesinde 4 Fakülte, 1 Enstitü, 4 Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır (**Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, 2021**).**1.5.1.2.2. Halk Eğitim Merkezleri**

İlde 13 Halk Eğitim Merkezi bulunmakta olup, 2001-2002 öğretim yılında mesleki – sosyal ve kültürel 533 kursa, 13.508. kişi katılmış ve belge almıştır. Ayrıca 5 mesleki eğitim merkezi bulunmaktadır. Çıraklık eğitim merkezlerinin çıraklık, kalfalık ve ustalık kurslarına 3.159 kişi, meslek edindirme kurslarına da 8.361 kişi devam etmektedir (**Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, 2003, s. 9**).

1.5.3. Sağlık

1.5.3.1. Hastaneler

Kütahya’da 2018 yılı itibariyle toplam **12 hastane** bulunmaktaydı ve bu hastanelerde **1.886 yatak** mevcuttu. Yüzbin kişi başına düşen hastane yatak sayısı **326**, bin kişi başına düşen hekim sayısı ise **1** olarak kaydedilmiştir.

2021 yılı itibariyle ise Kütahya’da **9 devlet hastanesi** faaliyet göstermektedir. Bunlar:

Kütahya DPÜ Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Yoncalı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi

Tavşanlı Doç. Dr. Mustafa Kalemli Devlet Hastanesi

Simav Doç. Dr. İsmail Karakuyu Devlet Hastanesi

Gediz Devlet Hastanesi

Emet Devlet Hastanesi

Hisarcık İlçe Devlet Hastanesi

Altıntaş İlçe Devlet Hastanesi

Domaniç İlçe Devlet Hastanesi

Ağız ve Diş Sağlığı Hizmetleri

Kütahya’da iki Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi bulunmaktadır:

Kütahya Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi

Kütahya Tavşanlı Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi

Acil Sağlık Hizmetleri

İlde **Kütahya 112 Başhekimliği** bulunmakta olup, acil sağlık hizmetlerinin koordinasyonunu sağlamaktadır.

1.5.3.2. Toplum Sağlığı Merkezleri

Kütahya’da toplam **13 Toplum Sağlığı Merkezi** mevcuttur:

Altıntaş Toplum Sağlığı Merkezi

Aslanapa Toplum Sağlığı Merkezi

Domaniç Toplum Sağlığı Merkezi

Dumlupınar Toplum Sağlığı Merkezi

Emet Toplum Sağlığı Merkezi

Gediz Toplum Sağlığı Merkezi

Hisarcık Toplum Sağlığı Merkezi

Merkez İlçe Toplum Sağlığı Merkezi

Pazarlar Toplum Sağlığı Merkezi

Simav Toplum Sağlığı Merkezi

Tavşanlı Toplum Sağlığı Merkezi

Çavdarhisar Toplum Sağlığı Merkezi

Şaphane Toplum Sağlığı Merkezi

Bu yapısı ile Kütahya, hem hastane temelli sağlık hizmetleri hem de toplum sağlığı merkezleri aracılığıyla il genelinde sağlık hizmetlerine erişim imkânı sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA'DA ÇİNİCİLİK SEKTÖRÜ

GİRİŞ

Kütahya'da çinicilik, yüzyıllar öncesine dayanan ve Kütahya ili için özel önemi olan bir sektördür. Çinicilik sektörü Kütahya'nın ekonomisine önemli bir katkı yapmanın yanı sıra Sosyo-Kültürel olarak da şehre büyük bir değer katmaktadır. Zaman zaman durgunluk dönemine girmesine rağmen, kendini yenileyerek canlanan Kütahya çiniliği, kendine önemli ve özel bir yer edinmiştir.

Kütahya ekonomisinin önemli bir bölümünü oluşturan çinicilik sektörü; çinicilik sektöründe üretim yapan işletmelerin karşılaştığı birtakım ekonomik sorunlar, çini sanatının tanıtımının yeterli düzeyde yapılmaması, kayıt dışı üretimin varlığı, çinicilikte markalaşmanın eksikliği ve sektörde yaşanan pazarlama sorunları nedeniyle istenilen düzeye gelememiştir.

Bu bölümde, Kütahya çiniliğinin; tarihsel gelişimi ve günümüzdeki durumu ekonomik ve sosyo-kültürel yönden ele alınmıştır. Bu çerçevede çinicilik sektörünün ekonomik sorunları belirlenmiş ve bunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

1. ÇİNİCİLİK KAVRAMI VE ÇİNİ SANATININ KÜTAHYA'DAKİ GELİŞİM SÜRECİ

1.1. ÇİNİ KAVRAMI VE TANIMI

“Çini” sözcüğü köken olarak “Çin’e ait, Çin’den gelen” anlamına gelse de günümüzde daha çok pişirilmiş topraktan üretilen sırlı duvar kaplama malzemelerini ifade etmektedir. Eski dönemlerde pişmiş toprak kaplar, kullanılan malzemenin niteliğine göre “Toprak Evânî” veya “Çini Evânî” olarak adlandırılırken; günümüzde benzer işlevdeki eşyalar için seramik ya da keramik terimleri tercih edilmektedir (Doğanay, 2010: 171).

Başka bir tanıma göre çini; beyaz nitelikli bir toprağın fırınlanmasıyla elde edilen, mine kaplı, ince fakat opak bir toprak işidir. Bu malzeme hem mimari mekânların duvarlarını kaplamada hem de tabak, kâse gibi eşyaların üretiminde kullanılmaktadır (Turani, 1975: 29). Geçmişte çini için “kâşi” ya da kimi zaman “sırça” ifadeleri de kullanılmıştır. Tarihsel süreçte duvar kaplamaları “kaşi”, tabak ve vazo gibi kaplar ise “evani” adıyla anılmıştır. Çini kavramı günlük kullanım kapları için zaman zaman tercih edilse de özünde, seramik hamuruyla benzer teknikler kullanılarak yapılan, bir yüzeyi sırlanmış ve bezemelerle süslenmiş dekoratif kaplama malzemesini tanımlamaktadır (Anılanmert ve Rona, 1997: 405-406).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı çiniyi, “killi toprağın yoğrulup şekillendirilmesinin ardından fırınlanmasıyla elde edilen, çeşitli motif ve renklerle süslenen sırlı seramik eşyalar veya duvar panoları” biçiminde tanımlamaktadır. Çinicilik ise “minai”, “lüster”, “perdah” ve “sıraltı” gibi kendine özgü tekniklerle 12. yüzyıldan günümüze ulaşan geleneksel Türk çini sanatını sürdüren zanaatkârlığı ifade etmektedir.

Kütahya ile özdeşleşen ve şehri dünya çapında tanıtan çini, yalnızca önemli bir üretim alanı olmakla kalmamış; kente sanatsal, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan büyük katkılar sağlamıştır. Yüzyıllardır varlığını sürdüren çinicilik geleneği, hem sanat hem de üretim

boyutunu bir arada barındıran yapısıyla dikkat çeker. Çini, Kütahya'nın kimliğini şekillendiren başlıca değerlerden biri olmuş, şehrin gelişiminde belirleyici bir rol üstlenmiştir.

1.2.KÜTAHYA'DA ÇİNİCİLİĞİN GELİŞİMİ

Kütahya denilince akla çoğu zaman çini gelir; bu çağrışım yalnızca günümüzle sınırlı değildir, çok eski dönemlerde de çini Kütahya ile özdeşleştirilmiştir. Ata öğretilerine göre büyük sanatın başlangıcını ve Kütahya'nın kuruluşunu anlatan bir öykü de vardır. Bu öykü özetle şöyledir:

Eskiden insanlar dağınık bir şekilde yaşıyor, ne köy ne de kasaba vardı. Belirli günlerde kurulan pazarlarda ihtiyaç fazlası eşyalar takas edilirdi. Ancak yalnızca çanak çömlek getiren yaşlı bir dul kadın vardı ve getirdiği her ürün hemen satılırdı. Onun yaptığı kaplar hem daha sağlam hem de daha renkli ve güzeldi. Çömlek almak isteyen herkes onun ürünlerini arardı. Yaşlı kadın, ürettiklerinin sırrını kimseye açıklamıyor ve bu sayede aynı işi yapan diğer esnafın kazancını engelliyordu. Duruma içerleyen diğer esnaf, bu sırrı çözmeye karar verdi. Aralarından üç beş kişiyi seçip kadının peşine gönderdiler. Bu kişiler, yaşlı kadını gizlice takip ederek sırrını öğreneceklerdi. Çok geçmeden sır ortaya çıktı: Kadın bir tepeye çıkarak oradan aldığı toprakla çamurunu yoğuruyordu. Dünya çiniciliğine

“Kütahya Yeşili” adında bir renk kazandıran Kütahya çiniciliği, işte bu öyküye göre başlamıştır (**Renkli Büyük Türkiye Ansiklopedisi, 1995, s. 784**).

Kütahya'da çiniciliğin köklü bir geçmişi vardır. Çinicilik, Türklerin hayatına eski dönemlerden itibaren girmiştir. Ancak asıl önem kazandığı dönem Selçuklular zamanıdır. Konya'da büyük bir devlet kuran Selçuklular, aynı zamanda çini endüstrisini geliştirmiş ve saraylarını, camilerini ve medreselerini çinilerle süslemişlerdir (**Yalçın, 1959, s. 14**).

Kütahya çiniciliği ise Selçuklular'dan Germiyan Beyliği dönemine geçiş sürecinde başlamıştır. Evliya Çelebi seyahatnamesinde, Kütahya'nın eskiden süslü ve güzel bir şehir olduğunu, ancak 1622'de Celali Karayazıcı ve Sait Arap'ın zulmünden harap hale geldiğini kaydeder. Bu durum, 17. yüzyıl başlarında bazı eserlerin kaybolduğunu göstermektedir (**Kütahya Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, 1986, s. 125**).

Kütahya'yı kuran Frigler, Roma, Bizans ve Selçuklular döneminde çanak ve çömlek süsleme sanatını sürdüren ilk ustalardır. İlk Osmanlı çinileri, 14. yüzyılda İznik çiniciliğinin gerilemesi üzerine Kütahya'da gelişmiştir (**Kütahya 95, 1996, ss. 40-41**).

Kütahya'da çiniciliğin 14. yüzyılda Germiyanogulları Beyliği döneminde başladığı düşünülmektedir. 16. yüzyılda, İznik'te çiniciliğin en yüksek seviyeye ulaştığı dönemde Kütahya'da çoğunlukla tek renkli çiniler üretiliyordu. Koyu mavinin farklı tonlarında tasarlanan bu çini eserler, Kütahya'ya özgü ürünler olarak kabul edilmiştir. 17. yüzyılın sonlarına doğru İznik çiniciliği gerilemiş ve 18. yüzyılda tamamen kaybolmuştur; buna karşın Kütahya çiniciliği canlılığını sürdürmüştür. 18. yüzyılın ilk yarısında İznik'te çini üretiminin durmasının ardından, Kütahya parlak ve canlı renklerle motifler kullanarak, özellikle kahve fincanları başta olmak üzere birçok ürünle öne çıkmıştır (Işık, 2010: 43).

14. ve 15. yüzyılda Kütahya'daki ilk Osmanlı çinileri, doğal çömlekçi kili olan kırmızı hamurdan yapılmakta, üzerine ak astar uygulanmakta ve renkli motiflerle süslenmekteydi. 16.

yüzyılın ikinci yarısında Kütahya çiniciliği büyük bir gelişme göstererek kendine özgü motiflerle İznik çiniciliğinden ayrılmıştır. Bu motifler, kobalt mavisi, firuze ve çalık yeşili ile sır altına işlenmiştir.

15. yüzyılda Kütahya, İznik çiniciliği için malzeme temin merkezi konumuna gelmiştir. 18. yüzyılda İznik çini atölyeleri kapandığında Kütahya, çini üretimini hızlandırmış ve günümüzde de bu sanatı yaşatan bir merkez olmuştur. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Kütahya çiniciliği, İznik çiniciliğini hatırlatan motif, renk ve teknik özelliklerde eserler üretmeye yaklaşmıştır.

16. yüzyılda Kütahya, Anadolu'nun tek çini ve seramik üretim merkezi olmuştur. 1920'de Hafız Emin ve Has Milas atölyeleri kapanınca çinicilik duraklamış, ancak çini ve seramik atölyelerinin gelişmesiyle tekrar hız kazanmıştır.

1950 sonrası, onarım ve restorasyonlarda modern seramik ürünlerinin kullanılması, Kütahya atölye çiniciliğini geriletmiş ve atölyeler büyük ölçüde fabrikaya dönüşmüştür (*Yurt Ansiklopedisi*, 1980, s. 5370).

İznik ve Kütahya çiniciliği arasında teknik farklılıklar vardır. 17. yüzyılda İznik'te kurşun içerikli sır uygulanırken, Kütahya'da kireçli sır kullanılmıştır. Sırdaki kurşun oranı oldukça yüksek, hamur pembesidir. Ayrıca Kütahya çinilerinde manganez ve krom oranının daha az olduğu anlaşılmıştır (**"Kütahya Çiniciliği"**, 1993, ss. 10-11).

Kütahya çiniciliği, Selçuklu Devleti'nden günümüze kadar kesintisiz olarak varlığını sürdüren köklü bir sanat dalıdır. Selçukluların dağılmasının ardından Germiyanogulları Beyliği kurulmuş, bu dönemde Kütahya'da yaşayan elli Ermeni ailesinin yarısının çinicilikle uğraştığı bilinmektedir (Taşkiran ve diğerleri, 2017: 33). Bazı kaynaklar çiniciliğin Germiyanogulları Beyliği döneminde başladığını belirtse de, Selçuklu döneminde Kütahya çinilerinin mimaride kullanıldığı görülmektedir.

16. yüzyılda İznik'te çiniciliğin zirveye ulaştığı dönemde, Kütahya'da hâlâ büyük ölçüde tek renkli çiniler üretilmekteydi. Koyu mavinin farklı tonlarındaki bu eserler Kütahya'ya özgü olarak kabul edilmiştir. 17. yüzyıl sonlarında İznik çiniciliği gerilemeye başlamış ve 18. yüzyılda tamamen kaybolmuştur. Ancak bu sırada Kütahya çiniciliği canlılığını korumuştur. Sultan IV. Murad ve Sultan İbrahim'in annesi Mahpeyker Kösem Sultan tarafından 1640'ta tamamlanan Çinili Cami ve Külliyesi, mavinin tonlarıyla Kütahya çinilerinin eşsiz bir örneğini sergiler. 18. yüzyılın ilk yarısında İznik'te üretim durduktan sonra, Kütahya kendine özgü parlak renk ve motifler kullanmaya başlamış, başta kahve fincanları olmak üzere birçok üründe öne çıkmıştır (Işık, 2010: 43; Kuban, 2007: 384).

18. yüzyılda Kütahya'nın fincancı esnafı, usta ve kalfalarıyla birlikte günlük üretim miktarları, ürünlerden elde edecekleri ücretler, atölyeler dışında gizli üretim yapmama ve mevcut 24 atölye haricinde yeni atölye açılmaması konusunda şehrin kadısı ve şahitler huzurunda anlaşmışlardır. Bu anlaşma, 20 Muharrem 1178 / 20 Temmuz 1764 tarihinde Fincancılar Esnafı Mukavele Hücceti olarak düzenlenmiştir. İki yıl sonra, 4 Safer 1180 / 12 Temmuz 1766 tarihinde Kütahya Şer'iyeye Sicili'nin 3. cildinde yer alan 280. hükümde benzer bir anlaşmanın yapıldığı görülmektedir. Vali Ali Paşa huzurunda, Anadolu Eyaleti Kethüda Çavuşu Salih Ağa ve diğer yetkililerin katılımıyla imzalanan bu anlaşma, hem niteliği hem de dönemin şartlarını yansıtmaları açısından önemlidir ve bazı tarihçiler tarafından tarihteki ilk

toplu iş sözleşmesi olarak kabul edilmektedir (Çaycı ve Çelik, 2020: 791, 801; Ünsür, 2005: 583).

Bu iki yıllık süreçte Kütahya çiniciliğinde meydana gelen gerileme de anlaşılmalardan anlaşılmaktadır. 1764 tarihli belgede 69 çini kalfası ve 34 çini ustası anlaşmaya dahil iken, 1766 tarihli belgede sadece 20 kalfa ve 37 usta yer almaktadır. Bu durum, iki yıl içinde atölye sayısının değişmediğini ancak kalfa sayısının ciddi şekilde azaldığını göstermektedir (Çaycı ve Çelik, 2020: 803; Demirsar Arlı, 2007: 337-338).

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Kütahya çiniciliğinin büyük ölçüde durma noktasına geldiği anlaşılmaktadır. 1893-1908 yılları arasında Kütahya’da mutasarrıflık yapan Giritli Ahmed Fuat Paşa, 1907’de İstanbul’a gönderdiği raporda, üç yüzyıl önce 300 atölye olan çinicilik üretiminin 1795’te 100’e düştüğünü ve son yıllarda sadece Hafız Mehmet Efendi ile Hacı Artin Minasyan’ın atölyelerinin üretim yaptığını, bunların da kapanmak üzere olduğunu bildirmiştir. 19. yüzyıla kadar halk sanatı ağırlıklı olarak üretilen Kütahya çiniciliği, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında I. Ulusal Mimarlık Dönemi’nin etkisiyle, İznik’te kullanılan renk, desen ve teknik özellikleri de kapsayacak şekilde modernize olmuş ve üretim artmıştır (Demirsar Arlı, 2007: 338-339).

20. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında Kütahya’da çini sanatı; sofa, mutfak, ev ve süs eşyalarının yanı sıra mimari uygulamalarda da kendini göstermeye devam etmiştir. I. Ulusal Mimarlık Akımı döneminde inşa edilen yaklaşık 50 yapıda, İstanbul, Kütahya ve Konya gibi şehirlerde kemerli pencereler, kubbeler ve çini süslemeleri görmek mümkündür. 1907’de Kütahya’da Giritli Ahmed Fuat Paşa tarafından yaptırılan ve günümüzde Adalet Sarayı olarak kullanılan Hükümet Konağı, İstanbul’daki Haydarpaşa, Bostancı ve Büyük Ada Vapur İskeleleri, Sirkeci ve Karaköy’deki iş hanları ile Eyüp’teki V. Mehmet Reşat Türbesi, canlanan Kütahya çiniciliğinin örneklerindendir (Koçer, 2017: 1; Pendik Belediyesi, 2018: 14). Günümüzde Kütahya çinileri, camiler, oteller, hamamlar, otobüs terminalleri, metro istasyonları, vapur iskeleleri ve kamu binalarında hem iç hem de dış mekanlarda uygulanmaktadır.

21. yüzyıl başlarında, eski desen ve motiflerin kullanımıyla Kütahya çiniciliği yeniden canlılık kazansa da, 1920’de Hafız Emin Efendi ve Hacı Minasyan Efendi’ye ait atölyelerin kapanmasıyla tekrar gerilemiştir. Bu dönemde çiniciliğin gerilemesinin nedenleri arasında Avrupa’dan ucuz çini ithali, yaygınlaşan Barok etkisi, işçi ücretlerinin artışı, yabancı azınlıkların ülkeyi terk etmesi, yeni ustaların yetişmemesi, toprak ve boya kalitesindeki bozulmalar ve ustaların sırlarını paylaşmaması gibi etkenler yer almıştır (Aksungur, 1983: 96-97).

Ancak kısa bir duraklamadan sonra Kütahya çiniciliği yeniden canlanmıştır. 1908-1930’larda I. Ulusal Mimarlık Dönemi’nde, Osmanlı ve Selçuklu mimarisi etkilerini taşıyan kamu binaları, oteller, bakanlık yapıları, eğitim binaları ve konutlarda çini kullanımı artmıştır (Yaldız ve Parlak, 2018: 4930). Bu dönemde yapılan yapıların çini süslemeleri, Kütahya çiniciliğinin yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında, Sanayi Maadin Bankası desteğiyle Nuri Killigil tarafından Kütahya Çini İşleri T.A.Ş. kurulmuş ancak şirket kısa süre sonra feshedilmiştir. 1920-1930

yıllarında beş çini atölyesi ve bir satış dükkânı açılmıştır. Bu dönemde kömürle çalışan çamur değirmeni, kalıp üretimi ve döküm tekniği gibi yenilikler uygulanmıştır. 1930’larda çinicilikte belirgin bir gelişme gözlenmemiş, atölyelerin çoğu ticari değer taşımamıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında ithalatın azalmasıyla çini ve seramik ürünleri mutfak eşyası biçiminde üretilerek porselenin yerini almıştır. 1943-1946 yıllarında artan talebi karşılamak için dört yeni fabrika açılmıştır (İssi ve Yurdakul, 2002: 75-76). 1950 sonrası ithalatın serbestleşmesiyle porselen talebi artarken çini talebi azalmış, 1950-1955 arasında üç fabrika kapanmıştır. 1957-1960 yıllarında Kütahya Endüstri Meslek Lisesi’nde çinicilik kursları düzenlenmiş, 1960-1970 döneminde atölyeler üretime devam etmiş ve 5 yeni atölye açılmıştır.

1970 yılında Federal Almanya’dan gelen teknik yardım çerçevesinde, çinicilerin kooperatif kurması şartıyla Kütahya’ya fon ayrılmıştır. Bunun sonucunda 1974’te 140.000 TL sermaye ile Sınırlı Sorumlu Kütahya Çiniciliğini Kalkındırma Küçük Sanat Kooperatifi kurulmuş, 1978’de Almanya tarafından sağlanan fonla Kütahya Çini-Koop tesisleri faaliyete geçmiştir (Şahin, 1988: 138-141; Bayartan, 2008: 41).

1970-1980 yılları arasında Kütahya çiniciliği, Cumhuriyet dönemi boyunca en parlak dönemini yaşamıştır. Bu yıllarda hem yurtiçinde hem de yurtdışında seramik ve çiniye olan ilgi artmış, artan talebi karşılamak amacıyla Kütahya’da birçok yeni çini ve seramik atölyesi açılmıştır. Sermayesi olan girişimciler, daha önce açılan kurslarda yetişen usta ve elemanları istihdam ederek üretimi artırmıştır. Bu dönemde küçük ölçekli teknolojik gelişmeler de yaşanmış, çini ve seramik hamurunun hazırlanması aşamasında ve ayak gücü ile çalıştırılan çamur tornalarına elektrik motorları takılarak üretimde verimlilik sağlanmıştır (Şahin, 1988: 141).

1980 sonrası dönemde, önceki yıllarda sağlanan gelişmelerin etkisiyle çini ve seramik üretimi daha da güçlenmiş, küçük ve büyük atölyelerde sürdürülmüştür. Bu atölyelerde geleneksel motifler çağdaş formlara aktarılmış, turistik talebe yönelik olarak İznik desenli çini ve seramikler de üretilmiştir. 1984-85 yıllarında Kütahya Endüstri Meslek Lisesi bünyesinde bugünkü seramik bölümü açılarak çiniciliğin geliştirilmesi ve kalifiye eleman yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Türk çini ve seramik sanatının uluslararası alanda tanıtılması amacıyla 1986 yılında 6-11 Temmuz tarihlerinde Birinci Milletlerarası Türk Çini ve Seramik Kongresi düzenlenmiştir. Uluslararası tanıtımın ardından 1989’da çini üretimi yapan işletme sayısı 58’e, çini ticareti yapan işletmelerin sayısı ise 50’ye ulaşmıştır. 1974-75 yıllarında Kütahya’da açılan ve Anadolu Üniversitesi’ne bağlı Yay-Kur programlarıyla çini ve seramik eğitimi verilmiş, 1992’de Dumlupınar Üniversitesi’ne bağlanan bu programlar günümüzde Mühendislik ve Güzel Sanatlar Fakülteleri bünyesinde seramik bölümlerine dönüşmüştür. Kütahya Meslek Yüksekokulu’ndaki ön lisans programları ise Seramik-Cam-Çini Programı altında birleştirilmiştir (Gülaçtı, 2018: 36-37).

İkinci Uluslararası Türk Çini ve Seramik Kongresi 1998’de gerçekleştirilmiş, 2008’de Sıtkı Olçar “Yaşayan İnsan Hazinesi” ilan edilmiş, 23-25 Eylül 2010’da KÜSAV öncülüğünde “Çini Ustası Sıtkı Olçar ve Kütahya Çiniciliğine Katkıları” başlıklı sergi, panel

ve sempozyum düzenlenmiştir. 5-7 Ekim 2010'da ise Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütahya Valiliği, Kütahya Belediyesi, Dumlupınar Üniversitesi ve diğer kurumların işbirliğiyle "III.Uluslararası Kütahya Çini Sempozyumu ve I. Avrasya Seramik Kongresi" gerçekleştirilmiş, akademisyenler, sanatçılar, tasarımcılar ve sektör çalışanları bir araya gelmiştir (**Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010a, 2010b**). Kütahya, 31 Ekim 2017'de UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na "Zanaat ve Halk Sanatları" alanında üye olarak kabul edilmiş ve bu alanda Türkiye'nin ilk şehri olmuştur. Aynı zamanda, dünya genelinde bu alanda kabul edilen 37 şehirden biri olarak Kütahya, sanat ve zanaatla ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilir kalkınmayı benimseyen nadir şehirlerden biri olarak öne çıkmıştır (T.C. Kütahya Valiliği).

Cumhuriyet dönemi Kütahya çiniciliğinde, kare ve bazı altıgen çini formları öne çıkmıştır. Akademisyenler ve çini eğitimi almış ustalar kendi özgün formlarını ve figürel dekorlarını üretmektedir. Günümüzde Kütahya çinileri sarı, mavi, kırmızı, turuncu, lacivert, lila, kahverengi, kobalt ve mor gibi birçok renk ve tonla renklendirilmektedir. Altyapı ve üst yapı bakımından en üst düzeye ulaşan Kütahya çiniciliği, ticari kaygılar nedeniyle daha çok sıradan üretimlere ve İznik desenli ürünlere yönelmektedir. Klasik Kütahya çiniciliğine özgü desenlerin kullanımı ise oldukça azalmıştır. Ticari üretimin yaygınlaşmasıyla ekonomik amaçlı her tür süs çinisi üretilmeye başlanmış, özgün motifler geri planda kalmıştır (Gülaçtı, 2012a: 47; Gülaçtı, 2018: 37).

1.3.KÜTAHYA'DA ÇİNİCİLİK FAALİYETİ İLE İLGİLENEN ATÖLYE VE İŞLETME SAYISI

Kütahya'da günümüzde 417 çini atölyesi, 53 Kültür Bakanlığı sanatçısı ve 800'den fazla çini ustası faaliyet göstermektedir. Kütahya Fotoğrafçılar, Çiniciler ve El Sanatları Esnaf ve Sanatkarlar Odası'na kayıtlı olarak çinicilik yapan 238 üye bulunmaktadır. 2003 yılında, Kütahya'daki çini ve seramik üreticilerini bir araya getirerek mesleki sorunlara çözüm üretmek amacıyla kurulan Kütahya Çini ve Seramik Üreticileri ve Sanatkarları Derneği (KÜÇİSAD) 64 üyeye sahiptir. 2007 yılında 25.000 m² alan üzerine kurulan S.S. Kütahya Çini Seramik İmalatçıları Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi, 2012'de 60 atölye ile faaliyete başlamış ve bu atölyelerde yaklaşık 350 kişi istihdam edilmektedir. Kütahya Kültür ve Sanatını Geliştirme ve Tanıtma Derneği (KÜSGED) ise çoğunluğunu çinicilikle uğraşan kadınların oluşturduğu 55 sanatçı tarafından kurulmuştur.

Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olarak çini ile sofa takımı, ev, tuvalet ve süs eşyası üretimi yapan firma sayısı 73'tür. Bunlardan 36'sı faal, 17'sinin üyeliği askıdadır ve 20 firma çeşitli nedenlerle faaliyetlerini sonlandırmıştır. Covid-19 pandemisi sırasında duraksayan ekonomi, çinicilik sektörü üzerinde de etkili olmuş; bazı firma ve atölyeler aidatlarını ödeyemediği için kayıtları askıya alınmış veya faaliyetlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, porselen, cam ve seramik ürünlerin toptan ticaretini yapan 36 kayıtlı üye bulunmaktadır; bunlardan 21'i faal, 3'ü askıda ve 12'si çini satışını bırakmıştır. Piyasaların hareketlenmesiyle birlikte çinicilik sektörü yeniden üretime başlamıştır.

Çinicilik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin bir kısmı şahıs şirketi veya adi ortaklık olarak faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerin finansal yönetimi muhasebeciler aracılığıyla yürütülmekte ve tüm mali sorumluluk tek bir şahsa veya ortaklarca müteselsilen

üstlenilmektedir. Genellikle sınırlı finansmana sahip olan bu işletmelerde, finansal kararlar şahıs veya ortaklar tarafından alınmakta ve girişim kararları mesleki bilgi ve uzmanlığa dayanmaktadır (Aksungur, 1987: 174-175). Bugün Kütahya’da Sanayi ve Ticaret Odası’na kayıtlı 21 faal şahıs veya adi ortaklık işletme bulunmaktadır. Bunun dışında, Odasına kayıtlı olmayan birçok çini atölyesi de faaliyet göstermektedir.

Diğer bir grup işletme, bir veya daha fazla gerçek veya tüzel kişinin bir araya gelmesiyle kurulan limited şirketlerdir. Bu şirketlerde ortaklar belirlenmiş sermayeyi koyar ve mali sorumlulukları sınırlıdır. Yönetim ve temsil, kuruluş sözleşmesine göre belirlenen müdür veya ortaklar tarafından yürütülür (Can, 2011: 3; Demir, 2020). Günümüzde Kütahya’da faal veya üyeliği askıda 30 limited çini işletmesi mevcuttur. Anonim şirket yapısı ise nadiren tercih edilmektedir; bunun sebebi, çinicilik faaliyetinin sanat temelli yürütülmesi ve bireysel emek ile yaratımın öne çıkmasıdır (Aksungur, 1986: 143). Sadece bir adet anonim şirket faal durumdadır: “Güven Çini ve Seramik Gıda Turizm Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi.”

Kütahya’da çinicilik, hem aileden devralınan atölyelerde hem de sıfırdan kurulan işletmelerde sürdürülmektedir. Yeni kurulan işletmelerin finansmanı genellikle sahiplerinin veya ortaklarının kişisel birikimlerinden sağlanmaktadır. Bunlar bankadaki mevduatlar, nakit birikimler, altın, gümüş, tahvil, hisse senedi veya gayrimenkul satışından elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. Öz finansman yetersizse, ticari bankalardan kredi kullanımıyla ek sermaye temin edilebilmektedir, ancak çini işletmelerinin mali yapılarının düzensizliği kredi kullanımını zorlaştırmaktadır (Aksungur, 1987: 176-177).

Kütahya Fotoğrafçılar, Çiniciler ve El Sanatları Esnaf ve Sanatkarlar Odası üyesi çini işletmeleri, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birliği aracılığıyla, Kaybolmaya Yüz Tutan Meslek Kolları kapsamında hammadde ve döner sermaye ihtiyaçları için üst limiti 200.000 TL olan işletme kredisi, işyeri ve sıfır kilometre araç alımları için ise üst limiti 500.000 TL olan yatırım kredisi kullanabilmektedir. Krediler, esnaf ve sanatkârların mali durumu ve meslek dalının özelliklerine göre belirlenen limit ve vadede kullandırılmaktadır.

Çini işletmelerinin finansal yapılarının belirsizliği, sektörün büyümesinin önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Yüzyıllardır sofra, ev ve süs eşyası üretiminde kullanılan çini, Kütahya’nın ünlü sanatçısı Nida Olçar tarafından ev tekstili, konfeksiyon ve aksesuarlara uyarlanarak modern bir boyut kazanmıştır. Nida Olçar ve ekibi tarafından 9 aylık bir çalışmayla hazırlanan özel koleksiyon, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışının 101. yıldönümü ve İstiklal Marşı’nın kabulünün 100. yılı etkinlikleri kapsamında TBMM Şeref Salonu’nda sergilenecektir. Bu girişim, Kütahya çiniciliğinin tekrar canlanmasına ve yerel ekonomiye katkı sağlamasına olanak tanıyacaktır.

Covid-19 pandemisi nedeniyle duraklayan ekonomi, çinicilik sektörünü de etkilemiş, bazı firmalar ve atölyeler faaliyetlerini geçici olarak durdurmak veya terk etmek zorunda kalmıştır. Aşılamanın hız kazanmasıyla birlikte piyasalardaki hareketlenme çinicilik üretiminin yeniden başlamasına imkân tanımıştır.

Kütahya denilince akla çini ve porselen gelmekte, dünya çini üretiminin yaklaşık %80'i Kütahya tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, Kütahya'nın toplam ihracatındaki en büyük pay, seramik, çini ve toprak ürünlerine aittir.

1.4. ÇİNİCİLİK SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM

2018 yılı itibarıyla Türkiye'de seramik ve çinicilik sektöründe toplam 1.271 firma faaliyette bulunmaktaydı. Bu firmalardan 902'si çini ve seramik kullanarak ev ve süs eşyaları üretimi gerçekleştirmektedir. Sektördeki üretim faaliyetlerinin yoğunlaştığı iller başta Bilecik, Eskişehir ve Kütahya'dır. 2017 yılı verilerine göre seramik sektöründe 40.328 kişi istihdam edilirken, 2018 yılında yalnızca çini ve seramikten ev ve süs eşyaları üreten firmalarda 10.345 kişi çalışmaktaydı. Aynı yıl sektörün faktör maliyeti üzerinden ülke ekonomisine sağladığı katma değer 703 milyon TL olarak kaydedilmiştir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Seramik Sektörü Raporu, 2020).

Tablo.1. Çini ve Seramikten Ev ve Süs Eşyaları İmalatı Sektörünün İşyeri, İstihdam ve Ekonomiye Kattığı Değer

Yıllar	Firma Sayısı	İstihdam	Faktör Maliyeti ile Katma Değer (Milyon TL)
2015	766	10.194	362
2016	775	9.293	400
2017	835	10.020	518
2018	902	10.345	703

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Seramik Sektörü Raporu 2020.

Kütahya'da faaliyet gösteren 417 çini atölyesinin, sektör genelindeki firma sayısının neredeyse yarısını oluşturduğu görülmektedir. Çini atölyelerinde 6.000'den fazla kişinin çalıştığı bilinmekte olup, bu durum sektörün istihdamının büyük ölçüde Kütahya'da yoğunlaştığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, çinicilik sektöründe kayıt dışı istihdam da yaygındır; Kütahya'da "bacası tütmeyen fabrikalar" olarak nitelendirilen ev ortamında çini üretimi yapan bireyler mevcuttur. Yaklaşık 5.000 kişi, kendi atölyesini açamasa da çini sanatını evlerinde sürdürmekte olup, bu da önemli bir kayıt dışı istihdam varlığını ortaya koymaktadır.

Çini üretiminde sanatsal yaklaşım ve el becerisi ön planda olduğu için, sektördeki istihdam çoğunlukla atölye ve işletmelerin dışında, yarım gün çalışan kadınlardan oluşmaktadır. Bu kişiler ev ekonomisine katkı sağlarken, günlük işlerinden uzaklaşmamak amacıyla evlerinde çalışmayı tercih etmektedir. Buna karşılık seramik üretimi, çini üretimi kadar ince dekoratif işçilik gerektirmediğinden daha fazla makineleşmiş durumdadır. Seri üretim yapılan seramik sektöründe, atölyelerde çalışılmakta ve uzun süreli çalışabilecek kalifiye personel istihdam edilmektedir (Gülaçtı, 2012: 156).

1.5. ÇİNİ ÜRETİM VE SATIŞ DURUMU

Kütahya'nın geleneksel çini üretimi, ürünlerin tornada, elle veya pres şablon ve kalıp yöntemiyle üretilmesinin ardından, zımpara ile rötuşlanıp "mayı" adı verilen kaliteli kuvars ve kilden oluşan astar ile daha kaliteli bir beyaz bünnyeye kavuşturulmasıyla başlar. Kurutulan

formlar, ürünün yapısına göre 900–1100 °C aralığında fırınlanarak bisküvi haline getirilir. Bisküvinin pişirilmesinin ardından sır altı dekor aşamasına geçilir; desenler kömür tozu yardımıyla parşömen kâğıdına çizilir, buradan çini bünyesine aktarılır ve fırça ile tahrir işlemi uygulanarak kalıcı hâle getirilir. Renkler sırayla bisküvi üzerine uygulanır ve daldırma yöntemi ile sırlanarak çiniler parlaklık kazanır. Sırlama sonrası ürünler kurumaya bırakılır ve 900–1050 °C arasında fırınlanır (Sevim ve diğ., 2017: 35-36). Tarih boyunca odunlu, elektrikli ve gazlı fırınlar kullanılmış; günümüzde elektrikli ve gazlı fırınlar daha yaygındır (Aşan Yüksel, 2020: 1663).

Günümüzde çini sanatı, klasik ve modern çini olarak ikiye ayrılmaktadır. Klasik çiniler, geleneksel Türk çini sanatının desen ve kompozisyonlarını kullanarak Kütahya'nın hamur ve formülünü esas alır; sanat boyutunun önde olması nedeniyle eşsiz ve pahalıdır. Modern çiniler ise aynı hamur ve formül ile üretilir, genellikle sıraltı tekniği kullanılır ve çeşitli renk, desen ve motiflerle kısa sürede üretilebilecek, maliyeti azaltılmış ticari ürünlerdir (Çalışıcı Pala, 2019: 726).

Kütahya çiniciliği, sanatsal ve kültürel değeri yüksek olmasına rağmen, şehrin gelirleri içindeki payı sınırlıdır. Bu durum, üretim kapasitesinin yeterli olmasına, dünyaca ünlü ustaların bulunmasına ve yetişmiş personelin varlığına rağmen sektörün gelişimini sınırlandırmaktadır. Çinicilik sektörünün beklentilerin altında kalmasının başlıca nedenleri şunlardır (Gülaçtı, 2012: 155):

- Kayıtdışı atölyelerin varlığı ve bu üretimin resmi kayıtlara geçmemesi,
- Çinicilik sektörüne ait kalite standartlarının olmaması,
- Ürünlerin yurtiçi ve yurtdışı pazarlarda yeterince tanıtılmaması,
- Finansman yetersizliği nedeniyle küçük işletmelerin büyüyememesi,
- Çinicilik faaliyetlerinin tek bir bölgede toplanmamış olması ve atölyelerin şehir genelinde dağılmış olması,
- Markalaşmanın yeterince sağlanamaması,
- Sektöre yeterli teşvik sağlanamaması,
- Ar-Ge faaliyetlerini yürütecek merkezi bir yapının bulunmaması,
- Yüksek KDV oranı (%18),
- Yeterli ihracat yapan firmanın olmaması,
- Turizm bölgelerinde ürün satışı yapılmasına rağmen tanıtım eksikliği,
- Çini ve hammaddelerini üretilen bünyesinde toplayacak bir vakıf veya kooperatifin bulunmaması,
- Pazarlama sorunlarına çözüm üretilmemesi.
- Kütahya çiniciliği hem teknik ve sanatsal birikime sahip olmasına rağmen, örgütlenme, finansman, tanıtım ve standart eksiklikleri gibi yapısal sorunlar nedeniyle potansiyelini tam olarak gerçekleştirememektedir.

1.6. KÜTAHYA'NIN ÇİNİ VE SERAMİK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Kütahya, çini ve porselen denilince akla ilk gelen şehir olup, dünya çini üretiminin yaklaşık %80'ini karşılamaktadır. Şehrin toplam ihracatındaki en büyük pay seramik, çini ve

toprak ürünlerine aittir. Kütahya'daki çini üreticileri, çiniciliği ya sanatsal bir faaliyet olarak görüp sanat eserleri üretenler ya da ticari bir faaliyet olarak görüp ticari amaçla üretim yapanlar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Her iki tür üretim de yurtiçinde ve yurtdışında alıcı bulmaktadır.

Kütahya'nın ihraç edilen çinilerinin yanı sıra, üretilen çinilerin yaklaşık %98'i iç pazarda satılmaktadır. İç satışın büyük kısmı İstanbul Kapalı Çarşı (%70), Nevşehir'in turistik bölgeleri olan Ürgüp ve Göreme (%20) ile Antalya ve Akdeniz Bölgesi'nin turistik illerinde (%10) gerçekleşmektedir. Çinilerin sınırlı bir iç pazarda satışa sunulması, ihracat kapasitesinin yetersiz olması ve üretimin kapasitenin altında gerçekleşmesi, fiyatlandırmada standardın oluşmamasına neden olmaktadır. Bu durum, Kütahya çiniciliğinin şehir ekonomisine katkısının sınırlı kalmasına yol açmaktadır (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2014: 6).

Tablo.2. Kütahya İli Yıllara Göre Çimento, Cam, Seramik (Çini) ve Toprak Ürünleri İhracat Rakamları (1000\$)

Yıl	Çimento Cam Seramik (Çini) ve Toprak Ürünleri İhracat Rakamları	Toplam İhracat Rakamları	Toplam İhracattaki Yüzdesi
2015	120.562,69	191.280,03	63,03
2016	130.505,96	198.529,96	65,74
2017	147.891,79	246.385,00	60,02
2018	163.306,82	284.660,96	57,37
2019	170.719,36	277.094,01	61,61
2020	165.559,60	285.308,93	58,03
2021	13.203,31	23.206,30	56,90

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi İller Bazında Sektör Rakamları verileri derlenerek tarafımızca oluşturulmuş ve hesaplanmıştır.

Kütahya'nın yıllara göre seramik mamulleri ihracatı incelendiğinde, tablo 2'de görüldüğü üzere düzenli bir artış trendi göze çarpmaktadır. Covid-19 pandemisinin etkilerinin hissedildiği 2020 yılında, seramik mamulleri ihracatının Kütahya'nın toplam ihracatındaki payında yüzdesel olarak küçük bir düşüş yaşanmıştır. Ancak 2021 yılının ilk iki ayına ait veriler incelendiğinde, ihracatta yeniden yükseliş trendinin başladığı görülmektedir.

Tablo.3. Kütahya İli Yıllara Göre Seramik Mamulleri İhracat Rakamları (TL)

Yıllar	Seramik Mamulleri İhracatı (TL)	Toplam İhracat (TL)	Seramik Mamulleri İhracatının Toplam İhracata Yüzdesi (%)
2015	180.744.649	465.342.308	38,84
2016	239.937.460	547.723.467	43,81
2017	353.911.987	793.996.540	44,57
2018	487.434.148	1.048.091.009	46,51
2019	616.436.173	1.259.094.078	48,96
2020	758.214.581	1.658.087.600	45,73
2021	66.689.837	125.520.984	53,13

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret Veri Tabanı İstatistikleri verileri kullanılarak tarafımızca oluşturulmuş ve hesaplanmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde, Kütahya'nın seramik mamulleri ithalat rakamlarında yıllar bazında belirli bir artış veya azalış trendi olmadığı görülmektedir. Ancak 2020 yılı verilerine bakıldığında, hem Kütahya'nın toplam ithalatı hem de seramik mamulleri ithalatında belirgin bir artış yaşandığı gözlemlenmektedir.

Tablo.4. Kütahya İli Yıllara Göre Seramik Mamulleri İthalat Rakamları (TL)

Yıllar	Seramik Mamulleri İthalatı (TL)	Toplam İthalat (TL)	Seramik Mamulleri İthalatının Toplam İthalata Yüzdesi (%)
2015	36.391.190	427.260.142	8,52
2016	8.585.771	395.015.399	2,17
2017	37.203.310	710.048.411	5,24
2018	25.663.125	509.388.862	5,04
2019	17.820.095	502.922.476	3,54
2020	100.876.051	988.439.987	10,21
2021	499.711	59.800.551	0,84

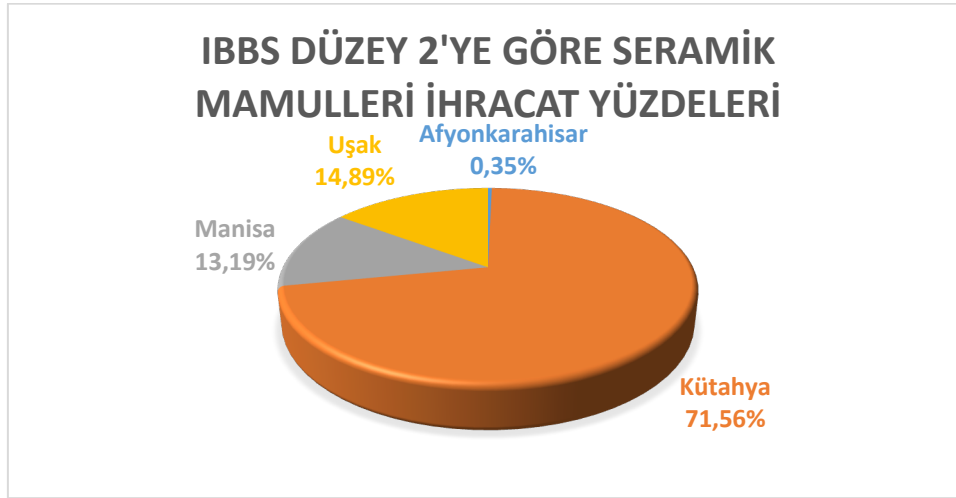
Kaynak: TÜİK Dış Ticaret Veri Tabanı İstatistikleri verileri kullanılarak tarafımızca oluşturulmuş ve hesaplanmıştır.

Dış ticaret verilerinin sınıflandırılmasında TÜİK tarafından kullanılan yöntemlerden biri, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) sistemidir. Bu sistem, Avrupa Birliği yetkililerinin bölgesel istatistikleri tek bir mekânsal sınıflama ile oluşturma amacıyla geliştirdiği düzey 1, düzey 2 ve düzey 3 olmak üzere üç bölge tanımına dayanmaktadır. AB'ye uyum sürecinde, tüm aday ülkeler verilerini bu sisteme uygun şekilde toplamaya başlamıştır. Türkiye de İBSS sistemini, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi ve harmonizasyonu ile sosyo-ekonomik analizlerin yapılabilmesi amacıyla uygulamaya koymuştur. İBSS'de 1. düzey bölgeler genel analizlerde, 2. düzey bölgeler belirli il kümelerine yönelik politika çerçevelerinde ve 3. düzey bölgeler ise özel bölgesel politika tedbirlerinin alınmasında kullanılmaktadır (Çelikel Yiğiter, 2019: 3).

1.6.1.Kütahya'nın İBBS Düzey 2'ye Göre Seramik Mamulleri Bakımından Görünümü

Bu sınıflandırmaya göre Düzey 2 kapsamında Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak illeri, bölgeye özgü politika çerçevelerini belirlemek amacıyla birlikte ele alınmıştır. Bu illere ait veriler tek bir başlık altında incelenmiştir. Bu çerçevede, seçilen bu il kümesinin seramik mamulleri ihracat rakamları dikkate alındığında, ihracat yüzdelerinin Şekil 1'de görüldüğü şekildedir.

Şekil.1. İBBS Düzey 2'ye Göre Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak İlleri Seramik Mamullerinin İhracat Yüzdeleri Grafiği

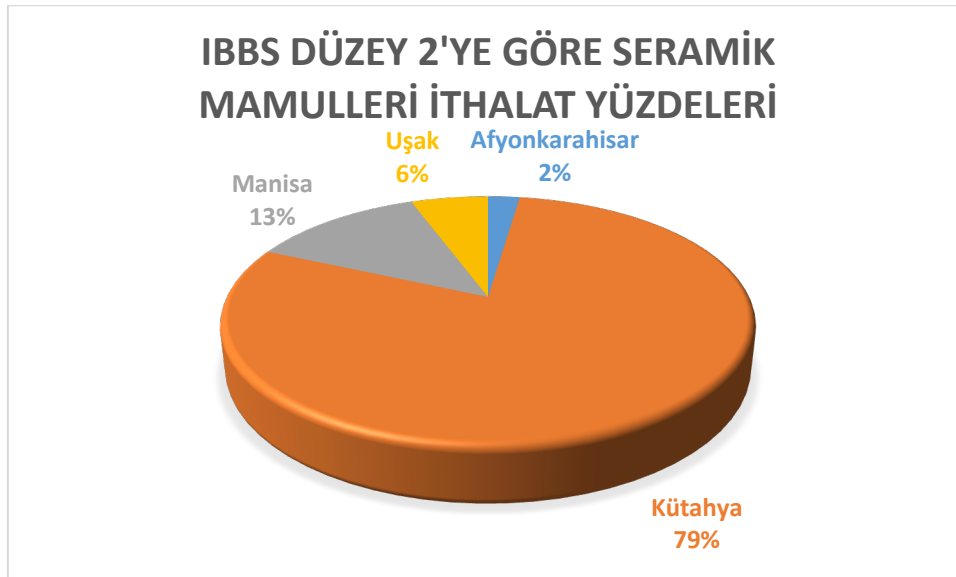

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret Veri Tabanından elde edilen veriler işlenerek tarafımızca oluşturulmuştur.

Şekil 1 ve Şekil 2 verilerine göre, 2015 yılı Ocak ayı ile 2021 yılı Şubat ayı arasındaki İBBS Düzey 2 verileri incelendiğinde Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak illerinin seramik mamulleri dış ticareti öne çıkmaktadır. Bu dört ilin toplam seramik mamulleri ihracatı 3.777.527.210 TL olarak gerçekleşmiştir ve ihracatın büyük çoğunluğunu Kütahya gerçekleştirmiştir; toplam ihracatın %71,56'sı Kütahya ili tarafından yapılmıştır.

İthalat açısından ise, aynı dönem için dört ilin toplam seramik mamulleri ithalatı 286.046.137 TL olarak gerçekleşmiş ve ithalatın da en büyük kısmını Kütahya üstlenmiştir; ithalatın %79'u Kütahya ili tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu veriler, Kütahya'nın bölge içindeki seramik mamulleri ticaretinde hem ihracat hem de ithalat açısından lider konumda olduğunu göstermektedir.

Şekil.2. İBBS Düzey 2'ye Göre Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak İlleri Seramik Mamullerinin İthalat Yüzdeleri Grafiği

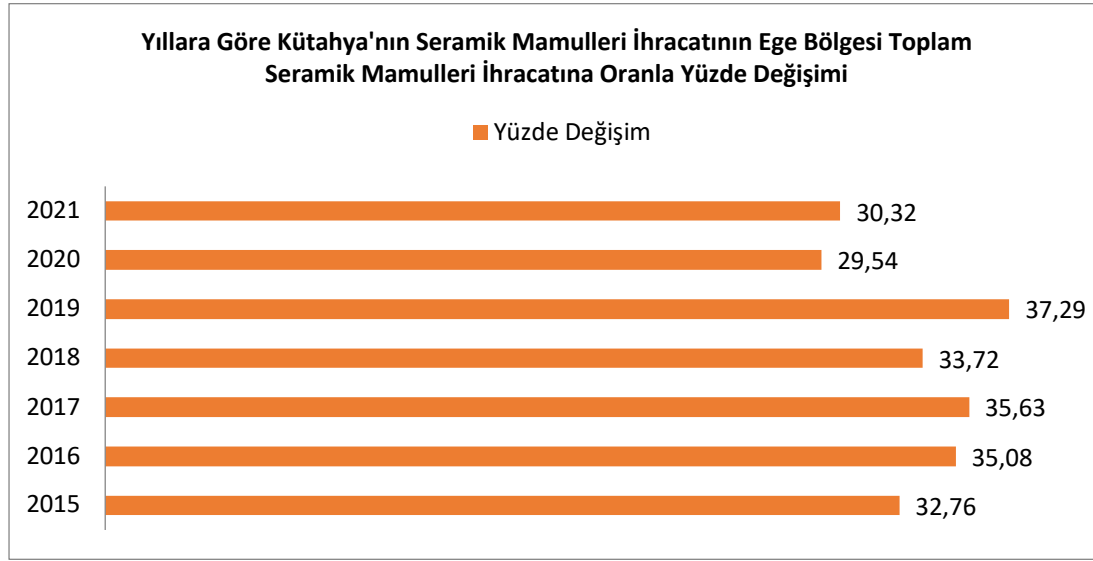

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret Veri Tabanından elde edilen veriler işlenerek tarafımızca oluşturulmuştur.

1.6.2.Kütahya'nın İBBS Düzey 1'e Göre Seramik Mamulleri Bakımından Ege Bölgesindeki Görünümü

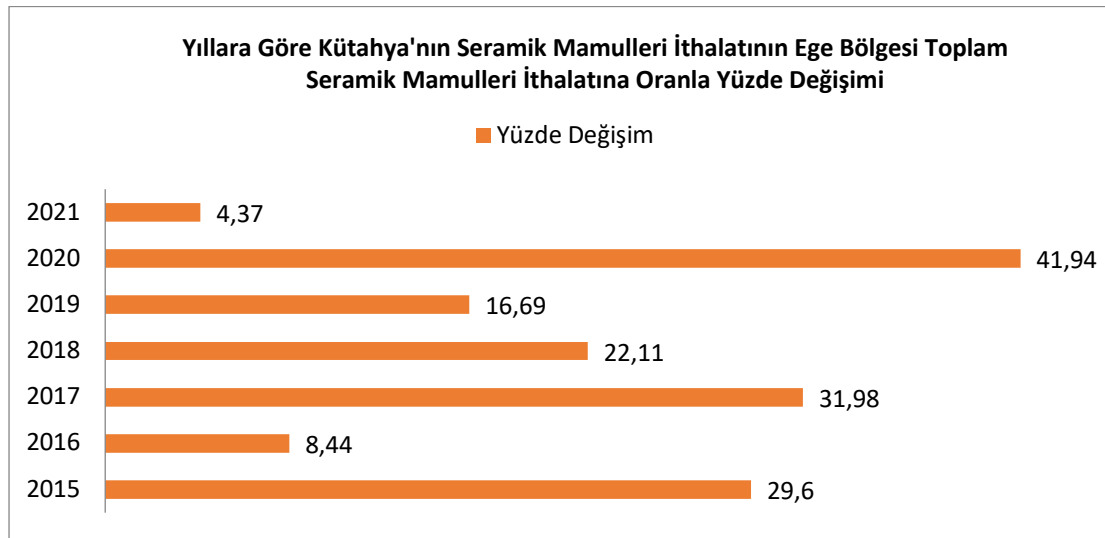
Grafik 1'de gösterilen verilere göre, İBBS Düzey 1 kapsamında yer alan Ege Bölgesi'nin seramik mamulleri ihracatının, İBBS Düzey 3'te yer alan Kütahya ili ihracatına oranı incelenmektedir. Bu oran, Kütahya'nın Ege Bölgesi seramik ihracatındaki ağırlığını ve payındaki yıllara göre değişimleri ortaya koymaktadır. Grafik 1'deki yüzde değişimler, Kütahya'nın bölge ihracatındaki baskın rolünü ve dönemsel dalgalanmaları görsel olarak göstermektedir.

Grafik.1. 2015-2021 Yılları Arasında Kütahya'nın Toplam Seramik Mamulleri İhracatının Ege Bölgesi Toplam Seramik Mamulleri İhracatı İçerisindeki Payının Yüzde Değişimi

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret Veri Tabanından elde edilen veriler işlenerek tarafımızca oluşturulmuştur.

Grafik.2. 2015-2021 Yılları Arasında Kütahya'nın Toplam Seramik Mamulleri İthalatının Ege Bölgesi Toplam Seramik Mamulleri İthalatı İçerisindeki Payının Yüzde Değişimi

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret Veri Tabanından elde edilen veriler işlenerek tarafımızca oluşturulmuştur.

Grafik 2'ye göre, Kütahya'nın seramik mamulleri ithalatının Ege Bölgesi toplam seramik mamulleri ithalatı içindeki payının 2020 yılında %41,94'e yükseldiği görülmektedir. Bu durum, Ege Bölgesi'nin seramik ithalatının neredeyse yarısının Kütahya ili tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir ve Kütahya'nın bölgesel ithalattaki önemini ortaya koymaktadır.

1.6.3.Kütahya'nın Uyumu Sağlanmış (Armonize) Mal Tanımı ve Kodlama Sistemine Göre Seramik Mamulleri Bakımından Görünümü

TÜİK'in bir diğer sınıflandırma sistemi, Uyumu Sağlanmış (Armonize) Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi'dir (HS Code – Harmonized System). Bu sistem, uluslararası ticarete bilgi akışını kolaylaştırmak ve standardizasyon sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Türkiye, Avrupa **Türkiye**, Gümrük İşbirliği Konseyi ile 10 Kasım 1988'de 3501 Sayılı Kanun çerçevesinde HS sistemini uygulamaya başlamıştır (**3501 Sayılı Kanun, 1988**). HS kodları, bir ürünün gümrük sınıflandırmasını ve ödenecek vergileri belirlemek için kullanılan numaralardan oluşur.

Seramikten sofras ve mutfak eşyası, diğer ev eşyası ve tuvalet eşyası (çiniden olanlar dâhil, porselenden olanlar hariç) 691200 kodu ile tanımlanmaktadır. Bu kod özelinde Türkiye'nin ihracat rakamlarına bakıldığında, 2020 yılında 20.666.500 kg 691200 kodlu seramik ürün ihraç edilmiş ve bu ihracattan 254.624.739 TL gelir elde edilmiştir. Pandeminin etkilerine rağmen seramik ürünleri ihracatında artış gözlenmiştir.

Tablo.5. Türkiye'nin 691200 HS6 Kod Seramikten sofras ve mutfak eşyası, diğer ev eşyası ve tuvalet eşyası (porselenden olanlar hariç) ihracat miktarı ve rakamları

Yıllar	İhracat Miktarı (KG)	İhracat (\$)	İhracat (€)	İhracat (TL)
2015	18.163.620	30.800.453	27.738.013	83.683.903
2016	13.792.790	23.354.863	21.108.633	70.421.549
2017	12.396.906	22.218.926	19.654.522	81.174.590
2018	14.398.877	26.400.707	22.370.506	126.910.617
2019	16.015.110	29.265.794	26.139.331	166.211.065
2020	20.666.500	35.539.905	30.867.806	254.624.739
2021	2.044.305	4.075.621	3.347.193	30.188.964

Kaynak:TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanından Harmonize Sistem HS6 sınıflamasına göre dış ticaret verileri temel alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

691200 kodu özelinde Türkiye'nin seramikten sofras ve mutfak eşyası, diğer ev eşyası ve tuvalet eşyası ithalat rakamlarına bakıldığında, yıllar bazında dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Yani bazı yıllarda ithalat artarken, bazı yıllarda azalmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin söz konusu ürünlerde dışa bağımlılığının ve yurtiçi üretim ile talep dengesinin yıllara göre değiştiğini göstermektedir.

Tablo.6. Türkiye'nin 691200 HS6 Kod Seramikten sofr ve mutfak eşyası, diğer ev eşyası ve tuvalet eşyası (porselenden olanlar hariç) ithalat miktarı ve rakamları

Yıllar	İthalat Miktarı (KG)	İthalat (\$)	İthalat (€)	İthalat (TL)
2015	9.942.391	28.404.596	25.525.660	76.855.156
2016	6.918.997	20.338.509	18.395.235	61.608.543
2017	5.187.920	15.024.144	13.383.513	54.886.080
2018	5.384.450	14.599.763	12.345.196	70.125.908
2019	3.495.597	9.396.619	8.390.887	53.389.738
2020	4.578.375	11.264.445	9.860.867	78.734.724
2021	151.547	382.709	314.074	2.838.851

Kaynak:TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanından Harmonize Sistem HS6 sınıflamasına göre dış ticaret verileri temel alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

1.6.4.Kütahya'nın Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırmasına Göre Seramik Mamulleri Bakımından Görünümü

SITC (Standard International Trade Classification) Rev.4 sınıflandırması, Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası ticaret verilerinin standardize edilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Bu sistemde en ayrıntılı seviyede 2.970 farklı emtia kategorisi yer almakta ve 5 ana bölüm üzerinden sınıflandırma yapılmaktadır.

Bu sınıflandırma kullanılarak Türkiye'nin seramik ve çiniden sofr ve mutfak eşyası, diğer ev eşyası, heykelcik ve benzeri süs eşyaları ihracat rakamları hesaplanmıştır ve Tablo 6'da gösterilmiştir. Bu tablo, hem ürün gruplarına göre ihracat hacmini hem de yıllara göre değişim trendlerini gözlemlemek açısından önemli bir veri kaynağıdır.

Tablo.7.Türkiye'nin seramik (ve çiniden) sofr ve mutfak eşyası ile diğer ev eşyası, heykelcik, vb. diğer süs eşyası ihracat rakamları

Yıllar	İhracat (\$)	İhracat (€)	İhracat (TL)
2015	619.200.650	558.491.349	1.694.429.171
2016	529.597.530	478.186.819	1.597.224.340
2017	442.148.166	391.886.911	1.615.710.395
2018	447.643.630	379.029.627	2.158.235.688
2019	514.708.014	460.213.832	2.930.444.060
2020	520.439.450	455.342.813	3.655.593.559
2021	30.540.766	25.088.981	226.153.762

Kaynak:TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanından SITC Rev4 sınıflamasına göre dış ticaret verileri temel alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 6'ya göre Türkiye'nin seramik (ve çiniden) sofr ve mutfak eşyası ile diğer ev eşyası, heykelcik, vb. diğer süs eşyası ihracatı 2020 yılında zirve noktasına ulaşarak 3.655.593.559 TL'ye ulaşmıştır.

SITC Rev4 sınıflandırmasına göre Tablo 7'de yer alan Türkiye'nin seramik (ve çiniden) sofr ve mutfak eşyası ile diğer ev eşyası, heykelcik, vb. diğer süs eşyası ithalat rakamlarına bakıldığında ihracattaki artışın ithalatta da gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 6 ve Tablo 7 verilerine göre şunlar söylenebilir:

İhracat: Türkiye'nin seramik ve çiniden sofa ile mutfak eşyası, diğer ev eşyası, heykelcik ve diğer süs eşyası ihracatı, 2020 yılında **3.655.593.559 TL** ile zirve yapmıştır. Bu, SITC Rev4 sınıflandırmasına göre ölçülen sektörün ulusal ihracatındaki en yüksek değer olarak kaydedilmiştir.

İthalat: Aynı sınıflandırmaya göre, 2020 yılında ithalat rakamları da artış göstermiştir. Bu durum, hem yurtiçindeki talebin yükseldiğini hem de Türkiye'nin bu ürünlerde dış alıma bağımlılığının bir göstergesidir.

Bu veriler, özellikle **pandemi yılı olan 2020'de bile seramik ve çini sektörünün ihracat performansının güçlü olduğunu**, ancak aynı zamanda ithalatın da arttığını ortaya koymaktadır. Yani hem üretim hem de tüketim yönünden sektör hareketli bir dönem yaşamıştır.

Tablo 8: Türkiye'nin seramik (ve çiniden) sofa ve mutfak eşyası ile diğer ev eşyası, heykelcik, vb. diğer süs eşyası ithalat rakamları

Yıllar	İthalat (\$)	İthalat (€)	İthalat (TL)
2015	225.667.335	203.185.301	612.088.264
2016	215.987.010	194.830.859	650.342.843
2017	190.881.295	169.376.189	696.569.042
2018	200.383.910	169.048.832	943.345.061
2019	174.685.194	156.060.879	992.862.837
2020	199.013.701	174.304.140	1.394.139.826
2021	13.530.127	11.096.345	100.327.484

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanından SITC Rev4 sınıflamasına göre dış ticaret verileri temel alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2021 verileri yılın ilk iki ayını kapsamakta olup geçici verilerdir.

Verilen bilgilerden Kutahya çinicilik sektöründe öne çıkan firmalar ve ihracat faaliyetleri şöyle özetlenebilir:

Altın Çini Fabrikası:

Üretim alanı: Mimari ve dini amaçlı çini karo.

İhracat: Üretimin yaklaşık yarısı başta Belçika, Hollanda, Fransa, İngiltere, Danimarka, Rusya, Ukrayna, Yunanistan, İsrail, İskandinav ülkeleri, Azerbaycan, Türkmenistan, ABD ve Arap ülkelerine gönderiliyor.

Yurtiçi satış: Daha çok hediyelik çini ürünleri üretip İstanbul'a gönderiyor.

Özel siparişler: Dini ve mimari amaçlı çiniler özel olarak özenle üretiliyor.

Evliya Çelebi Çini Fabrikası (Ahmet Asalı):

Üretim alanı: Seramik ve duvar çinisi ile hediyelik çini ürünleri.

İhracat: Avrupa ülkeleri başta olmak üzere ABD ve dünyanın birçok yerine gönderiliyor.

Yurtiçi satış: Ülke genelinde satış gerçekleştiriliyor.

Bu iki örnek, Kutahya çiniciliğinin hem uluslararası hem de iç pazar odaklı üretim kapasitesini ve sektörün hem mimari/dini hem de hediyelik çini alanındaki çeşitliliğini göstermektedir.

Tablo.9. 2019 Yılında Kütahya’da Çini İhracatı Yapan Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası Üyesi Firmalar

Sıra	Firma Adı
1	AEN PORSELEN PAZARLAMA SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
2	FETTAH ÇİNİ GIDA TEKSTİL TURİZM SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ.
3	KOCADAĞ ÇİNİ SERAMİK EL SAN.Gİ SAN.VE TİC.LTD.ŞTİ.
4	ALTIN ÇİNİ SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
5	AHMET SARI KLAS AHMET
6	İKBAL KÜTAHYA ÇİNİ SERAMİK İTHALAT İHRACAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
7	NAKKAŞ ÇİNİ SERAMİK HEDİYELİK EŞYA TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
8	KÜTAHYA BİRLİK ÇİNİ, SERAMİK, GIDA TURİZM TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ
9	EREN ÇİNİ SER.DAY.TÜK.MAL.TUR.SAN.VE TİC.LTD.ŞTİ.
10	ARMADA ÇİNİ-SUAT DUMAN
11	EVLİYA ÇELEBİ ÇİNİ-AHMET ASALI
12	KÜTAHYA ÇİNİ YAPI TASARIM NAKLİYE TURİZM MADENCİLİK SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
13	KAŞI AHMET-AHMET RUŞEN ÖZMUTAF
14	RÜYA ÇİNİ - YAVUZ BAYRAM ÇAKIR
15	KÜTAHYA MARMARA PAZARLAMA ÇİNİ SERAMİK TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ

Kaynak: Kütahya Ticaret ve Sanayi Odasından alınan bilgilerle tarafımızca oluşturulmuştur.

2.KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN EKONOMİK ve SOSYO-KÜLTÜREL YÖNLERİ

2.1.KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN EKONOMİK YÖNLERİ

Yüzyıllardır çini ve seramik geleneğini yaşatan Kütahya, tarihsel ve ekonomik açıdan önemli bir merkez olarak öne çıkmaktadır. 14. yüzyıldan günümüze uzanan geleneksel Kütahya çiniciliği, özgün üretim yöntemleri ile diğer çinicilik uygulamalarından ayrılmaktadır. Çinicilikle bütünleşen Kütahya, hem tarihi ve turistik açıdan hem de ekonomik kaynak olarak halkına geçim imkânı sunan önemli bir şehir olmuştur.

Günümüzde Kütahya’da fabrikasyon üretim çiniler bulunsa da, üretim çoğunlukla atölyelerde el sanatına dayalı olarak sürdürülmektedir. Bu durum, Kütahya çini sanatının kendine özgü üslubuyla yurtiçi ve yurtdışında sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan şehre değer kazandırmasını sağlamaktadır (Aşan Yüksel, 2020: 1657).

Kütahya’da çinicilik sanatını tanıtmak ve öğretmek amacıyla açılan kurslarda, ilgilenen bireylere çini tasarımı ve işleme yöntemleri öğretilmekte; katılımcılar atölye ve firmalarda iş imkânı bularak hem çini sanatını öğrenmekte hem de ekonomik gelir elde etmektedirler (Bayazıt ve Işık, 2012: 895).

Çini sanatı, yalnızca bir bezeme unsuru değil, aynı zamanda sağaltma aracı olarak da kullanılmış ve kamusal ile dini yapılarda yer almıştır. Bu özelliği ile 1 Aralık 2016'dan itibaren UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'nde Türkiye adına tescillenmiştir. UNESCO'ya göre Yaşayan İnsan Hazine, "somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarının icra edilmesi ve yeniden yaratılması için gerekli bilgi ve becerilere sahip olan kişiler" olarak tanımlanmaktadır (**UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2025**). Bu kapsamda, Kütahya'nın değerli çini sanatçıları Sıtkı Olçar (2008), Mehmet Gürsoy (2009) ve Hamza Üstünkaya (2017) Yaşayan İnsan Hazinesi olarak ilan edilmiştir.

Önde Gelen Sanatçılar:

Sıtkı Olçar (1948–2010): İlk olarak çini alım satımıyla başladığı kariyerini, Osmanlı Çini Atölyesi'nde farklı desen ve formlarda eserler üreterek sürdürmüştür. 1980'lerden itibaren geleneksel İznik ve Kütahya çinilerinin devamı niteliğinde tabak ve çanaklar üretmiş; Cenevre, Madrid, Londra, Tokyo, Paris, New York gibi uluslararası sergiler açmıştır. Çini sanatını kızı Nida Olçar, Sıtkı II adıyla devam ettirmekte; sofra takımı, ev ve süs eşyalarını ev tekstili, konfeksiyon ve aksesuarlara uyarlayarak yeni bir boyut kazandırmaktadır. Bu özel koleksiyon, TBMM'nin 101. Yıldönümü ve İstiklal Marşı'nın 100. Yılı etkinliklerinde Şeref Salon'da sergilenmiştir.

Mehmet Gürsoy (1950–): 1975 yılında çini sanatına profesyonel olarak başlamış, öğretmenlik mesleğini bırakarak ustalık yoluna girmiştir. İznik motiflerini özgün sanatıyla yorumlamış, 50 ülkede 72 sergi açmış ve uluslararası alanda çini sanatını tanıtmıştır. 1986'da Cumhurbaşkanlığı himayesinde düzenlenen uluslararası çini yarışmasında 3 dalda ödül kazanmıştır.

Hamza Üstünkaya (1947–2025): Babasından öğrendiği çini sanatını yarım asrı aşkın süredir sürdürmektedir. Kütahya'ya özgü 7.000 adet desen geliştirmiş; özgün tasarımlarını bizzat uygulayarak pek çok kişiye öğretmiş ve çiniciliğin gelişimine katkıda bulunmuştur.

Kültürel açıdan, Kütahya çiniciliği hem el sanatları hem de mimari eserlerde öne çıkmaktadır. Şehre gelen yerli ve yabancı ziyaretçiler, başta Atatürk Bulvarı ve Cumhuriyet Caddesi olmak üzere çini satan işletmeleri ziyaret ederek ürünler satın almaktadır. Ayrıca turistik bölgelerde satılan çiniler, şehir için bir turistik sembol hâline gelmiştir. Tarihi açıdan, Kütahya çinisi Kahire, Kudüs, Venedik gibi uluslararası şehirlerde kilise ve saraylarda; Türkiye'nin dört bir yanında cami, türbe, devlet binaları ve otellerde kullanılmıştır (Bayartan, 2008: 43).

Yüzyıllardır sofra takımı, ev ve süs eşyası olarak üretilen çini, Kütahya'nın değerli çini sanatçısı Nida Olçar tarafından ev tekstili, konfeksiyon ve aksesuarlara uyarlanarak yeni bir boyuta taşınmıştır. Nida Olçar ve ekibi tarafından 9 aylık bir çalışma sonucu ortaya çıkan özel koleksiyon, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının 101. Yıldönümü ve İstiklal Marşı'nın kabulünün 100. Yılı etkinlikleri kapsamında TBMM Şeref Salonunda ilk kez sergilenmiştir. Bu girişim, Kütahya'nın tanıtımına ve ekonomisine katkı sağlarken, giderek değerini kaybeden çinicilik sanatının tekrar canlanmasını desteklemektedir.

Kütahya çiniciliği günümüzde hâlen canlılığını korumakta ve şehirle bütünleşmiş durumdadır. Küçük büyük yüzlerce atölyede üretim devam etmekte; küçük ölçekli

işletmeler genellikle iç piyasaya, büyük işletmeler ise hem iç hem dış piyasaya satış yapmaktadır. Çini sektörünün Kütahya ekonomisine katkısı oldukça önemlidir. Çini üretiminin çeşitli aşamalarında yaklaşık 10.000 kişi çalışmakta ve bu sayı her geçen yıl artmaktadır.

Genç ve yetenekli sanatkarlar yetişmekte, çini sanatı okullara girerek mesleki eğitim imkânı sağlamaktadır. Meslek liselerinde açılan çini bölümlerinin yanı sıra, Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu'nda Çini İşletmeciliği bölümü de eğitim vermekte ve böylece Kütahya'nın ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sayede çini sanatkarları çoğalmakta ve çini sanatı ekonomik açıdan daha yüksek değer kazanmaktadır.

Genç nesil uzmanlaştıkça yeni atölyeler ve imalathaneler açmakta, üretim ve ürün kalitesi artmaktadır. Bu gelişmeler Kütahya çini sanatının “altın çağını” yaşadığını göstermekte ve sektörün gelecekte daha da gelişeceğine işaret etmektedir.

Orta ölçekli bir çini işletmesinin kuruluş maliyeti günümüzde yaklaşık 750 milyon TL iken, daha büyük bir işletme için sermaye ihtiyacı 2,5–3 milyar TL civarındadır. Ücretlendirme konusunda büyük uçurumlar bulunmakta; yeni başlayan vasıfsız işçiler asgari ücret alırken, vasıflı ve sanat değeri yüksek kişiler oldukça yüksek ücretler almaktadır. Ücret sistemi genellikle parça başına veya zamana dayalı olarak uygulanmaktadır.

Sektörde yeni kurulan işletmeler düşük sermaye ile faaliyet göstermekte ve hayatta kalma riski taşırken, büyük işletmeler daha güçlü sermaye ile daha ileriye gitme olanağı bulmaktadır. Özetle, çini işletmelerinin başarısı, kuruluş sermayesi ile doğru orantılıdır (Atalay Mansur, Eskişehir, 1983: 21).

2.2. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİN SOSYO-KÜLTÜREL YÖNLERİ

Bir sanayi dalının en önemli sosyal etkilerinden biri, çevresine iş olanakları sağlamasıdır. Günümüzde Kütahya'da faaliyet gösteren çini imalat işletmelerinde yüzlerce kişi çalışmaktadır. Bu çalışanların ortalama dörder kişilik ailelerden geldiği düşünülürse, ortaya hiç de küçümsenmeyecek sayıda kişinin geçimini çinicilik sanayinden sağladığı görülmektedir. Ancak bu rakamlara, kendi evlerinde desenleme yapan kadın ve erkek işçiler dahil edilmemiştir; bu tür işçilerin sayısını tespit etmek mümkün olmamıştır. Çinicilik sektörünün sağladığı istihdam kapsamına, çini pazarlayan işletmelerde çalışanlar da eklenmelidir.

Çiniciliği meslek edinenlerin yanı sıra yan uğraş olarak tercih eden kişilerin sayısı da oldukça fazladır. Bu durum, ailelere ek gelir sağlamak ve bireylerin boş vakitlerini değerlendirmesi açısından önemli bir sosyal katkı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, çini ile uğraşmak kişilerin kültürel gelişimine de olumlu etki yapmaktadır.

Çinicilik, Kütahya'nın turizm gelirleri ve tanıtımı açısından da önemli bir konumda bulunmaktadır. Yalnızca çini ve çini imalat işletmelerini görmek amacıyla Kütahya'ya gelen turist sayısı hiç de az değildir.

Kütahya'da şeker, porselen ve toprak sanayilerinde faaliyet gösteren işletmelerin kurucuları arasında çinicilerin bulunması, çinicilik sanayinin gelişimine sağladığı olumlu katkıyı ortaya koyan bir göstergedir. Sanayileşme sürecinde girişimcilerin nitelik ve

nicelikleri büyük önem taşımaktadır ve bu, belirli eğitim süreçleri ile desteklenebilir. Çiniciliğin, kişilere sanayicilik niteliği kazandırdığı gerçeği, farklı alanlarda faaliyet gösteren sanayi işletmelerinin kurucuları arasında çinicilerin bulunması ile gözlemlenebilir (ATALAY Mansur, Eskişehir, 1983, s.20).

(KÜTAHYA TİCARET ve SANAYİ ODASI (KÜTSO) ÇİNİCİLİK FAALİYETİ İLE İLGİLİ FİRMALARIN KODLARINA GÖRE SINIFLANDIRILMIŞ TABLOLARI (Kütahya Sanayi ve Ticaret Odası'ndan elde edilen bilgiler kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.)

EK.1.23.41.03 NACE Kodlu Çiniden sofra takımı, ev, tuvalet ve süs eşyası imalatı (çinicilik) (çini dekoru dahil) yapan firma adları ve durumları

23.41.03 - Çiniden sofra takımı, ev, tuvalet ve süs eşyası imalatı (çinicilik) (çini dekoru dahil) Üreten Firma Adı	Durumu
"SITKI" OSMANLI ÇİNİ ATÖLYESİ- FATMA NİDA OLCAR	FAAL
AHMET SARI KLAS AHMET	ASKIDA
AHMET SARI NİMET SANAT EVİ	TERK
AHMET TEKEŞ TEKEŞ ÇİNİ	FAAL
ALOPAŞALI ÇİNİ, TURİZM SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ.	TERK
AYDIN EL SANATLARI TURİZM GIDA TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ KÜTAHYA ŞUBESİ	TERK
BATI EL SANATLARI ÇİNİ SERAMİK MADENCİLİK MÜHENDİSLİK REKLAMCILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
BAŞARAN MAKİNA, ÇİNİ VE POR. AMBALAJ ÜRÜN. TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.	TERK
BERKAY ADLİM BERKAY ÇİNİ	FAAL
BİL SOY ÇİNİ SERAMİK İMALATI VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
CAN ÇİNİ-SERAMİK TURİZM VE GI. SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ	TERK
CERAMİK ART LİNE ÇİNİ SERAMİK RESTORASYON İNŞAAT MADENCİLİK SERAMİK HAMMADDE VE EKİPMANLARI İTHALAT İHRACAT LTD. ŞTİ.	ASKIDA
DUMLUPINAR ÇİNİ MADENCİLİK TURİZM İNŞAAT GIDA SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	ASKIDA
EBRULİ ÇİNİ VE SERAMİK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
EFE GRUP ÇİNİ-SERAMİK TAŞIMACILIK PETROL MADENCİLİK OTOMOTİV SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	ASKIDA
EFOR ÇİNİ ÜRETİM SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	ASKIDA
EMEK ÇİNİ SERAMİK-HİLMİ BAYRAM	TERK
ERS HOME ÇİNİ SERAMİK ÜRÜNLERİ SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
EVANİ ÇİNİ SERAMİK-NURULLAH ÖZÇELİK	TERK
EVLİYA ÇELEBİ ÇİNİ-AHMET ASALI	FAAL
FETTAH ÇİNİ GIDA TEKSTİL TURİZM SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ.	FAAL
FIRÇA SERAMİK ÇİNİ TURİZM SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ.	ASKIDA
GÜVEN ÇİNİ VE SERAMİK GIDA TURİZM SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ	FAAL
HANEDAN ÇİNİ SERAMİK TAŞIMACILIK PETROL ORMAN ÜRÜNLERİ MADENCİLİK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	TERK
HAREM ÇİNİ SERAMİK İTHALAT İHRACAT TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
KAŞI AHMET-AHMET RUŞEN ÖZMUTAF	FAAL
KOCADAĞ ÇİNİ SERAMİK EL SAN. GI SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.	FAAL
KOCADAĞ ÇİNİ SERAMİK, EL SANATLARI GIDA SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ- KÜTAHYA ŞUBESİ	FAAL

KÜTAHYA BİRLİK ÇİNİ, SERAMİK, GIDA TURİZM TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
KÜTAHYA MARMARA PAZARLAMA ÇİNİ SERAMİK TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
KÜTAHYA MAT PETROL ÜRÜNLERİ, OTOMOTİV, HURDA ALIM SATIMI, GIDA, PAZARLAMA, SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	TERK
KÜTAHYA ÖZ ÇİNİ SARAYI TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
LİKYA ÇİNİ SERAMİK TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
MARMARA ÇİNİ TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
MAVİ DENİZ ÇİNİ SERAMİK TURİZM TEMİZLİK HİZMETLERİ SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	ASKIDA
MAVİGÜMÜŞ ÇİNİ VE SERAMİK İMA. İHT.İHR.TİC.SAN.LTD.ŞTİ.	FAAL
MERCAN SERAMİK TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
METİN ÇİNİ FABRİKASI - EMİNE ÇİNİCİOĞLU	TERK
MUSTAFA MERSİN ERTUĞRUL ÇİNİ	FAAL
MÜBERRA KARAKUŞ SU ÇİNİ	FAAL
MİNE BERTA MİNAY ÇİNİ	ASKIDA
NAKKAŞ ÇİNİ SERAMİK HEDİYELİK EŞYA TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
NİMET ÇİNİ PAZARI-KAMURAN DUMLU	FAAL
OSMANLI ÇİNİ -HAŞİM KOCABAŞ	ASKIDA
OĞUZ AKBAŞ OĞUZ ÇİNİ	FAAL
PAMFİLYA ÇİNİ TURİZM TARIM HAYVANCILIK İNŞAAT TAAHHÜT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	ASKIDA
PORSUK TABİİ KAYNAKLARI DEĞERLENDİRME VE TURİZM SANAYİ A.Ş.	TERK
RÜYA ÇİNİ - YAVUZ BAYRAM ÇAKIR	FAAL
SARAY ÇİNİ- SELÇUK ZEYREK	FAAL
SATEN ÇİNİ VE SERAMİK ELEKTRO PORSELEN GIDA PETROL AKARYAKIT MADENCİLİK İNŞAAT TEKSTİL KONFEKSİYON ELEKTRİK CAM AYNA İMALAT PAZARLAMA İTHALAT İHRACAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	TERK
SELADON ÇİNİ VE SERAMİK SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ	ASKIDA
SERKAN HÜNER	TERK
SERÇEBAYLAR ÇİNİ-SERAMİK SAN. VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	ASKIDA
SİDDİK DAL HATSAF SERAMİK	TERK
SİRRI SOYDAN	TERK
TASFİYE HALİNDE DOĞUŞ ÇİNİ EL SANATLARI SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	TERK
TASFİYE HALİNDE DÜNYA ÇİNİ İMALAT PAZARLAMA TURİZM SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	TERK
TASFİYE HALİNDE KERVAN YEMEK SALONU ÇİNİ SERA. VE HED.EŞYA TİC.SAN.LTD.ŞTİ.	TERK
TASFİYE HALİNDE NİMET VARLI KLAS ÇİNİ VE SERAMİK TURİZM İTHALAT İHRACAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	TERK
TECELLİ ŞAFAK ŞAFAK ÇİNİ	FAAL
YETİK TİCARET-KENAN YETİK	ASKIDA
YEŞİL ÇİNİ TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
YEŞİLAY ÇİNİ-HÜDAYİ YEŞİL	ASKIDA
YUNUS ÇİNİ SERAMİK-YUNUS KARAKAYA	FAAL
ZÜHRE ÇİNİ SERAMİK CAM PORSELEN EL SANATLARI HEDİYELİK EŞYA GIDA	ASKIDA

PAZARLAMA SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	
ZÜMRÜT ÇİNİ SERAMİK-MUSTAFA RACİ ÖZSEVİLGİN	TERK
ÇETİNOĞLU ÇİNİ TEKSTİL, DERİ, GIDA SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ.	ASKIDA
ÖZ SELAM ÇİNİ İMALAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
ÖZÇAĞLAR ÇİNİ EL SANATLARI SAN VE TİC.LİMİTED ŞİRKETİ	ASKIDA
İKBAL KÜTAHYA ÇİNİ SERAMİK İTHALAT İHRACAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
İLKER ÇİNİ SERAMİK TAŞIMACILIK MADENCİLİK OTOMOTİV SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
İSMAİL YİĞİT	FAAL
İZNİK ÇİNİ-MEHMET GÜRSOY	FAAL

EK.2.46.44.01 NACE kodlu Porselen ve cam eşyalar ile toprak ve seramikten yapılan ürünlerin toptan ticareti (çini, billuriye, cam veya porselenden çanak, tabak, bardak, vazo, tepsi, süs eşyası, vb.) yapan firma adları ve durumları

46.44.01 - Porselen ve cam eşyalar ile toprak ve seramikten yapılan ürünlerin toptan ticareti (çini, billuriye, cam veya porselenden çanak, tabak, bardak, vazo, tepsi, süs eşyası, vb.) Durumu	yapan firma adı
	AEN PORSELEN PAZARLAMA SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL
	ALTIN ÇİNİ SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL
	ALİ OSMAN ERTÜRK
	TERK
	ANTALYA GÜRAL PORSELEN TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
	FAAL
	ARMADA ÇİNİ-SUAT DUMAN
	FAAL
	AYYILDIZ İNŞAAT TAAHHÜT İŞ MAK.EM.TRZM.ÇİNİ İHT.İHR.TİC.LTD.ŞTİ.
	FAAL
	BAŞAK TİCARET - MURAT BAYRAM
	TERK
	BRAVO TRADING İNŞAAT TEKSTİL GIDA TURİZM PETROL TARIM VE HAYVANCILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	TERK
	CAN SERAMİK İTHALAT İHRACAT İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL
	ELAGÖZ TİCARET - ZEKİ ÖZKAN ELAGÖZ
	TERK
	EMRE ŞİMŞEK MESBA TİCARET
	TERK
	FİGEN ASLITÜRK ALTUNZADE ÇİNİ SERAMİK
	FAAL
	FİRUZE ÇİNİ-AYŞE NUR SAYINBATUR
	TERK
	GÜLİZ PORSELEN VE CAM TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL
	GÜRALLAR PAZARLAMA VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
	FAAL
	HABİB KILINÇ MHK AHŞAP SANAYİ
	ASKIDA
	HAKKI VURAN KÜTAHYA SELÇUK ÇİNİ
	ASKIDA
	HALİL BERBER
	FAAL
	HAYDAROĞLU TİCARET-MUSTAFA HÜSNÜ HAYDAROĞLU
	FAAL
	HELEN PORSELEN SERAMİK EV VE MUTFAK GEREÇLERİ SANAYİ VE DIŞ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL
	KAİZEN DIŞ TİCARET ZÜCCACİYE SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL
	KILIÇ ÇİNİ SERAMİK GIDA MADDELERİ HEDİYELİK EŞYA TURİZM İNŞAAT TİCARET SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL
	KRAL YAPI MARKET,NAKLİYE,TEKSTİL TURİZM VE GIDA SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	TERK
	KÜTAHYA KARO ÇİNİ SERAMİK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL
	KÜTAHYA ÇİNİ SERAMİK - HAKAN ÇETİNKASAP
	TERK
	KÜTAHYA ÇİNİ YAPI TASARIM NAKLİYE TURİZM MADENCİLİK SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
	FAAL

MAS PORSELEN TARIM VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ	ASKIDA
MEKA EV OTEL İHTİYAÇ MADDELERİ İNŞAAT KOZMETİK SANAYİ TİCARET ANONİM ŞİRKETİ KÜTAHYA 1 SATIŞ MAĞAZASI ŞUBESİ	TERK
MURAT PORSELEN VE CAM PAZARLAMA ANONİM ŞİRKETİ	FAAL
MURAT ÖZTOP AEN DIŞ TİCARET	FAAL
SARAY TİCARET PORSELEN SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ	FAAL
SARAY TİCARET-BÜLENT KAMİL SARPAŞAR	TERK
TASFIYE HALİNDE PINAR ÇİNİ VE SERAMİK TURİZM SAN.VE TİC.LTD.ŞTİ.	TERK
TASFIYE HALİNDE SERPOCAM SERAMİK PORSELEN CAM VE TURİZM SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	TERK
VESİLE TİCARET- İBRAHİM ÖNSAY	FAAL
ÜNAL SERAMİK, PORSELEN, PAZARLAMA, MAKİNE İMALAT SANAYİ VE İÇ, DIŞ, TİCARET ANONİM ŞİRKETİ	FAAL

3. Kütahya Çiniciliğinin Geleceği

Kütahya ahalisi ve üst düzey yöneticileri günümüzde çiniciliğe gereken önemi vermeye başlamışlardır. Bu süreç, 06-11 Temmuz 1986 tarihlerinde düzenlenen "I. Uluslararası Türk Çini ve Seramik Kongresi" ile başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. Böylece Kütahya çiniciliği, tanıtım açısından birçok sorunu çözmüş ve dünya genelinde saygı görmeye başlamıştır. Günümüzde Kütahya'da yüzlerce çini atölyesi faaliyet göstermektedir. Bu atölyeler, Türkiye'nin turizm merkezlerine satış mağazaları açarak ürünlerini buralarda satmakta ve turizm gelirlerinin önemli bir kısmını Kütahya ekonomisine kazandırmaktadır. Ayrıca çeşitli illerde ve nadiren yurtdışında düzenlenen çini ve seramik sergileri ile Kütahya'nın çini konusundaki üstünlüğü diğer illere ve ülkelere aktarılmaktadır (Çini Diyarı Kütahya, 1987, s.16).

Geçmiş yıllarda kaydedilen iyileştirme çabaları sektörde beklenen verimi sağlayamamıştır. Çinicilik sektörünün geçmişte yaşadığı sorunların bir kısmı günümüzde de devam etmektedir. Buna rağmen çini sektöründe yapılan girişimlerden çeşitli şekillerde her zaman faydalanılmıştır. Fuat Paşa'nın çiniciliğe ilgisi, Sanayi ve Maadin Bankası'nın Kütahya Çinicilik İşleri T.A.Ş.'yi kurmasına, feshedilen şirketten iki çini fabrikasının doğmasına; Rıfat Bey'in çamur değirmenine kömürle çalışan motor takmasına ve şablon geliştirmesine; Nuri Killigil'in döküm tekniğini sektöre kazandırmasına yol açmıştır. Ayrıca Çinikoop'un kuruluşu sektöre büyük bir tesis kazandırmıştır.

Çinicilikle ilgili çalışmalar öncelikle işin teknik ve sanatsal yönlerini kapsamalıdır. Teknik çalışmalar; çinilerin hammaddelerinin kalitesini artırma, üretim sürecinde daha bilimsel yöntemler uygulama, boya seçimi ve pazarlama (satış, ambalaj, fiyat) gibi konuları içermelidir. Sanat yönünden ise, desen çizimi, yeni desenlerin geliştirilmesi ve çinilerin üzerine uygulanması ön plana çıkmaktadır (Çini Diyarı Kütahya, 1987, s.16).

Tüm olumsuzluklara rağmen, çinicilik günümüzde önemini kazanmıştır. Kütahya çini atölyelerinde üretilen çiniler, Hilton, Çınar ve Tarabya Oteli gibi büyük turistik tesislerin iç dekorasyonunda kullanılmaktadır. Ayrıca Japonya, Amerika ve birçok Avrupa ülkesinden gelen talepler doğrultusunda yurtdışına gönderilmektedir. Günümüzde yeni motifler denenmekte veya Selçuklu motifleri stilize edilerek kullanılmaktadır. Armağanlık tabaklar,

vazolar ve çini karolar sıraltı tekniği ile üretilmekte, mavi ve kahverenginin yanında yeşil ve sarı renkler de kullanılmaktadır. Seramik kabartma karolar ise yaygınlaşmaktadır.

Kütahya çiniciliği, hem hamur hem de sır ve sırça olarak yurtiçi ve yurtdışında büyük talep görmektedir. Seramik hamuru üretimi için gerekli tüm hammaddeler Kütahya'dan temin edilmektedir. Günümüzde Kütahya çiniciliği aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

Evler için dekoratif süs eşyaları: Duvar tabakları, vazolar, saksı altlıkları, kaseler, abajur ayakları, kül tablaları vb. Duvar ve masa kaplama çinileri: Cami çinileri, şömine ve masa kaplama çinileri vb.

İmalat yönünden ise:

Kaplama çinileri

Makine ile çalışılan düz çiniler

El ile çalışılan düz çiniler

İçi boş kullanma seramikleri (Kütahya, 1986, s.125)

Tahminlere göre, gelecek yıllarda yurt içi üretim talebi karşılayamayacaktır. Özellikle karo, fayans ve seramik talebinde dikkat çekici bir artış öngörülmektedir. Bu artışın nedeni, konut yapımlarındaki yükseliştir. Kentleşme hızının giderek arttığı ülkemizde, bu mamullere talebin paralel olarak artmaya devam edeceği muhakkaktır.

Kütahya çini işletme sahipleri, özellikle teknik ve ekonomik sorunların çözülmesini talep etmektedir. Teknik açıdan hammadde temininin kolaylaştırılması ve desenlerin zenginleştirilmesi üzerinde durulmaktadır (Çini Diyarı Kütahya, 1987, s.16). Ekonomik açıdan ise maliyetlerin en aza indirilmesi, pazarlama sorunlarının çözülmesi, reklam ve tanıtım hizmetlerine destek sağlanması gerekmektedir. Ayrıca çini imalatçılarının en büyük sorunu kredi eksikliğidir ve devletin bu konuda öncülük etmesi beklenmektedir. Yüksek maliyetli makine ve teçhizatın, özellikle leasing yöntemi ile küçük ve orta ölçekli işletmelere ulaştırılması büyük önem taşımaktadır (Çini Diyarı Kütahya, 1987, s.16).

4. KÜTAHYA'DAKİ ÇİNİLİ ESERLER

Vacidiye Medresesi (1314)

Germiyanogulları'ndan Mübarizüddin Umur Bin Savcı tarafından H.714 (M.1314) yılında yaptırılmıştır. Halk arasında “Demir Kapılı Medrese” olarak bilinir. Günümüzde Kütahya Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Kurşunlu Camii (1377)

Ahi'lerden Şeyh Mehmed bin Şeyh Alaaddin Seyyid Nureddin tarafından H. 799 (M. 1377) yılında yaptırılmıştır. “Kasım Paşa Camii” olarak da anılır; çünkü Anadolu Beylerbeyi Kasım Paşa, H. 927 (M. 1520) yılında camiye tamir ettirmiştir (**Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan Kütahya, 1982, ss. 81-82**).**Yakup Türbesi (1428)**

II. Yakup Medresesi H.814 (M.1411) yılında Germiyanogulları'ndan II. Yakup Bey tarafından yaptırılmıştır. II. Yakup Bey H.832 (M.1428) yılında vefat etmiş ve medrese

bitişindeki İmarek Mescidi'nin içinde bulunan mihrabın arkasına defnedilmiştir. Medrese ve İmarek Mescidi günümüzde Vahit Paşa İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

İshak Fakih Türbesi (1433)

İshak Fakih Camii, Germiyanogulları II. Yakup Bey devri alimlerinden Cemaleddin İshak Fakih tarafından H.837 (M.1433) yılında yaptırılmıştır. Fakih vefat ettikten sonra caminin son cemaat yerinin sağındaki kubbeli revak türbe haline çevrilerek defnedilmiştir.

Hisarbey Camii (1487)

Germiyanoglu II. Yakup Bey'in subaşı Hisarbey'in oğlu Mustafa Bey tarafından yaptırılmıştır. Halk arasında "Saray Camii" olarak bilinir. Mihrabındaki, minber ve kapı alınlığındaki çiniler orijinal 15. yy. Kütahya çinileridir.

Kükürt Köyü Camii (1679)

Kütahya merkezine bağlı Kükürt Köyü'nde yer alan caminin kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Giriş kapısındaki kitabe H.1090 tarihini gösterir ancak bu tamir kitabesidir. Cami, orijinal Kütahya mavi-beyaz çinileri ile dikkat çeker.

Hisarbey Camii (Tamirâtı, 1750)

H.893 (M.1487) tarihli Hisarbey Camii, H.1164 (M.1750) yılında Anadolu valisi Yahya Paşa tarafından tamir ettirilmiştir. Duvarlarda yer alan 18. yy. çiniler, 15. yy. mavi-beyaz çinilerden ayrılır.

Balıklı Tekkesi (1750)

"Şeyh Müslihiddin Tekkesi" olarak da bilinir. Yapının mimari özellikleri 15. yy. başına tarihlendirilir. H.1164 (M.1750) yılında Anadolu valisi Yahya Paşa tarafından tamir ettirilmiştir (ÇİNİ Rıfat, 1991, s. 23-29).

Sakahane (1765)

Kütahya Ulu Camii'nin kuzeyinde yer alır. Caminin sebilleri ve tuvaleti olarak kullanılmıştır. Yapının ilk mimarisi hakkında yeterli bilgi yoktur. Suyu Selçuklu ümerasından İmadettin Hazer Dinari tarafından getirilmiştir. H.1179 (M.1765) yılında Anadolu valisi Hacı Ali Paşa tarafından tamir ettirilmiş ve bordür çinileri eklenmiştir.

Alo Paşa Camii (1797)

Küllîye olarak inşa edilen camii, H.1212 (M.1797) yılında Anadolu Valisi Kürt Alo Paşa tarafından yaptırılmıştır. Mihrabı ve mihrap duvarı 18. yy. Kütahya çinileri ile dekore edilmiştir.

Ulu Camii (1805)

Yapımına Yıldırım Beyazıt zamanında başlanmış, H.813 (M.1410) yılında Musa Çelebi tarafından tamamlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında elden geçirilmiş, H.1220 (M.1805) ve H.1223 (M.1808) tarihlerinde tamir görmüştür. H.1307 (M.1889) yılında tekrar onararak Aizani'den getirilen mermer sütunlar konulmuştur. Mihrabı sağ yan duvarında Kabe tasviri bulunan çiniler yer alır.

Dönenler Camii (1812)

Mevlevi Semahanesi olarak yapılmış, dergaha bitişik İmadettin Hazer Dinari Mescidi sonradan türbe haline getirilmiştir. Ana giriş kapısındaki çiniler 19. ve 20. yy.'a aittir.

Balıkli Camii (1898)

Selçuklu ümerasından İmadettin Hazer Dinari tarafından H.634 (M.1236) yılında mescit olarak yaptırılmış, H.1052 (M.1642) yılında Salih Mehmet Efensi tarafından cami haline getirilmiştir. Mihrabındaki çiniler 1897'de Fuat Paşa'nın tamiratından sonra yerleştirilmiştir (Kütahya İl Yıllığı, 1967, s. 236-237).

Saadettin Camii (1899)

Cami, yerinde İmadettin Hazer Dinari tarafından M.1231-1243 yıllarında yaptırılan ahşap mescit üzerine inşa edilmiştir. 1822'de yangın sonucu harap olmuş ve Hacı Derviş Mehmet Paşa tarafından yeniden yaptırılmıştır. Mihrap nişi Kütahya çinileri ile dekore edilmiştir.

Takvacılar Camii (1902)

Kütahya muhafızlığında bulunan Demirtaş Paşa tarafından yaptırılmıştır. Mihrap nişi içindeki çiniler Mehmet Emin Efendi (1902), diğer çiniler ise Azim Çini Fabrikası (1941) tarafından yapılmıştır.

Hükümet Konağı Mescidi (1907)

Kütahya mutasarrıfı Ahmet Fuat Paşa tarafından yaptırılmıştır. Giriş cephesi ve mihrap Kütahya çinileri ile dekore edilmiştir. Mihrap nişi kavsara geçişi özel stalaktit çinileri ile süslenmiştir. Günümüzde restore edilmektedir.

Kadidler Camii (1910)

İlk inşası Halil Kamil Ağa tarafından H.1833-34 yıllarında başlatılmış, Hafız Mehmet tarafından tek kat olarak tamamlanmıştır. 1848'de ikinci kat ilave edilmiştir. Mihrap ikinci kat Kütahya çinileri ile dikkat çeker.

Küpecik Camii (1913-1914)

Halkın yardımıyla H.1329 yılında tamir edilmiştir. Alt kat duvarlarında çiniler yer alır; bunlardan tuğralı olanlar yapım tarihine ait orijinal çinilerdir.

Ahi Evren Çeşmesi (1916-1917)

Ahi Evren Camii yakınında bulunur. Çinileri 20. yy. başına aittir.

Çinili Çeşme (1952)

30 Ağustos İlkokulu köşesinde yer alır. Asıl çeşme eski Yıldız Sineması aralığında bulunuyordu; eski çinilerin çoğu taşınırken kaybolmuştur. 1952'de Öz Çini Fabrikası tarafından yapılan çinilerle kaplanmıştır. Kütahya'da tamamen çinilerle kaplı tek çeşmedir.

5. KÜTAHYA DIŞINDA BULUNAN VE KÜTAHYA ÇİNİLERİ İLE SÜSLENEN ESERLER

16. ve 17. Yüzyıl Örnekleri

Gebze Çoban Mustafa Paşa Türbesi (H.935 / 1528-29): İç duvarlar alt pencerelerin üstüne kadar 16. yy. çinileriyle kaplı. Firuze altıgen levhalar, lacivert bordürler, köşe kısımları mavi-beyaz çiniler.

İstanbul Sultan Ahmet Camii (17. yy.): İznik ve Kütahya çinileri bir arada kullanılmış; Kütahya çinileri, ayaklı kaseler, rumi ve palmet dolgulu baklava motifleriyle dikkat çeker.

Üsküdar Çinili Camii (1640): Sultan I. Ahmet'in karısı Mahpeyker Kösem Sultan tarafından yaptırılmıştır. Sıraltı tekniğinde çoğunluğu Kütahya çinileri.

18. Yüzyıl Örnekleri

Üsküdar Yeni Valide Camii (1708): 18. yy başı Kütahya çinileri.

Üsküdar Mirzazade Camii (1734): 16.-17. yy. çinileri mevcut, muhtemelen başka yerden taşınmış.

İstanbul Hekimoğlu Alipaşa Camii (1734): 18. yy Kütahya çinileri ve Tekfur sarayı mamülü çiniler.

Konya Nakipoğlu Camii (1763): Mihrabında Kütahya çinileri kullanılmıştır.

Konya Çelik Mehmet Paşa Camii (1765): Mihrabı Kütahya çinileri ile kaplanmış.

Isparta Abdi Paşa (Kavaklı) Camii (1780-1782): İç kısım Kütahya çinileri ile süslenmiş, 1914 zelzelesinde yeniden yapılmış.

Antalya Müsellim Camii (1796): İç dekor Kütahya çinileriyle yapılmış.

İstanbul Beylerbeyi Camii (1778): 18. yy Kütahya çinileri yer yer kullanılmış.

Ankara Hacı Bayram Camii (18. yy başları): Müezzîn mahfili altında 18. yy Kütahya çinileri mevcut.

Topkapı Sarayı Harem ve III. Murad Dairesi (18. yy.): Çeşitli Kütahya çinileri kullanılmıştır.

19. ve 20. Yüzyıl Örnekleri

İstanbul Ayasofya I. Mahmut Kütüphanesi: 16.-17. yy İznik çinileri yanında 18. yy Kütahya çinileri.

İstanbul Hubyar Mescidi (20. yy başları): Neo-Klasik üslupta Kütahya çinileri.

İzmir Yalı (Konak) Camii (1895): 19. yy Kütahya çinileri ile pencere etrafları ve alınlıklar süslenmiş.

Söğüt Hamidiye Camii (20. yy.): Cephesi Kütahya çinileri ile kaplıdır.

İskilip Ulu Camii (1841-1842, mihrap 1910): 20. yy başı Kütahya çinileri.

Konya Anber Reis Camii (1911): Mihrap 19.-20. yy Kütahya çinileri ile süslenmiştir.

İstanbul Sultan V. Mehmet Reşat Türbesi (1918): İç kısımlar üst pencerelerin altına kadar Kütahya çinileri ile kaplıdır.

20. Yüzyılda Kütahya Çinilerinin Yaygın Kullanımı

Profan yapılar: Üsküdar Mecit Efendi Kasrı (1901), Seyrisefain Binası, Şirketi Hayriye Binaları, Kadıköy, Haydarpaşa ve Büyük Ada iskeleleri, Çapa Öğretmen Okulu, banka ve vakıf hanların cepheleri, Harbiye Çinili Hamam, Bursa Ulu Camii çeşmesi (1903), Bursa Osmanlı Bankası, Söğüt ve Bolu çeşmeleri.

Kiliseler: Özellikle 18. yy. çiniler Ermeni ustalar tarafından yapılmış; Ermenice, Rumca kitabeler, haç, melek ve aziz figürleri, Tevrat ve İncil sahneleri ile süslenmiştir.

Bu verilerden anlaşılaçağı üzere Kütahya çinileri Osmanlı döneminde İstanbul ve diğ er şehirlerde cami, türbe ve sivil yapılarda 16.-17. yy İznik çinileri ile birlikte, 18.-20. yy'da ise bağımsız olarak yoğun şekilde kullanılmıştır. Özellikle 19. ve 20. yy.'da Kütahya çinileri profan yapılarda da yaygın bir dekorasyon malzemesi hâline gelmiştir. Kütahya çinileri ile süslenen kiliseler de oldukça yaygındır. Özellikle 18. yy. ait bu grup çiniler ermeni ustalar tarafından yapılmış olup, Ermenice, Rumca kitabeler, haçlar, melek ve aziz figürleri, Tevrat ve İncil'den sahnelerle süslüdürler (Cumhuriyetin 50. Yılında Kütahya, 1973, s.206).

6. KÜTAHYA ÇİNİCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İstihdam ve Eğitim: Çini imalathanelerinde çalışan işçilerin teknik bilgi ve beceri düzeyi yetersiz.

Çinicilik eğitiminin sınırlı olması ve uzmanlaşma olanaklarının yetersizliğı temel sorun.

Çözüm önerisi: Bilinçli, profesyonel ve yaygın eğitim programları ile kalifiye eleman yetiştirmek.

Maliyet ve Fiyatlandırma: Çini üretimi emek yoğun bir süreçtir, ancak piyasada emeğin karşılığı yeterince alınamıyor.

İmalathanelerden düşük fiyata alınan ürünlerin turizm merkezlerinde yüksek fiyatla satılması fiyat tutarsızlığı yaratıyor.

Müşteri İstekleri ve Talep: Çini alıcılarının büyük kısmı kaliteyi ayırt edebiliyor, özellikle koleksiyoncular ve sanat meraklıları.

Hediyelik veya süs eşyası alıcılarının çoğu kalite farkını anlamıyor.

Pazardaki Rekabet; Tam rekabet koşulları yok; alıcı ve satıcılar fiyat kontrolünde sınırlı yetkiye sahip.

Çoğu ürün birbirine benzer; mamul farklılaştırması rekabet avantajı için kritik.

Tanıtım ve Reklam Eksikliği: İşletmeler radyo, televizyon, gazete, dergi gibi geniş kitlelere ulaşan kanalları kullanmıyor.

Çoğu işletme sadece katalog, broşür veya telefon rehberi ile reklam yapıyor; bazıları hiç reklam yapmıyor.

Reklam maliyetleri yöneticiler tarafından yüksek görülüyor.

Pazarlama Sorunları: Ürünler Kütahya’da yeterince alıcı bulamıyor; özellikle turizm merkezlerine ulaşmak gerekiyor.

Turistik illerde mağaza açmak küçük ve orta ölçekli işletmeler için maliyetli ve çoğu zaman imkansız.

Finansal Sorunlar: Sektörde en çok ihtiyaç duyulan kaynak sermaye.

Vadeli satış riskleri küçük işletmelerin karşılayamayacağı seviyede.

Çoğu işletme dış bağlantılar ve kaliteli üretim için yeterli sermayeye sahip değil.

Çini imalatçılarının %88’i kredi ihtiyacı duyuyor.

Küçük çaplı üretim için gerekli sermaye: 200–250 milyon TL.

Orta ve büyük ölçekli üretim ve pazarlama yatırımları için sermaye: 500 Milyon–1 Milyar TL.

7.SONUÇ VE ÖNERİLER

Kütahya denilince yüzyıllardır akla gelen ilk unsur çini sanatı olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde zaman zaman gerileme dönemleri yaşansa da Kütahya çiniciliği varlığını her zaman sürdürmüş; buna rağmen hak ettiği değeri yeterince bulamamıştır. Yıllar içerisinde çini üretimi yapan atölye ve işletmelerin sayısı artmış olsa da çiniciliğin Kütahya ekonomisine sağladığı katma değer beklenen düzeyin altında kalmaktadır.

Bu durumun temel nedenlerinden biri, Kütahya’daki çini atölyeleri ve işletmelerinin karşı karşıya bulunduğu finansman sorunlarıdır. Sektörde faaliyet gösteren işletmeler çoğunlukla ortakların koyduğu sermaye ile kurulmakta; finansal yapıları yeterli ve düzenli olmadığı için ticari kredi kullanırken çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Esnaf ve Sanatkarlar Odası’na üye olan işletmeler belirli limitler üzerinden kredi kullanabilmekte, ancak bu limitler faaliyet alanına göre değiştiğinden çinicilik sektörünün ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır.

Bir diğer önemli sorun ise pazarlama yetersizliği sebebiyle kapasitenin altında üretim yapılmasıdır. Çini ürünleri çoğunlukla sınırlı bir iç pazarda satılmakta, bu nedenle üretim miktarı da satış hacmine göre belirlenmektedir. Ayrıca çiniciliğin yaygın biçimde kayıtdışı yürütülmesi, ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınmasını engellemekte; ekonomik ve kültürel bir değere sahip olmasına rağmen çininin tanıtımının yeterince yapılamaması da sektörü olumsuz etkilemektedir.

Kütahya çiniciliğinin hak ettiği değeri bulması ve ekonomik katkısının artırılması için çeşitli önlemler alınması ve hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede şu öneriler sunulabilir:

Çini atölyeleri ve işletmelerine kuruluş aşamasında ve sonrasında gerekli finansman desteğinin sağlanması,

Kütahya çinisinin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı amacıyla daha fazla sempozyum, panel ve konferans düzenlenmesi,

Kayıtdışı çalışan atölye ve bireylerin tespit edilerek faaliyetlerinin kayıt altına alınması,

Çini atölyeleri ve işletmelerini bir araya toplayacak bir çinicilik merkezi oluşturulması,

Üretimde kullanılan hamur, boya vb. malzemeler için kalite standartlarının belirlenmesi,
Turistik bölgelerde tanıtım faaliyetlerinin artırılması,
Çini ve çini hammaddesi üreten tüm atölye ve işletmeleri bünyesinde toplayacak bir vakıf veya kooperatif kurulması,
Çini ürünlerine uygulanan %18 KDV oranının düşürülmesi,
İhracatı artırmak amacıyla ihracat yapabilecek işletme sayısının yükseltilmesi ve bu işletmelerde dış ticaret konusunda uzman personelin istihdam edilmesi,
Ticari ve sanatsal çini ürünlerinin değerlerinin belirlenmesinde kriterlerin oluşturulması,
Çini sanatının ustaları tarafından daha fazla kurs düzenlenerek kalifiye eleman yetiştirilmesi ve bu elemanların atölyelerde istihdam edilmesi,
Kütahya çinisinin bir marka hâline getirilmesi,
Sektörün gelişimini destekleyecek ve sorunlarına çözüm üretecek bir Ar-Ge merkezinin kurulması,
KOSGEB gibi kurumların çinicilik sektörüne yönelik teşvikler sağlaması,
Yeni desen ve formların geliştirilerek Kütahya çinisi adına tescillenmesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜTAHYA'DA MADENCİLİK SEKTÖRÜ VE EKONOMİK DEĞERİ

Bu çalışma, Kütahya ilinin sahip olduğu maden yataklarının ülke ekonomisindeki yerini ve önemini incelemektedir. Araştırma kapsamında, bölgede bulunan bor, manyezit, linyit, Antimuan, Alünit, Kaolen ve diğer endüstriyel hammaddelerin rezerv durumları, kullanım alanları ve ekonomik potansiyeli değerlendirilmiştir. Kütahya'nın zengin maden çeşitliliği ve önemli rezervleri, Türkiye'nin madencilik sektörü için stratejik bir konumda olduğunu göstermektedir.

Çalışmada, Kütahya'daki maden kaynaklarının tam olarak değerlendirilememesinin nedenleri analiz edilmiş ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur. Özellikle küçük ölçekli işletmelerin yaygın olduğu sektörde, modern madencilik tekniklerinin eksikliği, sermaye yetersizliği ve nitelikli işgücü sorunları öne çıkmaktadır. Bu kapsamda, entegre tesis yatırımlarının teşvik edilmesi, teknolojik dönüşümün hızlandırılması ve kamu-özel sektör işbirliklerinin artırılması gibi çözüm önerileri geliştirilmiştir. Araştırma sonuçları, Kütahya'nın maden potansiyelini etkin bir şekilde değerlendirebilmesi için sürdürülebilir madencilik politikalarının benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Özellikle bor ve manyezit gibi stratejik minerallerin işlenmesinde çevre dostu teknolojilerin kullanılması, bölgenin ekonomik kalkınmasına ve doğal kaynakların korunmasına katkı sağlayacaktır. Bu çalışma, Kütahya'nın maden kaynaklarının ülke ekonomisine daha fazla katkı sunabilmesi için atılması gereken adımları tartışarak, sektörün geleceğine ışık tutmayı amaçlamaktadır.

GİRİŞ

Madencilik, tarih boyunca uygarlıkların gelişiminde ve ulusların ekonomik kalkınma süreçlerinde merkezi bir rol üstlenmiştir. Sektörün ürettiği mineral ve madensel hammaddeler, özellikle sanayi olmak üzere enerji, tarım ve inşaat gibi pek çok sektörün temel girdisi niteliğindedir. Bu nedenle madencilik, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından stratejik bir konuma sahiptir (Fidan, 2016). Günümüz gelişmiş ekonomilerinde madencilik faaliyetleri ile kalkınma düzeyi arasında yüksek korelasyon gözlenmekte; söz konusu ülkelerin tarihsel kalkınma deneyimlerinde madencilik sektörünü itici bir güç olarak kullandıkları görülmektedir. Böylece bu ülkeler, üretim kapasitesi, teknolojik gelişmişlik ve verimlilik göstergeleri bakımından küresel rekabet gücü elde etmiştir. Bu bağlamda, bir ülkenin ekonomik gelişimini sürdürebilmesi için hem maden varlığına sahip olması hem de bu kaynakları etkin biçimde işleyebilmesi gerekmektedir (Delibalta, 2023). Bu çerçevede Türkiye ve Kütahya ilinin madencilik potansiyeli ekonomik açıdan değerlendirilmiş; rezerv zenginliğinin tek başına yeterli olmadığı, bu rezervlerin işlenerek ulusal ve bölgesel ekonomiye dönüştürülmesinin kalkınmanın temel koşulu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Madencilik, tarihsel kökeni itibarıyla tarımsal faaliyetlerle eş zamanlı bir gelişim göstermiş ve toplumların hammadde ihtiyaçlarının karşılanmasında kritik bir rol oynamıştır. İnsanlık tarihinin büyük bölümünde kullanılan araç, gereç ve üretim malzemelerinin önemli

bir bölümü doğal kaynaklardan, özellikle de madenlerden elde edilmiştir. Toplumların refah ve gelişmişlik düzeyi ile madencilik faaliyetlerinin yaygınlığı arasında güçlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Antik dönemlerden itibaren insanlar madenlerden yararlanmaya başlamış; bu durum, erken dönem uygarlıklarının ortaya çıkışını ve toplumsal örgütlenmenin gelişimini doğrudan etkilemiştir (Kaptan, 1981). Arkeolojik bulgular, Anadolu'da madencilik faaliyetlerinin M.Ö. 7000'li yıllara uzandığını göstermektedir. Modern anlamda madencilik ise Türkiye'de 19. yüzyılın başlarında başlamış; Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar ülke madenlerinin büyük bölümü yabancı sermaye tarafından işletilmiştir (Ünal, 2015; Sarıkavak, 2015).

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılın ortalarından itibaren buharlı gemilerin donanmada kullanımına geçilmesi kömür talebini artırmış; devletin yakıt ihtiyacının karşılanması amacıyla kömür madenlerinin işletilmesi stratejik bir nitelik kazanmıştır. Bunun yanı sıra madencilik faaliyetleri, askeri mühimmat üretimi ve darphane işlemleri için gerekli metalleri sağlama amacıyla da yürütülmüştür. İmparatorluğun son dönemlerinde, 1862 Paris Antlaşması ile Anadolu'daki maden sahalarının yabancı sermayeye açılması sonucunda başta Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya ve Rusya olmak üzere birçok Avrupa ülkesi madencilik yatırımlarını artırmış ve önemli miktarda maden üretimi gerçekleştirmiştir. 1890–1911 yılları arasında verilen maden işletme ruhsatlarının büyük ölçüde yabancı ve azınlık unsurlarının kontrolünde olması, bu dönemde madencilik sektörünün yerli sermayeden ziyade dış aktörler tarafından yürütüldüğünü göstermektedir. Cumhuriyet'in ilanı sonrasında ise madencilik sektörü devletin öncelikli kalkınma alanları arasına alınmış; girişimci ve sermaye yetersizliği nedeniyle madencilik faaliyetleri büyük oranda kamu eliyle sürdürülmüştür. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sonrasında madencilik, devletin korumacı sanayileşme politikalarının merkezine yerleştirilmiş; özel sektörün maden arama çalışmalarını maliyetli ve riskli bulması nedeniyle devlet, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nü ve Etibank'ı kurarak sektöre kurumsal bir yapı kazandırmıştır (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2019; Vergi Konseyi, 2009; Kalaycıoğlu ve Çelik, 2014).

1935 yılında kabul edilen 2804 sayılı Kanun ile kurulan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (daha sonra Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü), Türkiye'de maden potansiyelinin bilimsel yöntemlerle araştırılmasını, işletilebilir maden sahalarının tespitini ve madencilik alanında çalışacak teknik personelin yetiştirilmesini amaçlamıştır. Kurumun görevleri; jeolojik ve kimyasal analizler, maden rezerv çalışmalarının yapılması, teknik raporların hazırlanması, harita ve projelerin oluşturulması gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (2804 Sayılı Kanun). MTA ve Etibank'ın kurulmasıyla devlet, madencilik sektöründe hem arayıcı hem de işletmeci kimliğiyle etkin bir aktör haline gelmiştir. 1936 yılında taş kömürü ve bakır işletmelerinin yabancılardan satın alınmasıyla başlayan kamulaştırma süreci, özellikle krom ve demir başta olmak üzere birçok maden alanında devlet etkinliğini artırmıştır. 1970'lerde yaşanan petrol krizi, enerji bağımlılığını azaltma gereksinimi nedeniyle madencilik sektörünü yeniden stratejik konuma taşımıştır. 1980'lerin ikinci yarısında üretimde artış yaşanmış; ancak sonraki yıllarda sektör daha durağan bir seyir izlemiştir. 1990'larda kamu yatırımlarının keskin biçimde azalması sektörü olumsuz etkilemiş; 2003 yılından itibaren ise devlet işletmelerinin büyük bölümü özelleştirme kapsamına alınmıştır (Kalaycıoğlu ve Çelik, 2014).

Kütahya, Türkiye'nin önemli madencilik merkezlerinden biri olup zengin mineral rezervleri ile dikkat çekmektedir. İlin ekonomik yapısında madencilik sektörü belirleyici bir konumda bulunmaktadır. Mermer, linyit, bor, zeolit, pirit ve manyetit gibi çeşitli yer altı kaynakları, hem sanayi hem de enerji sektörlerinde geniş kullanım alanına sahiptir. Özellikle mermer ve linyit, ilin ekonomik faaliyetlerinde öne çıkan maden türleridir. Bu çalışma, Kütahya'daki madencilik faaliyetlerinin ekonomik ve sektörel etkilerini inceleyerek, söz konusu sektörün bölgesel kalkınma üzerindeki rolünü analitik bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1. TÜRKİYE'DE MADENCİLİK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

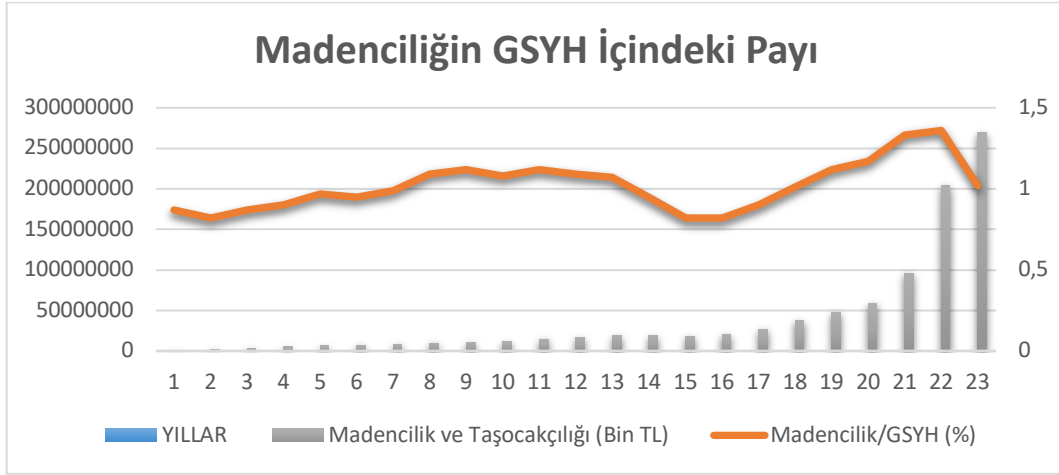
Osmanlı İmparatorluğu döneminde ağırlıklı olarak yabancı sermaye ve azınlık unsurlarının kontrolünde yürütülen madencilik faaliyetleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra yerli girişimci eksikliği ve sermaye yetersizliği nedeniyle devlet tarafından üstlenilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kamu öncülüğünde geliştirilen sektör, ilerleyen dönemlerde özel sektörün de sürece dahil olmasıyla karma bir yapıya kavuşmuştur. Türkiye, maden çeşitliliği ve rezerv büyüklüğü bakımından küresel ölçekte önemli bir potansiyele sahip olup stratejik madenler açısından avantajlı bir konumdadır. Özellikle bor minerali, dünya rezervlerinin yaklaşık %72'sinin Türkiye'de bulunması nedeniyle ülke için kritik öneme sahiptir. Devam eden arama faaliyetleri sonucunda yeni maden sahalarının tespit edilmesiyle rezerv miktarları yıllar içinde artmakta; buna karşın mevcut üretim düzeyinin ülke potansiyelini tam olarak yansıtmadığı görülmektedir. Ayrıca madencilik sektöründe belirli teknolojik eksikliklerin bulunması, bazı hammaddelerin veya yarı işlenmiş ürünlerin katma değeri düşük biçimde ihraç edilmesine yol açmaktadır.

Madencilik sektörü ve bu sektörle entegre çalışan imalat sanayisi, ülkelerin ekonomik büyüme, sanayileşme ve kalkınma süreçlerinde yüksek katma değer yaratan temel alanlar arasında yer almaktadır. Nitekim gelişmiş ekonomilerde madenciliğin gayrisafi millî hasıla (GSMH) içindeki payı oldukça yüksektir: Çin ve Hindistan'da yaklaşık %15, Avustralya'da %8,7 ve Kanada'da %7,6 düzeyindedir. Türkiye'de ise bu oran hammadde bazında yaklaşık %1,5; madencilığe dayalı bütünleşmiş ürünlerle birlikte değerlendirildiğinde ise yaklaşık %3,5 seviyesindedir. Bu göstergeler, Türkiye'de madencilik sektörünün potansiyelinin altında bir performans sergilediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla sektörün stratejik bir çerçeveye ele alınması, uzun vadeli planlamalarla desteklenmesi ve teknolojik kapasitenin geliştirilmesi hâlinde çok daha yüksek bir ekonomik katma değer üretmesi mümkündür. Ülkenin istikrarlı biçimde kalkınması, cari açığın azaltılması ve ekonomik refahın toplumsal düzeyde geniş tabana yayılması; zengin maden rezervlerinin etkin biçimde değerlendirilmesine ve buna bağlı olarak güçlü bir metalurji ve ileri madencilik sanayisinin oluşturulmasına bağlıdır.

Türkiye; bor, selestit, pomza, zeolit gibi bazı minerallerde dünya çapında en büyük rezervlere sahiptir. Bunun yanı sıra krom, barit, kil, feldspat, kömür, toryum, manyezit, nadir toprak elementleri, çeşitli endüstriyel hammaddeler ve doğal taşlar açısından da uluslararası düzeyde stratejik öneme sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye genelinde yetmişten fazla farklı maden türünün bulunduğu bilinmektedir (Ünal, 2015, ss. 18–19). Bu çeşitlilik, ülkenin madencilik sektörünü yalnızca hammadde üretimi açısından değil, yüksek katma değerli üretim süreçleri açısından da önemli bir potansiyel alanı haline getirmektedir.

Şekil 1’de Türkiye’nin 2001-2023 yılları arasındaki madencilik sektörü performansını analiz etmek amacıyla hazırlanan aşağıdaki grafik, Madencilik/GSYH (%) ve Madencilik ve Taşocakçılığı (Bin TL) verilerini yıllara göre karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

Şekil.1.Madenciliğin GSYH içindeki Payı

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (2025) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1’de sunulan veriler, Türkiye’de madencilik sektörünün 2001-2023 döneminde üretim hacmi ve ekonomik değer açısından kayda değer bir büyüme gerçekleştirdiğini göstermektedir. 2001 yılında 2.139.900 Bin TL düzeyinde olan madencilik ve taşocakçılığı gelirleri, 2023 yılına gelindiğinde 270.029.989 Bin TL’ye ulaşmış ve böylece yaklaşık 126 katlık bir artış meydana gelmiştir. Bu gelişme, sektörün hem ulusal hem de uluslararası ölçekte genişlediğini, ayrıca madencilik ürünlerine yönelik talebin yıllar içinde istikrarlı biçimde yükseldiğini ortaya koymaktadır. Özellikle 2021 ve 2022 yıllarında gözlenen hızlı artış, küresel ekonomide yaşanan toparlanma sürecinin yanı sıra madencilik ürünlerinin jeostratejik önemindeki belirgin yükselişe ilişkilendirilebilir.

Madencilik sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payına bakıldığında ise 2001 yılında %0,87 olan bu oran, 2023 yılı itibarıyla %1,02 olarak gerçekleşmiştir. İncelenen dönem boyunca söz konusu pay %0,82 ile %1,36 arasında değişim göstermiş; 2021 ve 2022 yıllarında sırasıyla %1,33 ve %1,36 ile en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Bununla birlikte, 2023 yılında gözlenen sınırlı gerileme, uluslararası ekonomik istikrarsızlıklar, enerji maliyetlerindeki yükseliş ve sektöre özgü yapısal sorunlar çerçevesinde değerlendirilebilir.

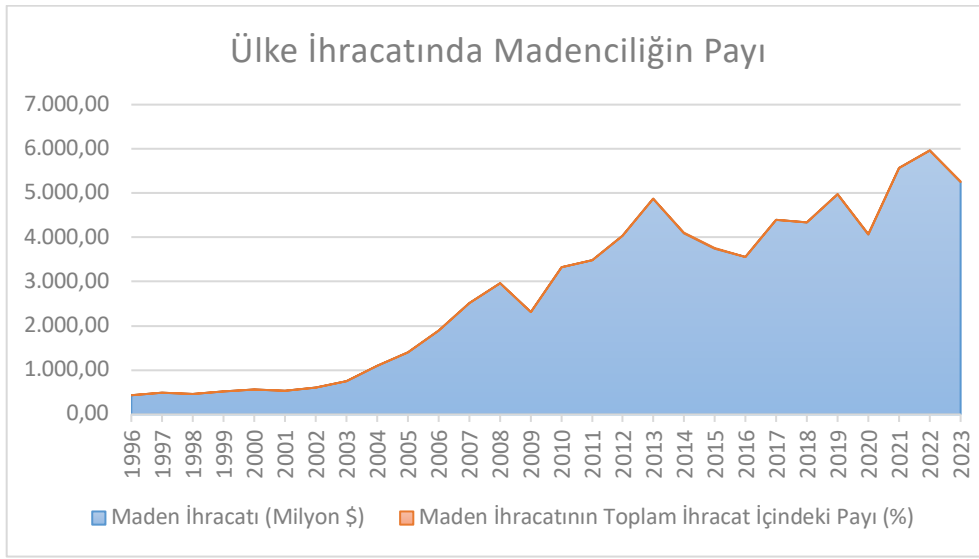
2001-2008 yılları, sektörün hem mutlak üretim değerleri hem de GSYH içindeki payı bakımından nispeten istikrarlı bir büyüme dönemini temsil etmektedir. Bu süreçte doğal taşlar (örneğin mermer ve traverten) ile endüstriyel hammaddelerin (özellikle bor ve feldspat) ihracatındaki artış, sektörün gelişimini destekleyen temel unsurlar arasında yer almıştır. Buna karşın 2009-2016 yılları, küresel finansal krizlerin etkisiyle talebin daraldığı ve büyüme hızının önemli ölçüde yavaşladığı bir dönem olmuştur. Nitekim 2014-2016 yılları arasında sektörün GSYH içindeki payının %0,82’ye kadar gerilemesi, karşılaşılan zorlukların boyutunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

2017 sonrasında ise sektör yeniden yükseliş eğilimine girmiştir. 2021 ve 2022 yıllarında madencilik gelirleri sırasıyla 96.748.671 Bin TL ve 204.676.746 Bin TL olarak gerçekleşmiş

ve tarihsel bazda en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Bu dikkat çekici artış, başta bor olmak üzere çeşitli endüstriyel hammaddeler ile doğal taşların ihracat performansındaki belirgin iyileşme ile açıklanabilir. Ancak 2023 yılında sektörün GSYH içindeki payının %1,02'ye düşmesi, Türkiye madenciliğinin hâlâ çözüm gerektiren yapısal sorunlarla karşı karşıya olduğunu ve küresel ekonomik koşulların etkisini sürdürdüğünü göstermektedir.

Şekil 2, Türkiye'nin 1996-2023 yılları arasındaki madencilik ihracatına ilişkin verilerini içermekte olup, sektörün toplam ihracat içerisindeki konumunu ve zaman içindeki dalgalanmalarını değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Bu çerçevede, madencilik sektörünün Türkiye ekonomisindeki işlevini ve küresel pazarlardaki rekabet gücünü analiz etmek açısından önemli bir analitik temel sunmaktadır.

Şekil.2.Türkiye'nin Maden İhracat ve İthalat Rakamları

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (2025) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2’de sunulan veriler doğrultusunda, Türkiye madencilik sektörünün ihracat performansı, 1996-2023 döneminde hem mutlak değerler hem de toplam ihracat içindeki oran açısından kayda değer değişimler sergilemiştir. 1996 yılında 432 milyon dolar seviyesinde bulunan madencilik ihracatı, 2023 yılı itibarıyla 5.255 milyona ulaşarak yaklaşık 12 katlık bir artış göstermiştir. Bu gelişme, madencilik sektörünün Türkiye ekonomisindeki stratejik önemini ve küresel pazarlarda rekabet kapasitesinin artışı yansıtmaktadır. Öte yandan, madencilik ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı incelendiğinde, bu oranın %1,57 ile %3,21 arasında değişim gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu durum, sektörün Türkiye’nin genel ihracat yapısında nispeten sınırlı bir paya sahip olduğunu ortaya koyarken, aynı zamanda uzun dönem boyunca ekonomiye istikrarlı bir katkı sağladığını göstermektedir.

2. KÜTAHYA’NIN MADEN REZERVLERİ

Ege Bölgesi’nin İç Batı Anadolu kesiminde yer alan Kütahya şehrinin, tarihsel kaynaklara göre Hititler, Frigler, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Selçuklu Devleti, Germiyanogulları Beyliği, Osmanlı İmparatorluğu ve günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunduğu bilinmektedir. Kütahya sınırları içindeki topraklarda yerleşmiş ve adı kayıtlara geçmiş en eski halkın Hititler olduğu kabul edilmektedir. Bununla

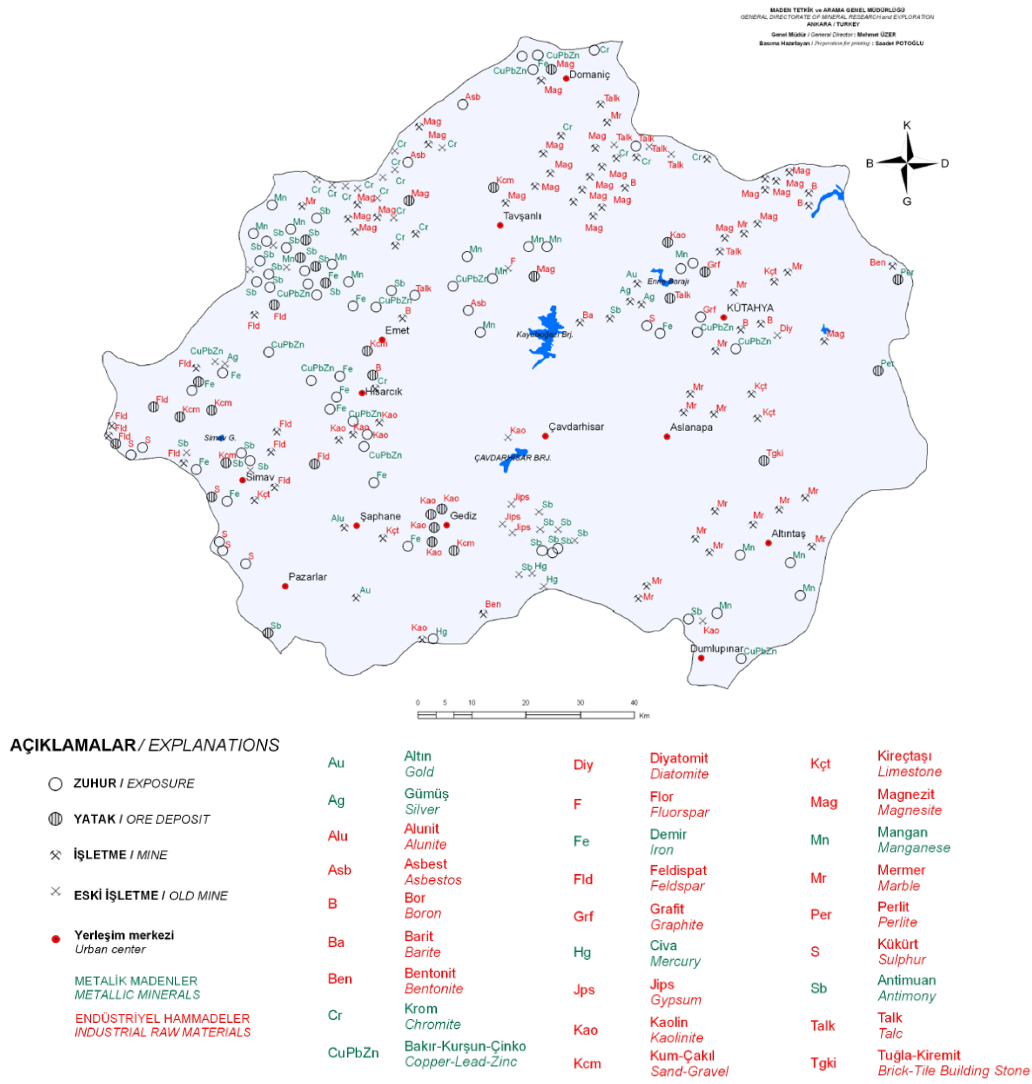
birlikte, şehrin çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen buluntular, Kütahya'nın yerleşim tarihinin antik çağa uzandığını ve çok daha eski dönemlere dayandığını ortaya koymaktadır.

Kütahya'nın kesin kuruluş tarihi net olarak bilinmemekle birlikte, Hitit kaynaklarında geçen Assuva ile ilgili IV. Tuthaliya dönemi kayıtları (M.Ö. 1256–1220) esas alındığında, şehrin M.Ö. 2000'li yılların ortalarında kurulduğu ileri sürülebilmektedir. Tarih boyunca, günümüzde de işletilmekte olan zengin maden yatakları, Kütahya'nın sürekli ilgi görmesine ve geniş ticaret yollarına sahip olarak hızla gelişmesine katkıda bulunmuştur (T.C. Kütahya Valiliği, 2021).

Kütahya'da hüküm süren medeniyetlerden biri olan Frigler, geliştirdikleri sanayiler arasında özellikle madencilikle öne çıkmıştır. Bu dönemde üretilen en dikkat çekici eserler bronzdan yapılmıştır. Frigler, bronzdan Omphalos (antik dinsel niteliğe sahip göbek taşları), kazanlar, kovalar, kayışlar ve günümüz çengelli iğnelerinin atası sayılabilecek kopçalar üretmişlerdir. Bronz veya tunç, bakır madeninin kalay ile alaşımlanması sonucu elde edilmektedir. Bronz alaşımlarının varlığı, bölgenin bakır ve kalay açısından zengin maden yataklarına sahip olduğunun bir göstergesidir (T.C. Eskişehir Valiliği, 2018: 7).

Kütahya topraklarında hüküm süren tüm medeniyetler, yönetimleri altındaki bölgelerdeki madenleri keşfetmiş ve bu kaynakları medeniyetlerini geliştirmek için etkin biçimde kullanmışlardır. Yüzyıllar boyunca bazı maden rezervleri tükenmiş olsa da, yeni ve farklı maden yataklarının keşfi devam etmiştir. Şekil 1'deki Kütahya maden haritası incelendiğinde, günümüzde de ilin neredeyse her bölgesinde maden bulunduğu görülmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile mevcut rezervlerin daha verimli kullanımı ve yeni maden sahalarının keşfi giderek kolaylaşmaktadır.

Şekil.3.Kütahya İli Maden Haritası

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (2010) verilerinden derlenmiştir.

Günümüzde Maden Tetkik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü tarafından Kütahya ve çevresinde yürütülen çalışmalar sonucunda, önemli metalik madenler, endüstriyel hammaddeler ve linyit oluşumları ortaya çıkarılmıştır. Bu oluşumlar arasında bor ve kaolen başta olmak üzere, gümüş, krom, bakır, kurşun, çinko, antimuan, demir, alunit, manyezit, feldspat, jips, manganez, florit, kum ve çakıl ile çimento hammaddeleri yer almaktadır (Sunduvaç, 2017: 35). Yeraltı kaynakları açısından zengin bir il olan Kütahya topraklarında, Türkiye için stratejik öneme sahip madenler de bulunmaktadır.

Türkiye'nin sahip olduğu madenler arasında, rezerv büyüklüğü, üretim kapasitesi, yüksek tenörü, işletme kolaylığı, kalite ve çeşitlilik açısından dünya genelinde önemli bir konumda bulunan bor madenleri, tüm rezervin %72'sine sahip olması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir (Buluttekin, 2008). Türkiye bor rezervlerinin %55,08'i ise Kütahya'nın Emet ilçesinde bulunmaktadır. Ayrıca Kütahya, manyezit madeni açısından da oldukça zengindir; Türkiye'deki toplam manyezit üretiminin büyük bir kısmı il sınırları içindedir. Bunun yanı sıra, ülkemizde işletilen tek gümüş yatağı, Kütahya Merkez ilçeye bağlı Gümüşköy köyünde yer almaktadır (Zafer Kalkınma Ajansı, 2012).

MTA Genel Müdürlüğü verilerine göre, Türkiye’de tespit edilen görünür ve muhtemel gümüş rezervlerinin toplamı 7.856 ton metal gümüş olarak kaydedilmiştir. Diğer metal madenlerindeki gümüş varlığı dikkate alınmadığında, Kütahya-Gümüşköy’deki gümüş yatağı, Türkiye rezervlerinin yaklaşık %50’sini barındıran en büyük gümüş üretim sahası konumundadır. Ancak, Eti Gümüş A.Ş. tarafından yürütülen üretim, Türkiye’de son yıllarda artan gümüş talebini karşılamaya yeterli olmamaktadır. 2018 yılında ülke genelinde 197,32 ton gümüş metali üretilmiştir. Rezerv bulunmasına rağmen sınırlı üretim yapılması, Türkiye’nin gümüş açısından dışa bağımlı olmasına ve ihtiyaç duyulan miktarın ithalat yoluyla karşılanmasına yol açmaktadır; günümüzde Türkiye, gümüş ihtiyacının yaklaşık %60’ını ithalat yoluyla sağlamaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018; Şahiner, 2020).

Tablo 1’de sunulan maden rezervleri incelendiğinde, Kütahya’nın bulunduğu bölgenin alunit, bor, florit, gümüş ve krom gibi önemli maden yataklarına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Simav ilçesinde 1.932.183 ton tahmini kum ve çakıl rezervi tespit edilmiştir. Tavşanlı ve Emet ilçelerinde de kum ve çakıl rezervleri bulunmakla birlikte, bu bölgelerdeki rezerv miktarları henüz hesaplanmamıştır. İl genelinde kum ve çakıl işleyen birçok ocak faaliyet göstermektedir. Bunun yanı sıra, Emet ilçesinde sınırlı miktarda asbest, Tavşanlı ilçesinde barit, Tavşanlı ilçesinde 25–30 milyon ton tahmini çimento hammaddesi, Kütahya genelinde ise rezervi belirlenmemiş diatomit ve kalsit ile daha önce işletilmiş olan Merkez, Domaniç, Emet ve Tavşanlı ilçelerindeki talk madeni yatakları bulunmaktadır.

Tablo.1.Kütahya İli Stratejik Maden Rezervleri ve Üretim Durumu

Maden Türü	Kütahya Rezervi	Türkiye Rezervi	Kütahya'nın Payı (%)	İşletme Durumu	Önemli Sahalar
Bor	1.688.918.040 ton	3.066.300.000 ton	55,08	Aktif	Emet
Manyezit	8.489.180 ton	111.368.020 ton	7,62	Kısmen Aktif	Tavşanlı
Linyit	542.043.000 ton	-	-	Kısmen Aktif	Seyitömer, Tunçbilek
Antimuan	4.902.196 ton	15.559.269 ton	31,50	Geçmişte	Gediz-Simav
Alüminyum	4.000.000 ton	17.226.000 ton	23,22	Aktif	Gediz-Şaphane
Gümüş	3.827 ton metal	7.856 ton metal	48,72	Aktif	Gümüşköy
Feldspat	38.442.500 ton	239.305.500 ton	16,06	Aktif	Simav
Bitümlü Şeyl	122.170.000 ton	-	-	Aktif	Seyitömer

Tablo.2. Kütahya Linyit Sahalarının Karşılaştırmalı Analizi

Saha Adı	Toplam Rezerv (ton)	İşletilebilir Rezerv (ton)	Petrol Eşdeğeri (ton)	Durum
Seyitömer	198.666.000	-	37.747.000	Açık
Tunçbilek	99.758.000	39.657.000	20.161.000	Kısmen Kapalı
Ömerler	15.800.000	11.850.000	3.345.000	Açık
Derin Saha	108.000.000	81.000.000	22.864.000	Kapalı
Toplam	542.043.000	217.263.000	121.590.000	

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (2010) verilerinden derlenmiştir.

Bütün madenlerin yanı sıra Kütahya linyit açısından da oldukça zengin bir rezerve sahiptir. Seyitömer, Tunçbilek ve Tunçbilek-Ömerler olmak üzere üç adet açık linyit kömür ocağı vardır. Kömür en önemli enerji kaynaklarından biri olmasının yanı sıra sanayinin en zengin girdilerinden biri olarak da büyük bir önem taşımaktadır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1976: 1). Isınma amacıyla ve sanayide girdi olarak kullanılmasının yanı sıra linyit hâlihazırda Kütahya ili sınırları içerisinde bulunan üç adet termik santralin elektrik üretiminde de kullanılmaktadır. Ayrıca Kütahya’da Seyitömer’de alt bitümlü kömür, yarı bitümlü kömür, bitümlü şeyl ya da bitümlü şist olarak da adlandırılan kömür tipi kayaç rezervi de bulunmaktadır.

Tablo.3.Yerli Kömüre Dayalı Mevcut ve Planlanan Termik Santraller

Santral Adı	Kurum / Firma	Güç (MW)	Baz Kalori (kcal/kg)	Kaynak (Milyonton)	İşletme Yöntemi	Kamu / Özel
Tunçbilek Polat-1	Polat Yol Yapı	51	3000	15	Açık Ocak (linyit)	Özel
Seyitömer	Çelikler Holding	600	1400-200	180	Açık Ocak (linyit)	Özel
Tunçbilek	Çelikler Holding	365	1 (3500) 2-3 (2400)	261	1/2 A.00ak+ 1/2 Y.Altı (Linyit)	Özel
Domaniç (*)	Çelikler Holding	300	2300	117		Özel

Kaynak: Dinçer, 2018: 19-20.

Kütahya il sınırları içinde günümüzde üç termik santral faaliyet göstermektedir ve ilin elektrik ihtiyacı büyük ölçüde bu santrallerden sağlanmaktadır. Kütahya’daki 51 MW kapasiteli Polat-1 Termik Santrali, ilin üçüncü büyük enerji tesisi olmasının yanı sıra Türkiye sıralamasında 252. sırada yer almakta ve ülkenin 30. büyük linyit termik santrali olarak öne çıkmaktadır. Santral, çevre dostu bir teknoloji olan Akışkan Yatak Teknolojisi kullanılarak inşa edilmiş olup, Avrupa emisyon standartlarının altında çevresel etki göstermektedir. Tesisin yakıtı yerli linyit kaynaklarından sağlanmakta olup, yıllık 357.000.000 kWh elektrik üretim kapasitesine sahiptir. Bu üretim, yalnızca konut tüketimi baz alındığında yaklaşık 119.518 hanenin elektrik ihtiyacını karşılayabilecek düzeydedir. Polat-1 Termik Santrali, ayrıca 250 kişiye istihdam sağlamaktadır (Polat Yol Yapı, 2021; Enerji Atlası, 2021a).

Kütahya’nın 28 km kuzeybatısında, Tavşanlı ilçesi Seyitömer bölgesinde yer alan Seyitömer Termik Santrali, Seyitömer Linyit İşletmeleri (SLİ) ile uyumlu olarak dört üniteden oluşmakta ve toplamda 600 MW kurulu güç sağlamaktadır. Bu kapasite, Türkiye’nin toplam termik santral kurulu gücünün %1,1’ini oluşturmaktadır. Tesis, Kütahya’nın en büyük ve Türkiye’nin 38. enerji santrali olmasının yanı sıra, ülkenin 12. büyük linyit termik santrali konumundadır. Her bir ünitenin yıllık üretim kapasitesi 975 milyon kWh olup, dört ünitenin toplam üretimi yıllık 3,9 milyar kWh düzeyindedir. Sadece konut tüketimi dikkate alındığında, santral yaklaşık 1.125.110 hanenin elektrik ihtiyacını karşılayabilmektedir; bu, Kütahya ve çevresindeki dört ilin toplam elektrik talebine eşdeğerdir. Elektrik üretiminde kullanılan kömür, Çelikler Seyitömer Linyit İşletmeleri’nden temin edilmekte, tesisin su

ihtiyacı ise 13 km mesafedeki Enne Barajı'ndan karşılanmaktadır. İşletmenin maden sahalarında 200 milyon tonun üzerinde kömür rezervi bulunmaktadır. Santralin yıllık tüketimi yaklaşık 6.000.000 ton kömür olup, kömürün ortalama kalorifik değeri 1.700 Cal/kg'dir (Çelikler Holding, 2021; Enerji Atlası, 2021b).

Çelikler Holding'in diğer bir tesisi olan Tunçbilek Termik Santrali ise 365 MW kurulu güce sahiptir. Bu santral, Kütahya'nın ikinci büyük enerji tesisi ve Türkiye'nin 57. büyük enerji santrali olmasının yanı sıra, ülkenin 20. büyük linyit termik santrali olarak öne çıkmaktadır. Sadece konut tüketimi dikkate alındığında, Tunçbilek Santrali yaklaşık 537.474 hanenin elektrik ihtiyacını karşılayabilecek kapasitededir (Enerji Atlası, 2021c). Tabloda (*) ile gösterilen Domaniç Termik Santrali ise ön lisans aşamasında olup, henüz faaliyete geçmemiş ve planlama aşamasında bulunan bir tesis olarak belirtilmektedir.

3. KÜTAHYA'DA MADENCİLİKSEKTÖRÜNÜN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Tüm bu maden rezervlerinin ve termik santrallerin Kütahya ili ekonomisine katkısını değerlendirebilmek için sırasıyla bu alanda faaliyet gösteren firma sayıları, maden ihracat rakamları, sektörün Kütahya'nın işgücü ve ekonomisine katkısı başlıklarını ele almak doğru olacaktır. Tablo 3'de Kütahya'da madencilik sektöründe faaliyet gösteren firma sayısı NACE faaliyet kodlarına göre gösterilmektedir. Buna göre Kütahya'da en çok Başka yerde sınıflandırılmamış diğer madencilik ve taş ocakçılığı kodunda faaliyet gösteren firma bulunmaktadır.

Tablo.4.Kütahya'da Sanayi ve Ticaret Odası'na Kayıtlı Madencilik Yapan Firma Sayısı

NACE FAALİYET KODU	FAALİYETTEKİ FİRMA SAYISI	FAALİYETİ TERK EDEN FİRMA SAYISI
05.10.01 - Taş kömürü madenciliği	1	2
05.20.01 - Linyit madenciliği	3	3
07.10.01 - Demir cevheri madenciliği (sinterlenmiş demir cevheri üretimi dahil)	1	-
07.21.03 - Uranyum madenciliği	-	1
07.29.01 - Altın, gümüş, platin gibi değerli metal madenciliği	1	-
07.29.06 - Krom madenciliği	2	-
07.29.07 - Başka yerde sınıflandırılmamış demir dışı diğer metal cevherleri madenciliği (cıva, manganez, kobalt, molibden, tantal, vanadyum vb.) (değerli metaller, demir, bakır, kurşun, çinko, alüminyum, kalay, krom, nikel hariç)	2	1
08.11.01 - Mermer ocakçılığı (traverten dahil)	16	14
08.11.02 - Granit ocakçılığı	-	1
08.11.03 - Yapı taşları ocakçılığı	1	-
08.11.04 - Süsleme ve yapı taşlarının kırılması ve kabaca kesilmesi	3	-
08.11.05 - Dolomit ve kayağan taşı (arduvaz / kayraktaşı) ocakçılığı	2	1
08.12.01 - Çakıl ve kum ocakçılığı (taşların kırılması ile kil ve kaolin madenciliği hariç)	1	1

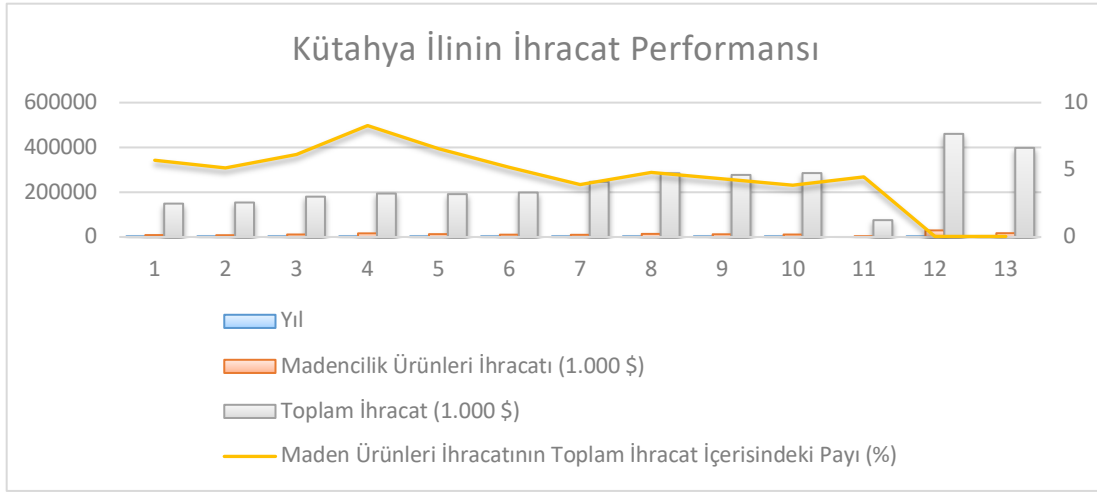
08.12.02 - Çakıl taşlarının kırılması ve parçalanması	1	1
08.12.03 - Kil, refrakter kil ve kaolin madenciliği ile bentonit, andaluzit, siyanit, silimanit, mulit, şamot veya dinas toprakları çıkarımı	3	1
08.91.01 - Kimyasal ve gübreleme amaçlı mineral madenciliği (azot, potasyum, fosfor, fosfat, nitrat, barit, baryum, pirit, vb.) (bor, kükürt madenciliği hariç)	4	7
08.92.01 - Turba çıkarılması ve toplanması	1	1
08.99.01 - Aşındırıcı (törpüleyici) materyaller (zımpara), amyant, silisli fosil artıklar, arsenik cevherleri, sabuntaşı (talk) ve feldispat madenciliği (kuartz, mika, şist, talk, silis, sünger taşı, asbest, doğal korindon vb.)	4	8
08.99.02 - Doğal asfalt, asfaltit, asfaltlı taş (doğal katı zift) ve bitüm madenciliği	1	-
08.99.90 - Başka yerde sınıflandırılmamış diğer madencilik ve taşocakçılığı	24	7
09.10.02 - Petrol ve gaz çıkarımıyla ilgili sondaj hizmetleri (tetkik, araştırma hizmetleri, jeolojik gözlemler, kuyu çalıştırılması ve kapatılması ile test amaçlı sondaj faaliyetleri vb.	1	-
09.90.01 - Madencilik ve taş ocakçılığını destekleyici diğer hizmet faaliyetleri (tetkik, araştırma hizmetleri, jeolojik gözlemler, boşaltma, pompalama hizmetleri) (test amaçlı sondaj faaliyetleri ile petrol ve doğalgaz için yapılanlar hariç)	2	2

Kaynak: Kütahya Sanayi ve Ticaret Odası'ndan alınan verilerle tarafımızca oluşturulmuştur.

Zaman içerisinde birçok firmanın rezervlerin tükenmesi ya da mali sorunlar sebebi ile madencilik sektöründeki faaliyetlerine son verdiği görülmektedir. Faaliyeti terk en çok Mermer ocakçılığı (traverten dahil) alanında görülmektedir. Ticaret Odası'na kayıtlı madencilik sektöründe faaliyet gösteren 74 adet firma bulunmaktadır. 51 adet firma ise madencilik sektörü faaliyetlerini terk etmiştir.

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren bazı firmalar yurt dışına maden ihracatı gerçekleştirmektedir. Şekil 4'te kanuni merkezinin Kütahya'da bulunduğu işletmelerin gerçekleştirdiği ihracat rakamları görülmektedir.

Şekil.4.Kanuni Merkezi Kütahya’da Bulunan Maden İşletmelerinin Gerçekleştirdiği İhracat Rakamları

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi verileri temel alınarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 4 incelendiğinde, madencilik ürünleri ihracatı yıllar içinde dalgalı bir seyir izlemiştir. 2011 yılında 8,5 milyon dolar seviyesinde olan madencilik ürünleri ihracatı, 2014 yılında 16 milyon dolara ulaşarak bu dönemdeki en yüksek seviyelerden birine çıkmıştır. 2015-2020 döneminde madencilik ürünleri ihracatında nispeten bir azalma yaşanmış ve 2020 yılında ihracat 10,9 milyon dolar seviyesine kadar gerilemiştir. 2014 yılı, madencilik ürünleri ihracatının toplam ihracat içindeki payının en yüksek olduğu yıl olarak dikkat çekmektedir. Bu yıl, madencilik ürünleri ihracatı toplam ihracatın %8,29'unu oluşturmuştur. 2021 yılı ise madencilik ihracatında en düşük seviyelerden biri olmuştur. Bu yıl madencilik ihracatı 3,37 milyon dolar seviyesine kadar düşerken, toplam ihracat içindeki payı %4,49 olarak kaydedilmiştir. 2022 yılı ise madencilik ürünleri ihracatında önemli bir artışın yaşandığı yıl olmuştur. Madencilik ihracatı 29,26 milyon dolara ulaşarak toplam ihracat içindeki payını %6 seviyesine çıkarmıştır. Ancak 2023 yılında bu artış sürdürülememiştir. Madencilik ihracatı 16,83 milyon dolara gerilerken, toplam ihracat içindeki payı %4 seviyesine düşmüştür.

Tabloya göre Kütahya'nın maden ihracatı toplam ihracatının içerisinde yaklaşık % 5'lik bir düzeye sahiptir. Ülkenin en avantajlı bor, gümüş, manyezit gibi maden kaynaklarına sahip olmakla birlikte Kütahya, bu madenleri üretim sürecine gerektiği düzeyde dâhil edememekte ve bu durumu kendi lehine çevirememektedir. Başlı başına bor madeninin çıkarılıp işlenmesi öncelikle Kütahya'yı daha sonra ülkemizi ekonomik anlamda geliştirmeye yetecektir. Ancak madeni işleyecek teknolojideki yetersizlikler bor madeninin hammadde olarak satılmasına neden olmaktadır. Kütahya'nın madencilik sektörü kömür ve linyit çıkartılması alt sektörüne yoğunlaşmıştır.

Tablo.5.Kütahya 2018 Yılı Madencilik Alt Sektörleri İstihdam ve Madencilikteki Payları

Madencilik Alt Sektör	İstihdam	Madencilikteki Payı
Kömür ve Linyit Çıkartılması	2.372	% 42,1
Metal Cevheri Madenciliği	903	% 16,1
Diğer Madencilik ve Taş Ocakçılığı	2.220	% 39,5
Madenciliği Destekleyici Hizmet	131	% 2,3
TOPLAM	5.626	

Kaynak: Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, 2019.

2018 yılı verileri dikkate alındığında madencilik sektörünün alt kolların 5.626 kişinin istihdam edildiği görülmektedir. 2019 yılı verilerine bakıldığında 20+ istihdamlı işletmeler dikkate alındığında madencilik ve taş ocakçılığı alt sektöründe 196 kadın, 3.910 erkek olmak üzere toplam 4.106 kişi istihdam edilmektedir. 2019 yılında 20+ istihdamlı işletmeler dikkate alındığında 9.058 kadın, 30.202 erkek olmak üzere 39.260 kişi istihdam edilmektedir (Badaş, 2019: 25).

Buradan hareketle Kütahya’da 20+ istihdamlı işletmeler arasında madencilik sektörünün istihdamının toplam istihdamın % 10,45’ini oluşturduğunu söyleyebilmek mümkündür. Ancak yüksek istihdam oranına rağmen sektörlerin ekonomiye kattıkları çıktı miktarı gerektiği düzeyde değildir. Bunun için Tablo 10’daki alt sektörlerin ihracat ve ithalat rakamlarını karşılaştırmak anlamlı olacaktır.

Tablo.6.Kütahya 2018 Yılı Madencilik Alt Sektörlerinde İhracat ve İthalat Değerleri

Madencilik Alt Sektörü	İhracat (\$)	İthalat (\$)
Demir dışı metal cevherleri		80.213
Kum, kil ve taş ocakçılığı	903.382	12.967.533
Kimya ve gübre sanayinde kullanılan mineraller	12.635	2.069.462
Tuz	761	-
Başka yerde sınıflandırılmamış madencilik ve taş ocakçılığı	475.973	876.237
Toplam	1.392.751	15.993.445

Kaynak: Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, 2019.

2018 yılında alt sektörler bazında 1.392.751 \$ ihracat gerçekleştirilirken 15.993.445 \$ ithalat yapılmıştır. Alt sektörler baz alındığında 14.600.694 \$’lık bir açıktan söz etmek mümkündür. Kütahya madencilik sektörü istihdam açısından şehre pozitif artı sağlarken maalesef ithal edilen madenler ve mineraller sebebi ile ekonomik gelişmeye pozitif katkıda bulunamamaktadır.

4.TÜRKİYE MADEN YATAKALARI İÇİNDE KÜTAHYA MADEN YATAKLARININ YERİ VE ÖNEMİ

4.1. METALİK MADENLER: EKONOMİK KATKI VE ENDÜSTRİYEL ÖNEMİ

Kütahya ili, Anadolu’nun batı kesiminde konumlanan ve önemli metalik maden yataklarına sahip olan jeolojik bir havza özelliği taşımaktadır. İl sınırları içerisinde yer alan

altın rezervleri, özellikle Gümüşköy sahasında yoğunlaşmakta olup, Türkiye'nin kanıtlanmış altın kaynaklarının yaklaşık %48'ini oluşturmaktadır (MTA, 2022).

Bu altın rezervleri çeşitli sektörlerde kritik uygulamalara sahiptir. Elektronik endüstrisinde iletken malzeme üretiminde, havacılık ve uzay teknolojilerinde stratejik bileşenlerin imalatında, tıp alanında diş protezleri ve cerrahi aletlerin üretiminde, ayrıca finans sektöründe yatırım aracı olarak değerlendirilmektedir.

Antimuan madenciliği açısından Kütahya, Simav-Gediz hattında yer alan sahaları ile Türkiye rezervlerinin yaklaşık %31,5'ini barındırmaktadır. Bu madenin stratejik önemi ise farklı endüstrilerde belirginleşmektedir; askeri sanayide mermi üretiminde %42, otomotiv sektöründe akü imalatında %35 ve kimya sanayisinde alev geciktirici katkı maddesi üretiminde %23 oranında kullanılmaktadır.

4.2. ENDÜSTRİYEL HAMMADELER: KÜRESEL REKABET GÜCÜ

Emet ilçesinde bulunan bor yatakları, dünya bor rezervlerinin yaklaşık %12'sini oluşturmaktadır (USGS, 2023). Bu önemli kaynak, çeşitli sektörlerde kritik uygulamalara sahiptir. Enerji sektöründe nükleer reaktörlerde nötron absorbe edici madde ve roket yakıtı katkı maddesi olarak kullanılmakta olup, bu alanlarda kullanım oranı %18'i bulmaktadır. Tarım sektöründe bor, mikro besin elementi içeren gübreler ve pestisit formülasyonlarının üretiminde değerlendirilmektedir. Ayrıca ileri teknoloji uygulamalarında, bor kompozit malzeme üretimi ve süper iletken teknolojilerinde kritik rol oynamaktadır.

Buna ek olarak, Tavşanlı ilçesindeki manyezit yatakları, Avrupa'nın en büyük refrakter hammadde kaynakları arasında yer almaktadır. Bu kaynaklar özellikle çelik endüstrisinde fırın astarı üretiminde %67 oranında kullanılmakta, çevre teknolojilerinde atık arıtım sistemlerinde %15, yapı malzemelerinde ise yangına dayanıklı ürünlerin imalatında %18 oranında değerlendirilmektedir.

4.3. ENERJİ KAYNAKLARI: ULUSAL GÜVENLİK BOYUTU

Seyitömer-Tunçbilek linyit havzası, Türkiye'nin elektrik üretiminin %8'ini karşılamaktadır (TEİAŞ, 2023). Bu kaynakların: Enerji arz güvenliği açısından önemi; Yerel istihdama katkısı (12,500 doğrudan istihdam), Bölgesel kalkınmadaki rolü dikkat çekicidir.

4.4. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ VE ÖNERİLER

Kütahya madenlerinin Türkiye ekonomisindeki payı Tablo 1'de özetlenmiştir:

Tablo.7.Kütahya Madenlerinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Maden Türü	Kütahya Rezervi	Türkiye İçindeki Payı (%)	Ana Kullanım Alanları
Bor	1.68 milyar ton	55.08	Enerji, savunma, tarım
Linyit	542 milyon ton	12.4	Enerji üretimi
Manyezit	8.4 milyon ton	7.62	Demir-çelik, refrakter
Antimuan	4.9 milyon ton	31.50	Askeri, otomotiv

Bu veriler ışığında geliştirilebilecek stratejik yaklaşımlar birkaç başlık altında toplanabilir:

Katma Değerli Üretim: Ham maden ihracatı yerine işlenmiş ürünlerin ticaretinin teşvik edilmesi, üretim süreçlerinde katma değer artırılması; AR-GE merkezlerinin kurulması ve yenilikçi teknolojilerin geliştirilmesi.

Sürdürülebilir Madencilik: Çevresel etki değerlendirmelerinin titizlikle uygulanması ve madencilik faaliyetlerinin ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerini minimize eden rehabilitasyon projelerine yatırım yapılması.

İnsan Kaynağı Gelişimi: Mesleki eğitim programlarının güçlendirilmesi ve uzman madencilik kadrolarının yetiştirilmesi yoluyla sektörde nitelikli insan gücünün artırılması.

Sonuç olarak, Kütahya ilinde bulunan maden yatakları, hem bölgesel kalkınma hem de ulusal ekonomi açısından stratejik öneme sahiptir. Bu potansiyelin etkin bir şekilde değerlendirilmesi, kapsamlı ve bütüncül politikaların geliştirilmesini ve uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

5. MADEN YATAKLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

5.1. KAOLEN (ŞAP) İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Kaolen yatağı, Ocak sahasında, Sarsar Deresi kıyısında ve Karaçayı Mahallesi'nin kuzeydoğusunda konumlanmaktadır. Uzun yıllar boyunca işletilmiş olan sahada, dere yatağı boyunca çok sayıda süzülme tesisi kurulmuştur. Jeolojik açıdan saha, Paleozoik yaşlı metasedimentler ile Neojen yaşlı klasik sedimentit ve volkanitlerden meydana gelmektedir. Metamorfik yapılar, Neojen çökelimleri ve volkanitlerle birlikte litolojik çanaklar oluşturmaktadır. Kaolinleşme süreci, Neojen yaşlı riyolit lavları ve tüflerde meydana gelen hidrotermal ayrışmaya bağlı olarak gelişmiştir. Epigmatik karakter taşıyan bu yatakta, serisitleşme, kloritleşme, silisleşme ve piritleşme gibi klasik hidrotermal değişim belirtileri gözlemlenmiştir. Fay sistemlerinin etkisiyle kaolin damarları, dağınık zonlar halinde dağılım göstermektedir. Ocak sahasının dışında da, dolaylı olarak ilişkilendirilebilen kaolin zenginleşmeleri mevcuttur.

Tablo.8.Kaolin kesen sondajlarda kaolinli düzeylerin karot verimi

Sondaj No	Karot Verim Oranı
KS-1	%62
KS-2	%50
KS-5	%66
KS-7	%56

Bu sonuçlar doğrultusunda, kaolinit-kumtaşı karışımı rezervler, yatak batısında 176.000 m³, güneyinde 140.000 m³ olmak üzere toplam 316.000 m³ olarak tanımlanmıştır. Kumtaşının ayrıştırılması sonrası, yaklaşık 250.000 m³ görünür ve muhtemel kaolin rezervi mevcut bulunmaktadır. Karaçayır bloğunda ise 183.260 m³ kaolin ve kumtaşı tanımlanmış olup, kumtaşı ayırlamadığından yaklaşık 150.000 m³ ekonomik açıdan işletilebilir rezerv olduğu belirlenmiştir.

Ocakta süzme tesislerinde kullanılan elek çapı 100 dyn seviyesindedir. Teknolojik incelemelerimizde kullanılan elek çapı meştir. Dyn ve meşh arasındaki karşılaştırma yaklaşık olarak şu şekildedir: 250 dyn $\approx$ 60 mesh, 125 dyn $\approx$ 120 mesh, 90 dyn $\approx$ 170 mesh, 75 dyn $\approx$

200 mesh, 63 dyn $\approx$ 230 mesh, 45 dyn $\approx$ 325 mesh. Bu sınıflandırma sistemi, daha ince ve kontrollü ürün elde etme avantajı sunmaktadır.

Saha ve tesisler, Cevher Madencilik Ltd. Şti. tarafından Uşak merkezden yönetilmekte ve işletilmektedir.

5.2. FELDİSPAT-PEGMATİT İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

5.2.1. SİMAV PEGMATİT YATAKLARI

Simav çevresinde üç temel pegmatit zonu tanımlanmıştır. Azizler Köyü'nden başlayarak Kusumlar Köyü'ne kadar uzanan zon. Karacaviran Köyü'nden Hacıahmet Köyü'ne dek uzanan zon. Söğüt Köyü çevresinden Kalkan Köyü'ne uzanan zon.

5.2.2. SİMAV İLÇESİ AZİZLER, ACEMLER KÖYÜ ÇEVRESİ FELDİSPAT PEGMATİT YATAKLARI

Tepekıran Tepe'nin 500 m güneyinde ve Kamışlı Deresi'nin 250 m kuzeyinde, 1000 m uzunluğa sahip ve kalınlığı 10 m'ye kadar ulaşan pegmatit damarları tespit edilmiştir. Şişli gniys içerisinde yerleşmiş olan bu ana damarda, ince yan damarlar da gözlemlenmiştir. Feldspatın kalitesi, turmalin ve kuvarsın yoğunluğu ile ters orantılı olarak değişim göstermektedir; bu minerallerin yoğunluğu arttıkça feldspat kalitesi düşmektedir.

Rezerv hesaplamaları şu şekildedir: Uzunluk: 1000 m, Genişlik: 10 m, Derinlik: 100 m, Ortalama yoğunluk: 2,6 t/m³. Buna göre toplam muhtemel rezerv miktarı 2.600.000 ton olarak belirlenmiştir. Ancak üretim sırasında %50'lik ayıklama oranı dikkate alındığında, ekonomik olarak elde edilebilir feldspat miktarı yaklaşık 1.300.000 ton düzeyindedir.

5.2.3. SİMAV İLÇESİ, KÜLCÜ, KURTDUMAN KÖYLERİ FELDİSPAT-PEGMATİTLERİ

Külcü Köyü'nün 500 m batısında ve 983 m rakımlı Kocataş Tepe'nin 1,5 km güneybatısından başlayan pegmatit zonu, Kurtдуман çevresine kadar uzanmaktadır. Ana damar yaklaşık 20 m kalınlığında olup, 1–2 m kalınlığında yan damarlar da sahada yer almaktadır. Turmalin, kuvars ve mika minerallerinin yüksek yoğunluğu, feldspat kalitesinin azalmasına neden olmaktadır.

Rezerv hesaplamaları şu şekilde belirlenmiştir: Uzunluk: 3500 m, Genişlik: 30 m, Derinlik: 125 m, Ortalama yoğunluk: 2,6 t/m³. Buna göre toplam muhtemel rezerv miktarı 34.125.000 ton olarak tahmin edilmektedir. Zararlı bileşenlerin ayrılması ve %60'lık ayırma oranının dikkate alınması durumunda, ekonomik olarak işletilebilecek feldspat miktarı yaklaşık 20.475.000 ton düzeyindedir.

5.2.4. SİMAV-KARACAVİRAN VE HACIAHMET KÖYLERİ ÇEVRESİNDE FELDİSPAT-PEGMATİT YATAKLARI

Hacıahmet'in kuzeyinde, Tuzla Tepe çevresinde yer alan pegmatit damarları 1–2 m kalınlığında olup, yaklaşık 10 m uzunluğa sahiptir. Damarların kalitesi düşük olup, yüksek oranda turmalin ve kuvars içermektedir. Bu sahada stokta 300 tonluk feldspat rezervi belirlenmiştir. Ayrıca, Çavuş'un tarlasındaki damarlar 0,5–1 m kalınlığında ve 5 m uzanımlı olup, stokta yaklaşık 240 ton feldspat bulunmaktadır.

Karacaviran Köyü çevresinde yapılan rezerv çalışmalarında, uzunluğu 500 m, genişliği 20 m ve derinliği 50 m olan saha için ortalama yoğunluk $2,6 \text{ t/m}^3$ alınmış ve muhtemel rezerv miktarı 1.300.000 ton olarak hesaplanmıştır.

5.2.5. SİMAV İLÇESİ SÖĞÜT, KALKAN KÖYLERİ ÇEVRESİNDEKİ PEGMATİT YATAKLARI

Kalkan Köyü'ne yaklaşık 1400 m mesafede, 0,3–2 m kalınlığında bir pegmatit damarı yer almaktadır. Damarın kalitesi düşük olup, stokta yalnızca 5 ton feldspat rezervi mevcuttur. Söğüt'ün 2 km kuzeybatısındaki Düzçam mevkiinde ise 5 m kalınlığında bir ana damar ve Kayalı Deresi kuzeyinde altı küçük yan damarda 1–2 m kalınlığında pegmatit damarları bulunmaktadır.

Rezerv hesaplamaları ise şu şekildedir: uzunluk 500 m, genişlik 3 m, derinlik 25 m ve ortalama yoğunluk $2,6 \text{ t/m}^3$. Bu verilere göre toplam muhtemel rezerv 97.500 ton olarak belirlenmiş olup, zararlı maddelerin ayrılması ve %50'lik ekonomik oran dikkate alındığında yaklaşık 48.750 ton işletilebilir feldspat elde edilebileceği öngörülmektedir.

1987 yılında yaklaşık 650 km^2 'lik alanda yapılan pegmatit prospeksiyonları, feldspat ve pegmatit açısından potansiyel yatakların tespit edilmesine imkân sağlamıştır. Ortoklas ve albit türü feldspatlar, cam ve seramik sanayinde, ayrıca plastik, boya ve emaye üretiminde temel hammadde olarak kullanılmaktadır. Mevcut yıllık üretim yaklaşık 80.000 ton düzeyindeyken, yürütülecek yeni rezerv tespit çalışmalarıyla bu miktarın ilerleyen yıllarda 100.000 tona çıkarılması mümkün görülmektedir. Bu doğrultuda, iç pazarın yanı sıra dış pazarlara yönelik stratejik planlamaların geliştirilmesi önerilmektedir. Tüm Simav çevresindeki pegmatit damarları, özel kişiler ve çeşitli kuruluşlar tarafından ruhsatlandırılmıştır.

5.3. ANTİMUAN İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR KÜTAHYA CİVARI ANTİMUAN CEVHERLEŞMESİ

Kütahya çevresinde, özellikle Simav ve yakın bölgelerinde, antımuhan (Sb) içerikli cevherleşmeler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Belirlenen başlıca lokalizasyonlar şunlardır: Simav–Dağardı, Simav–Değirmenciler Mahallesi (önceden işletilmiş), Simav–Ahmetli Köyü (ayrı raporlanan saha), Gediz–Körkuyu, Murat Dağı, Cebail Köyü, Göynük, Uğurlar, Çukurcivan, Oğulca, Yargediği, Gökgöz, Karaağaç çevresi, Kütahya–Köprüören (Etibank tarafından işletilmiş Sb ve gümüş içerikli mineraller) ve Altıntaş–Keçiller Köyü (Sb–Hg zenginleşmesi).

Simav–Dağardı sahası ve diğer Sb zuhurları ayrıntılı olarak değerlendirilmiş, bazı sahalar (örn. Değirmenciler, Gediz–Körkuyu) düşük potansiyel taşımaktadır. Murat Dağı civarında mevcut verilerin gözden geçirilmesi sonucunda daha kapsamlı etütlerin yapılması önerilmiştir. Köprüören sahasında Etibank tarafından gerçekleştirilen analizler antimon ve gümüş açısından belirli bulgular sağlamıştır. Altıntaş çevresindeki ön prospeksiyonlar ise zenginleşmenin ekonomik olarak önemsiz düzeyde olduğunu göstermiştir.

Rezerv Durumu

Antımuhan yataklarındaki cevherleşmeler, özellikle Dağardı sahasında düzensiz dağılım göstermektedir. Bu sahada cevherleşme geniş bir alanı kapsamaktadır. Ancak bu tip yatakların kesin rezerv değerlerine ulaşılması, galeri ve kuyu çalışmaları sonuçlarına dayandırılabilir.

zorluklar içermektedir; bu nedenle görünür rezerv verilmemektedir. Rezerv hesaplamalarında, daha önce açılmış yarma, kuyu ve galeri ile MTA tarafından yapılan sondaj çalışmaları değerlendirilmiştir. Zuhurların tenörleri değişken olup, bazı sahalarda yüksek, bazı sahalarda ise düşük tenörlü rezervler mevcuttur. Genellikle ortalama tenör %1 ile %10 Sb arasında değişmekte, önemli sahalarda ise %5 Sb civarında seyretmektedir. Düşük tenörlü sahaların işletilebilirliği teknik koşullara bağlıdır.

Mevcut verilere göre, Kütahya–Simav–Dağardı antımuan yatakları için ortalama tenör %6,4 Sb olarak belirlenmiş ve toplam mümkün rezerv 2.584.444 ton tuvanen antımuan, bunun metal içeriği ise 165.146 ton olarak hesaplanmıştır. Bu saha, sahip olduğu potansiyel ile büyük bir yatak niteliği taşımaktadır.

Çalışmalardan Çıkarılan Sonuçlar

Dağardı sahası için yaklaşık 640 km²'lik alanda prospeksiyon çalışmaları yapılmış; 1/25.000 ölçekli harita, yaklaşık 500 km² alan için genel jeokimya çalışmaları, 8,5 km² alanda ayrıntılı jeokimya çalışmaları, 380 km²'lik alanda 1/35.000 ölçekli hava fotoğrafları, 200 km² için 1/20.000 ölçekli hava fotoğrafları ve 220 km²'lik alanda 1/10.000 ölçekli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 7 km²'lik alanda 1/2.000 ölçekli ayrıntılı jeoloji haritaları ve 6,5 km²'lik topoğrafik haritalar hazırlanmıştır (0,5 km² pusula ve şerit metre ile tamamlanmıştır). Arama faaliyetleri kapsamında 900 m³ yarma, 281 m galeri ve 1000 m sondaj çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Antımuan aramaları 16 ayrı sahada yürütülmüş ve toplamda 39 zuhur etüt edilmiştir. Yapılan çalışmalar, Kütahya–Simav–Dağardı yataklarının ortalama tenörünün %6,4 Sb olduğunu ve toplam mümkün rezervin 2.584.444 ton tuvanen antımuan, bunun metal içerik olarak 165.146 ton değerinde olduğunu ortaya koymuştur.

Galerili arama yöntemlerinin, sondajlı aramalara kıyasla daha olumlu sonuçlar verdiği gözlenmiştir. Tenör ve rezerv değerlerine ilişkin kesin verilere ulaşmak için yarma, kuyu ve galeri çalışmalarının sürdürülmesi gerekmektedir. Kütahya–Simav–Dağardı cevherleşmesi bu raporda elde edilen verilerle açıklanmış olup, sahada başka çalışmalara ihtiyaç bulunmamaktadır. Kütahya–Simav–Ahmetli Köyü civarındaki antımuan yatakları ise ayrı bir raporda sunulmuştur.

Genel değerlendirme yapıldığında, raporda incelenen sahaların tümü etüt edildiğinde, Kütahya çevresindeki antımuan zuhurlarının büyük bir potansiyel sunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

5.4. MANYEZİT İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Manyezit damarlarının rezerv miktarları, saha gözlemleri temel alınarak uzunluk ve genişlik ölçümleriyle belirlenmiş, derinlik verileri ise Kamanlı (1976) kaynaklı bilgilerden alınmıştır. Hesaplamalarda yoğunluk değeri 3 g/cm³ olarak kabul edilmiştir.

Örnek bir saha üzerinden rezerv hesaplaması şu şekilde yapılmıştır: Bektaşlar D.–Tahtalimezar T. sahasında, uzunluk 250 m, ortalama genişlik 1,5 m ve derinlik 20 m olarak ölçülmüş; yoğunluk 3 g/cm³ kabul edilmiştir. Buna göre hacimsel rezerv hesaplaması:

$250 \text{ m} \times 1,5 \text{ m} \times 20 \text{ m} \times 3 \text{ t/m}^3 = 22.500 \text{ ton}$ (görünür + muhtemel tuvanen manyezit)

(görünür + muhtemel tuvanen manyezit)} $250m \times 1,5m \times 20m \times 3t/m^3 = 22.500\text{ton}$ (görünür + muhtemel tuvanen manyezit)

Yaylacık sahasında yapılan hesaplamalar sonucunda, toplam görünür ve muhtemel tuvanen manyezit rezervi 876.427 ton olarak belirlenmiştir.

İç ve Dış Pazarlama

Tablo.9. Türkiye Tuvan, Kostik Kalsine ve Sinter Manyezit Tüketimi (ton)

Yıl	Tuvan	Kostik Kalsine	Sinter Manyezit
1965	86.347	4.325	14.229
1970	299.777	8.741	53.872
1973	456.877	7.925	43.747
1976	409.276	1.386	34.174
1977	516.167	11.982	44.390
1978	418.002	-	31.545
1979	729.442	298	68.063
1980	825.876	1.473	79.763
1981	783.966	3.971	70.995
1982	910.249	4.912	105.165
1983	724.541	5.043	94.188
1984	723.268	13.840	126.173

Kaynak: DİE Maden İstatistikleri

Sektördeki kapasite kullanım yüzdeleri ise;

Tablo.10. Sektördeki kapasite kullanım yüzdeleri (%)

Yıl	Kalsine Manyezit	Sinter Manyezit
1977	39	57
1978	17	40
1979	8	64
1980	19	67
1981	20	80

Kaynak: COMAG, KÜMAŞ ve MAS ortalamaları

Tablo.11. Türkiye Manyezit İhracatı (ton)

Yıl	Kalsine Edilmiş	Ham Manyezit
1970	47.297	47.840
1975	63.648	14.650
1976	34.523	21.072
1977	60.378	10.756
1978	56.536	12.650
1979	39.146	2.360
1980	73.320	4.520
1981	99.436	16.169
1983	82.066	10.003
1984	117.002	46.811

Kaynak: DİE Dış Ticaret İstatistikleri

Çalışmalardan Çıkarılan Sonuçlar

Kütahya çevresinde başlıca manyezit ocakları aşağıdaki yerlerde dir.

1. Yaylacık Sahası (İ23–d₁, d₂, d₄)
2. Beşçam Sahası (İ24–d₁)
3. Eceköy Sahası (İ23–c₂)
4. Büyüksaka Sahası (J24–a₂)
5. Yeşildağ Sahası (İ23–c₂)
6. Diğer Sahalar
 - a) Taşçıalan (İ23–c₃)
 - b) Muhatboğazı (J24–a₃)
 - c) Sabuncupınar (İ24–d₃)
 - c) Doğuluşah (İ24–d₃)

Kütahya çevresindeki ocaklardan kimyasal analiz amacıyla toplam 53 adet manyezit numunesi alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda; Kütahya çevresinde toplam manyezit rezervi, görünür ve muhtemel tuvanen rezervler dâhil olmak üzere 7.968.592 ton olarak tahmin edilmektedir.

Sedimanter manyezit açısından, Tavşanlı çevresinde Emet Formasyonu detaylı şekilde incelenmiş; bu bölgede 14 adet kimyasal analiz numunesi alınmış ve bunlardan 6'sı X-Işını analiziyle değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları, formasyondaki karbonatlı seviyelerin dolomit karakteri taşıdığını göstermiştir (İ23–C4, İ22–C3, J22–B2).

Diğer endüstriyel hammaddeler açısından özellikle Tavşanlı batısındaki Okludağı volkanitleri incelenmiş; burada kaolenleşmeye ilişkin olarak yapılan gözlemlerde dasit tüflerde Duvertepe tipi bir kaolenleşme tespit edilememiştir (İ22–C3, İ22–C4).

5.5. BOR TUZU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

1956 yılında Maden Tetkik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü tarafından Gawlık tarafından keşfedilen Emet borat yatakları, 1958 yılında Etibank'a devredilmiştir. 24 Şubat 1962 tarihinde "Eket Kalemanit İşletmesi Müessesesi" adıyla başlatılan üretim, başlangıçta elle yıkama yöntemi ile satılacak şekilde planlanmıştır. 1973 yılında ise yıllık 700.000 ton kapasiteye sahip bir cevher işletme ve konsantratör tesisi kurulmuştur. Bölgede Etibank'ın üretimi, 1958 yılında Hisarcık açık ocağından başlamış; 1971 yılında ise Esbey bölgesindeki kapalı ocak devreye alınmıştır. Özel sektör tarafından işletilen Esbey kapalı ocağı, 1978 yılında bor tuzlarının devletleştirilmesi ile Etibank tarafından işletilmeye başlanmıştır.

Devletleştirme sonrasında, MTA tarafından 1982 yılında Emet bölgesinde başlatılan havza çalışmaları sonucunda, Esbey ve Hisarcık arasında 1983 yılında Doğanlar-İğdeköy civarında yeni bir bor tuzu yatağı keşfedilmiştir. Bu kapsamda MTA tarafından bölgede toplam 12 adet sondaj gerçekleştirilmiştir.

5.6. GRAFİT İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Sahada mevcut karbonlu seri aflormanlarının muhtemel yayılımı değerlendirildiğinde, yaklaşık olarak 10 km²'lik bir alanı kapsadığı görülmektedir. Bu alan içerisinde katı yayılımı

kesin olarak belirlemek, aflormanların kendine özgü oluşum ve bulunuş özellikleri nedeniyle mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, saha çalışmaları ve gözlemler doğrultusunda tahmini değerlendirmeler yapılabilmektedir.

Alınan numuneler arasında yalnızca birinde grafit teşhisi konulmuş olup, bu numunenin bulunduğu yerde yüzeyde aflorman olarak gözlenmiştir. Bu aflorman, batıda küçük Balöldü Dere izleriyle ilişkilendirilmektedir. Söz konusu bölgede, ham grafit cevheri miktarının yaklaşık 20.000 ton olduğu tahmin edilmektedir. Bunun dışında, sahada sabit karbon içeriği tespit edilen formasyonun rezervinin yaklaşık 1.000.000 ton seviyesinde olduğu öngörülmektedir.

6. KÜTAHYA' DA MADEN YATAKLARININ ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

6.1. BOR MİNERALLERİ

Türkiye, bor mineralleri açısından doğal bir avantaja sahiptir. Son yıllarda kullanım alanları giderek genişleyen bor mineralleri, başta seramik, cam, deterjan, tekstil, inşaat, kağıt, ilaç, kozmetik ve elektro kaplama sektörleri olmak üzere çeşitli endüstri dallarında kritik bir hammadde konumundadır.

Ülke genelinde kolemanit ve boraks yatakları büyük öneme sahiptir. Kolemanit, özellikle Balıkesir – Biyad, Sultançayırı, Sursa ve Mustafa Kemal Paşa bölgeleri ile Kütahya – Emet yöresinde yer alırken; boraks yatakları Eskişehir – Kırka bölgesinde yoğunlaşmıştır. Türkiye, bor mineralleri üretiminde stratejik bir konuma sahiptir.

Kütahya – Emet bölgesinde Etibank tarafından işletilen beş kolemanit ocağı bulunmaktadır. Bölgenin toplam rezervi yaklaşık 40 milyon ton olup, ortalama %40 B₂O₃ içeriğine sahiptir. Bor minerali, Kütahya'da bol miktarda bulunmakta olup, ilin ekonomik yapısında önemli bir rol oynamaktadır.

Bölgede faaliyette olan iki ana işletme, Etibank Genel Müdürlüğü Mesuliyet Kolemanit İşletmesi Müessesesi ve Emet Boraks Madencilik Ltd. Şti.'dir. Bu işletmelerin üretim kapasitelerinin artırılması veya yeni işletmelerin faaliyete geçirilmesi, Kütahya ve Türkiye ekonomisine olan katkıyı daha da yükseltecektir.

Tablo.12. Kütahya-Emet bölgesindeki başlıca bor yatakları ve rezervleri

Lokasyon	Görünür Rezerv (ton)	Muhtemel Rezerv (ton)	Mümkün Rezerv (ton)
Emet-Bahatlar-Alpanas	770.000	2.750	165.000
Emet-Bahatlar	2.350	5.000	-
Emet-Etibank	24.890.931	83.395.244	-
Emet-Hisarcık	636.422	636.422	915.232
Emet-Espiye-Kilik	1.118.000	1.128.000	1.504.000

6.2. MANYEZİT

Magnezyum metal elementinin endüstride kullanımının %90'dan fazlası, magnezyum bileşikleri aracılığıyla, özellikle sinter manyezit ve dolomitlerden sağlanmaktadır. Bu kullanımda en yoğun talep demir-çelik sektöründen kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de sürekli manyezit üretimi 1960'lı yılların başında başlamış olup, ilk kalsine manyezit üretimi 1963 yılında, sinter manyezit üretimi ise 1965 yılında gerçekleştirilmiştir. Manyezit rezervleri ve kalite açısından diğer türevlerine kıyasla üstün özellikler taşımaktadır. Mevcut veriler ışığında Türkiye, yaklaşık 45 milyon ton görünür, 60 milyon ton muhtemel ve 55 milyon ton mümkün olmak üzere toplamda 160 milyon ton manyezit rezervine sahiptir.

Ülke genelindeki manyezit yatakları üç ana bölgeye ayrılmaktadır:

Kütahya – Eskişehir – Bursa bölgesi

Konya ve Doğu Anadolu bölgesi

Orta ve Doğu Anadolu bölgesi

Kütahya – Eskişehir – Bursa bölgesi, ülke toplam rezervinin %28'ini oluşturarak 65 milyon tonluk kapasitesiyle Konya bölgesinden sonra ikinci sırada yer almakta, zuhur sayısı bakımından ise birinci sıradadır. Bu sahalar Balıkesir, Bursa, Bilecik, Ayaş, Polatlı ve Kütahya'yı kapsayan çokgen bir alan içinde konumlanmaktadır.

Son yıllarda Türkiye'de manyezit üretiminde önemli bir artış gözlemlenmiş, ülke dünya çapında önde gelen manyezit ihracatçılarından biri konumuna gelmiştir. Özellikle işlenmiş manyezit (sinter ve kalsine) ihracatı, ham manyezit ihracatını önemli ölçüde aşmaktadır. Manyezit üretimi ve ihracatı açısından Kütahya'nın ekonomik katkısı büyüktür; bu bağlamda Kümaş'ın üretim ve ihracat faaliyetleri kritik öneme sahiptir.

Tablo.13. Kütahya' nın başlıca manyezit yatakları aşağıda görülmektedir.

Lokasyon	Görünür Rezerv (ton)	Muhtemel Rezerv (ton)	Mümkün Rezerv (ton)
Avdan	811.242	1.050.000	1.760.000
Nusret	340.200	250.000	400.000
Saka	710.000	710.000	900.000
Simav-Kınıkköy	8.000	8.000	-
Tavşanlı	3.500.000 (1+2)	-	-

Tabloda görüldüğü gibi, Kütahya manyezit rezervleri açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Her ne kadar Türkiye genelinde manyezit üretimi yıllar içinde düzenli bir artış göstermese de, Kütahya, ülke toplam üretiminin yaklaşık %8-9'unu karşılamaktadır. Bu durum, ilin hem yerli üretim açısından hem de ihracata yönelik stratejik önemini ortaya koymaktadır.

6.3. ANTIMUAN

Türkiye'de belirlenen antimuan (Sb) zuhurları toplam 45 adettir. Bu yatakların en kayda değerleri Tokat (Turhal), Balıkesir (İvrindi), Niğde (Merkez), Bilecik (Söğüt) ve Kütahya (Gediz) ilçeleri sınırları içerisinde yer almaktadır. Aşağıdaki şekilde Kütahya ilindeki antimuan yataklarının konumları sunulmaktadır.

Tablo.14. Kütahya'daki Antimuan Yatakları

Lokasyon	Rezerv (ton)	Not
Simav-Dağardı	2.584.440	Mümkün rezerv
Gediz-Dereköy	364.000	Potansiyel rezerv
Gediz-Göynük	924.000	Potansiyel rezerv
Toplam	3.872.440	

Türkiye’de toplam antimuan rezervinin yaklaşık 5.446.510 ton olduğu tahmin edilmektedir ve bu rezervlerin yaklaşık %70’i Kütahya ilinde yoğunlaşmıştır. Bu durum, Kütahya’yı antimuan açısından ülke genelinde stratejik bir konuma getirmektedir. Uygun saha çalışmaları ve detaylı değerlendirmelerle Kütahya’nın önemi daha da artırılabilir.

Ülke genelindeki antimuan cevherinin toplam miktarı kesin olarak bilinmemekle birlikte, mevcut jeolojik veriler ve emareler umut verici olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de antimuanın kullanım alanları sınırlı olup, özellikle akü üretiminde tüketilmektedir; bununla birlikte, üretilen antimuanın yaklaşık %95’i ihracata yönlendirilmektedir.

6.4. DEMİR

Yapılan mevcut etütler doğrultusunda, Türkiye’deki demir rezervlerinin toplamı (görünür + muhtemel) yaklaşık 522,6 milyon ton olarak belirlenmiş olup, ülke genelindeki toplam demir miktarının 788 milyon ton civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bilinen önemli demir zuhurları, özellikle Sivas ve Malatya bölgelerinde yoğunlaşırken, diğer demir yatakları ülke genelinde daha küçük ölçekli ve dağınık olarak yer almaktadır.

Maden Tetkik ve Arama (MTA) Enstitüsü, mevcut demir rezervlerinin artırılması ve yeni rezervlerin tespit edilmesine yönelik çalışmalarını son yıllarda daha yoğun bir şekilde sürdürmektedir.

Tablo.15. Kütahya’da Demir Yataklarının Durumu

Lokasyon	Rezerv (ton)	Cevher Türü
Emet-Çatak	6.000.000 (1+2+3)	-
Emet-Karadağıl	1.360.000	Manyetit+Hematit
Simav-Göncek	1.140.000	Hematit
Simav-Dağarcık	3.640.000	Hematit

Yukarıda gösterilen rezervler yeterince işletilememektedir. Bu rezervlerin işletilmesi ve ekonomiye kazandırılması için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

6.5. ALÜNİT-(ŞAP)

Türkiye’de alünit rezervlerinin büyük bir kısmı, Gediz ilçesi sınırlarında yer alan Şaphane bucağında bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda, görünür ve muhtemel rezervlerin toplamının 7.000.000 tonun üzerinde olduğu belirlenmiştir. Şaphane alünit yatakları, kuzeyden güneye doğru yaklaşık 4 km uzunluğunda uzanmakta olup, yataklar kuzeyde Karakaya, ortada Derin Mağara ve güneyde Kanlı Mağara bölgelerini kapsamaktadır. Maden Tetkik ve Arama (MTA) Enstitüsü tarafından yapılan incelemeler, özellikle Derin Mağara bölgesine odaklanmıştır; bu bölge, Şaphane alünit yataklarının en verimli kısmı

olarak kabul edilmektedir. Karakaya ve Kanlı Mağara sahaları, rezerv açısından daha düşük öneme sahip olduğundan ayrıntılı incelemeler daha sınırlı tutulmuştur.

Derin Mağara sahasında yapılan araştırmalar sonucunda 4.203.540 ton görünür alümit rezervi tespit edilmiş, ayrıca bölgede yaklaşık 3 milyon tonluk muhtemel veya mümkün rezervin varlığı da belirlenmiştir.

6.6. KAOLEN

Kaolen minerali, seramik üretimi, ateş tuğlası, lastik, boya, beyaz çimento, kimya ve ilaç sanayileri başta olmak üzere çeşitli endüstriyel uygulamalarda kullanılmaktadır (Kütahya Sanayi ve Ticaret Odası Rehberi). Türkiye genelinde önemli kaolen rezervleri, Çanakkale, Balıkesir, Bursa, Bilecik, Kütahya, Eskişehir ve İstanbul illerinde bulunmaktadır. Maden Tetkik ve Arama (MTA) Enstitüsü tarafından yapılan çalışmalar sonucunda, İstanbul-Şile bölgesinde yaklaşık 10 milyon tonluk mümkün kil ve kaolen rezervi belirlenmiştir.

Kütahya il sınırları içerisinde de stratejik öneme sahip kaolen yatakları mevcuttur ve bunların konumları aşağıda gösterilmiştir.

Lokasyon	Rezerv (ton)	Not
Altıntaş-Alınveren Köyü	76.350	Muhtemel rezerv
Altıntaş-Oysu-Çamlıtepe	23.900	Mümkün rezerv
Altıntaş-Baatoğlu Meşetepe	2.500.000	Kaynak
Emet-Kurtdere-Ulaşlar	242.000	Kaynak
Emet-Simav	700.000	Görünür+muhtemel
Gevrekseydiköy- Yumrukaş	727.924	Toplam rezerv

Görüldüğü üzere, Kütahya ilinde oldukça geniş kaolen yatakları mevcuttur; ancak söz konusu kaynaklar, mevcut potansiyeline rağmen yeterli ölçüde değerlendirilmemektedir.

6.7. FLÜORİT

Flüorit, saflık derecesine bağlı olarak metalurji, kimya endüstrisi, seramik ve cam sektörlerinde değerlendirilmektedir. Türkiye'deki flüorit yatakları başlıca Sivas ve Kırşehir illerinde yoğunlaşmıştır ve üretim yeraltı madenciliği yöntemleri ile gerçekleştirilmektedir. Mevcut üretim, tüketim ihtiyacını karşılamadığından düzenli olarak ithalat yapılmaktadır.

Ülke genelindeki flüorit sahalarının bir kısmı düşük öneme sahip ve etüt gerektirmeyen zuhurlardan oluşurken, diğer sahalar iyi etüt edildiğinde ekonomik olarak verimli olabilmektedir. Kütahya ilinde, flüorit cevherleşmeleri Tavşanlı ilçesi Ovacık köyü yolu üzerinde ve Karaçalı Tepe'nin doğusunda iki farklı alanda gözlenmiştir. Her iki saha da yüzeyden gözlemlenen fay sistemleri tarafından kontrol edilmektedir; günümüzde üretim, Karaçalı Tepe'nin batısındaki zuhurlardan yapılmaktadır.

Ovacık köyü bölgesinde tahmini toplam flüorit rezervi yaklaşık 3.000 ton olarak belirlenmiştir. Saha, özel sektör tarafından işletilmektedir. Mevcut rezervler, Türkiye'nin flüorit ihtiyacını teorik olarak karşılayabilecek düzeyde olmasına rağmen, düşük tenörler ve zenginleştirme tesislerinin eksikliği nedeniyle yerli kaynaklardan tam olarak faydalanmak

zordur. Yapılan çalışmalarda ayrıca, Kütahya’da yeni flüorit rezervlerinin tespit edilmediği görülmüştür.

6.8. FELDSPAT

Türkiye’de seramik, cam ve diğer ilgili sanayi dallarının feldspat ihtiyacı yıllık yaklaşık 100.000 ton olarak tahmin edilmektedir. Kuvars katkısı dikkate alındığında ve yeni kurulmakta olan tesislerin tüketimi eklendiğinde, toplam yıllık talep yaklaşık 150.000 tona ulaşmaktadır.

Feldspat ve kuvars yataklarının oluşumları milyarlarca yıl öncesine dayanmaktadır; bununla birlikte, mevcut rezervlerin kaç yıl boyunca bu talebi karşılayabileceği ve ekonomik olarak değerlendirilebilir hammadde potansiyelimizin büyüklüğü kesin olarak bilinmemektedir. Maden Tetkik ve Arama (MTA) Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen prospeksiyon çalışmaları, söz konusu aplit ve kuvars sahalarının yalnızca çok küçük bir kısmı için muhtemel rezervleri ortaya koyabilmiştir.

Tablo.16. Türkiye’de Mevcut Feldspat Sahalarının Önemlileri

İl	Bölge / Yer Adı	Rezerv (ton)
Aydın	Çine Sarıkışık	75.000
Balıkesir	Bandırma	35.000
Bilecik	Küreköy	500.000
Bilecik	Söğüt Hamitabat	275.000
Bilecik	Söğüt İnhisar	10.000
Kütahya	Simav	2.0240.000*
Manisa	Gördes – Kurtulan	100.000
Manisa	Demirce Söğütçü	1.500.000
Kırklareli	Yöndala	10.800

Sanayi kuruluşları, feldspat gereksinimlerinin bir kısmını kendi işletmelerine ait ocaklardan, kalanını ise özel kişilerden temin etmektedir. Günümüzde, rezervi sınırlı olan yüksek kaliteli ocaklar işletilmekte ve çoğunlukla el ile yapılan ayıklama işlemleri sonucunda değerlendirilmekte; bu nedenle üretim miktarları teknik ölçümlere dayanmadığından kesin olarak bilinmemektedir.

Feldspat, Kütahya açısından ekonomide önemli bir yere sahip olan çini sanayisinin başlıca hammaddesidir. Bu nedenle, Kütahya ili, feldspat üretimi ve rezervleri bakımından ülke genelinde stratejik öneme sahiptir.

6.9. BİTÜMLİ ŞİŞT

Türkiye’de diğer maden türleri ile karşılaştırıldığında, bitümlü şist yatakları üzerine yapılan araştırmalar sınırlı kalmış ve sayıları oldukça azdır. Tespit edilen başlıca sahalar şunlardır:

İl	Yer Adı	Görünür Rezerv (ton)	Kaynak Rezerv (ton)	Toplam Rezerv (ton)
Ankara	Beypazarı	340.000.000	1.030.000.000	1.370.000.000
Balıkesir	Burhaniye	-	80.000.000	80.000.000
Bilecik	Gölpazarı	-	356.000.000	356.000.000
Bolu	Göynük	-	200.000.000	200.000.000
Kocaeli	Bahçeçik	-	1.000.000.000	1.000.000.000
Kütahya	Seyitömer	-	1.000.000.000	1.000.000.000
Niğde	Ulukışla	-	130.000.000	130.000.000

Açıklamalar:(1): Görünür rezerv (kesinleşmiş ve işletmeye hazır rezerv), (k): Kaynak rezerv (henüz kesinleşmemiş potansiyel rezerv), Tablodaki "-" işareti, ilgili rezerv türünün o bölgede bulunmadığını göstermektedir. Toplam rezerv sütunu, görünür ve kaynak rezervlerin toplamını göstermektedir.

Yukarıda belirtilen verilere göre, Kütahya, Türkiye'deki bitümlü şist yataklarının yaklaşık %30'unu barındırmaktadır. Bu oran, hem Kütahya hem de ülke ekonomisi açısından kayda değer bir öneme sahiptir. Söz konusu rezervlerin etkin şekilde değerlendirilebilmesi için gerekli tesislerin kurulması ve uygun stratejilerin uygulanması büyük önem taşımaktadır.

6.10. ÇİMENTO HAMMADDELERİ

Türkiye, çimento hammaddeleri açısından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Ülke genelinde, batıdan doğuya, kuzeyden güneye hemen her bölgede çimento üretiminde kullanılabilecek hammaddelere rastlamak mümkündür. Doğu bölgelerden örnek vermek gerekirse, Adana-Çukurova ve Adıyaman civarlarında önemli çimento hammaddeleri bulunurken, Kütahya ili de bu kaynaklar açısından önemli bir konuma sahiptir.

İlçe	Lokasyon ve Maden Türü	Rezerv Miktarı (m³)	Rezerv Türü
Emet	Alageriş T. Cıvarı (Kireçtaşı)	60.000.000	Kesin Rezerv
	Alageriş T. Cıvarı (Killimarn)	70.000.000	Kesin Rezerv
Tavşanlı	Tunçbilek - Göbel Kaplıcası Güneyi (Kristalize kireçtaşı)	25.300.000	Kaynak Rezerv (k)
	Tunçbilek-Beye-Ömerli Köyleri (Killimarn)	Yüzlerce milyon ton	Kaynak Rezerv (k)

6.11. MERMER

Türkiye'de mermer ocakları ve işleme tesislerinde kullanılan üretim teknikleri farklılık göstermektedir. En basit yöntemlerden en gelişmiş sistemlere kadar çeşitli teknolojiler kullanılmasına rağmen, ocaklardaki üretim teknolojisi genellikle tesislerde uygulanan teknolojinin gerisindedir. Bu durum, blokların çıkarılması sırasında hasar ve kayıpların oluşmasına yol açmakta ve sonuç olarak işlenecek levha ve plakaların kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Mevcut durumda, Kütahya mermerciliğinin en temel sorunlarından biri, ocak işletmelerinin çağdaş üretim teknolojilerine kavuşturulamamasıdır. Ayrıca, Kütahya mermer

sanayisinin bir diğer sorunu da üretilen mermerin yeterince pazarlanamaması ve bunun sonucunda üretim sürecinin yavaş ilerlemesidir.

Kütahya ilinde önemli mermer yatakları şunlardır:

Altıntaş Murathanlar: 15.000.000 m³ (T)

Altıntaş Göyüm Köyü: 3.000.000 m³ (T)

Dağalar Köyü: 4.000.000 m³ (T)

6.12. KURŞUN ÇİNKO YATAKLARI

Kompleks sülfür cevherleri içerisinde yer alan çinko ve kurşun yatakları, kuzeyde ve doğuda Marmara Denizi'ne kadar uzanan Kuzey Anadolu Dağları boyunca, güneyde ise Toroslar boyunca Ege Bölgesi'ne kadar yayılım göstermektedir.

Türkiye'de kurşun madenciliğinin M.Ö. dönemlerden itibaren yapıldığı, ilgili bölgelerdeki mevcut cüruf kalıntılarından anlaşılmaktadır. Günümüzde faaliyette bulunan başlıca işletmeler Elazığ – Koban, Kayseri, Sivas, Niğde, Kütahya ve Balıkesir'de bulunmaktadır.

Kütahya ilinde tespit edilen kurşun ve çinko yatakları şu şekildedir:

Kurşun + Çinko: Kütahya – Gümüşköy: 12.000.000 ton (muhtemel)

Kurşun: Kütahya – Geriniktepe: 215.000 ton (muhtemel)

Kurşun: Kütahya – Emet – Eğrigöz: 300.000 ton (muhtemel)

Kütahya'da kurşun ve çinko madenleri ile ilgili yapılan çalışmalar ve yatırımlar yetersiz kalmakta olup, bu durum ilin ekonomik potansiyelini olumsuz etkilemektedir.

6.13. KÜKÜRT

Kükürt başta sülfürik asit üretiminde kullanılmakta olup, diğer önemli kullanım alanları arasında boya ve gıda sanayileri yer almaktadır. Ayrıca lastik üretiminde kükürt, malzemeye sertlik kazandırmada önemli bir rol oynar.

Tarım sektöründe ise kükürt, mantar hastalıklarıyla mücadele, içten yanmayı önleme ve zararlı böceklerle savaş gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra birçok farklı endüstriyel alanda da kükürt değerlendirilmektedir.

Türkiye'de kükürt, hem cevher yataklarından hem de rafinelerden elde edilmektedir. Bu tesislerin tamamı genellikle kamuya ait olup, özel sektörün katkısı sınırlıdır. Ülkenin en önemli kükürt yatakları Isparta – Keçiborlu bölgesinde bulunmaktadır. Kütahya – Simav'da ise 50.000 tonluk kükürt rezervi tespit edilmiştir; bu, Türkiye toplam rezervinin yaklaşık %2'sine karşılık gelmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kütahya Madenciliğinin Stratejik Önemi ve Önerilen Politikalar

Stratejik Önemi:

Kütahya ili, bor, manyezit, linyit ve çeşitli endüstriyel hammaddeler açısından zengin bir potansiyele sahiptir. Bu kaynaklar, Türkiye sanayisi ve ekonomisi için kritik öneme sahiptir; ancak mevcut potansiyel tam olarak değerlendirilememektedir. Sorunların başlıcaları şunlardır:

Küçük ölçekli işletmelerin hâkimiyeti

Modern üretim tekniklerinin yetersizliği

Nitelikli işgücü eksikliği

Önerilen Stratejiler:

Katma Değerli Üretim ve Entegre Tesisler

Ham madde üretiminin yanı sıra işlenmiş ürün üretimine yönelik tesislerin kurulması.

Sanayi-madencilik entegrasyonunun sağlanması.

Modern Madencilik Teknikleri ve İnsan Kaynağı Gelişimi

Geleneksel üretim yöntemlerinden modern tekniklere geçişin hızlandırılması.

Nitelikli işgücünün yetiştirilmesine yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi.

Kamu-Özel Sektör İşbirliği ve Yatırımlar

Yabancı ve özel sektör yatırımlarının teşviki.

Kamu-özel işbirliklerinin artırılması.

Sürdürülebilir Madencilik ve Çevre Koruma

Çevresel etki değerlendirmelerinin titizlikle yapılması.

Rehabilitasyon projeleri için özel fonların oluşturulması.

Çevre dostu teknolojilerin kullanımı, özellikle bor ve manyezit işleme süreçlerinde.

AR-GE ve Dijital Madencilik

Araştırma-geliştirme yatırımlarının artırılması.

Dijital madencilik uygulamalarının yaygınlaştırılması.

Beklenen Sonuç:

Bu stratejilerin uygulanmasıyla Kütahya'nın madencilik sektöründeki payı ve ekonomik katkısı artacak; bölgesel kalkınma hızlanacak ve Türkiye ekonomisine olan katkısı güçlenecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜTAHYA'DA TARIM VE HAYVANCILIKⁱⁱⁱ

GİRİŞ

Kütahya ili, hem coğrafi konumu hem de iklimsel çeşitliliği sayesinde tarım alanında önemli bir potansiyele sahiptir. Bu çalışmanın amacı, Kütahya'daki tarım sektörünün mevcut durumunu, ekonomiye katkısını ve gelecekteki potansiyelini ortaya koymaktır.

Tarım Alanları: Kütahya'da tarım alanları oldukça geniş bir yer tutar. İlin genelinde yaklaşık 440.000 hektar tarım arazisi bulunmaktadır. Bu alanların %57'si tarımsal üretimde kullanılmaktadır.

Tarım Ürünleri: Kütahya'da, tahıl üretimi başta olmak üzere birçok tarım ürünü yetiştirilmektedir. İlde, buğday, arpa, mısır, ayçiçeği, pamuk, soğan, patates, şeker pancarı, domates, biber, salatalık, kabak, kavun, karpuz ve üzüm gibi ürünlerin üretimi yapılmaktadır. Ayrıca, ilde hayvancılık da yapılmaktadır. Başlıca hayvancılık faaliyetleri arasında sığır, koyun ve keçi yetiştiriciliği yer almaktadır.

I. TARIM SEKTÖRÜNÜN KÜTAHYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Kütahya'da tarım, ilin ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır. İldeki tarımsal üretim, ülke genelinde talep gören ürünlerin birçoğunu kapsamaktadır. Tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, Kütahya'nın istihdamına da katkı sağlamaktadır.

Tarımsal Politikalar: Kütahya'da tarımın geliştirilmesi için çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Bu politikalar, verimli tarım arazilerinin kullanımını teşvik etmeyi, modern tarım tekniklerinin kullanımını artırmayı ve tarım ürünlerinin pazarlama imkanlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, çiftçilere finansal destek sağlanmaktadır.

Kütahya'da tarım faaliyetleri oldukça önemlidir ve ilin ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır. İlde, tahıl üretimi başta olmak üzere birçok tarım ürünü yetiştirilmekte ve hayvancılık da yapılmaktadır. Tarımın geliştirilmesi için çeşitli politikalar uygulanmaktadır.

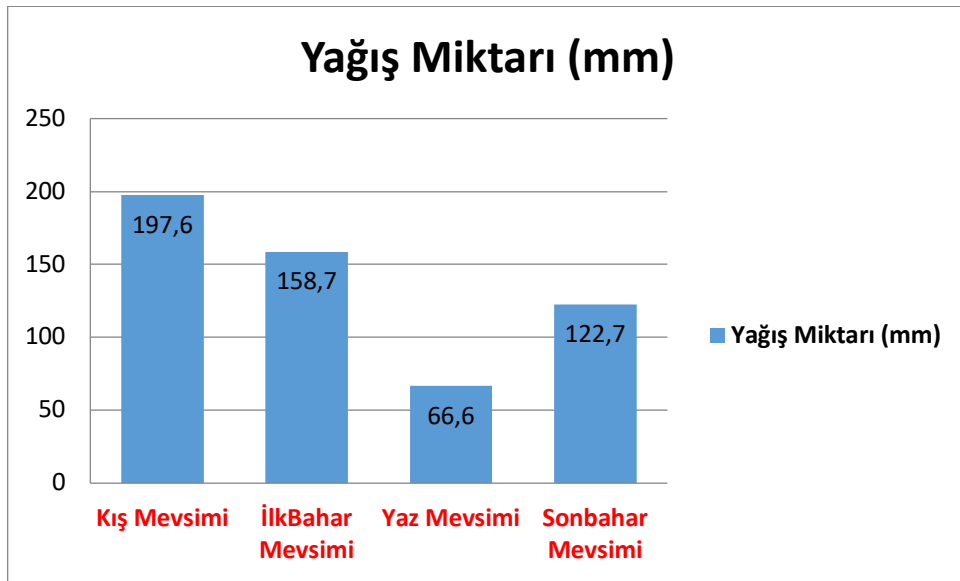
1. KÜTAHYA'DA TARIMSAL ÜRETİM DESENİ

Kütahya'da tarımsal üretim çeşitlilik göstermektedir. İlde tahıllar arasında buğday ve arpa öne çıkarken, şeker pancarı ve haşhaş da yaygın olarak üretilmektedir. Sebze üretiminde domates, biber, patates; meyve üretiminde ise kiraz ve vişne önemli bir yer tutmaktadır. Hayvancılık faaliyetleri de ilin ekonomisinde belirgin bir rol oynamaktadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın yanı sıra arıcılık da önemli bir geçim kaynağıdır.

2. KÜTAHYA'DA YAĞIŞ

Yağış Meteoroloji Genel Müdürlüğü Araştırma ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı 40 yıllık (1970-2010) rasat verilerinden derlenen bilgiye göre ortalama yıllık toplam yağış 545,6.mm'dir.

Yağışların mevsimlere göre dağılımı şu şekildedir: Kış Mevsimi: 197.6 mm, Yaz Mevsimi: 66.6 mm. İlkbahar Mevsimi: 158.7 mm Sonbahar Mevsimi: 122.7 mm.

Grafik.1. Kütahya’da Yağışlarının Mevsimlere Göre Dağılımı

Kaynak: Kütahya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2018) verilerinden derlenmiştir. Grafikten de görüleceği gibi Kütahya’da en çok yağış kış mevsiminde düşmektedir.

3.KÜTAHYA’DA BİTKİ ÖRTÜSÜ

Bitki Örtüsü İlimizde yer alan doğal bitki örtüsü Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinin özelliklerini taşır. Kütahya’da kuru ormanlar çoğunluktadır. Bunu bozkır bitki toplulukları takip etmektedir. İlimiz ormanları, daha çok dağ eteklerindeki platolarda yer alır (<https://kutahya.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2018%20%C4%B0l%20Brifingi.pdf>, 6.4.2021).

Kütahya’da orman altı alanlarında toprak şartlarından dolayı bozkır bitki örtüsü hakimdir. Bozkır bitkileri içerisinde gelincik, yavşan, kuzukulağı, çobançantası, aslanağzı gibi doğal bitkiler yer almaktadır.

4. TARIMIN EKONOMİYE KATKISI

Tarım sektörü, Kütahya ekonomisine doğrudan ve dolaylı katkılar sağlamaktadır. TÜİK verilerine göre, ilin gayrisafı yurt içi hasılasında tarımın payı %15 civarında seyretmektedir. Tarım sektörü, kırsal nüfusun istihdamında önemli bir paya sahiptir. Ayrıca tarımsal ürünler, sanayiye de hammadde sağlamaktadır. Örneğin, şeker pancarı üretimi şeker fabrikalarına, yem bitkileri hayvancılığa, meyve üretimi ise gıda sanayine doğrudan katkıda bulunmaktadır.

Kütahya’da 2020-2023 yıllarında, tarımsal üretim miktarları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.1. Kütahya’da 2020-2023 Yılları, Tarımsal Üretim Miktarları

Tarımsal Üretim Alt Sektörleri	Yıllar			
	2020	2021	2022	2023
Meyve Üretimi (Ton)	81.277	75.380	83.760	88.449
Sebze Üretimi (Ton)	128.246	138.434	137.239	120.704
Tarla Bitkileri Üretimi (Ton)	793.371	833.872	819.635	762.899
Toplam	1.002.894	1.047.686	1.040.634	972.052

Kaynak: Kütahya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2018) verilerinden derlenmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere, Kütahya’da ekonomik değeri en yüksek tarımsal üretim olarak ilk sırada tarla bitkileri yer almaktadır. İkinci sırada sebze üretimi ve son sırada da meyve üretimi yer almaktadır.

5. KÜTAHYA TARIMINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Kütahya tarımında karşılaşılan sorunların başında küçük ölçekli işletmelerin verimsizliği gelmektedir. Sulama altyapısının yetersizliği, tarımda modern teknolojilerin kullanımının sınırlı olması ve pazarlama sorunları sektörün gelişimini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca iklim değişikliğine bağlı olarak kuraklık ve su kaynaklarının azalması da önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

6. DEVLET POLİTİKALARI VE DESTEKLER

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sağlanan destekler, Kütahya’da tarımsal üretimin sürdürülmesi açısından kritik öneme sahiptir. Mazot, gübre ve prim destekleri, kırsal kalkınma projeleri ve IPARD programı, çiftçilerin üretim maliyetlerini azaltmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca tarım sigortası (TARSİM) uygulamaları, üreticilerin doğal afetlerden kaynaklanan zararlarını azaltmaktadır.

7. GELECEK İÇİN POTANSİYEL ALANLAR

Kütahya tarımında gelecekte önemli fırsatlar bulunmaktadır. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları giderek önem kazanmaktadır. Ayrıca tıbbi ve aromatik bitki üretimi (adaçayı, kekik, lavanta) ve agro-turizm faaliyetleri bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek alanlardır. Dijital tarım uygulamaları ve akıllı sulama sistemleri, verimliliği artırma potansiyeline sahiptir. Katma değerli ürünlerin üretimi ve ihracata yönlendirilmesi de Kütahya tarımının geleceğini şekillendirecek unsurlar arasındadır.

8. DEĞERLENDİRME

Kütahya’nın tarım sektörü, sahip olduğu toprak yapısı, iklim koşulları ve ürün çeşitliliği açısından önemli avantajlara sahiptir. Ancak pazarlama sorunları, sermaye yetersizliği ve altyapı eksiklikleri sektörü sınırlamaktadır. Tarımın, sanayi ve turizmle entegrasyonu sağlandığında ilin ekonomik çeşitliliği artacak ve bölgesel kalkınma hızlanacaktır.

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kütahya’da tarım sektörü, ilin ekonomisinde küçülse de stratejik önemini korumaktadır. Verimliliğin artırılması için modern tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması, sulama altyapısının geliştirilmesi ve genç çiftçilerin desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca tarımsal ürünlerin markalaştırılması ve ihracata yönlendirilmesi, Kütahya için önemli bir fırsat sunmaktadır. Tarım, sanayi ve turizmi birleştiren politikalar ile ilin kalkınmasına ivme kazandırılabilir.

II. KÜTAHYA’DA HAYVANCILIK

Hayvancılık, gelişmekte olan ülkelerde başta olmak üzere tüm ülkeler açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle tüm ülkeler, hayvancılık faaliyetlerini korumak ve devam ettirebilmek için çeşitli tedbirler almaktadırlar. Ekonomisi büyük ölçüde tarımsal faaliyetlere dayanan Kütahya’nın yüz ölçümünün yalnızca %26’sı (316.713 hektar) tarıma elverişlidir.

Ancak bunun yalnızca 83.317 hektarı sulu tarım arazisi, 233.396 hektarı ise kuru tarım arazisidir. Kütahya’da tarım faaliyetleriyle uğraşanların çoğu aynı zamanda hayvancılıkla da uğraşmaktadır. Bunun en önemli nedeni, Kütahya’da en çok yetiştirilen tarımsal ürünün şeker pancarı olması ve şeker pancarının şekere dönüşüm sürecinde geriye kalan küspe ve melasının hayvan yemi olarak kullanılabilmesidir.

Kütahya’da 2004-2019 yılları itibariyle büyükbaş hayvan sayısı, küçükbaş hayvan sayısı, hayvansal ürünlerin ve canlı hayvanların parasal değeri Tablo 1’de verilmiştir (TÜİK,2020):

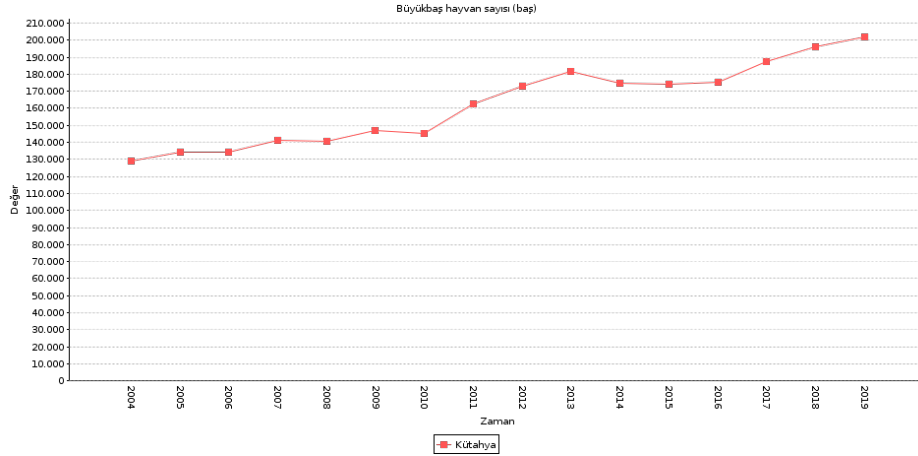
Tablo.2.Kütahya’da 2004-2024 Yıllarında Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayısı ile Canlı Hayvanların ve Hayvansal Ürünlerin İl Ekonomisine Katkısı

Yıllar	Büyükbaş Hayvan Sayısı (Adet)	Küçükbaş Hayvan Sayısı (Adet)	Kümes Hayvanları (Adet)	Arı (Kovan/Adet)	Hayvansal Ürünlerin Parasal Değeri (Bin TL)	Canlı Hayvanların Parasal Değeri (Bin TL)
2004	128.953	418.748	1051511	15380	148.184	247.442
2005	134.539	424.063	732234	16969	138.280	272.758
2006	134.143	429.766	987113	16457	142.326	296.840
2007	141.242	407.585	929289	17470	183.510	343.548
2008	140.592	394.718	731359	16653	204.891	352.450
2009	146.774	353.978	900756	16584	195.961	368.837
2010	145.347	377.352	1252388	16534	403.193	708.039
2011	162.529	409.467	918119	17529	162.494	787.852
2012	173.023	421.954	1216812	17122	196.552	815.559
2013	181.937	474.172	1389421	16607	218.204	632.459
2014	174.543	490.518	1435700	16792	360.392	697.159
2015	174.106	497.368	1598172	22440	277.089	858.816
2016	175.255	474.860	1582349	23061	241.714	1.104.767
2017	187.550	459.441	1670136	24060	280.125	1.262.765
2018	196.139	483.676	1540952	23892	400.720	1.632.805
2019	202.114	487.954	1527796	27309	466.986	1.734.826
2020	194.122	468.338	1527796	22.000	650.000	4.800.000
2021	202.112	608.870	1.600.000	22.500	720.000	5.200.000
2022	188.254	535.426	1.650.000	23.000	780.000	5.600.000
2023	186.015	490.109	1.700.000	23.500	820.000	5.900.000
2024	269.754	460.770	1.750.000	24.000	860.000	6.200.000

Tablo.1. incelendiğinde 2004-2019 yılı itibariyle Kütahya’da büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvan sayısının ve bu canlı hayvanların parasal değerinin yıllar itibariyle düzenli olarak artış gösterdiği görülmektedir. Kütahya’da çoğunlukla kümes hayvancılığı yapıldığı, kümes hayvancılığını sırasıyla küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığın takip ettiği görülmektedir. 2019 yılında Kütahya’da hayvancılıkla uğraşanların Kütahya ekonomisine parasal katkısının 1.734.826 bin TL olduğu görülmektedir. Canlı hayvancılıkla uğraşanların

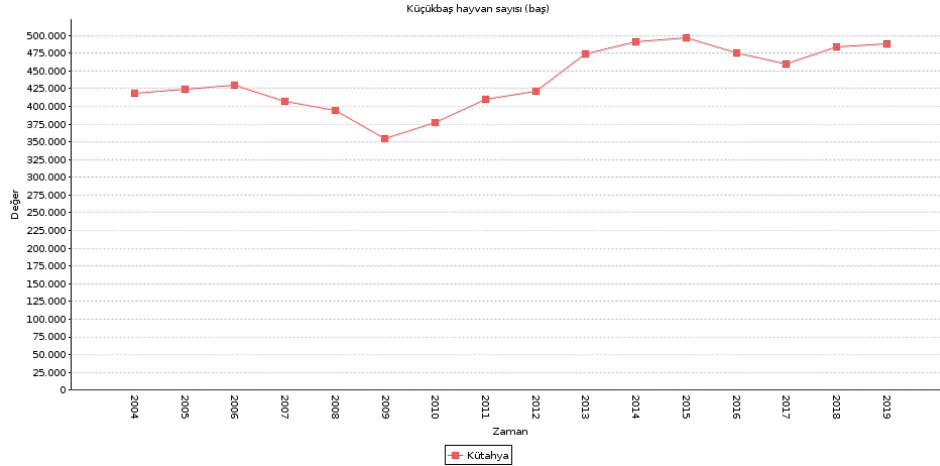
yanı sıra, hayvansal ürünlerden elde edilen değerler incelendiğinde 2019 yılında Kütahya’da hayvansal ürünlerden elde edilen katma değer 466.986 bin TL olduğu görülmektedir. Şekil 1 ve Şekil 2’de Kütahya’da büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısının 2004-2019 yılları itibarıyla izlediği trend, Şekil 3 ve Şekil 4’de ise Kütahya’da canlı hayvancılık ve hayvansal ürünlerden elde edilen katma değer 2004-2019 yılları arasında izlediği trend gösterilmektedir.

Şekil 1: 2004-2019 Yıllarında Kütahya’da büyükbaş Hayvan Sayısının Artış Eğilimi

Kaynak: TÜİK

Şekil 2: 2004-2019 Yıllarında Kütahya’da büyükbaş Hayvan Sayısının Artış Eğilimi

Kaynak: TÜİK

Şekil 3: 2004-2019 Yıllarında Kütahya’da büyükbaş Hayvan Sayısının Artış Eğilimi**Kaynak: TÜİK****Şekil 4: 2004-2019 Yıllarında Kütahya’da büyükbaş Hayvan Sayısının Artış Eğilimi****Kaynak: TÜİK**

Tablo 2’de Kütahya’da 2004-2024 yıllarında üretilen hayvansal ürün miktarları verilmiştir (TÜİK, 2025).

Tablo.3.Kütahya’da 2004-2024 Yıllarında Üretilen Hayvansal Ürün Miktarları

Yıllar	Büyük ve Küçük Baş Hayvanlardan Elde Edilen Toplam Süt Miktarı (Ton)	Yapağı (Ton)	Tiftik (Ton)	Keçi Kılı (Ton)	Bal(Ton)
2004	165947,5	620,192	41,541	36,213	186,558
2005	173641,2	621,939	41,748	36,075	217,634
2006	175440,3	647,934	38,761	34,531	208,306
2007	193513,8	629,13	33,885	31,006	205,613
2008	180971,8	613,027	28,678	29,04	193,663
2009	184090,4	564,036	18,522	24,043	191,454
2010	202617,8	532,277	4,631	40,899	188,635
2011	219995,8	567,273	5,576	43,881	211,9
2012	243141,8	608,099	0,57	43,327	190,226
2013	257233,8	656,185	0,705	66,428	199,555
2014	248835,4	674,375	0,332	69,15	214,604

2015	239288	686,493	0,116	70,606	278,057
2016	234490,5	663,574	0,021	64,34	227,707
2017	258318,5	634,13	0,993	66,046	221,431
2018	279678,3	664,011	0,875	69,646	235,76
2019	272495,8	680,773	0,684	69,211	270,61
2020	272.496				
2021	296.695	836.000			
2022	274.629				
2023	270.707	764,87			
2024	292.000				

Kaynak: 2017 Kütahya Valiliği İl Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü Brifing Raporu

Tablo 2 incelendiğinde Kütahya’da 2004-2019 yılları arasında en çok üretilen hayvansal ürünün süt olduğu görülmektedir. Sütten sonra en çok üretilen hayvansal ürünlerin sırasıyla yapağı, bal, tiftik ve keçi kılı gelmektedir.

Tablo 3’de ise 2017 yılında Kütahya’da ilçe bazında yapılan hayvancılık faaliyetlerine ilişkin istatistikler verilmiştir.

Tablo.4.2017 Yılında Kütahya İlçelere Göre Yetiştirilen Hayvanların Dağılımı

Sığır (Kültür)	Büyükbaş (Adet)	Küçükbaş (Adet)	Kümes Hayvanları (Adet)	Tek Tırnaklı	Arı Kovanı
Merkez	37.364	95.377	294.409	710	6.839
Altıntaş	15.280	33.000	100.344	295	4.789
Aslanapa	10.664	63.148	7.257	597	850
Çavdarhisar	6.324	13.618	2.840	61	400
Domaniç	6.479	12.418	37.330	50	837
Dumlupınar	2.129	7.500	3.975	105	510
Emet	9.879	35.705	7.372	170	1.798
Gediz	13.250	37.500	128.680	820	2.746
Hisarcık	6.061	14.212	9.182	217	583
Pazarlar	1.419	7.610	3800	30	450
Simav	18.000	77.000	20041	1665	4.175
Şaphane	3.500	12.250	7653	51	350
Tavşanlı	17.000	55.000	1556142	407	2.565
Toplam	183.106	464.343	2.179.025	5.178	26.892

Kaynak: 2017 Kütahya Valiliği İl Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü Brifing Raporu

Kütahya’da 2 adet onaylı ve 1 adet küçük kapasiteli kesimhane bulunmaktadır. Temmuz 2016 tarihinde; Çavdarhisar Belediye Mezbahası, Ocak 2017 tarihinde; Simav, Gediz ve Şaphane Belediye Mezbahasının faaliyetleri durmuştur. 24.08.2017 tarihinde Gediz Belediye Mezbahası küçük kapasiteli kesimhane onayı almıştır. Faaliyette olan tesisler Merkezde bulunan Kütahya Et Kombinası, Tavşanlı İlçemizde yer alan Şirin Et Kombinası ve Gediz İlçemizde Gediz Belediye Mezbahasıdır (2017 Kütahya Valiliği İl Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü Brifing Raporu, s:110).

Kütahya’da hayvancılığı desteklemek için küçükbaşta verimlilik projesi, buzağı desteklemesi, su ürünleri, hayvan hastalıkları tazminatı, hastalıklardan ari işletme, halk elinde küçükbaş ve Anadolu mandası ıslahı, koyun ve keçi, besilik erkek sığır, sürü yönetimi elemanı, arıcılık, süt ve yem bitkileri kapsamında 2017 yılında toplam 34.566.910 TLdestekleme ödemesi yapılmıştır.

SONUÇ

Kütahya’da hayvancılık incelendiğinde, hayvancılığın kümes hayvanları başta olmak üzere, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık üzerinde şekillendiği görülmektedir. Büyük ve küçükbaş hayvancılık dışında Kütahya’da arıcılık faaliyeti yapan çok sayıda işletme de bulunmaktadır. Kütahya ili için hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır. İlde şeker fabrikası olması ve pancar üreten çiftçilerin çoğunun hayvancılıkla da uğraşması, hayvan için gereken yemlerin pancar küspesi ve melastan yararlanılarak elde edilebilmesi, pancar üreten çiftçiler açısından hayvan yetiştiriciliğini cazip hale getirmektedir. Ayrıca hayvancılık yapanlar için düzenli olarak yapılan kamu destekleri de sektörü desteklemektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA'DA TURİZM SEKTÖRÜ

GİRİŞ

Kütahya, tarihi, kültürel ve doğal güzellikleri ile ziyaretçilerin dikkatini çeken bir turizm merkezidir. Kütahya, Türkiye'nin batısında, Ege Bölgesi'nde yer almaktadır. Kütahya il nüfusu 2024 yılında 571.07 olarak açıklanmıştır. Şehrin tarihi Roma İmparatorluğu'na kadar uzanmaktadır. Kütahya, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de önemli bir şehir olmuştur ve bu dönemden kalma birçok tarihi yapı ve eser şehirde bulunmaktadır.

I. KÜTAHYA'DA GEZİLECEK YERLER

Kütahya Kalesi: Şehrin en önemli tarihi yapılarından biridir. 13. yüzyılda inşa edilmiştir ve şehrin en yüksek noktasında yer almaktadır.

Çinili Cami: Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma tarihi bir camidir. İçi çinilerle kaplıdır ve oldukça güzel bir mimariye sahiptir.

Aizanoi Antik Kenti: Şehir merkezine yaklaşık 60 km uzaklıkta yer alan antik kent, Roma İmparatorluğu döneminden kalma bir yapıdır. Antik tiyatro, tapınak ve hamam gibi yapılar bulunmaktadır.

Kütahya Müzesi: Şehirde bulunan en önemli müzelerden biridir. Osmanlı İmparatorluğu dönemine ait eserler, tarihi silahlar, çini ve seramikler gibi birçok tarihi eser sergilenmektedir.

Kütahya Saat Kulesi: Şehrin en bilinen simgelerinden biridir. 1900'lü yıllarda inşa edilmiştir ve şehrin merkezinde yer almaktadır.

Kütahya Etnografya Müzesi: Şehirde bulunan diğer bir müze olan etnografya müzesi, Kütahya'nın geleneksel kültürü ve yaşam tarzını yansıtan birçok eseri sergilemektedir.

Kütahya Ulucamii: Kütahya'da bulunan tek padişah camiidir. Vakfa Sultan Bayezid Yıldırım Han Cami'i şerifi olarak kayıtlıdır.

Germiyan Sokağı: Kütahya'da Osmanlı padişahları ve Şehzade Alaaddin Ali Çelebi ve Şehzade 3'üncü Bayezid'in yetiştiği, tarihi 20 konağın bulunduğu Germiyan Sokağı, tarih kokan dar sokaklarıyla doğal fotoğraf stüdyosu atmosferi oluşturmaktadır.

II. KÜTAHYA'DA YAPILACAK AKTİVİTELER

Kütahya, Türkiye'nin batısında yer alan bir ilimizdir. Tarihi ve kültürel mirası, doğal güzellikleri ve termal kaynakları ile turizm açısından oldukça zengin bir bölgedir. Bu metinde, Kütahya'daki turizm faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler sunulacaktır.

Kütahya'nın Tarihi ve Kültürel Mirası

Kütahya, tarihi bir kent olduğu için birçok tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. Bu miraslar, Kütahya'nın turizm potansiyelini arttırmaktadır. Kütahya'da yer alan tarihi ve kültürel miraslar şunlardır:

Kütahya Kalesi: Kütahya Kalesi, Kütahya'nın sembolik yapısıdır. Kale, Selçuklu döneminde yapılmıştır ve şehirdeki en yüksek noktada bulunmaktadır. Kale, turistlerin ziyaret ettiği önemli bir tarihi yapıdır.

Germiyan Müzesi: Germiyan Müzesi, Kütahya'nın merkezinde yer almaktadır. Müze, Osmanlı dönemine ait çini ve seramik eserleri ile ön plana çıkmaktadır. Ayrıca müzede, Kütahya'nın tarihi ve kültürel mirası hakkında detaylı bilgiler de verilmektedir.

Aizanoi Antik Kenti: Aizanoi Antik Kenti, Kütahya'nın Çavdarhisar ilçesinde yer almaktadır. Kent, Roma İmparatorluğu döneminde yapılmıştır ve önemli bir ticaret merkezi olarak kullanılmıştır. Kentte bulunan tiyatro, stadyum ve tapınaklar turistlerin ilgi odağıdır.(İki kere yazılmış önceki bölüm de var)

Mevlevihane-Dönerler Camii: Kütahya il merkezinde Börekçiler mahallesinde Dönerler (eski Kapanaltı / Tahılpazarı) meydanının güneybatısında yer alan mevlevîhâne, erken dönem mevlevîhâneleri olan Konya ve Afyonkarahisar'dan sonra üçüncü merkezdir.<https://islamansiklopedisi.org.tr/kutahya-mevlevihanesi>

Kossuth Müzesi: Macar özgürlük savaşının önderlerinden Lajos Kossuth (1802-1894), ailesiyle birlikte 1850-1851 yılları arasında bu evde misafir edilmiş ve Macaristan Anayasası tasarısını bu evde hazırlamıştır

Arkeoloji Muzesi: Medrese binası 1314 yılında Germiyan Beylerinden Umur bin Savcı tarafından yaptırılmıştır. Vacidiye Medresesi olarak da anılır

Çini Müzesi: İl Merkezinde, Paşamsultan Mahallesi Ulu Camii yanında yer alan müze, Türkiye'deki ilk ve tek çini müzesidir.

Tavşanlı Ulu Camii: Yapım tekniği olarak erken Osmanlı eserlerini çağrıştıran yapının kitabesi yoktur. Araları hatıllı kesme taştan yapılmıştır. Ortada köşeli ve dört ayaklı kemerler üzerine büyük orta kubbe, kenarlarına sekiz küçük yarım kubbeler oturtulmuştur.

Simav Ağa Camii: Emet ve Simav ilçelerinin bağlı olduğu son Osmanlı derebeylerinden Nasuh Ağa tarafından 1789 yılında yaptırılmıştır. Taş işçiliğinin güzel örneklerinden biri olan cami, 1990 yılında aslına uygun olarak restore edilmiştir

Hıdırlık Mescidi: Ulu Caminin güneyinde aynı adı taşıyan tepe üzerindedir. Kare planlı, tek kubbeli olup, önünde geniş bir kemer biçiminde dar bir eyvanı vardır. Selçuklulardan kalma bir yapıdır. Kitabesinden Anadolu Selçuklu emirlerinden İmadüttin Hezar Dinari tarafından 1243-1244 yıllarında yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Hıdırlık'tan, Kütahya'nın her yeri görülebilmektedir. Mescid 1980 yılında ressam ve neyzen Ahmet Yakupoğlu, 2004 yılında Vakıflar tarafından restore edilmiştir.

Şeyh Buhari (Gümüleşik) Türbesi: İl merkezi Saray mahallesindedir. Kütahyalı Gazi Hasan Paşa'ya ait 14.yy. yapısıdır. 19.yy.da Kütahya Mutasarrıfı Dilaver Paşa tarafından onartılmıştır. Kare planlı yapının pandantifli kubbesi tek sıra taş dizisine kasnaksız olarak oturtulmuştur.

Hayme Ana Türbesi: Osmanlı Devletinin kurucusu Osman Gazinin ninesi, Ertuğrul Gazinin annesi Hayme Ana'nın türbesi Domaniç İlçesine 15 km uzaklıktaki Çarşamba Köyündedir. Kayı boyundan Ertuğrul Gazi, 1281 yılında Söğüt ve Domaniç'e yerleştikten

sonra her yıl çadır kurduğu ve yılın beş ayını geçirdiği yaylada, bir göç mevsiminde yitirdiği annesini buraya defnetmiştir. Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid 1886 yılında Devlet Ana adıyla anılan Hayme Ana'nın kabrini buldurarak üzerine bugünkü türbeyi yaptırmıştır. Hayme Ana, Çarşamba Köyünde her yıl Eylül ayının ilk pazar günü ‘‘Hayme Anayı Anma ve Göç Şenlikleri’’ etkinlikleriyle anılmaktadır.

Frigya Vadileri: Kütahya' nın doğusunda eski bir yanardağ olan Türkmen dağının tüfleriyle örtülü olan Frig yaylaları; M.Ö. 900-600 yılları arasında Frigler tarafından iskan edilmiştir.

Özel Müzeler: Tugay Anadolu Kültür Sanat ve Arkeoloji Müzesi, Dumlupınar Kurtuluş Savaşı Müzesi, Tavşanlı Belediye Müzesi, Kütahya Belediyesi Kent Tarihi, Kütahya Belediyesi Jeoloji Müzesi, Dumlupınar Üniversitesi Müzesi, Kütahya Belediyesi Sıtkı Olçar Çini Müzesi, Simav Belediyesi Kent Müzesi, Gülsüm Güral Müzesi.

1. TURİZM SEKTÖRÜ

Kütahya, Cumhuriyet döneminden itibaren sahip olduğu doğal kaynaklar sayesinde sanayi alanında önemli bir gelişim göstermesine rağmen, turizmde aynı ivmeyi yakalayamamıştır. Ulaşım olanaklarının yetersizliği, tanıtım eksikliği ve altyapıdaki sorunlar nedeniyle turizm sektörü uzun süre diğer illere kıyasla geri planda kalmıştır. Oysa kent, doğal güzellikleri, köklü tarihi geçmişi ve zengin kültürel mirasıyla dikkate değer bir turizm potansiyeline sahiptir.

Geçmişten bu yana özellikle kaplıcaların öncülük ettiği canlı bir iç turizm hareketi bulunmaktadır. Sonraki bölümlerde ayrıntıları verilen bu kaplıcaların şifalı özellikleri tıbben kanıtlanmıştır. Merkez Yoncalı Kaplıcalarının kullanımının Selçuklu dönemine kadar uzandığı bilinmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı). Son yıllarda termal turizmin öneminin anlaşılmasıyla birlikte bölgede ciddi bir yatırım süreci başlamış; çoğunluğu yerel yönetimler tarafından yaptırılan modern ve nitelikli tesisler sayesinde konaklama kapasitesi büyük ölçüde artırılmıştır.

İl, yıllar boyunca ana ulaşım hatlarına yakın konumu, Marmara ile Akdeniz'i birbirine bağlayan bir güzergâh üzerinde bulunması ve çinicilik–porselen üretimi gibi kültürel değerleri sayesinde daha çok geçiş turizmine sahne olmuştur. Ancak son dönemde yapılan tesis yatırımları ve artan tanıtım faaliyetleri sonucunda, kentin konaklamaya dayalı turizme yöneldiği görülmektedir.

2023 yılı verilerine göre Kütahya'yı 23.767 turist ziyaret etmiştir (Tablo 1). Kentteki turizm sektörü; konaklama işletmeleri, yeme-içme ve eğlence mekânları, mesire ve dinlenme alanları, kaplıcalar, tarihî yapılar ve diğer turizm aktiviteleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

2. KONA KLAMA TESİSLERİ

Tablo.1.Kütahya’da Bulunan Konaklama Tesisleri

İŞLETME VE BASİT BELGELİ KONA KLAMA TESİSLERİNDE TESİSLERE GELİŞ, GECELEME, ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ VE DOLULUK ORANLARININ İLLERE GÖRE DAĞILIMI (2023 ARALIK)												
İLLER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Bilecik	68	9 273	9 341	258	23 967	24 225	3,79	2,58	2,59	0,52	47,92	48,44
Afyonkara hisar	1 829	75 864	77 693	3 772	171 276	175 048	2,06	2,26	2,25	1,02	46,19	47,20
İstanbul	667 552	352 285	1 019 837	1 594 550	640 959	2 235 509	2,39	1,82	2,19	33,14	13,32	46,47
Şırnak	463	8 494	8 957	729	14 139	14 868	1,57	1,66	1,66	2,21	42,77	44,97
Ankara	35 424	266 030		78 320	420 753	499 073	2,21	1,58				
Kütahya	782	22 985	23 767	1 443	49 591	51 034	1,85	2,16	2,15	0,99	34,02	35,01
TOPLAM	1 418 456	2 758 741	4 177 197	3 595 029	4 939 981	8 535 010	2,53	1,79	2,04	13,45	18,48	31,93

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Tablo.2. Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarını İlçelere Göre Dağılımı (2022)

İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Doma niç	15	538	553	74	1 189	1 263	4,93	2,21	2,28	1,14	18,35	19,49
Emet	34	20 918	20 952	107	55 325	55 432	3,15	2,64	2,65	0,09	46,38	46,47
Gediz	38	12 520	12 558	73	37 686	37 759	1,92	3,01	3,01	0,06	30,91	30,97
Merkez	3 258	62 528	65 786	7 713	125 645	133 358	2,37	2,01	2,03	1,97	32,06	34,03
Simav	77	76 716	76 793	149	192 951	193 100	1,94	2,52	2,51	0,04	46,74	46,78
Tavşanlı	8	8 161	8 169	15	24 110	24 125	1,88	2,95	2,95	0,01	23,29	23,31
Altıntaş	3	1 540	1 543	6	2 101	2 107	2,00	1,36	1,37	0,10	33,35	33,44
Hisarcık	1	3 563	3 564	2	9 254	9 256	2,00	2,60	2,60	0,02	77,12	77,13
Pazarlar		189	189		2 581	2 581	0,00	13,66	13,66	0,00	47,80	47,80
Şaphane		159	159		1 299	1 299	0,00	8,17	8,17	0,00	36,08	36,08
Toplam	3 434	186 832	190 266	8 139	452 141	460 280	2,37	2,42	2,42	0,69	38,22	38,90

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023) verilerinden derlenmiştir.

2023 yılı itibariyle ilde turizm işletme belgeli 11 otelde 1167 yatak; mahalli idarelerde belge sahibi 37 tesiste 2253 yatak olmak üzere toplam 3567 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Konaklama tesislerinin özellikleri ve dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Tablo.3.Kütahya İlinde Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri

S.No	Tesis Adı	Sınıf	Oda	Yatak
1	Hilton Garden Inn	****	121	242
2	Gülümser Hatun Termal Otel & SPA	****	68	136
3	Yoncalı Termal Otel & SPA	****	73	152
4	Q Tahya Otel	***	35	70
5	GDZ Otel	***	48	96
6	Es Termal Otel	***	25	50
7	Şahin Termal Otel&Spa	***	25	50
8	Yagona Termal Otel	***	23	46
9	Kütahya Efe Turizm Tesisleri	***	25	50
10	Kütahya Park Termal	***	62	124
11	Seyir Otel	***	23	46
12	Erbaylar Otel	**	30	60
13	Çinili Otel Plus	**	21	42
14	NÇ Plus Otel	*	10	20
15	Huzur Apart Termal Otel	Müstakil Apart Otel	33	75
16	Ecrin Apart Otel	Müstakil Apart Otel	21	42
17	Ferah Termal	Apart Otel	16	32
	Çatalalç Yaylası Murat	Konaklama Amaçlı	5	10

18	Ağa Tesisi	Mesire Yeri		
19	Monteri Palace	Pansiyon	14	23
20	Yoncalı İzmir Apart Otel	Apart Otel	10	20

Kaynak: Kütahya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2025) verilerinden derlenmiştir.

Tablo.4. Kütahya İlinde Turizm Belgeli Termal Konaklama Tesisleri

Tesis Adı	Sınıf	Türü	Oda	Yatak	Bul. Yer
Nehir Termal Otel	****	İşletme	64	128	Yoncalı
Gülümser Hatun Termal Otel	****	İşletme	68	136	Yoncalı
Yoncalı Termal Otel	***	İşletme	73	152	Yoncalı
Huzur Apart Termal Otel	Müs. Ap. Otel	İşletme	33	75	Yoncalı
Toplam			238	491	

Kaynak: Kütahya İl Turizm ve Kültür Müdürlüğü

Tablo.5. Kütahya Termal Tesis Yatak ve Oda Sayıları

Tesisler	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Kütahya Yoncalı Kaplıcası	11	299	805
Kütahya Ilıca Kaplıcası	1	98	200
Simav Eynal Kaplıcası	3	417	1.668
Simav Çitgöl Kaplıcası	1	80	300
Simav Naşa Kaplıcası	1	58	200
Gediz Ilıcasu Kaplıcası	1	52	152
Gediz Muratdağı Kaplıcası	1	80	140
Tavşanlı Göbel Kaplıcası	1	66	238
Hisarcık Esire Kaplıcası	1	16	64
Emet Kaplıcası	1	123	350
Emet Dereli Kaplıcası	1	9	26
Toplam:	23	1.298	4.143

Kaynak: Kütahya Kültür ve Turizm Müdürlüğü

İlde en yüksek tesis sayısı Kütahya Yoncalı kaplıcalarında, en yüksek oda ve yatak sayısı ise Simav Eynal Kaplıcalarında bulunmaktadır.

Tablo.6. Kütahya İlinde Bulunan Belediye Belgeli Konaklama Tesisler

Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
63	2.239	6.389

Kaynak: Kütahya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Tablo.7. Kütahya İli Turizm ve Belediye Belgeli Tesislerin Geceleme İstatistikleri

YILLAR	TURİZM BELGELİ	BELEDİYE BELGELİ	TOPLAM
2010	105.088	116.693	221.727
2011	109.590	200.445	310.035
2012	124.749	282.855	407,604
2013	142.243	323.669	465.912
2014	111.676	336.558	448.234
2015	168.064	267.910	435.974
2016	129.933	310.860	440.793
2017	138.112	295.974	434.086
2018	141.595	301.787	443.382
2019	112.242	423.884	536.126
2020*	67.878	414.414	479.292

*2020 yılı 11 aylık olarak alınmıştır.

Kaynak: T.C.Kültür veTurizm Bakanlığı,Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

Haritada görüldüğü üzere, turizm işletme belgeli konaklama tesislerinin büyük bir bölümü il merkezinde yoğunlaşmaktadır. Diğer turizm belgeli tesislerin ise kaplıca ve termal turizm bölgelerinin çevresinde kümелendiği görülmektedir. Kent merkezinde yer alan bu tesisler, daha çok şehir oteli niteliğinde olup kentsel konaklama ihtiyacına cevap vermektedir. Mahalli idarelerden belgeli tesislerin önemli bir kısmı da yine merkez ilçe başta olmak üzere Tavşanlı, Gediz, Emet ve Simav gibi nüfusça büyük ilçelerde yer almaktadır.

Kütahya genelinde 2022 yılı itibarıyla ortalama doluluk oranı %36,96 olarak gerçekleşmiştir. Termal turizmle öne çıkan Simav ilçesi, %61,31 doluluk oranı ile yıl boyunca en yüksek konaklama kapasitesinin kullanıldığı yer olmuştur. Buna karşın, ilin en büyük ilçesi olan Tavşanlı, %25,21 ile en düşük doluluk oranına sahiptir. Kütahya'ya gelen yabancı turistlerin çoğunun konaklamak için merkez ilçeyi tercih ettiği görülmektedir (Kaynak: KUTSO, 2024).

Turizm işletme belgeli tesisler ile mahalli idare belgeli tesisler birlikte ele alındığında, ildeki toplam konaklama kapasitesinin yaklaşık %50'sinin termal turizm temelli tesislerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Toplam 3.567 yatak kapasitesinin 1.780'inin termal yatırımlara dayanması, bu alanın Kütahya turizmi içindeki belirleyici rolünü açıkça göstermektedir.

Konaklama işletmelerinin sınıf ve hizmet nitelikleri değerlendirildiğinde, turizm işletme belgeli ve mahalli idare belgeli tesisler içinde lüks ve birinci sınıf olarak kabul edilenleri “nitelikli” kategorisinde düşündüğümüzde, 3.567 yataklık kapasitenin 2.169'unun bu gruba

dahil olduğu görülmektedir. Bu durum, ilin genel olarak konaklama tesisleri açısından orta düzeyde bir kalite yapısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Kırcalı Özcan, s. 44).

Tablo.8. Yıllara Göre Turizm Seyahat Acentesi Sayısı

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
27	31	31	32	31	32	34

Kaynak: Kütahya Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Kütahya’da faaliyet gösteren seyahat acentalarının tamamı, kapsamlı hizmet sunan A grubu acentalar kategorisinde yer almaktadır. Bu acentaların 24’ü il merkezinde, 7’si Tavşanlı’da ve 1’i Simav’da hizmet vermektedir. Tabloya bakıldığında, söz konusu acentaların büyük bir bölümünün Türkiye’nin farklı şehirlerinde de faaliyet gösteren firmaların şubeleri olduğu anlaşılmaktadır (Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

3. YEME-İÇME VE EĞLENCE YERLERİ

Turizm belgeli olanlar dâhil yeme-içme ve eğlence işletmelerinin hem fiziksel altyapı hem de işletmecilik standartları açısından istenilen seviyeye henüz ulaşamadığı görülmektedir. Günlük yaşamda kent sakinlerinin ihtiyaçlarına göre hizmet veren belediye ruhsatlı işletmeler için bu durum olağan karşılanabilir; ancak “Avrupa Kenti” unvanına sahip bir şehrin turistlere yönelik nitelikli ve belgeli tesislerden yoksun oluşu dikkat çekici bir eksikliktir.

Aynı şekilde, eğlence faaliyetlerine yönelik tesislerin yok denecek kadar az olması da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa turizm sektöründe konaklama tesisleri kadar yeme-içme ve eğlence mekânları da kritik bir role sahiptir. Şehri ziyaret eden turistler yalnızca barınma ihtiyaçlarını değil, sosyal ve kültürel beklentilerini de karşılayabilmelidir. Bu tür işletmeler, turistlerin harcama eğilimlerini artırdığı için turizm gelirlerinin yükselmesine doğrudan katkı sağlar.

Bu nedenle, turizmde yüksek gelir hedefleniyorsa nitelikli yeme-içme ve eğlence işletmelerinin öneminin fark edilmesi gerekmektedir. Bugün yeterince üzerinde durulmasa da, turizm belgeli tesislerin bünyesinde mutlaka bu tür hizmet alanlarının bulunması gerekir. Başka bir ifadeyle, bir tesisin ziyaretçinin günün her saatindeki ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitede olması büyük önem taşımaktadır.

Tablo.9. Turizm İşletme Belgeli Diğer Tesisler

Tesis Adı	Adresi	Belge Sahibi	Tesisin Sınıfı ve Türü	Tesisin Kapasitesi
Güral Ocakbaşı	Zafertepe Mevkii Afyonkarahisar Yolu 8 km.	Ahmet Nuri Temizerler	1.sınıf	135 kişilik yemek salonu- 80 kişilik açık yemek alanı
Nora Live	Gastronomi Tesis	Beyoğulları Tur.Gıda İnş. San. ve Tic. Ltd.Şti.	Gastronomi Tesis	201 Kişilik Yemek Salonu, 115 Kişilik Açık Yemek Alanı

Kaynak: Kütahya Belediyesi (2022) verilerinden derlenmiştir.

4. MESİRE VE DİNLENME YERLERİ

Kütahya, gezme, yürüyüş yapma, doğayı gözlemleme, araştırma ve tırmanış gibi etkinlikleri kapsayan geniş bir doğa turizmi potansiyeline sahiptir. İldeki doğal turizm alanları özellikle Merkez ilçeye bağlı Çamlıca ve Ilıca bölgelerinde; ayrıca Tavşanlı, Domaniç, Simav ve çevresinde yoğunlaşmaktadır.

Doğa ve dağ yürüyüşü yapılabilecek başlıca alanlar arasında Eğrigöz Dağı, Murat Dağı, Yeşildağ, Akdağ, Simav Dağı, Yellice Dağı, Türkmen Dağı, Şaphane Dağı, Frigya Vadileri, Çamlıca, Gölcük Yaylası ve Domaniç ormanları yer almaktadır. Bu bölgeler içinde özellikle Gediz'de bulunan Murat Dağı ile Domaniç'teki Kaşalç Tabiat Koruma Alanı, sundukları doğal koşullar nedeniyle doğa yürüyüşü, yürüyüş ve doğa araştırmalarına en elverişli yerler olarak öne çıkmaktadır.

İlde yer alan inanç turizmi değerlerinin (cami, kilise gibi yapılar) büyük bölümü Merkez ilçede toplanmıştır. Geriye kalan dini turizm unsurları ise Gediz, Simav, Şaphane ve Tavşanlı ilçelerine dağılmış durumdadır (<https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2024/02/turizm.pdf>).

Kütahya ilindeki başlıca orman içi dinlenme yerleri şunlardır(<https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2024/02/turizm2.pdf>).

4.1 ÇAMLICA ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Kütahya'nın batısında, şehir merkezine yaklaşık 7 km uzaklıkta yer alan alan, 35 hektarlık bir yüzölçümüne sahiptir ve ortalama 1200 metre rakımda bulunmaktadır. Bölge, büyük ölçüde saf karaçam ormanlarıyla kaplıdır; ayrıca dişbudak, akçaağaç, sedir ve ceviz türlerinden toplam 3500 fidan dikilmiştir. Söz konusu alan, 1973 yılından bu yana orman içi B tipi dinlenme yeri olarak kullanılmaktadır. Dinlenme alanı, şehir merkezine asfalt yol ile bağlanmakta olup yaz aylarında günlük ortalama 1000 ziyaretçiyi ağırlamaktadır. Alanın korunması ve işletilmesi ise Orman İşletmesi tarafından yürütülmektedir.

4.2.ILICA ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Ilıca Orman İçi Dinlenme Yeri, Kütahya-Eskişehir karayolu üzerinde, Kütahya il merkezine yaklaşık 27 km uzaklıkta konumlanmıştır. Alanda baskın ağaç türü karaçam olup, 1989 yılından itibaren altyapı hizmetleri uygulanmaya başlanmıştır.

4.3 ANASULTAN ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Anasultan Orman İçi Dinlenme Yeri, Kütahya-Afyon karayolu üzerinde, Kütahya il merkezine yaklaşık 20 km mesafede ve asfalt yola bitişik olarak yer almaktadır. 1991 yılında dinlenme alanı olarak düzenlenen bölge, yaklaşık 30 hektar büyüklüğe sahiptir ve sahada Anasultan Türbesi de bulunmaktadır. Çevre düzenlemesi Orman İşletmesi tarafından yürütülen alan, Kütahya Milli Parklar Baş Mühendisliği tarafından ağaçlandırılmakta ve korunmaktadır.

4.4.EBEM ÇAMLIĞI ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Ebem Çamlığı Orman İçi Dinlenme Yeri, Domaniç ilçesinin kuzeybatı sınırında yer almakta olup, yaklaşık 8,5 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Ortalama 900 metre yükseltiye sahip sahada baskın ağaç türü karacaktır. Bölge, 1984 yılında C tipi dinlenme yeri olarak tesis edilmiş ve 1985 yılında faaliyete açılmıştır.

4.5.HİSARLIKTEPE ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Hisarlıktepe Orman İçi Dinlenme Yeri, Emet-Tavşanlı karayolu üzerinde, Emet ilçesi yerleşim alanı sınırları içinde konumlanmaktadır. Bölgede baskın ağaç türleri meşe ve karaçam olup, toplam alanı yaklaşık 6,5 hektardır. Saha, 1968 yılında C tipi dinlenme yeri olarak tahsis edilmiştir.

4.6. MURAT DAĞI ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Murat Dağı Orman İçi Dinlenme Yeri, turizm bölgesi kapsamına alınmış olup Gediz Belediyesi mücavir alanı içerisinde, ilçe merkezine yaklaşık 30 km asfalt yolla bağlı konumdadır. Bölge, sahip olduğu doğal zenginlikler ve sıcak su kaynakları ile rekreatif kullanıma uygun bir alan sunmaktadır. Yaklaşık 1500 metre rakıma sahip olan dinlenme yeri 8 hektarlık bir alanı kapsamaktadır ve hafta sonları ziyaretçi sayısı 10.000–15.000 arasında değişmektedir. Piknik alanına bitişik olarak, 1990 yılında 5 hektarlık bir alanda geyik üretme çiftliği kurulmuştur. Saha bünyesinde ayrıca belediye, orman teşkilatı ve Kızılay'a ait sabit ve nitelikli tesisler bulunmaktadır. Bölgenin orman yapısı, ağırlıklı olarak kestane, meşe ve çam ağaçlarından oluşmaktadır.

4.7. GÖLCÜK ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Simav ile Hisarcık ilçelerini birbirine bağlayan il yolu üzerinde, Simav ilçe merkezine yaklaşık 18 km mesafede konumlanan alan, orman içi dinlenme yeri niteliği taşımaktadır. Bölge, 1984 yılında C tipi dinlenme alanı olarak düzenlenmiştir. Simav Orman İşletme Müdürlüğü tarafından alanda bir gölet oluşturulmuş, çevre düzenlemesi yapılmış ve gölete 1985 yılında 18.000 adet aynalı sazan, 1986 yılında ise 20.000 adet gökkuşağı alabalığı yavrusu bırakılmıştır.

Yaz aylarında iç turizm kapsamında yoğun ilgi gören Gölcük Orman İçi Dinlenme Yeri, toplamda 75 hektarlık bir alanı kapsamaktadır ve bölgede baskın ağaç türü karaçamdır. Kaplıcalara yakın konumu nedeniyle özellikle günübirlik ziyaretler ve kamp faaliyetleri açısından tercih edilen alan, doğal su kaynakları, flora ve fauna çeşitliliği ile dikkat çekmektedir.

4.8. KURUÇAY GÖLETİ ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Tavşanlı–Çavdarhisar karayolu üzerinde, Tavşanlı ilçe merkezine yaklaşık 7 km uzaklıkta bulunan dinlenme alanı, toplam 25 hektarlık bir yüzeye sahiptir. Bölgede ağırlıklı olarak meşe türleri yayılış göstermektedir. Ayrıca alanda yer alan gölette olta balıkçılığı yapma imkânı da bulunmaktadır.

4.9. TETİK ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Simav-Emet karayolundan 22 km batıda yer alır. Sahaya Hasanlar- Tekit veya Yenice-Çomangedik Tetik yollarıyla ulaşılabilir. kapladığı alan 10 hektardır. Ağırlık karaçam olmak üzere meşe, çınar, söğüt, alıç gibi ağaç türleri bulunur.

Bunlardan başka ilde koruma altına alınan anıtsal nitelikte dinlenme yerleri ve tabiatı koruma alanları bulunmaktadır. Başlıcaları şunlardır.

4.10. MIZIK ÇAMI

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu Osman Gazi'nin bebekliğinde annesi tarafından beşiğinin kurulduğuna inanılan bu anıtsal ağaç, Domaniç ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır.

4.11. BİN YILLIK KESTANE AĞACI

Merkez ilçeye bağlı Kumarı Köyü'nün Boyacı Alan mevkiinde yer alan bu ağaç, yaklaşık 1000 yıllık geçmişiyle dikkat çekmektedir. Hâlen meyve vermeye devam eden anıtsal ağacın çevresi 8 metre, yüksekliği ise 25 metre olup koruma altına alınmıştır.

4.12. VAKIF ÇAMLIĞI

Kütahya-Tavşanlı karayolu üzerinde yer alan ve 1988 yılında tescil edilen Vakıf Çamlığı, 685 hektarlık alanı kapsayan bir pramidal karaçam ormanıdır. Tabiat koruma alanı olarak ilan edilen bu saha, pramidal karaçamların doğal orman formunda görülebildiği dünyadaki son örnek olmasıyla büyük ekolojik önem taşımaktadır.

4.13. DOMANIÇ KAŞALIÇ TABİAT KORUMA ALANI

Bu bölgede yalnızca Domaniç ormanlarına özgü çok sayıda bitki türü bulunması nedeniyle, alan Milli Parklar Başmühendisliği tarafından koruma altına alınmış ve bilimsel incelemelere tabi tutulmuştur.

4.14. ENNE ORMAN İÇİ DİNLENME MERKEZİ

Daha önce Orman İşletmesi tarafından koruma altına alınmış olan bölge, toplam 126 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Porsuk Çayı'nın taşkınlarını kontrol altına almak amacıyla inşa edilen Enne Barajı, aynı zamanda balıkçılık faaliyetlerine de imkân sunmaktadır.

4.15. ŞAHMELEK MEVKİİ

Kütahya-Tavşanlı karayolu üzerinde, Kütahya il merkezine yaklaşık 14 km uzaklıkta konumlanan orman içi dinlenme alanı, 1993 yılında düzenlenerek hizmete açılmıştır.

5. TARİHİ ESERLER

Kütahya, M.Ö. 3 binli yıllardan itibaren birçok farklı topluluğa (kavme) ev sahipliği yapmıştır. Bu durum, ilde çok sayıda tarihi ve kültürel mirasın varlığını açıklamaktadır. Roma, Bizans, Selçuklu, Germiyan ve Osmanlı dönemlerine ait eserler arasında bazıları günümüze sağlam ulaşmışken, bir kısmı henüz kazı çalışmalarıyla ortaya çıkarılmayı beklemekte ve bazıları ise restorasyon ve onarım gerektirmektedir. Aşağıda listelenen bu

önemli eserler, “Kütahya’da Aktif Turizm Türleri” bölümünde, “Tarihi ve Arkeolojik Değerler” başlığı altında detaylı olarak ele alınmıştır.

5.1. TARİHİ ESERLER LİSTESİ

Dini Yapılar

Kütahya ilinde yer alan başlıca dini yapılar şunlardır: Ulu Cami (Cami-i Kebir), Balıklı Cami, Kurşunlu Cami, Takvacılar Camii, Arslanbey (Meydan) Camii, Saray (Hisarbey) Camii, Karagöz Camii, Şengül Camii, Lala Hüseyin Paşa Camii, Hatuniye Camii, Özbek Camii, Ali (Alo Paşa) Paşa Camii, Zeryen Camii, Ahırdı Camii, Sadettin Camii, Yeşil (Recep Ağa) Camii, Dönerler Camii, Kaditler Camii, Küpecik Camii, İshak Fakih Camii, Kala-i Bala Camii, Mollabey Camii, Ahievren Camii, Deveyatağı Camii, Ahi Aslan Camii (Sutanbağı-Çatalçeşme Mescidi), Öküzoğlu Camii, Mollabey Camii ve Külliyesi, Kırklar Camii, Alaattin Camii, Çatalçeşme Camii, Durmuş Çelebi Camii, Soğuk Çeşme Camii, Saka Köyü Camii, Yoncalı Camii, Kükürt Camii, Yenimahalle Kilisesi, Balıklı Türbe ve Tekkesi, Gümüşşik Tekkesi, Şeyh Salih Türbesi, Sultanbağı Eyvan Türbe, Paşam Sultan Türbesi, Karagöz Ahmet Paşa Camii ve Türbesi, Ahi Evren (Hacı Evren Türbesi), Gaybi Sultan Türbesi, Ahi İzzettin Türbesi, Ahi Aslan Türbesi, Alemdar Sultan Türbesi, Ahi Mustafa Türbesi, Ahi Erbasan Türbesi, Şeyh Buhari Türbesi, Dört Direkli Türbe, Şair Şeyhi Türbesi (Dumlupınar Köyü), Sultanbağı Açık Türbe, Ulu Camii Tekkesi, Sunullah Gaybi Efendi Tekkesi, Fatma Ana Türbesi, Karadonlu Can Baba Türbe ve Tekkesi, Karadonlu Mescidi, Cemalettin Sultan Türbe ve Tekkesi, Cemalettin Mescidi, Ergun Çelebi Türbesi, Esrek Sultan Türbesi, Cafer Dede Türbesi, Bola Efendi Türbesi, Evliya Efendi Türbesi, Şeyhe Mehmet Efendi Türbesi, Abdulmecid Bin Mehmet Türbesi (Ulu Camii Türbesi), Kara Ahmet Bey Türbesi, Anasultan Türbesi, Mevlevihane Dergahı, Çukurçeşme Mescidi, Kadı Şeyh Mescidi, Dükkancık Mescidi, Analı Mescit, Hezar Dinarı Mescidi, Hıdırlık Mescidi, Dablak Mescidi, Cedit Mescidi ve Ulupınar Mescidi.

Bu liste, Kütahya’nın zengin dini mirasını ve tarih boyunca bölgedeki farklı inanç ve kültürel yapılanmaları göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Kültürel Yapılar

Kütahya ilindeki başlıca kültürel yapılar, anıtlar ve sivil mimari örnekleri şunlardır: Atatürk Anıtı, Vacidiye Medresesi, II. Yakup İmareti Medresesi, İshak Fakih Medresesi, Rüstem Paşa Medresesi, Büyük Bedesten, Küçük Bedesten, Molla Bey Muvakkithanesi, Saray Hamamı, Darülkurra, Küçük Hamam, Eğdemir (Elvan Bey) Hamamı, Balıklı (Rüstem Paşa) Hamamı, Yoncalı Hamamı (Yoncalı Köyü), Lala Hüseyin Paşa Hamamı, Şenkemer Hamamı, Şengül Hamamı, Yenimahalle Hamamı, Pirinç Hanı, Kapan Hanı, Hisar Çeşmesi, Balpınar Çeşmesi, İshak Fakih Çeşmesi, Çukur Çeşme, Sakahane, Melekgirmez Aralığı Çeşmesi, Tellal Çeşmesi, Çinili Çeşme, Hürriyet Çeşmesi, Çatalçeşme, Ahi Evren Çeşmesi, Şengül Camii Çeşmesi, Menzilhane Kapısı, Akköprü, Taşköprü, Milis Anıtı, Dumlupınar İlk Hedef Anıtı, Dumlupınar Şehitliği, Şehit Baba Oğul Anıtı, Üç Komutan Anıtı, Mehmetçik Anıtı, Dumlupınar Atatürk Karargâh Evi, Büyük Aslıhanlar Üç Tepeler Şehitliği, Zafertepeçalköy Zafer Anıtı, Zafertepeçalköy Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı, Zafertepeçalköy Yüzbaşı Şekip Efendi Şehitliği, Zafertepeçalköy Kırık Kağı ve Üç Komutan

Anıtı, Emet Cevizdere Şehitliği, Gediz Abidesi, Kütahya Şehitler Anıtı ve Parkı, Tabip Yüzbaşı Hamdi Bey Anıtı, Tavşanlı Derbent Şehitliği Anıtı ve Evi ile Oyuktepe Şehitleri Anıtı.

Bu yapılar, Kütahya'nın tarihî ve kültürel mirasını yansıtan önemli eserler olarak ilin hem yerel hem de ulusal düzeyde turistik değerini artırmaktadır.

İdari ve Sivil Yapılar

Çinikent Meslek Edindirme Okulu, Ziraat Bankası, Kütahya Lisesi, Eski Hükümet Binası, Kossuth Evi, 108 Adet ev, Sadık Ataman Özel Çini Müzesi

Arkeolojik Alanlar

Kütahya Kalesi, Kayzer Kalesi, Aşağı Kale, Duvar Kalıntısı

Doğal Anıtlar

132 adet ağaç, Kestane ağacı (Kumarı Köyü) (1000 yıllık)

Mezarlıklar

Sultanbağı Mezarlığı, Hıdırlıkaltı Mezarlığı I, Hıdırlık Mezarlığı II, Durmuş Çelebi Camii Haziresi, Gül Camii Haziresi, Nallı Medrese Haziresi, Hava Şehitliği, Musalla Mezarlığı I, Musalla Mezarlığı II, Ahi Evren mezarlığı, Kütahya Şehir Mezarlığı

GEDİZ

Dini Yapılar

Eski Gediz'de bulunan önemli dini yapılar arasında Eski Camii, Eminağa Camii, İsabey Camii, Ulucami (Gazanfer Ağa), Kadırağa Camii, Kurşunlu Camii, Kavakaltı Camii, Hacıkadir Camii, Serdar Camii, Salur Camii, Hacı Recep Camii ve Gaffet Baba Türbesi yer almaktadır. Bu yapılar, Eski Gediz'in tarihî ve kültürel dokusunu yansıtan önemli eserlerdir.

Kültürel Yapılar

Eski Gediz'de, bölgenin tarihî dokusunu ve geçmiş yaşam biçimini yansıtan çeşitli sivil ve altyapı yapıları bulunmaktadır. Bunlar arasında çok sayıda çeşme ve köprü, Debboy Köprüsü, Gazanfer Ağa Hamamı, birkaç çamaşırhane, su yolu, su kemeri, su deposu ve kaya merdivenler yer almaktadır. Bu yapılar, Eski Gediz'in sosyal yaşamı, su kültürü ve mimari mirası açısından önemli örneklerdir.

İdari Yapılar

Eski Jandarma Binası

Sit Alanları

2 adet Arkeolojik Sit Alanı (Eski Gediz), 4 adet tarihi ve Doğal Sit Alanı (Eski Gediz), Eski Gediz Kentsel Sit Alanı (Eski Gediz)

Doğal Anıtlar

13 adet ağaç (Eski Gediz)

Mezarlıklar

Eski Gediz Mezarlığı (Eski Gediz)

TAVŞANLI**Dini Yapılar**

Ulu Camii

Kültürel Yapılar

Zeytinoğlu kütüphanesi, Belediye Müzesi

Sit Alanları

Vakıf Ormanı (Doğal Sit Alanı)

SİMAV**Dini Yapılar**

Ağa Camii

EMET**Kültürel Yapılar**

Eğrigöz kalesi (Eğrigöz Köyü), İkitaş Kanyonu

Dini Yapılar

Babuk Bey Camii, Ulu Camii

Kültürel Yapılar

Cevizdere Şehitliği

ÇAVDARHİSAR**Kültürel Yapılar**

2 Köprü (Bedir çayı), Su Bendi (Bedir Çayı)

Arkeolojik Alanlar

Aizanoi Harabeleri (il Merkezinin 57 km güneybatısı)

DUMLUPINAR**Tarihi ve Doğal Sit**

Büyük Ada ve Küçük Ada Tepeleri

DOMANIÇ**Dini Yapılar**

Haime Ana Türbesi

Sit Alanı

Domaniç Ormanları (Doğal Sit Alanı), Mızık Çamı

ALTINTAŞ**Kültürel Yapılar**

Kervansaray (Çakırsaz Köyü)

Sit alanları

Tavşantepe Tümülüsü

HİSARCIK**Dini Yapılar**

Türbe (Şeyler Köyü)

ŞAPHANE**Dini Yapılar**

Koca Seyfullah Camii

KÜTAHYA’NIN UNESCO SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASLARI (SOKÜM)

Kütahya’nın kültürel miras unsurları arasında Yaren Kültürü Toplantıları (Barana, Sıra Gecesi, Sohbet), Gezek Kültürü Toplantıları (Barana, Sıra Gecesi, Sohbet), Çinicilik Geleneği (Çini Sanatı), İğne Oyası ve Daneleri (Oya Sanatı), Küpecik (Ramazan Gelenekleri) ile Tahta Kaşık Oymacılığı yer almaktadır.

Bu kültürel öğeler, ilin geleneksel halk sanatlarını, toplumsal ritüellerini ve el sanatları zenginliğini günümüzde de yaşatan önemli değerlerdir.

KÜTAHYA’NIN UNESCO DÜNYA KÜLTÜR MİRASI GEÇİCİ LİSTESİNE GİRENDEĞERLERİ

Çavdarhisar’daki Aizanoi Antik Kenti 2012 yılında, Frigya Vadileri (Dağlık Frigya Bölgesi) ise 2015 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici Listesi’ne dahil edilmiştir. Ayrıca, 2 Aralık 2016 tarihinde Etiyopya’da gerçekleştirilen UNESCO toplantısında Kütahya Çini Ustalığı Sanatı, Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’ne alınmıştır.

UNESCO YARATICI ŞEHİR ÜNVANI

Kütahya, 31 Ekim 2017 tarihinde Zanaat ve Halk Sanatları alanında (City of Crafts and Folk Art) UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı’na Türkiye’den kabul edilen ilk şehir olma unvanını elde etmiştir (<https://kutahya.bel.tr/pdf/genel/Turizm%20Vizyon%20Belgesi.pdf>).

6. FUAR, PANAYIR VE DİĞER FAALİYETLER

Kütahya’da her yıl geleneksel olarak Dumlupınar Fuarı gerçekleştirilmektedir. Bu fuara, şehir merkezi ve çevre yerleşimlerden firmalar katılmakta ve ürünlerini sergilemektedir. Dumlupınar Fuarı genellikle 2-21 Temmuz tarihleri arasında düzenlenmekte olup, etkinlikler kapsamında çeşitli kültürel faaliyetler de yer almaktadır.

1997 yılında ise ilde “I. Milli ve Milletlerarası Kütahya Kültür ve Turizm Festivali” düzenlenmiş ve 27-29 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 1998 yılından itibaren

ise festivalin temmuz ayında yapılması planlanmış ve ilin tanıtımında önemli bir işlev üstlenmesi hedeflenmiştir.

Kütahya'daki fuar, festival ve panayır gibi etkinlikler incelendiğinde, Dumlupınar Fuarı ve Turizm Festivali dışındaki organizasyonların daha çok yöresel nitelikte olduğu ve ilin tanıtımına sınırlı katkı sağladığı görülmektedir. Dumlupınar Fuarı'na son yıllarda bölge dışından da katılımlar başlamıştır. Henüz yeni bir etkinlik olan “Milli ve Milletlerarası Kütahya Kültür ve Turizm Festivali”, ilerleyen yıllarda ilin hem iç hem de dış tanıtımında önemli bir rol üstlenmesi beklenen bir organizasyondur.

Buna ek olarak, Kütahya'nın Çavdarhisar ilçesinde yer alan Aizanoi (Ayzanoy) Antik Kenti, 2021 yılından itibaren düzenlenen ve yoğun ilgi gören Aizanoi Kısa Film Festivali'ne ev sahipliği yapmaktadır (<https://aizanoifilmfestivali.com/4-aizanoi-kisa-film-festivali-23-25-agustosta-gerceklesecek/>).

Tablo.1. Belirli Günler (Fuar Şenlik, Festival, Panayır, Kuruluş Ve Anma Günleri)

FUAR

	Yapıldığı Yer	Tarihi	Süresi
Dumlupınar Fuarı	Kütahya	2-21 Temmuz	20 gün

FESTİVALLER

	Yapıldığı Yer	Tarihi	Süresi
Çini Festivali	Kütahya	13-15 Temmuz	3 Gün
Çavdarhisar (Aizanoi) Festivali	Çavdarhisar	26 Haziran	1 Gün

ŞENLİKLER

	Yapıldığı Yer	Tarihi	Süresi
Geleneksel Sünnet Şen.	Kütahya	20-21 Temmuz	2 Gün
Yağlı Pehlivan Güreşleri	Domanıç	Mayıs ayının İlk Haftası	1 Gün
Haime Hatunu Anma Şenliği	Domanıç	Eylül ayının ilk haftası	5 Gün
Simav Şenlikleri	Simav	4 Eylül	1 Gün
Simav Hıdırellez Şenliği	Simav	6 Mayıs	1 Gün
Emet Hıdırellez Şenliği	Emet	6 mayıs	1 Gün

PANAYIRLAR

	Yapıldığı Yer	Tarihi	Süresi
Altıntaş Panayırı	Altıntaş	23-29 Ağustos	6 Gün

Simav Panayırı	Simav	25 Ağustos-5 Eylül	10 Gün
Çalköy Panayırı	Çalköy	26-30 Ağustos	4 Gün
Dumlupınar Panayırı	Dumlupınar	26-30 Ağustos	4 Gün
Domaniç Panayırı	Domaniç	8-9 Eylül	2 Gün
Gediz Panayırı	Gediz	20-27 Ekim	7 Gün
Hisarcık Panayırı	Hisarcık	10-20 Eylül	10 Gün

KURTULUŞ GÜNLERİ

	Yapıldığı Yer	Tarihi	Süresi
Kütahya'nın Kurtuluşu	Kütahya	30 Ağustos	1 gün
Zafer Bayramı	Dumlupınar	30 Ağustos	1 Gün
Gediz'in Kurtuluşu	Gediz	1 Eylül	1 Gün
Kurtuluş Haftası	Tavşanlı	26 Ağustos- 4 Eylül	10 Gün
Simav'ın Kurtuluşu	Simav	4 Eylül	1 Gün
Emet'in Kurtuluşu	Emet	3 Eylül	1 Gün

7. KATILIM SAĞLANAN FUAR ve TANITIM GÜNLERİ

Kütahya, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri kapsamında çeşitli ulusal ve uluslararası turizm fuar ve etkinliklerine katılmaktadır. Bunlar arasında İstanbul Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı (EMİTT), Travel Turkey İzmir Turizm Fuarı, Ankara Ege İlleri Tanıtım Günleri, Antalya Dünya Sağlık Spor ve Kongre Fuarı (HESTOUREX), Van Turizm ve Seyahat Fuarı ve ITB Berlin Fuarı yer almaktadır. Ayrıca, somut olmayan kültürel mirasın tanıtımına yönelik olarak düzenlenen “Gelenekten Geleceğe Kültür Miraslarımız” etkinlikleri, Bursa Anadolu Günleri, İzmir Alsancak Tren Garı’nda gerçekleştirilen “Çini Festivali” ve Ankara Ticaret Odası ev sahipliğinde düzenlenen “Travel Expo Turizm Fuarı” da ilin tanıtımına katkı sağlayan diğer organizasyonlar arasında bulunmaktadır (Kütahya Belediyesi, 2022).

8. YEME-İÇME VE EĞLENCE YERLERİ

Konutlama dışındaki hizmetler, özellikle yeme-içme ve eğlence alanlarında ise nispeten kaliteli tesislerin büyük bir kısmının kent merkezinde yoğunlaştığı ve çoğunlukla turizm belgeli işletmeler bünyesinde yer aldığı gözlemlenmektedir (Tablo 2).

Tablo.2. Turizm Belgeli Ve Belediye Ruhsatlı Yeme-İçme Ve Eğlence Yerleri

TESİSLER		Tesis Sayısı	Kapasitesi
	Belediye Ruhsatlı	363	6380
Lokantalar	Turizm Yatırım Belgeli	5	960
	Turizm İşletme Belgeli	5	510
	Belediye Ruhsatlı	15	-
Kafeteryalar	Turizm Yatırım Belgeli	-	-
	Turizm İşletme Belgeli	-	-
	Belediye Ruhsatlı	355	8875
Eğlence Yerleri	Turizm Yatırım Belgeli	-	-
	Turizm İşletme Belgeli	-	-

Sayısal verileri tabloda sunulan yeme-içme ve eğlence tesislerinin, turizm belgeli olanlar da dahil olmak üzere, hem fiziksel mekan hem de işletme koşulları açısından henüz yeterli standartlara ulaşamadığı gözlemlenmektedir. Günlük kentsel yaşamda, belediye ruhsatlı yeme-içme işletmeleri için olağan kabul edilebilecek bu durum, “Avrupa Kenti” ödüllü bir şehirde turiste yönelik belgeli tesislerin eksikliği açısından düşündürücüdür.

Benzer şekilde, eğlence alanlarına yönelik kayda değer bir tesis de bulunmamaktadır. Turizm sektöründe konaklama tesisleri kadar yeme-içme ve eğlence tesisleri de büyük önem taşımaktadır. Zira turistler konaklama ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal ve kültürel gereksinimlerini de karşılayabilmelidir. Ayrıca, bu tür tesisler turist harcamalarını artırıcı bir etkiye sahiptir. Turizmden yüksek gelir elde edilmesi hedefleniyorsa, nitelikli yeme-içme ve eğlence tesislerinin rolü iyi anlaşılmalıdır. Mevcut durumda bu önem yeterince kavranmamış olsa da, turizm belgeli tesislerin bünyesinde mutlaka bu tür olanakların bulunması gerekmektedir; yani tesisler, ziyaretçilerin 24 saat süresince tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitede olmalıdır.

9. MESİRE VE DİNLENME YERLERİ

Kütahya, gezi, yürüyüş, gözlem, araştırma ve tırmanış gibi aktiviteleri kapsayan doğa turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. İlde doğa turizmine elverişli alanlar özellikle Merkez ilçedeki Çamlıca ve Ilıca bölgelerinde, ayrıca Tavşanlı, Domaniç ve Simav çevresinde yoğunlaşmaktadır. Bu alanlar arasında en yüksek potansiyele sahip olanlar

Gediz'deki Murat Dağı ile Domaniç'te yer alan Kaşalç Tabiat Koruma Alanı'dır. Söz konusu bölgeler, sahip oldukları doğal ve coğrafi özellikler nedeniyle yürüyüş, trekking ve doğa inceleme-araştırma gibi faaliyetler için değerlendirilebilecek önemli turizm varlıklarıdır (**Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, 2024**).

Kütahya ilinde öne çıkan başlıca orman içi dinlenme alanları da ilgili kaynaklarda detaylı olarak listelenmiştir (**Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, 2024**). Kütahya ilindeki başlıca orman içi dinlenme yerleri şunlardır:

9.1. ÇAMLICA ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Kütahya il merkezinin batısında, merkeze yaklaşık 7 km mesafede yer alan bu alan, 35 hektarlık bir büyüklüğe ve ortalama 1200 metre rakıma sahiptir. Bölge, ağırlıklı olarak saf karaçam ormanlarıyla kaplı olup, dişbudak, akçaağaç, sedir ve ceviz gibi türlerden toplam 3500 fidan dikilmiştir. 1973 yılından itibaren B tipi orman içi dinlenme yeri olarak hizmet veren alan, şehir merkezine asfalt bir yol ile bağlanmaktadır. Yaz dönemlerinde günlük ortalama 1000 ziyaretçi ağırlayan dinlenme yerinin korunması ve yönetimi Orman İşletmesi tarafından yürütülmektedir.

9.2. ILICA ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Kütahya-Eskişehir karayolu üzerinde, Kütahya il merkezine yaklaşık 27 km uzaklıkta yer alan Ilıca mevkii, ağırlıklı olarak karaçam ağaçlarından oluşan bir orman alanına sahiptir. Bölgenin altyapı çalışmaları 1989 yılından itibaren yürütülmeye başlanmıştır.

9.3. ANASULTAN ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Kütahya-Afyon karayolu üzerinde, Kütahya il merkezine yaklaşık 20 km mesafede ve asfalt yola bitişik konumda bulunan alan, 1991 yılında dinlenme yeri olarak düzenlenmiştir. Toplam 30 hektarlık bir alanı kapsayan bölgede ayrıca Anasultan Türbesi de yer almaktadır. Çevre düzenlemesi Orman İşletmesi tarafından gerçekleştirilen alan, Kütahya Milli Parklar Baş Mühendisliği tarafından ağaçlandırılmakta ve korunmaktadır.

9.4. EBEM ÇAMLIGI ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Domaniç ilçesinin kuzeybatı sınırında konumlanan Ebem Çamlığı Orman İçi Dinlenme Yeri, 8,5 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Ortalama yükseltisi 900 metre olan bölgede baskın ağaç türü karaktır. Saha, 1984 yılında C tipi dinlenme yeri olarak tesis edilmiş ve 1985 yılında faaliyete açılmıştır.

9.5. HİSARLIKTEPE ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Emet-Tavşanlı karayolu üzerinde, Emet ilçesi sınırları içinde yer alan dinlenme alanı, 6,5 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Bölgede baskın ağaç türleri meşe ve karaçamdır. Saha, 1968 yılında C tipi orman içi dinlenme yeri olarak tahsis edilmiştir.

9.6. MURAT DAĞI ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Gediz Belediyesi mücavir alanı içerisinde yer alan ve turizm bölgesi kapsamında değerlendirilen bu orman içi dinlenme yeri, ilçe merkezine 30 km uzaklıkta ve asfalt yolla bağlıdır. Bölge, sahip olduğu doğal çeşitlilik ve sıcak su kaynaklarıyla rekreasyonel kullanıma uygundur. Ortalama 1500 metre rakıma sahip olan dinlenme alanı, 8 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Hafta sonları ziyaretçi sayısı 10.000–15.000 kişiye ulaşabilmektedir. Piknik alanının bitişiğinde, 1990 yılında 5 hektarlık bir alanda geyik üretme çiftliği kurulmuştur.

Ayrıca alanda belediye, orman teşkilatı ve Kızılay'a ait sabit ve nitelikli tesisler bulunmaktadır. Sahanın zeminini kestane, meşe ve çam ağaçları oluşturmaktadır.

9.7. GÖLCÜK ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Simav ile Hisarcık ilçelerini birbirine bağlayan il yolu üzerinde, Simav ilçe merkezine yaklaşık 18 km uzaklıkta yer alan bu orman içi dinlenme alanı, 1984 yılında C tipi olarak tesis edilmiştir. Simav Orman İşletme Müdürlüğü tarafından alana bir gölet inşa edilmiş ve çevre düzenlemesi yapılmıştır; gölete 1985 yılında 18.000 aynalı sazan ve 1986 yılında 20.000 gökkuşağı alabalığı yavrusu bırakılmıştır. Yaz aylarında iç turizm kapsamında yoğun olarak kullanılan Gölcük Orman İçi Dinlenme Yeri, 75 hektarlık bir alanı kapsamaktadır ve baskın ağaç türü karaçamdır. Kaplıcalara yakın konumu nedeniyle günübirlik ziyaret ve kamp aktiviteleri açısından tercih edilmektedir. Ayrıca alan, su kaynakları, doğal varlıkları ve av potansiyeli bakımından zengindir.

9.8. KURUÇAY GÖLETİ ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Tavşanlı-Çavdarhisar karayolu üzerinde, Tavşanlı ilçe merkezine yaklaşık 7 km mesafede yer alan bu dinlenme alanı, 25 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Bölgede baskın ağaç türü meşe olup, alanda bulunan gölette olta balıkçılığı gibi rekreatif aktiviteler de gerçekleştirilebilmektedir.

9.9. TETİK ORMAN İÇİ DİNLENME YERİ

Simav-Emet karayolu üzerinden 22 km batıda konumlanan bu dinlenme alanına, Hasanlar-Tekit veya Yenice-Çomangedik Tetik yolları üzerinden ulaşılabilir. Toplamda 10 hektarlık bir alanı kapsayan sahada, ağırlıklı olarak karaçam olmak üzere meşe, çınar, söğüt ve alıç gibi çeşitli ağaç türleri bulunmaktadır.

Buna ek olarak, Kütahya ilinde koruma altına alınmış anıtsal nitelikte dinlenme alanları ve tabiat koruma bölgeleri de mevcuttur. Başlıca örnekler şunlardır:

9.10. MIZIK ÇAMI

Bu anıtsal ağaç, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin bebekliğinde annesi tarafından dalına beşiğin yerleştirildiği rivayet edilen ağaçtır ve Domaniç ilçesinde bulunmaktadır.

9.11. 1000 YILLIK KESTANE AĞACI

Merkez Kumarı Köyü, Boyacı Alan mevkiinde yer alan ve yaklaşık 1000 yaşında olduğu belirtilen bin yıllık kestane ağacı, halen meyve vermekte olup çevresi 8 metre, yüksekliği 25 metre ölçülerindedir ve koruma altına alınmıştır.

9.12. VAKIF ÇAMLIĞI

Kütahya-Tavşanlı yolu üzerinde konumlanan Vakıf Çamlığı, 1988 yılında tescil edilen 685 hektarlık pramidial karaçam ormanını içermektedir. Alan, tabiat koruma sahası olarak belirlenmiş olup, pramidial karaçamların dünya üzerindeki orman olarak bulunan son örneklerinden biridir.

9.13.DOMANIÇ KAŞALIÇ TABİAT KORUMA ALANI

Sadece Domaniç ormanlarında yetişen birçok bitki türüne ev sahipliği yapan bu alan, Milli Parklar Baş Mühendisliği tarafından korunmakta ve bilimsel incelemelere tabi tutulmaktadır.

9.14.ENNE ORMAN İÇİ DİNLENME MERKEZİ

Önceden orman işletmesi tarafından koruma altına alınan 126 hektarlık bir alanı kapsayan Enne Orman İçi Dinlenme Merkezi, Porsuk Çayı taşkınlarından korunmak amacıyla inşa edilen Enne Barajı'nda balıkçılık faaliyetlerine de olanak sağlamaktadır.

9.15.ŞAHMELEK MEVKİİ

Kütahya-Tavşanlı yolu üzerinde, Kütahya il merkezine 14 km mesafede yer alan orman içi dinlenme merkezidir. 1993 yılında düzenlenmiş ve ziyaretçilerin kullanımına sunulmuştur.

9.16.ŞABAN DEDE TÜRBE Sİ MESİRE ALANI

Tavşanlı ilçesinde bulunan bu alan, Anadolu'nun Türkleşmesi sürecine katkıda bulunduğu rivayet edilen Şaban Dede'ye adanmış tarihi ve manevi bir mekandır. Mesire alanı, ziyaretçilere hem huzurlu bir ortam hem de tarihi bir atmosfer sunmaktadır.

10.KÜTAHYA'DA AKTİF TURİZM TÜRLERİ VE GELİŞME POTANSİYELİ OLAN TURİZM ALANLARI

2022 yılı verilerine göre Kütahya'yı ziyaret eden turist sayısı toplam 190.266 olup, bunun 186.832'sini yerli, 3.434'ünü ise yabancı turistler oluşturmaktadır¹. İl genelinde aktif turizm türleri ve kaynakları arasında en büyük pay, "Termal Turizmi" ile "Tarihi ve Arkeolojik Değerler"e aittir.

10.1. TERMAL TURİZM

Kütahya, termal turizm açısından oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir. Sahip olduğu termal kaynaklar, bölgesel ekonominin geliştirilmesi ve istihdam yaratılması açısından büyük önem taşımaktadır (Şen, 2022: 97-117). Kütahya merkez ve çevresi dikkate alındığında, Türkiye, termal turizmde dünyada ilk yedi ülke arasında ve Avrupa'da ilk sırada yer almakta olup, Kütahya bu alanda ülkenin lokomotif konumundadır. Termal kaynakların coğrafi çeşitliliği (deniz kenarı, ormanlık ve dağlık alanlar) ise termal turizmin diğer turizm türleriyle entegrasyonuna olanak sağlamaktadır. Ülke genelinde dört adet Termal Kültür ve Turizmi Koruma ve Gelişim Bölgesi ile 70 adet termal turizm merkezi bulunmaktadır. Kütahya, Frigya Termal Kültür ve Turizmi Koruma ve Gelişim Bölgesi'nde yer almakta olup, il ve çevresinde çok sayıda termal turizm merkezinin bulunması dikkat çekmektedir (**Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, 2024**).Rekreasyonel turizm yatırımları açısından geçmişte öncelik verilen hareketlerin çoğunlukla bu termal kaynaklara yönelik olduğu görülmektedir. Ülke genelinde geçmişte sınırlı mekânlarda ve iç turizme yönelik kaplıca hamamları ile ilkel konaklama tesisleri olarak işletilen kaplıca tesisleri, sağlık turizmine verilen önem doğrultusunda hızla gelişmiş ve modern işletmelere dönüşmüştür. Bu gelişmeler paralelinde, Kütahya'da mevcut tesisler son yıllarda yeni yatırımlar ile çeşitlenmiş, tür ve sınıf açısından

farklılaşarak, değişik ekonomik seviyedeki turistlere hizmet verebilecek kapasite ve kaliteye ulaşmıştır.

Kütahya'nın Jeotermal Kaynakları

Turizm Merkezleri ve Kaplıcalar	Alanı (ha)
Gediz Ilıcasu Termal Turizm Merkezi	2.700
Gediz Muratdağı Termal Turizm Merkezi	1.800
Ilıca Harlek Termal Turizm Merkezi	2.700
Simav Eynal, Çitgöl, Naşa Termal Turizm Merkezi	10.000
Tavşanlı Göbel Termal Turizm Merkezi	6.300
Emet Dereli Termal Turizm Merkezi	412
Yoncalı Kaplıcaları	600
Emet, Yeniceköy Kaplıcaları	25
Hisarcık Esire, Hamamköy, Yoncaagaç Kaplıcaları	3.000

Kaynak: Zafer Kalkınma Ajansı.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2023 yılı turizm stratejisi hedefleri çerçevesinde Kütahya, Türkiye'de ilan edilen 15 marka kentten biri olarak belirlenmiştir. Aynı raporda Kütahya, "Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi" olarak tanımlanmıştır. Türkiye genelinde Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmiş 5 adet Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ile 73 adet Termal Turizm Merkezi bulunmaktadır. Bu 73 merkezden 9'u Kütahya il sınırları içerisinde yer almakta olup, il, termal turizm merkezlerinin yoğunluğu açısından ön plana çıkmaktadır. Kütahya'daki başlıca termal turizm merkezleri şunlardır:

Gediz-Ilıca Termal Merkezi: 18 Mart 1987 tarihli ve 11608 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilmiştir.

Gediz-Murat Dağı Termal Merkezi: 18 Mart 1987 tarihli ve 11608 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilmiştir.

Merkez Harlek (Ilıcaköy) Termal Merkezi: 23 Mart 1989 tarihli ve 13900 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilmiştir.

Simav-Eynal Termal Merkezi: 23 Mart 1989 tarihli ve 13900 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilmiştir.

Emet Termal Merkezi: 17 Eylül 1993 tarihli ve 4833 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilmiştir.

Merkez Yoncalı Termal Merkezi: 17 Ekim 1993 tarihli ve 21731 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilmiştir.

Kütahya Ortaca Termal Merkezi: 17 Aralık 2012 tarihli ve 2012/4153 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilmiştir.

Bunların dışında Kütahya ilinde Yoncalı ve Emet Yeniceköy kaplıcaları da faaliyet göstermektedir.

Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren tesisler arasında, T.C. Sağlık Bakanlığı Yoncalı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi ile T.C. Sağlık Bakanlığı Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi öne çıkmaktadır. Bu merkezler, her yaştan hastaya hizmet vermekte olup, fizik tedavi ve rehabilitasyon olanaklarını modern standartlarda sunmaktadır. Merkezlerde toplam 200 adet özel tasarlanmış, beş yıldızlı otel konforunda tek kişilik hasta odası bulunmaktadır ve tesis, toplamda 33.000 m²'lik alan üzerine kuruludur. Her katta hasta ve refakatçilerin ortak kullanımı için 50 m²'lik iki sosyal alan bulunurken, toplamda 250 kişilik yemekhane, 45 kişilik sinema salonu, 150 kişilik toplantı salonu, iş uğraş terapi odaları, hobi bahçesi ve yaklaşık 3 dönümlük rekreasyon ve yürüyüş alanı mevcuttur.

Termal olanaklar arasında, sıcaklığı 55°C'ye kadar ulaşabilen 1 adet 200 tonluk büyük havuz, 1 adet 80 tonluk küçük havuz, 5 adet jakuzi ve 1 adet terapi havuzu yer almaktadır. Rehabilitasyon merkezinde, bel, boyun, omuz ve diz ağrıları gibi kas-iskelet sistemi hastalıklarının ayakta tedavileri sağlanmakta ve 24 saat yatarak bakım hizmeti sunulmaktadır.

Kütahya'nın termal ve sağlık turizm farkındalığının artırılması; bu alandaki projelerin geliştirilmesi, turizm potansiyelinin araştırılması ve ekonomik değere dönüştürülmesi, sosyal refahın artırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Kütahya ilinde yer alan kaplıca tesisleri şunlardır:

10.1.1.Merkez Harlek (Ilıcaköy) Kaplıca Tesisleri

Kütahya-Eskişehir karayolunun 21. kilometresi üzerinde, yol içinden 4 km içeride konumlanan Ilıcaköy Kaplıcaları, tam donanımlı bir yerleşim merkezi niteliğindedir ve tüm altyapı ile çevre düzenlemeleri tamamlanmıştır. Kaplıca merkezinde yıl boyunca açık olan alışveriş alanları bulunmakta, halka açık bir yüzme havuzu, iki kapalı hamam ve iki açık yüzme havuzu ile ziyaretçilere hizmet sunulmaktadır.

Harlek Kaplıcaları'nda turistik belgeli tek yatırım Kütahya Belediyesi'ne ait Otel Harlek Tesisleridir. Tesis, 2 kral dairesi, 1 engelli odası ve 95 standart oda olmak üzere toplam 98 oda ve 250 yatak kapasitesine sahiptir. Tesisin tüm odaları balkonlu olup, banyolarında doğal kaplıca suyu mevcuttur. Çam ağaçları arasında konumlanan otelde, rekreasyon ve dinlenme imkanları da sağlanmıştır. Ayrıca kaplıca merkezinde aile pansiyonculuğu da gelişmiş durumdadır (<https://www.kutahya.bel.tr/harlek.asp>).

Ilıcaköy-Harlek Kaplıcaları, 23 Mart 1989 tarihli ve 13900 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile **“Termal Turizm Merkezi”** olarak ilan edilmiştir. Termal turizm merkezinde yıl boyunca yoğun talep gözlemlenmekte ve bu talebe yanıt verebilmek amacıyla yeni yatırımlar sürekli olarak gerçekleştirilmektedir.

10.1.2. Merkez Yoncalı Kaplıcaları

Kütahya-Balıkesir karayolunun 16. kilometresinde yer alan Yoncalı Kaplıcaları, il merkezine en yakın termal merkez olarak kolay ulaşım imkânı sunmaktadır. Geniş bir alan üzerine yayılan kaplıcada kullanılan termal kaynakların, Sultan II. Alaaddin Keykubat döneminden günümüze kadar kullanıldığı bilinmektedir. Sultan II. Alaaddin Keykubat, şifa bulmak amacıyla Yoncalı’da bir hamam ve camii inşa ettirmiştir; kitabelere göre bu yapılar 1233 yılında yapılmıştır (Önder, Özçelik ve Odabaşı, 2010: 49).

Kaplıca, yerleşim merkezi niteliği taşımakta olup, oteller, açık yüzme havuzları, çamur havuzları, tarihi hamamlar ve çelik hamamıyla hizmet vermektedir. Selçuklu hükümdarı I. Alaaddin Keykubat döneminde inşa edildiği tahmin edilen tarihi hamam ve cami, kaplıcanın kültürel ve tarihi değerini ortaya koymaktadır.

Merkezde ayrıca İl Özel İdaresi’ne ait 100 yatak kapasiteli motel ve 40 yatak kapasiteli otel bulunmakta, 4 yıldızlı ve 120 yatak kapasiteli Yoncalı TÛTAV Termal ve Kür Merkezi ile SSK Yoncalı Hidroterapi ve Fizik Tedavi Hastanesi (136 yatak kapasitesi) bölgeye sağlık turizmi hizmeti sunmaktadır. Kaplıca merkezlerinde açık yüzme havuzları, çamur havuzları ve çeşitli hamamlar ile misafirlerin hem sağlık hem de rekreasyon ihtiyaçları karşılanmaktadır.

10.1.3. Simav- Eynal Tesisleri

Simav ilçesine yaklaşık 4 km mesafede konumlanan **Eynal Kaplıcaları**, geniş bir alan üzerine yayılmakta olup, halk arasında “Şeytan Kazanları” olarak adlandırılmaktadır ve tarihi kullanımının oldukça eskiye dayandığı bilinmektedir. Kaplıca, termal özelliğinin yanı sıra çevredeki eğlence ve rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bölgede turistik tesisler şunlardır (Kırcalı, 1994: 47):

Vilayetler Hizmet Birliği Oteli

Sera alanları

Hamamlar

Yüzme havuzları

Alışveriş merkezi

Piknik alanları

Belediyeye ait konaklama birimleri

Eynal Kaplıcaları’nda belediyeye ait 700 yatak kapasiteli konaklama birimleri ve ilgili yan üniteleri bulunmaktadır. Kaplıca suları 163°C sıcaklığa sahip olup, jinekolojik hastalıklar, nevralsi, nevrit, romatizma, böbrek taşlarının düşürülmesi ve diğer ağırlı rahatsızlıkların tedavisinde kullanılmaktadır (Kütahya Rehberi, 1997: 23). Ayrıca bu sular, kaplıca merkezi ve Simav ilçesinin ısıtılmasında ve seracılık faaliyetlerinde de değerlendirilmektedir.

Banyo ve motel tesisleri, Vilayetler Hizmet Birliği Oteli, sera alanları, park ve alışveriş birimleri ile Eynal Kaplıcaları, giderek gelişen bir kaplıca yerleşimi niteliği kazanmıştır. 23 Mart 1989 tarihli ve 13900 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile “**Termal Turizm Merkezi**”

olarak ilan edilmiştir. Simav-Eynal jeotermal sahasında bulunan kaynakların sıcaklığı ve kapasitesi, bölgeye önemli bir jeotermal kompleks kurmak için uygun olup, 1992 yılından itibaren kaplıca suları sadece termal amaçlı değil, aynı zamanda ısınma ve seracılık faaliyetlerinde de kullanılmaktadır (Köse, 2007: 499).

10.1.4.Simav-Naşa ve Çitgöl Kaplıca Tesisleri

Naşa Kaplıcası, mevcut hamam ve ev tipi eski yapılar ile sıra moteller dışında önemli bir modern tesisleşmeye sahip değildir. Kaplıcanın çevresi dağlarla çevrili olup yeşil alanlar arasında yer almakta ve belediye tarafından işletilmektedir.

Tesis bünyesinde 150 kişilik hamam, 27 motel odası ve çamur banyosu bulunmakta olup, yaz mevsiminde günübirlik ziyaretçiler için piknik alanları da sağlanmaktadır (**Çitgöl Belediyesi, 2020**).

Çitgöl Kaplıcasında ise eski kaynağa dayalı hamam kullanım dışı bırakılmış, bunun yerine yeni sondaj kaynağı ile oluşturulan hamam, yeni moteller, idare binası ve içinde lokanta ve alışveriş birimlerinin bulunduğu tesisler hizmete sunulmuştur. Tesisin mülkiyeti ve işletmesi Çitgöl Belediyesi'ne aittir. Sağlık Bakanlığı onaylı kür merkezi henüz faaliyete geçmemiştir. Tesis kapsamında kapalı yüzme havuzu ve apart daireler mevcut olup, banyo üniteleri apart dairelerin içinde yer almaktadır. Kaplıcada sağlık personeli de hizmet vermektedir (**Çitgöl Belediyesi, 2020**).

10.1.5.Gediz- Ilıca Tesisleri

IlıcaKaplıcaları, Ilıca Çayı vadisinin güneydoğusundan çıkan termal su kaynağı çevresinde konumlanmıştır. Kaplıca suyu, 40–85 °C sıcaklık aralığında olup hipotenik su grubuna dahildir. Tesis, Gediz Belediyesi mülkiyetinde olup, toplamda 40 adet 160 yataklı apart-motel, 52 adet 208 yatak kapasiteli lojman ve 24 adet 96 yataklı prefabrik konut ile hizmet vermektedir. Kaplıca bünyesinde bir buhar banyosu, bir çamur banyosu, iki hamam ve iki havuz bulunmaktadır. Ayrıca tesiste sauna, jakuzi ve çocuk havuzu gibi modern olanaklar yer almakta ve eski hamamın yerine yeni bir hamam inşa edilmiştir. Kaplıcanın öne çıkan ve ziyaretçilerin ilgisini çeken unsurlarından biri olan “Su Oyunları Merkezi (Aqua Park)”, alternatif turizm faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir ve park, açma-kapama işleviyle yılın dört mevsimi kullanılabilir. Bölgede hizmet veren en kapsamlı ve büyük aqua park olma özelliğine sahiptir (**Türkiye Kültür Portalı, 2020**).Kaplıcalar, Gediz-Simav karayolu üzerinde yer almakta olup, Gediz il merkezine yaklaşık 18 km mesafededir. 19.04.1987 tarih ve 87/11608 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Ilıca Kaplıcaları “Termal Turizm Merkezi” olarak ilan edilmiştir (Güneş, 2006: sf. 2). Kaplıcaların tarihi Germiyanogulları dönemine kadar uzanmaktadır; bu dönemde Burakoğlu Mehmet Bey'in Ilıca suyunu Germiyanogulları'na sattığına dair kayıtlara rastlanmaktadır (Ozan, 1994, s.1).

Gediz Belediyesi mülkiyetinde ve işletmesinde olan kaplıca tesislerinin önemi, bölgenin termal turizm merkezi olarak işlev görmesiyle artmıştır. Kaplıca çevresinin çam ormanlarıyla kaplı olması, dinlenmek, piknik yapmak ve eğlenmek isteyen ziyaretçilerin ilgisini artırmaktadır. Ayrıca çevre yerleşim yerlerini kaplıcaya bağlayan kaliteli yolların bulunması da turistik ilgiyi artıran bir faktördür. Kaplıcanın çevresinde baskın olarak ardıç ve çam türleri görülmekle birlikte, sınırlı sayıda söğüt, kavak, çınar ve meşe ağaçları da mevcuttur. Ormanlık alan, iklim tedavisinden (klimatizm) faydalanmak isteyen ziyaretçiler için de cazip

bir ortam sunmaktadır. Söz konusu ormanlık alanda tavşan, kurt, çakal, yaban domuzu, keklik ve bıldırcın gibi av hayvanları bulunmakta olup, bölge sınırlı bir av turizmi potansiyeline sahiptir (Ozan, 1994, s.1).

Termal tesislere en yoğun ziyaretçiler Gediz ilçe merkezi ve Uşak il merkezinden gelmektedir. Bu şehirlerden gelenlerin büyük çoğunluğu gününbirlik ziyaretçilerden oluşurken, Ankara ve İzmir gibi uzak bölgelerden gelen turistler tesiste daha uzun süre kalmaktadır. Kütahya, Simav ve Emet gibi diğer ilçelerden gelen ziyaretçi sayısı ise sınırlıdır; zira bu bölgelerde benzer özelliklere sahip kaplıca merkezleri bulunmaktadır (Ozan, 1994, s.1).

10.1.6.Gediz-Murat Dağı Kaplıca Tesisleri

Murat Dağı, Gediz ilçesinin doğu kesiminde konumlanmakta olup ilçe merkezine yaklaşık 30 km uzaklıktadır. 2003 yılında Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı tarafından bitki ve kuş alanı olarak tescil edilmiştir. Ülkemizdeki turizm merkezleri incelendiğinde, bazı alanların tek bir turistik değere bağlı olarak geliştiği, bazı alanların ise farklı turistik faaliyetlerin bir araya gelmesiyle şekillendiği gözlemlenmektedir. Murat Dağı Termal Turizm Merkezi'nin de içinde yer aldığı, çok çeşitli turistik değerlere sahip sahalar, turizm açısından daha uygun gelişim koşullarına sahiptir (Ozan, 1994, s.1).

Başlangıçta termal turizme dayalı olarak ortaya çıkan Murat Dağı turizm merkezi, zaman içinde zengin bitki örtüsü ve temiz havası sayesinde rekreatif faaliyetler, özellikle yaylacılık ve dinlenme amaçlı etkinlikler açısından da önem kazanmıştır. Çok yönlü turistik değerlere sahip olması nedeniyle giderek öne çıkan Murat Dağı turizm sahası, 18.03.1987 tarih ve 11608 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile “Termal Turizm Merkezi” olarak ilan edilmiş ve turistik yatırımlar için teşvik uygulanmaya başlanmıştır (Kütahya Rehberi, 1997, s.22).

Başlangıçta yalnızca termal turizme hizmet veren Murat Dağı turizm merkezi, zengin ormanlık alanları, çeşitli bitki örtüsü ve bol oksijenli havası sayesinde yaylacılık ve doğa turizmi etkinliklerinde de önemli bir merkez haline gelmiştir (Özav, 1995, s.115-141). Yüksek rakımı nedeniyle kış aylarında kayak aktiviteleri için de uygun bir alan sunmaktadır ve hem sıcak hem de soğuk su kaynaklarına sahiptir.

Gediz Murat Dağı Termal tesisleri, toplamda 140 yatak kapasitesine sahip 80 odalı 35 apart daireden oluşmaktadır. Tesis bünyesinde 2 adet Osmanlı hamamı, 30 kişilik 1 açık havuz, 30 kişilik bir kafeterya ve restoran ile 1000 kişilik piknik alanı yer almaktadır (<http://www.kutahya.gov.tr/kurumlar/kutahya.gov.tr/Dokumanlar/kutahyabrosur/termalturizm.pdf>).

10.1.7.Emet Kaplıcaları

Emet ilçesindeki Yeşil ve Kaynarca kaplıcaları, 17.09.1993 tarihli ve 4833 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Termal Turizm Merkezi” ilan edilmiştir. Yeşil kaplıcalarda 36 daireli bir apart tesis ve üç hamam yer almaktadır. Kaplıca merkezinde ayrıca 196 yatak kapasiteli bir kongre oteli, bir açık ve bir kapalı olmak üzere iki olimpik yüzme havuzu ile rekreasyon ve spor amaçlı birimler mevcuttur (Kütahya Rehberi, 1997, s.21).

Kütahya ilinde açılan ilk ve tek beş yıldızlı otel olmasına rağmen, bölgenin turizm potansiyelinin sınırlı olması nedeniyle bu standart uzun süre korunamamış ve otel günümüzde

kapalı durumdadır (Şen, 2022). Tesisin içerisinde anfi tiyatro, kır kahveleri, sağlıklı yaşam yürüyüş parkurları, bisiklet yolları, tenis kortları, voleybol ve basketbol sahaları, çim ve halı futbol sahaları ile park ve kamp alanları bulunmaktadır (<https://www.emettermal.com.tr/hizmetlerimiz>, 2020).

Emet ilçesinde, Kaymakamlık tarafından yürütülen eko-turizm projesi kapsamında Yenice Göleti kenarında yaklaşık 1 milyon 200 bin TL maliyetle bungalov evler inşa edilmiştir. Bu proje, termal turizm faaliyetleriyle koordineli olarak bölge turizmine canlılık kazandırmayı amaçlamaktadır (Emet Kaymakamlığı, 2020). Ancak 13.09.2019 tarihli ve 30887 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 1532 sayılı karar ile Kütahya-Emet ilçesi termal turizm bölgesi statüsünden çıkarılmıştır. Dolayısıyla ilçedeki beş yıldızlı otel şu anda hizmet vermemektedir.

Bunun yanı sıra, Emet-Hisarcık yolu üzerinde, Emet ilçe merkezine 12 km mesafede bulunan Emet-Yeniceköy Kaplıcaları da mevcuttur. Bu kaplıca özellikle cilt hastalıklarına iyi gelmesiyle bilinmekte olup, ziyaretçiler genellikle günübirlik gelmektedir. Kaplıca alanında konaklama imkânı bulunmamaktadır (Şen, 2022).

10.1.8.Emet Dereli Kaplıca Tesisleri

Emet-Tavşanlı yolu üzerinde yer alan ve Günlüce köyünde bulunan kaplıca, 05.03.2012 tarihli ve 2012/2901 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Termal Turizm Merkezi” olarak ilan edilmiştir. Kaplıca, Emet ve Tavşanlı ilçelerine yaklaşık olarak eşit mesafede, her iki ilçeye yaklaşık 20 km uzaklıktadır; Kütahya il merkezine ise 70 km mesafededir. Konaklamak isteyen ziyaretçiler için apart daireler mevcutken, günübirlik gelenler termal sulardan yararlanabilmekte ve açık havuzlar ile hamamlardan faydalanabilmektedirler (<https://kutahya.ktb.gov.tr>, 2020).

10.1.9.Hisarcık Hamamköy Kaplıca Tesisleri

Hisarcık ilçesine yaklaşık 7 km mesafede yer alan kaplıca, Sefaköy mevkiindedir. Bu köy, Kütahya il merkezine 110 km uzaklıkta olup Simav-Kütahya karayolu üzerinde konumlanmıştır. Kaplıca tesisleri Hisarcık Belediyesi mülkiyetindedir ve apart daireler ile yüzme havuzu imkânı sunmaktadır (Dal, 2007: 79).

10.1.10.Tavşanlı Göbel Kaplıca Tesisleri

Tavşanlı ilçesinin 6 km uzağında, belediye sınırları içinde konumlanan kaplıca, karayolu ile kolayca ulaşılabilir. Kaplıca tesisleri Tavşanlı Belediyesi mülkiyetinde olup, 33 apart bina ve toplam 68 yatak kapasitesiyle hizmet sunmaktadır. Merkezde kadın ve erkekler için ayrı yarı olimpik yüzme havuzları, Türk hamamı, sauna ve kondisyon merkezi bulunmakta olup, aynı zamanda bir kür merkezi işlevi görmektedir. Bölgedeki yüksek oksijen oranı sayesinde ziyaretçiler kış aylarında da motellerde konaklayabilmektedir. Kaplıca, Turizm Teşvik Kanunu kapsamında resmi olarak “Turizm Merkezi” ilan edilmemiştir ve bu alanda yatırım yapmak isteyen işletmelerin Tavşanlı Belediyesi’nden izin alması gerekmektedir (<https://yigm.ktb.gov.tr>, 2020).

10.2. TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER

Kütahya, M.Ö. 3000’li yıllardan itibaren Frig, Roma, Bizans, Selçuklu, Germiyan ve Osmanlı gibi pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle ilde çok sayıda tarihi eser bulunmaktadır. Tarihi ve arkeolojik açıdan en dikkate değer yapılar şunlardır.

10.2.1. Kütahya Kalesi

Bizans döneminde inşa edilen kale, Selçuklular, Germiyanogulları ve Osmanlılar tarafından onararak günümüze kadar ulaşmıştır. Batı kısmı sağlam durumda olan kalenin doğu kısmı ise yıkılmıştır. Yapı, iç ve dış olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

10.2.2. II. Yakup Çelebi Külliyesi

1411-1412 yıllarında inşa edilen külliye günümüze ulaşan kısmı, Ulucami’nin batısındaki imaret mescidi ve içindeki türbedir. Mescit 1954 yılında onarılmıştır. Türbede lahit döşemeleri ve duvarlarda üçgen çiniler dikkat çekmektedir.

10.2.3 İshak Fakih Külliyesi

1433 yılında inşa edilen külliye günümüze cami, zaviye, türbe ve medrese ulaşmıştır.

10.2.4. Ulu Camii

Kütahya’daki en büyük cami olan Ulu Camii, yapımına Yıldırım Beyazıt başlamış, Fatih Sultan Mehmet tamamlamıştır. Caminin iç mekanında yan kapılar ve bir kubbe kapısı ile 64 pencere yer alır. Ana mekânın kuzeyi, 19. yüzyıl motifleriyle süslü mahfuz kaplamalarla dekore edilmiştir. Ortalama 45×25 metre büyüklüğündeki cami avlusuzdur.

10.2.5. Dönenler Camii

Ulucami’nin doğusunda yeralan Dönenler Camii, Kütahya’nın ilk mevlevihanesi olarak bilinir. 13. Yüzyıldaki onarımların ardından bugünkü şeklini almıştır.

10.2.6. Vacidiye Medresesi

1314-1315 yıllarında inşa edilen Vacidiye Medresesi, 1950-1957 yılları arasında onarılmıştır. Yapı, kesme taştan yapılmış, kapalı avlulu, tek katlı ve iki eyvanlı bir mimariye sahiptir. Günümüzde Kütahya Müzesi olarak kullanılmaktadır.

10.2.7. Eski Hükümet Konağı

Eski Hükümet Konağı, son dönem Osmanlı mimarisinin önemli sivil yapılarından biridir. Kesme taş kullanılarak, bir bodrum üzerinde iki katlı şekilde inşa edilmiştir. 1305 yılında Fuat Paşa tarafından yaptırılan bina, Kütahya’ya özgü eşsiz çinilerle süslenmiştir. Günümüzde binada restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

10.2.8. Aizanoi Antik Kenti

Kütahya, tarihi ve arkeolojik açıdan zengin bir potansiyele sahiptir; ancak bu potansiyel henüz tam olarak değerlendirilememiştir. Örneğin, Kütahya’nın 57 km güneybatısında,

Çavdarhisar Ovası'nda yeralan Aizanoi Antik Kenti, Bedir Çayı'nın iki yakasına kurulmuş bir Roma kentidir. Kent, Hristiyanlık döneminde de önemini korumuş ve özellikle Hadrianüs dönemi (M.S. 98-117) sırasında büyük gelişme göstermiştir.

Bedir Çayı'nın iki yakasına yapılan rıhtım duvarları ve beş köprü arasında bağlantı sağlanmıştır. Sol yakada agora, küçük bir tapınak, Zeus Tapınağı, hamam, stadyum ve tiyatro yer alırken; sağ yakada borsa binası, mozaikli hamam, sütunlu cadde ve anıtsal kapı kalıntıları bulunmaktadır. Anadolunun en iyi korunmuş tapınağı olan Zeus Tapınağı M.S. 2. yüzyılda inşa edilmiştir. Kazı çalışmaları hâlen Alman arkeologlar gözetiminde sürdürülmektedir.

Kütahya'daki tarihi eserlerin durumu genel olarak şöyle özetlenebilir:

Birçok tarihi ev yıkılmak üzere olup acilen restorasyona ihtiyaç duymaktadır.

Arkeolojik kazı çalışmaları tamamlanmalıdır (örneğin Çavdarhisar-Aizanoi).

Bedestenler ve benzeri yapılar, sebze ve bit pazarı olarak kullanılmakta; bu yapılar turizm amaçlı değerlendirilmeli ve antika veya süs eşyalarının alınıp satıldığı mekanlar haline getirilebilmelidir.

Bu çalışmalar, Kütahya'nın tarihi ve arkeolojik değerlerinin turizmden hak ettiği payı almasını sağlayacak temel adımlar olarak öne çıkmaktadır.

10.3. KÜTAHYA'DA GELİŞME POTANSİYELİ OLAN TURİZM ALANLARI

10.3.1. KÜLTÜR TURİZMİ GELİŞME ALANLARI

Bu grup, Kütahya'daki tarihi ve arkeolojik değerleri ziyaret ederek gezmek, görmek ve tanımak isteyen turistleri kapsamaktadır. Yani, kentteki antik kentler, medreseler, camiler, hamamlar, bedestenler ve diğer tarihî yapılar; bu ziyaretçi grubunun ilgisini çeken temel turizm kaynaklarıdır. Potansiyel, bu yapıların korunmuşluğu, erişilebilirliği ve tanıtım düzeyi ile doğru orantılıdır. Doğru restorasyon ve etkin tanıtımla, bu turist talebi önemli bir ekonomik ve kültürel değer yaratabilir.

10.3.1.1. Kütahya Kent Merkezi

Kütahya, tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olması nedeniyle zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Kent merkezinde yer alan Kossuth Evi, tarihi Germiyan Sokak ve Samanpazarı çevresi gibi eski yerleşim alanları, bu kültürel potansiyelin somut örneklerini oluşturur. Bu alanlar, ziyaretçilerin tarihî dokuyu deneyimleyebileceği, gezip görebileceği ve kültürel mirası tanıyabileceği önemli turizm kaynaklarıdır. Bu potansiyelin etkin kullanımı, hem kültürel değerlerin korunmasını sağlar hem de ilde kültür turizminin geliştirilmesine katkıda bulunur.

10.3.1.2. Tavşanlı Kent Merkezi

Tavşanlı kent merkezi, kültür turizmi açısından değerlendirilebilecek çok sayıda askeri, dini, idari ve sivil mimari esere sahiptir. Bu yapılar, ziyaretçilere kentin tarihî ve kültürel dokusunu tanıma fırsatı sunar. Ayrıca kentteki geleneksel el sanatları da kültür turizmi potansiyelini destekler; örneğin tahta kaşıklar, kilit ustaları ve leblebi üreticileri, ziyaretçilere hem üretim süreçlerini gösterme hem de yöresel ürünleri deneyimleme imkânı

sağlar. Bu unsurlar, Tavşanlı'nın hem somut hem de somut olmayan kültürel mirasını turizm açısından ön plana çıkarır.

10.3.1.3. Çavdarhisar

Çavdarhisar'ın öne çıkan turizm değeri Aizanoi Antik Kenti'dir. Daha önce detaylı bilgi verildiği için burada tekrar değinilmeyecektir. Ancak, antik kentte 1926'dan bu yana süren arkeolojik çalışmaların bir an önce tamamlanması büyük önem taşımaktadır. Bu sayede Aizanoi, kültür turizmi açısından hak ettiği konuma ulaşabilir ve ziyaretçilere tam anlamıyla sunulabilecek bir turizm merkezi hâline gelebilir.

10.3.1.4. Frig Vadisi

Kütahya'nın doğusunda, Eskişehir karayolunun 26. km'si yakınlarındaki Ovacık Köyü'ne kadar uzanan çam ormanları arasındaki kayalık alan "Frig Vadisi" olarak adlandırılmaktadır. Frig Vadisi, iki ana bölümde incelenebilir:

Birinci Bölüm: Kuzey kesimde Sabuncupınar, Söğüt, İncik, İmli ve Fındık mağaraları yer almaktadır.

İkinci Bölüm: Daha güneydeki Ovacık Köyü ve İmlice Mahallesi çevresidir. Bu bölüm, Kütahya kent merkezine yaklaşık 55 km uzaklıktadır. Bölge, M.Ö. 900-600 yıllarında Frigler tarafından, sonrasında Romalılar ve Bizanslılarca kullanılmıştır. Kayalara oyulmuş kaya mezarları, kiliseler, sığınma ve barınma amaçlı yüzlerce mağara bulunmaktadır.

Frig Vadisi üç ana kısma ayrılmıştır:

Birinci Kısım: Kayaların içinde yer alan "Tekli Kilise" ve "Çoklu Kilise" yapılarıdır. Duvarlarda freskler, kökboyalı yazılar, mender motifleri ve haç işaretleri görülmektedir.

İkinci Kısım–Deliktaş Kalesi: Frigler ve Bizanslılar tarafından savunma ve sığınma amacıyla kullanılmıştır. Büyük bir kilise ve gizli geçitlerle bağlantılı birçok oda bulunmaktadır.

Üçüncü Kısım–Penteser Kalesi: Savunma amaçlı olarak kayalar oyularak yapılmış, çeşitli kaya mezarları ve mağaralar barındıran bir kale yapısıdır.

Bölge, doğal kaya yapısı ve çam ormanlarıyla önemli bir turizm merkezi potansiyeline sahiptir. Mağaraların bir kısmı zaman ve doğa etkisiyle tahribata uğramaktadır. Kapadokya'yı aratmayacak güzellikteki bu bölgenin turizm açısından değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

10.3.2. Doğa ve Yeşil Turizmi Gelişme Alanları

Kütahya, doğal kaynakları ve kırsal rekreasyon potansiyeli açısından oldukça zengindir. Ormanlar, dağlar, göller, akarsular ve vadiler; sportif kara ve su avcılığı, botanik ve hayvan gözetimi (ornitoloji), rafting, doğayı tanıma ve inceleme gezileri gibi kırsal rekreasyon faaliyetleri için uygun alanlar sunmaktadır. İlde doğa turizminde potansiyele sahip varlıklar özellikle Merkez ilçe ile Tavşanlı, Domaniç ve Simav çevresinde yoğunlaşmıştır (Zafer Kalkınma Ajansı, 2015: 52).

Kütahya’da birçok tabiat turizmi ve yürüyüş rotası mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Frig Vadisi Yürüyüş Yolu: 501 km
- Murat Dağı Rotası: 13,3 km
- Murat Dağı Gölyeri Yürüyüş Güzergahı: 8,95 km
- Sarıçiçek Yürüyüş Güzergahı: 9,15 km
- Kesiksöğüt – Karapınar Yürüyüş Güzergahı: 3,5 km
- Kütahya Merkez Çamlıca - Aydoğdu Rotası: 14,8 km
- Simav Eynal – Gölcük Rotası: 12,3 km
- Simav Karakür Karşıyaka Rotası: 6,7 km
- Emet Yenice Tahtalı Yaylası Rotası: 9 km
- Emet Eğrigöz Dereli Kaplıcaları Rotası: 8,1 km
- Domaniç Durabey Güzergahı: 15 km
- Tavşanlı Yaylacık Göleti Rotası: 14,7 km
- Pazarlar Göleti – Pazarlar Rotası: 7,1 km
- Çavdarhisar Aizanoi – Çavdarhisar Barajı Rotası: 6,48 km
- Dumlupınar Şehitliği – Zafertepe Çalköy Rotası: 16,8 km
- Emet Turfanalanı – Malı Rotası: 6,5 km
- Emet Kocakır Yürüyüş Rotası: 25 km
- Emet Samrık – Sarıalan Yürüyüş Güzergahı: 8 km
- Domaniç Koca Yayla – Kardere – Topuk Yaylası Rotası: 5,1 km

Bu rotalar, Kütahya’nın doğa turizmi açısından sunduğu zengin çeşitliliği ve ziyaretçilere farklı uzunluk ve zorluk derecelerinde doğa deneyimi sunma potansiyelini göstermektedir (Master Plan, 2020: 292).

10.3.2.1. Murat Dağı

Gediz’e 30 km uzaklıktaki Murat Dağı, 2312 m yüksekliğiyle bölgenin en yüksek ve dikkat çekici doğal alanlarından biridir. Kestane, meşe ve çam ağaçlarından oluşan zengin orman kuşağına sahip olan dağ, bol miktarda sıcak ve soğuk su kaynaklarıyla dikkat çeker. Güzel manzarası, temiz havası ve zengin bitki örtüsüyle çevrenin önemli mesire alanlarından biri olarak öne çıkar.

Murat Dağı’nda piknik alanları ve dinlenme yerlerinin yanı sıra termal tesisler ve konaklama birimleri de bulunur. Ancak, daha önce ayrıntılı şekilde aktarılan potansiyeline rağmen, bölgenin turizm ve rekreasyon açısından sunduğu imkanlar henüz yeterince değerlendirilmiş değildir. Bu durum, yatırım ve tanıtım çalışmalarıyla geliştirilmesi halinde Murat Dağı’nın bölgesel turizm açısından büyük bir değer haline gelebileceğini göstermektedir.

10.3.2.2. Gölcük Yaylası

Simav ile Emet ilçelerini birbirine bağlayan karayolu üzerinde yer alan bu orman içi dinlenme yeri, 1450 m rakımda konumlanmıştır. Simav Orman İşletme Müdürlüğü tarafından bir gölet ve çevre düzenlemesi yapılmış olup, yaz aylarında iç turizm amacıyla yoğun olarak kullanılmaktadır. Kaplıcalara yakınlığı nedeniyle günübirlik kamp ve rekreasyon etkinlikleri için de ilgi görmektedir. Suları, ormanları, doğal güzellikleri ve av potansiyeliyle bölge, doğa ve ekoturizm açısından önemli bir turizm değerine sahiptir.

10.3.3. SAĞLIK TURİZMİ GELİŞME ALANLARI

Doğanın su, hava ve besin gibi sağlığı destekleyen unsurlarından yararlanmak amacıyla yapılan seyahatleri kapsayan turizm türü sağlık turizmi olarak tanımlanmaktadır.

Kütahya'da sağlık turizminin gelişme alanları arasında Harlek ve Yoncalı (Merkez) kaplıcaları, Ilıca ve Murat Dağı (Gediz) kaplıcaları, Eynal, Naşa ve Çitgöl (Simav) kaplıcaları, Emet merkez ve Dereli kaplıcaları, Göbel (Tavşanlı) kaplıcası ile Hisarcık termal kaynakları yer almaktadır. Bu merkezler hakkında önceki bölümlerde ayrıntılı bilgiler verildiğinden burada tekrar değinilmemiştir.

10.3.4. GÜNÜBİRLİK TURİZM GELİŞME ALANLARI

Günlük yaşamın ve çalışma hayatının oluşturduğu stres ve yorgunluktan uzaklaşmak isteyen kişiler için dinlenme, eğlenme, spor, alışveriş ve yeme-içme gibi olanaklar sunan, günübirlik ya da hafta sonu kullanıma yönelik alanlardır.

Kütahya'daki günübirlik turizm gelişme alanları; orman içi dinlenme yerleri, Hıdırlık Tepesi, Ağaçköy Regülatörü, Çamlıca, Millet Bahçesi, Yedigöller, Kent Ormanı ve Yoncalı Çayırı gibi mesire alanlarını kapsamaktadır. Ayrıca Enne ve Kayaboğazı Barajları ile Kuruçay Göleti çevresi, Naşa, Çitgöl, Göbel ve Dereli kaplıcaları ile Hisarcık termal kaynakları da günübirlik ziyaretler için önemli potansiyel sunmaktadır.

10.3.5. UĞRAK NOKTALARI

Karayolu güzergâhları üzerinde bireysel ya da organize turlarla seyahat eden ziyaretçilere kısa süreli dinlenme olanağı sunan, temel ihtiyaçların karşılandığı (yeme-içme, alışveriş, dinlenme, tuvalet vb.) hizmet birimlerinin bulunduğu alanlar **uğrak noktaları** olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlar, seyahat eden turistlerin kısa molalar vererek hem ihtiyaçlarını gidermelerine hem de bulundukları bölgeye ilişkin ilk izlenimleri edinmelerine imkân tanımaktadır.

Önemli Uğrak Noktaları

Dumlupınar Şehitliği (Uşak yolu üzerinde): Stratejik konumu ve tarihî önemi nedeniyle bölgeden geçen ziyaretçilerin sıklıkla mola verdiği bir durak niteliğindedir.

Gölcük Orman İçi Dinlenme Alanı (Simav–Emet karayolu üzerinde): Doğal ortamı, temiz havası ve düzenlenmiş rekreasyon alanlarıyla seyahat edenler için uygun bir dinlenme noktasıdır.

Şeytanderesi Vadisi Alt Başlangıç Noktası (Bursa yolu, Domanıç): Doğal güzellikleri ve vadinin giriş konumu nedeniyle kısa süreli duraklamalar için tercih edilen bir uğrak alanıdır.

10.4. KÜLTÜR TURİZMİ

Antik dönemlerden itibaren kesintisiz yerleşime sahne olan Kütahya Kalesi, özellikle 5. yüzyılda Bizanslılar tarafından inşa edilen surlarla belirginleşmiş; sonraki dönemlerde Selçuklular, Germiyanogulları ve Osmanlılar tarafından gerçekleştirilen onarma ve eklemelerle güçlendirilmiştir. Yukarı Kale, İç Kale ve Aşağı Kale olmak üzere üç bölümden oluşan yapı topluluğu, yoğun biçimde yerleştirilmiş burçlarıyla dikkat çekmektedir. Burçlarda moloz ve kesme taşın birlikte kullanıldığı, yer yer tuğla sıralarıyla desteklenen bir duvar örgüsü görülmektedir.

“Orta Hisar Mescidi” olarak da bilinen Yukarı Kale (Kale-i Bâlâ), Maruf Mahallesi’nde yer almaktadır. Taş kapı üzerindeki kitabeye göre mescit, Germiyanoglu Süleyman Şah tarafından 1377–1378 yıllarında yaptırılmıştır. Moloz taş duvarlı, köşelerinde kesme taş kullanılan ve kiremit çatı ile örtülü yapının minare kaidesi, düzgün kesme taşlar arasına iki sıra ahşap hatıl yerleştirilerek inşa edilmiştir. Aşağı Hisar Mahallesi’nde bulunan Aşağı Kale Mescidi (Kale-i Sağır) ise altıgen planlı küçük bir ibadet yapısıdır. Kerpiç sıvalı olmasına karşın, yapının tamamen tuğladan inşa edildiği anlaşılmaktadır. Mescidin altında taş malzeme ile oluşturulmuş bir su tesisinin bulunması, yapının olası kuşatmalarda su ihtiyacını karşılamak amacıyla tasarlandığını düşündürmektedir.

Evliya Çelebi’nin aktardığı bilgilere göre Kütahya Kalesi toplam 72 burca sahiptir ve bu burçlar oldukça kısa aralıklarla yerleştirilmiştir. Kale içerisinde iki çeşme, iki mescit ile Cumhuriyet döneminde eklenen döner gazino ve kır kahvesi bulunmaktadır. Günümüzde Kütahya Kalesi’nin mülkiyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı’na tahsis edilmiş olup yapının çeşitli bölümlerinde restorasyon ve çevre düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

10.4.1. ULU CAMİ

Yıldırım Beyazıt Camii, diğer adıyla Ulu Cami, Kütahya il merkezi Börekçiler Mahallesi’nde bulunmaktadır. Caminin bitişiğinde Umur bin Savcı Medresesi, diğer yanında ise II. Yakub İmareti yer alır. Yapımına Yıldırım Bayezid döneminde (1381–1384) başlanmış, 1410 yılında tamamlanmıştır. Kütahya’nın en büyük ve en gösterişli camisi olarak kabul edilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman’ın Rodos Seferi sırasında Mimar Sinan tarafından onarılmış; 1893’te Sultan II. Abdülhamid döneminde geçirdiği büyük tamirle bugünkü kubbeli görünümünü almıştır.

Dikdörtgen planlı ve avlusuz olarak inşa edilen cami, 45 × 25 m ölçülerinde geniş bir alanı kaplamaktadır. Kuzeydoğu köşesinde tek minaresi bulunan yapının üç ayrı yönde giriş kapısı vardır. Ana giriş kapısının karşısında sakahana yer alır. Caminin iç mekânında görülen büyük sütunlar Aizanoi Antik Kenti’nden getirilmiştir. İç kısımda ayrıca küçük bir şadırvan bulunur ve bu şadırvanın üzerinde dört sütunla taşınan bir müezzin mahfili yer almaktadır.

Ana mekân, altı sütunun taşıdığı yan yana iki büyük kubbe ile yanlarda yer alan yarım kubbelerle örtülüdür. Dışa doğru çıkıntılı ve yarım kubbe ile örtülü mihrabın sağ tarafında

bulunan Kâbe tasvirli çini pano, caminin en dikkat çekici süslemelerinden biridir.

10.4.2. MEVLEVİHANE-DÖNENLER CAMİİ

İl merkezinde, Ulu Cami'ye yakın konumda bulunan yapı, 14. yüzyılda Kütahya Mevlevihanesi'nin semahanesi olarak inşa edilmiştir. Erken dönem Anadolu Türk mimarisinin özgün örneklerinden biri olan bu Mevlevihane zaman içinde iki kez onarım görmüş; günümüze semahane ve derviş hücreleri ulaşmıştır.

Günümüzde cami olarak kullanılan yapı kareye yakın dörtgen planlıdır ve sekizgen kasnak üzerine oturan bir örtüye sahiptir. Yapının bitişiğindeki mescit, “Kütahya'nın Selçuklu Dönemi Fatih”i” olarak bilinen İmadüttin Hezar Dinari tarafından yaptırılmıştır. Mevlânâ'nın torunu Ergun Çelebi'nin buraya defnedilmesiyle bu bölüm Mevlevihanenin türbesi niteliği kazanmıştır.

Semahanenin duvarındaki kitabelerden yapının 1812 ve 1841 yıllarında tamir edildiği anlaşılmaktadır. Daha sonraki bir onarım sırasında ise yapıya mihrap eklenerek cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. Halk arasında “Dönenler Camii” adıyla bilinir. Caminin giriş kapısı üzerinde XIX. yüzyıla ait çini bir kitabe bulunur ve üzerinde “Ya Hazreti Ergun” yazılıdır.

Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in Kütahya için söylediği şu beyitler şehrin kültürel önemini ortaya koymaktadır:

Mevlana' nın oğlu Sultan Veled Kütahya için şu beyiti söylemiştir.

“Kütahya'da bir ay kalana ne mutlu,

İki ay kalacak olursanız, daha fazla müstefid ve münfeyiz olursunuz.

Kütahya kusursuz bir güzeldir.

Böyle kusursuz güzele zeval olur mu?

Ya rab, bu memlekete kaza bela verme,

Cennet, Kütahya'nın ya altındadır ya üstünde,

Feda olsun Lahor, Keşmir, Tebriz Kütahya'ya”

Sultan Veled

10.4.3. TAVŞANLI ULU CAMİİ

Yapım tekniği bakımından erken Osmanlı mimarisini çağrıştıran yapının bilinen bir kitabesi bulunmamaktadır. Duvarlar, aralarına hatıl yerleştirilmiş kesme taşlarla inşa edilmiştir. Yapının merkezinde, köşeli ve dört ayak üzerine oturan kemerlerle taşınan büyük bir orta kubbe yer alır. Orta kubbenin çevresine ise sekiz adet küçük yarım kubbe eklenmiştir.

10.4.4. ÇİNİLİ CAMİİ

İl merkezindeki Maltepe Mahallesi'nde yer alan yapı, ressam ve neyzen Ahmet Yakupoğlu tarafından 1973 yılında yaptırılmıştır. Mimari özellikleri ve süsleme üslubuyla Orta Asya Türk mimarisinden esintiler taşır. Sekizgen planlı, iki katlı ve tek kubbeli olan

yapının iç mekânı kalem işi süslemelerle, dış cephesi ise özel üretim mavi Kütahya çinileriyle bezenmiştir. Türk motiflerinin yoğun biçimde kullanıldığı bu süslemeler ve özgün mimari yaklaşım, yapıyı kentteki özel örneklerden biri hâline getirmektedir.

10.4.5. SİMAV AĞA CAMİİ

Emet ve Simav bölgelerinin son Osmanlı derebeylerinden Nasuh Ağa tarafından 1789 yılında inşa ettirilen bu cami, taş işçiliğinin seçkin örneklerinden biridir ve 1990 yılında özgün haline sadık kalınarak restorasyonu yapılmıştır.

10.4.6. YEŞİL CAMİİ

Kütahya’da bulunan bu cami, 1905 yılında Mutasarrıf Fuat Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Şerefesinde köşk biçimli minaresi ile Kütahya’da eşsiz bir örnek teşkil eder. Kare planlı ve tek kubbeli olan caminin ön giriş kısmı iki sütunlu ve kubbelidir. Caminin iç mekan süslemeleri, kubbeden tavana kadar kalem işi, kabartma ve yağlı boya teknikleriyle, ayrıca bitkisel motifler ve geometrik desenlerle zenginleştirilmiştir.

10.4.7. ŞAPHANE KOCASEYFULLAH CAMİ

Şaphane ilçesinde yer alan Kocaseyfullah Camii, ahşap mimarının tarihi ve kültürel açıdan önemli örneklerinden biridir. Yaklaşık 700 yıllık geçmişi bulunan caminin, Germiyanoglu Beyliği döneminde inşa edildiği düşünülmektedir. Ayrıca cami, rasathane işlevi de görmektedir. Caminin üzerinde yer alan ve yapısal hasarları tespit etmeye yarayan özel düzenek, ziyaretçilerin dikkatini çeken ilginç bir unsurdur.

10.4.8. HİDIRLIK MESCİDİ

Ulu Caminin güneyinde, adını taşıyan tepe üzerinde konumlanan bu yapı, kare planlı ve tek kubbeli olarak inşa edilmiştir. Önünde dar bir eyvan biçiminde geniş bir kemer yer almaktadır. Selçuklu döneminden günümüze ulaşan eser, kitabesine göre Anadolu Selçuklu emirlerinden İmadüttin Hezar Dinari tarafından 1243-1244 yıllarında yaptırılmıştır. Hıdırlık’tan, Kütahya’nın tüm manzarası izlenebilmektedir. Mescid, 1980 yılında ressam ve neyzen Ahmet Yakupoğlu tarafından restore edilmiş, 2004 yılında ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.

10.4.9. MUVAKKİTHANE

İl merkezinde, Balıklı Mahallesi’nde, eski müftülük binasının önünde yer alan yapı, 1831-1832 yıllarında Kapıcıbaşı rütbesindeki Kütahya Mütesellimi Halil Kamil Ağa tarafından yaptırılmıştır. Uzunlamasına dikdörtgen planlı ve kesme taştan inşa edilen bina, dışarıdan kiremit kaplı geniş saçaklı çatıyla örtülüdür. Saat ve namaz vakitlerinin doğru şekilde bildirilmesi amacıyla yapılan Muvakkithane, günümüzde ticaret amaçlı kullanılmaktadır.

10.4.10. MENZİLHANE

Tamamı taş malzemeden inşa edilmiş duvarları ve geniş kemer altında yer alan alçak kapısı ile üzerindeki kitabe dikkat çeker. Günümüzde Mevliahane’nin doğusundaki aralıktan giriş yapılan bölümde yalnızca kitabeli kapı ayakta kalmıştır. Eskiden Kapanaltı, sonrasında

ise Tahılpazarı olarak bilinen bu yapı, Cumhuriyet Caddesi'nin sonunda, güneyde Eğdemir Hamamı'nın karşısında konumlanmaktadır.

10.4.11. ŞEYH BUHARİ (GÜMÜŞEŞİK) TÜRBE Sİ

İl merkezinde, Saray Mahallesi'nde yer alan yapı, 14. yüzyılda Kütahyalı Gazi Hasan Paşa tarafından inşa edilmiştir. 19. yüzyılda Kütahya Mutasarrıfı Dilaver Paşa tarafından restore edilmiştir. Kare planlı bu yapının pendentifli kubbesi, kasnak olmaksızın tek sıra taş dizisi üzerine oturtulmuştur.

10.4.12. ANA SULTAN TÜRBE Sİ

Kütahya-Afyonkarahisar karayolunun 25. kilometresinde, sağ tarafta, orman içindeki bir piknik alanında konumlanmıştır. Kare planlı, tek kubbeli ve açık eyvanlı olan yapının baldaken tarzındaki kemerleri basık biçimdedir. Yapının son restorasyonu 1980 yılında ressam ve neyzen Ahmet Yakupoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir.

10.4.13. DEDEBALI TÜRBE Sİ

Tavşanlı ilçe merkezinde yer alan DedeBALI, “Hace'ül-Haram” ve “Mülayim Dede” isimleriyle tanınır. Anadolu Türk Birliğinin sağlanmasında önemli katkılarda bulunmuş, halk tarafından sevilen ve hayırseverliğiyle bilinen bir bilgedir. 1394 yılında vefat eden DedeBALI, Tavşanlı'daki Mülayim Tepe olarak anılan ve günümüzde mesire alanı olarak kullanılan tepeye defnedilmiş, mezarı üzerine bir türbe inşa edilmiştir. Türbenin çevresi ise havuzla çevrilmiştir.

10.4.14. HAYME ANA TÜRBE Sİ

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin ninesi ve Ertuğrul Gazi'nin annesi olan Hayme Ana'nın türbesi, Domaniç ilçesine 15 km uzaklıktaki Çarşamba Köyü'nde bulunmaktadır. Kayı boyundan gelen Ertuğrul Gazi, 1281 yılında Söğüt ve Domaniç'e yerleştikten sonra her yıl çadır kurduğu ve yılın beş ayını geçirdiği bu yaylada, bir göç mevsiminde hayatını kaybeden annesini buraya defnetmiştir. Osmanlı padişahı II. Abdülhamid, 1886 yılında “Devlet Ana” olarak anılan Hayme Ana'nın kabrini buldurmuş ve üzerine günümüzdeki türbeyi inşa ettirmiştir. Hayme Ana, Çarşamba Köyü'nde her yıl Eylül ayının ilk pazar günü düzenlenen “Hayme Anayı Anma ve Göç Şenlikleri” ile anılmaktadır.

10.4.15. SUNULLAH GAYBI TÜRBE Sİ

Sunullah Gaybi Türbesi, ismini taşıyan Gaybi Efendi Mahallesi'ndeki Musalla Mezarlığı'nda yer almaktadır. 17. yüzyılda inşa edilen türbe, kesme taş duvarlara ve kiremit kaplı bir çatıya sahiptir. Sunullah Gaybi, Kalburcu Şeyhi Pir Ahmet Beşiri'nin torunudur. Tasavvuf yolunda yetişmiş olan bu kişi, taassup ve cehaletle mücadele etmiş ve sade, akıcı bir Türkçe kullanmıştır. Başlıca eserleri arasında Gaybi Divanı, Sohbetname, Biadname, Ruh'ül-Akaidname, Makasid-ı Ayniye ve Hüda Rabbim bulunmaktadır.

10.4.16. PAŞAM SULTAN TÜRBE Sİ

Ulu Camii Caddesi üzerinden İshak Fakih istikametinde ilerlerken yolun sol tarafında yer almaktadır. Ana giriş kapısı Kurşunlu Sokağı'na açılmaktadır. Türbe, “Seyyid-el

Nureddin” adıyla da anılmaktadır. Yan sokaktaki kapıdan L şeklinde bir merdivenle inilen iki bölümlü türbe, en son 2001 yılında Kütahya Belediyesi tarafından restore edilmiştir.

10.4.17. ŞAİR ŞEYHİ (HEKİM SİNAN)

Şeyhi, Hekim Sinan olarak da tanınmaktadır. 14. yüzyılın sonları ile 15. yüzyılın başlarında yaşamış olan bu şair, II. Yakub döneminde Germiyan sarayında bulunmuştur.

Kütahya doğumlu olan Şeyhi’nin gerçek adı Yusuf Sinanüddin’dir ve dönemin önde gelen şairlerinden biridir. Germiyan Beyi Süleyman Şah, onun eğitimini üstlenmiş ve şairi İran’a göndermiştir. İran’dan göz hekimi olarak dönen Şeyhi, Germiyan Beyi II. Yakub’un yanı sıra Osmanlı Padişahları Çelebi Mehmed ve II. Murad’ın da özel hekimi olmuştur.

Şeyhi, yalnızca başarılı bir hekim değil, aynı zamanda usta bir şairdir. Divan edebiyatımızdaki ilk hiciv örneği olan eseri “Harnâme” oldukça zarif ve ünlüdür. Diğer eserleri arasında Divan-ı Şeyhi, Dürr’ül-Akaid, Tıbbi Risale ve Hüsrev-ü Şirin sayılabilir. Divanı ise 1438 yılında tamamlanmıştır.

10.4.18. CELALEDDİN ÇELEBİ

Mevlana’nın dördüncü kuşaktan torunu Burhaneddin İlyas Çelebi’nin oğlu olan Celaleddin Çelebi, Kütahya’da dünyaya gelmiş, hem Mevlevi şeyhi hem de şair olarak tanınmıştır. Germiyan tahtını terk ederek Mevleviliğe intisap etmiş ve sonrasında Emir-i Âlem ile Emir Vacid’in hizmetinde bulunmuştur.

Celaleddin Çelebi’nin eserleri arasında Kelime-i Taybib ve İnsan-ı Kamilin; şeyh ve müridin hâl ve durumlarını konu alan İşaret’ül-Beşaret adlı risalesi ile Gençname adlı mesnevisi öne çıkar. Şairin mezarı, Kütahya Mevlevihanesi’nde, Erguniye adıyla anılan türbededir.

10.4.19. KARA AHMED BEY TÜRBESİ

Ünlü seyyah, bilim insanı, yazar ve halkbilimci Evliya Çelebi’nin dedesi Kara Ahmed Bey’in türbesi, eski adı Zeryen olan Maltepe Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Türbe, 1995 yılında Osmanlı mimarisi üslubunda inşa edilmiştir. Evliya Çelebi, 1678 yılında kaleme aldığı Seyahatname’de Kütahya’yı anlatırken, dedesi Kara Ahmed Bey’in mezarının Zeryen Mahallesi’ndeki evlerinin bitişiğinde bulunduğunu ifade etmiştir.

10.4.20. EVLİYA ÇELEBİ KÜLTÜR SANAT EVİ

Dünyaca tanınmış seyyah, ilim insanı, tarihçi, yazar ve halkbilimci Evliya Çelebi’nin (1611-1683) doğduğu ev, Kütahya Belediyesi ile Kütahya Evliya Çelebi Kültür Hizmet ve Tarihi Eserleri Onarma Derneği’nin katkılarıyla, dedesi Kara Ahmed Bey’in türbesinin yanına yeniden inşa edilmiştir.

Konağın bitişiğindeki eski yapı ise Kütahya Belediyesi tarafından kamulaştırılmış ve geleneksel el sanatlarının yaşatılacağı bir kültür merkezi olarak düzenlenmiştir.

10.4.21. EVLİYA ÇELEBİ ANITI

Kütahya'nın Zeryen Mahallesi'nden doğan Evliya Çelebi (1611-1682), yaklaşık 50 yıl süren seyahatleri boyunca gözlemlediklerini ve duyduklarını 10 ciltlik Seyahatname'sinde toplamıştır. Memleketi Kütahyalı olması nedeniyle, 2002 yılında Kütahya Valiliği tarafından Eskişehir'den Kütahya'ya girişte anısına bir anıt dikilmiştir.

Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Kütahya'yı şöyle tanımlar: “Kütahya'nın havası ve suları güzeldir, fincanları, çeşitli maşrapa ve testileri, çanak ve tabakları başka hiçbir yerde yoktur. Şehrin içinde binden fazla kaynaktan akan buz gibi sular vardır. Mahbup ve mahbubesi, alim ve faziletli insanları çoktur.”

10.4.22. BEDESTENLER

Takvacılar Camii ile Saadettin Camii arasında yer alan ve ortasından Kavaflar Sokağı'nın geçtiği iki arasta bulunmaktadır. Kapalı çarşı görünümündeki bu yapılar aynı dönemde inşa edilmiş olup, karşılıklı dükkânların birleşmesiyle Kütahya'nın önemli bir ticaret merkezi konumuna gelmiştir.

10.4.23. BÜYÜK BEDESTEN

15. Yüzyılda Gedik Ahmet Paşa tarafından inşa ettirilen bu anıtsal eser, 2008 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tahsis edilen bütçe ile restore edilmiştir.

10.4.24. KÜÇÜK BEDESTEN

15. Yüzyılda Gedik Ahmet Paşa'nın inşa ettirdiği bu görkemli yapı, 2008 yılında Kütahya Belediyesi tarafından restore edilmiştir.

10.4.25. ESKİ HÜKÜMET KONAĞI

Kütahya il merkezinde, Saray Mahallesi Fuat Paşa Caddesi üzerinde yer alan Eski Hükümet Konağı, Kütahya Mutasarrıfı Giritli Ahmet Fuat Paşa döneminde (1893-1908) 1905 yılında inşa edilmiştir. Yapının dış cephesi 1907 yılında Kütahya çinileriyle süslenmiş olup, bu özelliğiyle tek örnektir. Son dönem Osmanlı mimarisinin önemli eserlerinden biri olan binanın içinde çinilerle dekore edilmiş bir mescit bulunmaktadır. Tescilli bu anıtsal yapı 1999 yılında restore edilmiş ve günümüzde Adalet Sarayı olarak kullanılmaktadır.

10.4.26. RÜSTEM PAŞA (MEDRESESİ) EL SANATLARI ÇARŞISI

Kütahya'nın Balıklı Caddesi, Karagözpaşa Camii civarında yer alan bu yapı, şehrin tarihi eserlerinden biridir. 1550 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri ve aynı zamanda damadı Rüstem Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kitabesi günümüzde Kütahya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir; yapı 1930'lu yıllarda yıkılmıştır. Medresenin giriş kapısı ve tespit edilebilen bölümleri, orijinaline sadık kalınarak restore edilmiş, geri kalan kısmı ise bilinemediği için aslına uygun şekilde yeniden inşa edilmiştir.

10.4.27. ALTINTAŞ ÇAKIRSAZ HANI

Altıntaş ilçesi Çakırsaz Köyü'nde yer alan bu yapı, Selçuklu döneminden kalma bir handır ve daha sonra Germiyan Beyliği ile Osmanlı döneminde de kullanılmıştır. Hanın

girişine, doğu cephesindeki eyvanlı ve yuvarlak kemerli kapıdan ulaşılır. Kapının alınlığında, altıgen taşlar arasına yerleştirilmiş üçgen tuğla parçalarından oluşan petek motifleri dikkat çeker. Giriş kısmı kesme taş ve aralarında üçer sıra tuğla ile, diğer bölümler ise moloz taşların harçla birleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Yapı, tonoz örtülü ve üç sahanlı kapalı hanlar grubuna dahildir. Sahanları birbirinden ayıran kemerler tuğladan, kemer ayakları ise mermer ve kesme taştan yapılmıştır. Han, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilerek 2008 yılında tekrar hizmete açılmıştır.

10.4.28. KÜTAHYA VALİLİĞİ KÜLTÜR VE SANAT EVİ GERMİYAN BEYLİĞİ KONAĞI

Germiyan Beyliği Konağı, mülkiyeti İl Özel İdaresi'ne ait olup Müdürlüğümüze tahsis edilmiştir. Kütahya Valiliği tarafından Kültür ve Sanat Evi olarak kullanılmak üzere Kütahya Kültür Sanat Derneği'ne devredilen yapı, 15 Mayıs 2018 tarihinde hizmete açılmıştır.

10.5. MÜZELER VE ÖREN YERLERİ

Kütahya'da Arkeoloji Müzesi, Çini Müzesi ve Kossuth Müzesi gibi kamuya ait müzelerin yanı sıra çeşitli özel müzeler de yer almaktadır. Ayrıca il sınırları içinde Aizanoi Antik Kenti (Ören Yeri) ve Frig Vadileri gibi önemli arkeolojik ve tarihî alanlar bulunmaktadır.

11.TURİZMİN İL EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE SORUNLARI

11.1. İL EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

Kütahya, SEGE-2017 araştırmasına göre illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 37. sırada yer almakta olup, 0,170 skorla üçüncü kademede değerlendirilmektedir. Orta derecede gelişmiş illeri temsil eden bu üçüncü, dördüncü ve beşinci kademelerde çoğunluğu İç Anadolu, Karadeniz, Akdeniz ve Doğu Anadolu illeri oluştururken, İç Ege Bölgesi'nden Kütahya, Afyon ve Uşak da bu grupta yer almaktadır (SEGE, 2017: 35).

Kütahya ekonomisi genel olarak tarım ve taş-toprağa dayalı sektörler etrafında şekillenmiştir. İlin hem yer altı hem de yer üstü kaynaklarının zenginliği, çalışan nüfusun büyük kısmının bu sektörlerde yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Sanayileşme açısından Kütahya, büyük ölçüde kamu yatırımlarına dayanmaktadır. İlde kömür ve gümüş işletmeleri, azot fabrikası ve şeker fabrikası gibi kamu teşekkülleri öne çıkmaktadır. Çalışan nüfusun yaklaşık %65'i kamu sektöründe, %35'i ise özel sektörde istihdam edilmektedir. Özel sektörde çalışanların büyük bölümü taş-toprağa dayalı üretim yapan (çini, porselen, seramik ve maden) işletmelerde yer almaktadır.

2019 yılı verilerine göre Kütahya'nın toplam tarım alanı 3.165.889 dekar, Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı çiftçi sayısı 22.755 kişi ve kayıtlı arazi varlığı 1.441.746 dekar olarak belirtilmiştir. İl genelinde tarımsal ürünler arasında şeker pancarı ilk sırada yer almakta, bunu buğday takip etmektedir. Nohut üretimi özellikle Tavşanlı ilçesinde, leblebi üretimi amacıyla yapılmaktadır ve leblebicilik ilçenin önemli ticari faaliyetlerinden biridir. Simav ilçesinde ise jeotermal kaynaklardan yararlanılarak seracılık yapılmakta ve yüksek miktarda ürün elde edilmektedir (Kütahya Vali İl. Gıda Tar. ve Hay. Md. Birifing Rap., 2017: 25).

Hayvancılık açısından il, özellikle küçükbaş hayvancılık için uygun geniş mera, otlak, yaylak ve orman içi alanlara sahiptir. Küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği Kütahya’da önemli bir ekonomik faaliyettir (Oğuz, 2002: 261).

Sanayi açısından ildeki işletmeler, yüksek rekabet gücüne sahip olsa da beklenen düzeyde üretim gerçekleştirememektedir. Katma değeri yüksek ürün sayısı sınırlıdır ve işletmeler çoğunlukla yerel ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Dokuma ve giyim sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin rekabet gücü kayda değerdir (KÜTSO, 2017: 5). Kütahya’da beş organize sanayi bölgesi bulunmaktadır.

Tablo.1. 2020 Yılı İldeki OSB'lere Ait Veriler

OSB Adı	Kuruluş Yılı	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı	Oran
Kütahya OSB	1973	116	8.180	61,72
Kütahya2.OSB	2006	30	1.003	15,95
Gediz OSB	1997	23	846	12,23
Tavşanlı OSB	2001	19	2.668	10,10
Zafer OSB	2017	-	-	-
Toplam	-	188	12.697	100

Kaynak: OSB İnternet Siteleri.

2024 yılı Ağustos ayında Kütahya, ihracatını yüzde 5,5 oranında artırarak 36,5 milyon dolardan 38,5 milyon dolara çıkarmıştır. Bu gelişme, ilin bölgedeki ekonomik önemini artırdığını ve ihracattaki başarısını pekiştirdiğini göstermektedir. Böylelikle Kütahya, Ege Bölgesi’nin ihracat haritasında öne çıkan illerinden biri hâline gelmiştir. Bu başarı, şehrin ekonomik potansiyelini güçlendirerek bölgesel ekonomik dinamiklere katkıda bulunmaktadır (İletişim Başkanlığı, 2024).

11.2. KÜTAHYA EKONOMİSİNDE TURİZMİN YERİ

Ege Bölgesi’nin iç kısmında yer alan Kütahya ili, hem yeraltı hem de yerüstü kaynakları açısından oldukça zengindir. Bu kaynaklar arasında, özellikle termal turizm, dağcılık ve kış turizmi alanlarında önemli bir potansiyel barındıran doğal ve kültürel değerler bulunmaktadır. İl, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile birlikte değerlendirildiğinde, yüksek bir turistik çekim kapasitesine sahip olduğu görülmektedir. Ancak mevcut potansiyelin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için bazı altyapı ve yatırım çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Turizm tesisleri açısından incelendiğinde, Kütahya’da turistik işletme belgeli tesisler aracılığıyla toplam 1.314 yatak kapasitesine sahip konaklama imkânı mevcuttur. Mevcut tesis sayısı yeterli olmasa da, halihazırdaki imkanların bile tam anlamıyla kullanılamadığı görülmektedir.

İŞLETME VE BASİT BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİNDE TESİSLERE GELİŞ, GECELEME, ORTALAMA KALİŞ SÜRESİ VE DOLULUK ORANLARININ İLLERE GÖRE DAĞILIMI (2023 ARALIK)												
İLLER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALİŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Kütahya	782	22 985	23 767	1 443	49 591	51 034	1,85	2,16	2,15	0,99	34,02	35,01
TOPLAM	1 418 456	2 758 741	4 177 197	3 595 029	4 939 981	8 535 010	2,53	1,79	2,04	13,45	18,48	31,93

2023 yılı verilerine göre, Kütahya'yı ziyaret eden kişi sayısı toplam 23.767 olup, bunlardan 782'si yabancı turistlerden oluşmaktadır. İl düzeyinde turizmin ekonomiye katkısı konusunda doğrudan veri bulunmamakla birlikte, ülke geneli istatistiklerinden yaklaşık bir değerlendirme yapılabilir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2023 yılında ülkemizde turizm gelirleri bir önceki yıla kıyasla %16,9 artış göstererek 54 milyar 315 milyon 542 bin dolara ulaşmıştır. Bu gelirin 41 milyar 61 milyon 408 bin doları kişisel harcamalardan, 13 milyar 254 milyon 134 bin doları ise paket tur harcamalarından kaynaklanmıştır. Aynı yıl ülkemize toplam ziyaretçi sayısı 56 milyon 693 bin 837 olarak kaydedilmiştir.

Tablo.3.Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının İllere Ve İlçelere Göre Dağılımı (2022)

İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Çavdarhisar		252	252		361	361	0,00	1,43	1,43	0,00	10,03	10,03
Domanıç	28	802	830	44	1 659	1 703	1,57	2,07	2,05	0,45	17,07	17,52
Emet	7	5 492	5 499	14	8 478	8 492	2,00	1,54	1,54	0,03	16,53	16,55
Gediz	210	13 324	13 534	210	14 014	14 224	1,00	1,05	1,05	0,38	25,28	25,66
Merkez	7 307	113 337	120 644	13 653	214 511	228 164	1,87	1,89	1,89	1,67	26,29	27,96
Simav	261	126 212	126 473	407	304 124	304 531	1,56	2,41	2,41	0,06	48,51	48,58
Tavşanlı	83	33 495	33 578	174	64 231	64 405	2,10	1,92	1,92	0,09	33,41	33,50
Altıntaş	24	2 525	2 549	55	5 035	5 090	2,29	1,99	2,00	0,36	33,30	33,66
Hisarcık	1	449	450	2	745	747	2,00	1,66	1,66	0,04	14,78	14,82
Toplam	7 921	295 888	303 809	14 559	613 158	627 717	1,84	2,07	2,07	0,82	34,54	35,36
GENEL TOPLAM	40 014 918	37 283 173	77 298 091	130 592 641	72 595 189	203 187 830	3,26	1,95	2,63	32,19	17,89	50,08

2022 yılı verilerine göre, Kütahya'daki turizm işletme belgeli konaklama tesislerinin kullanım yoğunluğu, gelen misafir sayısı, geceleme sayısı, ortalama konaklama süresi ve doluluk oranları iller ve ilçeler bazında analiz edilmiştir. Bu analizde doluluk oranı, tesislerin toplam kapasitesinin ne kadarının kullanıldığını gösteren önemli bir gösterge olarak ele alınmıştır ve turizm faaliyetlerinin yoğunluğunu yansıtmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, Kütahya genelinde 2022 yılında ortalama doluluk oranı %36,96 olarak belirlenmiştir. Termal turizmin öne çıktığı Simav ilçesi, yıl boyunca %61,31 doluluk oranı ile Kütahya'daki ilçeler arasında en yüksek doluluğu göstermiştir. Buna karşılık, en düşük doluluk oranı %25,21 ile Kütahya'nın en büyük ilçesi olan Tavşanlı'da kaydedilmiştir. Ayrıca, Kütahya'ya gelen yabancı turistlerin büyük çoğunluğu il merkezinde konaklamayı tercih etmiştir (**Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, 2024**).

11.3. TURİZM SEKTÖRÜNÜN KÜTAHYA İSTİHDAMINA KATKISI

Turizm, ekonomiye döviz kazandırmasının yanı sıra istihdam yaratma açısından da önemli bir sektördür. Bu istihdam doğrudan turizm faaliyetlerinde olabileceği gibi, turizmin desteklediği yan sektörlerde (inşaat, gıda, dekorasyon, hizmetler vb.) de meydana gelebilir.

Kütahya genelinde turizmin istihdam etkisine ilişkin veri eksikliği bulunmakla birlikte, kent merkezine dair bazı istatistiklerden çıkarımlar yapılabilir. Özellikle termal turizm potansiyeli ile öne çıkan Kütahya'da turizm sektörü bölgesel kalkınmada önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak mevcut durumda istihdama katkısı sınırlı düzeydedir.

2022 yılı verilerine göre, Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri sektöründe faaliyet gösteren 31 işletmede toplam 1.135 kişi istihdam edilmiştir. Bu rakam ilin toplam istihdamının küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Sektörde çalışan kadın sayısı 560 olup, toplam istihdamın yaklaşık %49'unu temsil etmektedir. Açık iş sayısı 10 olup, açık iş oranı %0,9, açık işi olan işveren oranı ise %16,1 olarak belirlenmiştir. Net istihdam değişimi 10 kişi ve NİDO (Net İstihdam Değişim Oranı) %0,9 olarak hesaplanmıştır (Kaynak: İŞKUR Mediatekütüphanesi).

Turizm sektörü, Kütahya'nın bölgesel kalkınmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Termal kaynaklar ve kültürel miras, yerel ekonomiyi canlandırma potansiyeline sahiptir. 2024 yılı projeksiyonlarına göre, konaklama ve yiyecek hizmetleri sektöründe %16,7 oranında net istihdam artışı beklenmektedir; bu da sektörün gelişme potansiyelini göstermektedir.

Kütahya'da turizm sektörü hâlihazırda sınırlı istihdam yaratmakla birlikte, termal kaynaklar ve kültürel miras ile önemli bir potansiyele sahiptir. Termal turizm şehre yüksek katma değer sağlayabilir. Bu potansiyelin gerçekleşebilmesi için termal ve kültürel turizm alanlarına yönelik yeni yatırımların teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca sektörde çalışacak nitelikli personelin yetiştirilmesi amacıyla eğitim programlarının artırılması önemlidir. Bunun için Yoncalı Turizm Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi ve Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi'ndeki ilgili programlar güçlendirilmelidir.

Kütahya'nın turistik değerlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılması, turist sayısını artırarak sektördeki istihdamı yükseltebilir. Bu tür adımlar, ilin turizm sektöründeki istihdam kapasitesini geliştirecek ve bölgesel kalkınmaya doğrudan katkı sağlayacaktır.

11.4. TURİZMİN SORUNLARI

11.4.1. Mevcut Turizm Potansiyelinin Değerlendirilememesi

Genel olarak değerlendirildiğinde, turizm alanındaki sorunların il düzeyinde ülke geneliyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bu sorunların en önemlisi, Kütahya'nın sahip

olduğu turizm potansiyelinin yeterince etkin bir şekilde kullanılamamasıdır. İl turizmine kaynak oluşturan varlıklar iki ana grupta sınıflandırılabilir: dağ ve orman alanları ile yer altı ve yer üstü su kaynakları.

Dağ ve orman alanları çoğunlukla piknik ve mesire alanları olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Gölcük ve Murat Dağı gibi, su, orman ve dağ kombinasyonlarını bir arada sunan bölgelerde araçlı ve araçsız geziler, yürüyüş, koşu, spor, avcılık, yeme-içme, konaklama, kampçılık gibi aktiviteler için gerekli teknik altyapıların (yol, elektrik, su, arıtma tesisleri, iletişim) yıl boyunca kullanılabilir şekilde planlanması ve özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi gerekmektedir. İl sınırları içinde kış sporları açısından elverişli alanlar (örneğin Murat Dağı) bulunmasına rağmen, bu potansiyelin henüz yeterince değerlendirilmediği görülmektedir.

Kütahya, yer altı sıcak su kaynakları bakımından oldukça zengindir. “Sağlık Turizmi” kapsamında, bu kaplıca ve termal kaynaklardan faydalanmak amacıyla yapılan seyahatler, uzun yıllardır ilin turizm faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. İl genelinde bulunan kaplıca merkezlerinden altısı resmi olarak termal turizm merkezi ilan edilmiştir. Ancak bu merkezlerde yürütülen turizm yatırımları tamamlanamamıştır. Özellikle Gediz-Ilıca, Gediz-Murat Dağı ve Emet bölgelerinde tesis inşaatları neredeyse on yıldır devam etmektedir. Bu nedenle, inşaatların hızla tamamlanarak yöreye uzun süredir hakim olan şantiye görüntüsünden kurtulmak büyük önem taşımaktadır.

Kaplıca merkezleriyle ilgili bir diğer sorun ise Yoncalı ve Ilıca kaplıcalarında gözlemlenmektedir. Şehir merkezine yakın konumlarından kaynaklı olarak talep yoğunluğu artmakta ve buna bağlı olarak plansız, sağlıksız bir yapılaşma süreci yaşanmaktadır. Ülke genelinde birçok turistik değer, düzensiz yapılaşma nedeniyle önemini kaybettiği için, Kütahya’daki bu kaplıca merkezlerinde de aynı akıbete uğranmaması için kapsamlı planlama, proje geliştirme, teknik altyapı ve üstyapı önlemlerinin alınması gerekmektedir.

11.4.2. Toplumda Turizm Bilincinin Oluşması

Turistlerin memnuniyetini sağlamak için sadece tesislerin kalitesi tek başına yeterli bir kriter değildir. Turizmde amaç orta ve uzun vadeli, sürdürülebilir bir gelişim sağlamaksa, toplumda turizm bilinci oluşturulması şarttır. Kültürel yetersizlikler, turizm bilincinin oluşmasını engelleyen başlıca faktörlerden biridir.

Turizm bilincini geliştirmek için en etkili yöntemlerden biri yaygın eğitimidir. Bu kapsamda şu adımlar atılabilir:

Turizm müdürlükleri, yerel halk ve esnafı, yerel basın ve üniversitelerle iş birliği yaparak belli bir program çerçevesinde eğitmelidir.

Halkın turizmin bölge ekonomisine sağladığı katkılar konusunda bilgilendirilmesi önemlidir; ayrıca turizmsiz bir ekonominin nasıl işlediği ve hangi eksiklikleri ortaya çıkardığı somut örneklerle gösterilmelidir.

Bu yaklaşımlar, hem turizm sektörünün gelişmesine hem de yerel halkın sürece aktif katılımına katkı sağlayacaktır.

11.4.3. Tanıtım Eksikliği

Elimizdeki ürün veya kaynak ne kadar değerli olursa olsun, eğer insanlar bundan haberdar değilse etkisi sınırlı kalır. Kütahya, özellikle kaplıcalar açısından oldukça zengin bir potansiyele ve altı adet termal merkeze sahip olmasına rağmen, bu değerleri yeterince tanıtamamıştır. Ülke genelinde termal turizm denilince çoğu zaman akla Afyon'daki Oruçoğlu termal tesisleri gelmektedir. Afyon ile Kütahya'nın termal turizm alanında rekabet ettiği düşünüldüğünde, tanıtımın stratejik önemi daha da belirgin hale gelmektedir.

11.4.4. Turizme Verilen Teşviklerin Yetersizliği

1980'li yıllarda sağlanan teşviklerle turizm sektöründe önemli bir ilerleme kaydedilmişken, son yıllarda bu teşviklerin kaldırılmasıyla birlikte toplam yatırımlar içinde turizme ayrılan pay azalmıştır. Turizm yatırımlarının verimliliği yüksek olmasına rağmen, teşvik eksikliği nedeniyle Kütahya'daki turizm projeleri beklenen hızda ilerleyememektedir.

11.4.5. Termal Turizm Merkezlerinde Sorunlar ve Öneriler

Gediz Termal Turizm Merkezi, modernleşme sürecini hızla tamamlamakla birlikte asıl hedef, sahip olduğu potansiyelin hem yurt içi hem de yurt dışı turistlere sunulması olmalıdır. Bu amaçla bazı yatırımların hızla tamamlanması ve kapsamlı bir tanıtım kampanyasının başlatılması gerekmektedir. Öne çıkan yatırım ihtiyaçları şunlardır:

Mevcut tesisler modernize edilerek, doktor gözetiminde banyo ve kür uygulamaları sağlanmalıdır. Özellikle Sarıkız ve Karakazan hamamları her mevsim kullanılabilecek şekilde düzenlenmelidir.

Termal banyolu apart ve konutlar, gerekli mobilya ve donanımla döşenerek, ziyaretçilerin yanlarında fazla eşya taşımalarına gerek kalmayacak şekilde hazırlanmalıdır.

Kaplıca alanlarına telefon santrali ve internet altyapısı kurulmalı, konaklayanların iletişim ihtiyaçları karşılanmalıdır.

Kanalizasyon sistemleri tamamlanmalı, atık sular arıtıldıktan sonra hamam çayına bırakılmalı ve Şaphane şap fabrikası kaynaklı kirlenmeler önlenmelidir.

Motel çevresi ve diğer alanlarda çevre düzenlemeleri hızla yapılmalı, özellikle orta gelirli ailelere yönelik yeni konaklama tesisleri planlanmalıdır.

Kaplıca çevresindeki uygun alanlarda futbol, voleybol sahaları, koşu ve kamp alanları gibi rekreatif tesisler kurulmalıdır. Bu sayede yaz sezonunda spor takımlarına alternatif kamp alanları sağlanmış olacaktır.

Bu yatırımların gerçekleştirilmesiyle Ilıca kaplıcalarının önemli bir termal turizm merkezi haline gelmesi sağlanabilir. Böylece hem Gediz'in turizmden aldığı pay artacak hem de ülke ekonomisine katkı sağlanacaktır.

Murat Dağı Turizm Merkezi ise çok sayıda turistik değere sahip olup, yüksek bir gelişme potansiyeline sahiptir. 1982'de Gediz Belediyesi'nin tesisleri işletmeye almasıyla birlikte hareketlenme başlamış, 1986'da turistik otel ve 1998'de betonarme konutların yapılmasıyla modernleşme sağlanmıştır. Günümüzde Murat Dağı, yaylacılık, termal ve

gençlik turizmi açısından kullanılırken, kış sporları, avcılık ve dağcılık potansiyeli tam olarak değerlendirilememiştir. Bu potansiyelin açığa çıkarılması için;

Üç yıldızlı bir otel inşa edilip mevcut yollar yaz-kış kullanılabilir hale getirilmeli, mevcut konaklama tesisleri kış turizmine uygun şekilde düzenlenmelidir.

Kartal ve Kuzu göllerinin çevresine buz pateni tesisleri kurulmalı, Söbealan yaylasında kayak tesisleri inşa edilmelidir.

Turizm merkezinde futbol, basketbol, voleybol ve kayak alanlarının yer aldığı spor kompleksleri yapılmalıdır.

Böylece Murat Dağı, yılın tüm aylarında aktif bir turizm merkezi haline gelir ve dış turizm talebiyle Gediz halkının gelirini artırabilir. Termal kaynaklardan 40-43°C sıcaklığa sahip üç kaynak, çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır.

Emet Termal Turizm Merkezi ise hâlihazırda turizm potansiyeline uygun gelişmemektedir. Konaklama tesisleri ve turistlerin sosyal-kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak işletmeler yetersizdir; 2025 itibarıyla otel kapalı durumdadır. Yeni tesisler, yeme-içme, eğlence, tedavi ve spor alanları ile yürüyüş yolları inşa edilmelidir. Bu süreçte doğal doku korunmalı, turizm merkezinin talan edilmesine izin verilmemelidir. Yerleşim alanlarında yeni yapılar programa uygun şekilde inşa edilmeli, uzun vadeli planlamalar yapılmalıdır.

Emet'in dağlık yapısı sayesinde sağlık turizminin yanı sıra dağcılık, mağara ve av turizmi de geliştirilebilir. Dünyada artık sadece deniz, kum, güneş (sun, sand, sea) turizmi değil; dağcılık, mağara ve av gibi alternatif turizm türleri ön plana çıkmaktadır. Emet'in bu fırsatları zaman kaybetmeden değerlendirmesi gerekmektedir.

11.5. SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İl Turizm Müdürlüğü, 1995-2010 dönemini kapsayan bir plan hazırlamış ve Kütahya'da turizmin gelişmesini sağlamak amacıyla yapılması gereken çalışmaları detaylandırmıştır. Bu öneriler genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir.

11.5.1. Turizm Merkezleri İtibariyle Çözüm Önerileri

11.5.2. İl Düzeyindeki İdari Önlemler

İl içi ve iller arası ulaşım ağlarının güçlendirilmesi; bu kapsamda kalitesi düşük yolların iyileştirilmesi ve standartlarının yükseltilmesi,

Kentsel altyapının geliştirilmesi; yerleşim alanlarına modern su ve kanalizasyon sistemlerinin kurulması, atık su arıtma tesislerinin yapılması,

Planlama ve proje çalışmalarının hazırlanması,

Doğal, tarihi, arkeolojik ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi; tahrip olmuş eserlerin aslına uygun şekilde restore edilmesi ve geleneksel kültürel unsurların desteklenmesi,

Kentsel çevre çekiciliğinin artırılması; kültür ve iş turizmini canlandıracak festival, fuar, kongre ve seminer gibi bölgesel ve ulusal etkinliklerin düzenlenmesi,

Turizm çeşitliliğinin artırılması için farklı turizm türlerinin geliştirilmesi:

Kültür turizmi

Sağlık turizmi

Doğa ve yeşil turizmi

Örnekler:

Kampçılık: Murat Dağı, Gölcük

Sportif balıkçılık: Enne Barajı, Kayaboğanı Barajı, Kuruçay Göleti

Doğa yürüyüşleri ve geziler: Murat Dağı, Gölcük, Şeytanderesi Vadisi (Domaniç), Frig Vadisi vb.

11.5.3. Kütahya Kent Merkezinde Yapılması Gerekenler

Kanalizasyon ve içme suyu gibi altyapı sistemlerinin modern teknolojilerle yenilenmesi, gerekli arıtma tesislerinin kurulması,

Kentsel çekiciliğinin artırılması; öncelikli cadde ve sokakların belirlenerek, şehir dokusunun modern şehircilik anlayışı doğrultusunda düzenlenmesi. Cadde ve sokaklarda ilan, reklam, tabela, direk, trafo vb. unsurların standartlara uygun hale getirilerek çevre, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi,

Konaklama, yeme-içme ve eğlence olanaklarının geliştirilmesi; film, müzik, tiyatro, sergi, konferans, festival gibi kültürel etkinliklerin artırılması,

Kentsel sivil mimari eserlerin restorasyonu ve çevre düzenlemeleri ile öncelikle turizm ve kültürel faaliyetlerde değerlendirilmesi. Örneğin, Samanpazarı civarındaki bedestenlerin, sebze hali yerine turistik ürünlerin üretim ve satışının yapıldığı alanlara dönüştürülmesi,

İl Turizm Müdürlüğü ve danışma hizmetlerinin merkezi konumdaki restore edilmiş bir sivil mimari yapıda verilmesi,

İl Turizm Müdürlüğü tarafından halkın turizm bilincinin artırılması.

11.5.4. Tavşanlı İlçe Merkezi için yapılması gerekenler:

Kentsel altyapının iyileştirilerek standartların yükseltilmesi,

Kentsel çekiciliğinin artırılması için öncelikli cadde ve sokakların belirlenip modern bir kent görüntüsüne kavuşturulması,

İmar planlarının gözden geçirilmesi ve uygulamada plana uyulmasının sağlanması,

Konaklama, yeme-içme ve eğlence imkanlarının geliştirilmesi, kültürel etkinliklerin artırılması,

Tarihi eserlerin bulunduğu cadde ve sokakların çevre düzenlemelerinin aslına uygun şekilde yapılması ve koruma altına alınması,

Mülayimtepe Parkının botanik ve arkeolojik park olarak geliştirilmesi,

Planlama dönemi sonunda toplamda 500 yatak kapasiteli bir konaklama altyapısına ulaşılması.

11.5.5. Frig Vadisinde Yapılması Gerekenler

Mağaraların hem yerli hem de yabancı turistlere yönelik değerlendirilmesi amacıyla Kütahya merkez ve Kütahya-Afyon yolu arasında kaliteli ulaşım bağlantılarının sağlanması,

Bölgenin turistler tarafından gezilip görülebilmesi için gezi yolları, dinlenme alanları, otopark, kır kahvesi, büfe gibi günlük ihtiyaçları karşılayacak düzenlemelerin yapılması,

Bölgenin tarihi ve doğal değerlerinin milli park kapsamına alınması,

Mağaraların köylüler tarafından başka amaçlarla kullanılmasının engellenmesi,

İmlice Mahallesi sakinlerinin turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi,

Bölgenin tanıtımı için farklı dillerde broşür ve tanıtım materyalleri hazırlanması.

11.5.6. Merkez Fındık Köyü Mağaraları

Bölgenin ziyaretçiler için gezilip görülmesini kolaylaştıracak otopark, tuvalet, dinlenme alanları ve gezi yolları gibi düzenlemeleri kapsayan plan ve proje çalışmalarının hazırlanması ve uygulanması,

Bölgenin sit alanı ilan edilerek korunması ve bu alanlarda yeni yapılaşmaya izin verilmemesi,

Bölgenin tanıtımı amacıyla farklı dillerde broşür ve bilgilendirici dökümanların hazırlanıp bastırılması.

11.5.7. Enne (Merkez) ve Kayaboğazı (Tavşanlı) Barajları

Göletler ve çevresinin dinlenme alanı olarak düzenlenmesi,

Kısa vadede günlük kullanım için piknik, gezi, yürüyüş ve açık spor alanları gibi düzenlemelerin yapılması,

Uzun vadede, artan talep doğrultusunda kampçılık faaliyetleri için uygun donanım ve malzeme ile bungalov veya tatil evi gibi doğayla uyumlu konaklama tesislerinin inşa edilmesi.

11.5.8. Mevcut Termal Turizm Merkezleri

-Çevrenin korunması için gerekli önlemlerin alınması ve kanalizasyon ile arıtma tesislerinin inşa edilmesi,

-Teknik altyapı ve üstyapı çalışmalarının tamamlanması,

-Devam eden yatırımların bir an önce bitirilerek termal merkezlerin şantiye görüntüsünden kurtarılması,

-Mevcut işletme ve tesislerin kalitesinin artırılması; bunun için yeterli ve nitelikli personel, araç-gereç sağlanması ve tesislerin modern işletmecilik anlayışıyla yönetilmesi,

-İmar planlarına aykırı yapılaşmalara izin verilmemesi.

11.5.9. Murat Dağı

- Dağın turizm potansiyelinin etkin şekilde kullanılabilmesi için kapsamlı plan ve programların hazırlanması,
- Murat Dağı çevresinde düzenleme ve altyapı çalışmalarının yapılması,
- Dağın kış turizmi potansiyelinin artırılması ve uygun alanların belirlenmesi,
- Yaylaların kaplıca merkezleriyle entegre edilerek turizme kazandırılması,
- Özel sektör yatırımları için uygun alan tahsisi ve finansal teşvikler sağlanması,
- Murat Dağı'na ulaşımın iyileştirilmesi, yolların standardının yükseltilmesi ve yıl boyu hizmet verecek şekilde düzenlenmesi.

11.5.10. Çavdarhisar (Aizanoi)

- Bölgenin dış turizm potansiyelinin etkin şekilde değerlendirilmesi,
- Antik yerleşim alanı üzerinde mevcut olan yerleşim merkezinin taşınabileceği yeni alanların belirlenmesi ve taşınma sürecinin organizasyon ile finansal açıdan desteklenmesi,
- Yerleşimin taşınmasıyla antik alandaki kazı çalışmalarının hızlandırılması,
- Yeni yerleşim alanında turistlere yönelik yeme-içme, eğlence ve konaklama gibi hizmet tesislerinin yapılmasına teşvik sağlanması,
- Bölgenin turizm potansiyelini tanıtmak için çok dilli yazılı ve görsel materyallerin hazırlanması,
- Çavdarhisar sakinlerinin turizm bilinci kazanmaları ve bu alanda eğitilmeleri.

11.5.11. Gölcük Yaylası (Simav)

- Gölcük Yaylası'ndaki göl ve çevresinin dinlenme amaçlı düzenlenmesi,
- Açık ve kapalı spor tesislerinin inşa edilmesi; bu tesislerin doğaya uyumlu mimari ve tasarımla yapılması,
- Teknik altyapının nitelikli bir şekilde geliştirilmesi,
- Yapılacak tüm çalışmalar sırasında çevrenin korunmasına yönelik önlemlerin sürekli dikkate alınması.

12. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mevcut veriler ışığında, Kütahya'da termal turizm potansiyeli oldukça yüksek olmasına karşın, talebin düşük olması nedeniyle bölgenin bu potansiyelden yeterince yararlanamadığı görülmektedir (Şen, G., 2022). Mevcut durum bütünsel bir bakış açısıyla ele alınıp mikro ve makro planlar oluşturulursa, termal turizm bölgenin istihdam ve kalkınmasında önemli bir rol oynayabilir. Yakın çevrede gelişen termal turizm örneklerinden faydalanarak, Kütahya'nın farklı özellikleri öne çıkarılarak alternatif termal turizm destinasyonu olarak sunulması gerekmektedir (Kılıç, R., Şen G., 2022).

İl turizmini genel olarak değerlendirdiğimizde şu önlemler öne çıkmaktadır:

Termal turizm altyapısındaki eksikliklerin giderilmesi için devlet tarafından teknik ve mali destek sağlanmalıdır.

Yöre halkına ve turizm paydaşlarına yönelik yaygın turizm eğitimleri verilmelidir.

Kütahya markası oluşturularak, turizmde tanıtım ve farkındalık artırılmalıdır.

Yenilikçi lojistik ve dijital altyapılar geliştirilmelidir.

Termal merkezlerde arsa spekülasyonları önlenmeli, planlı ve düzenli yapılaşma sağlanmalıdır.

Tarihi eserlerin restorasyonu yapılmalı ve sivil mimari örnekleri turizm amaçlı kullanılmalıdır.

Alternatif turizm türleri (kültür, doğa, yeşil turizm) desteklenmeli, Kütahya sadece termal değil çok yönlü bir turizm merkezi haline getirilmelidir.

TÜRSAB tarafından Kütahya, Batı ve İç Anadolu tur programına dahil edilerek paket turlar ve tematik rotalar oluşturulmalıdır.

Mevcut durumda Kütahya ekonomisinde turizmin payı oldukça düşüktür; faal işgücünün sadece %0,05'i turizm sektöründe istihdam edilmektedir. İl içinden ve dışından sektöre yeterli sermaye girişi sağlanamamaktadır. Bununla birlikte, birçok Kütahyalı girişimcinin farklı illerde turizm yatırımları olduğu görülmektedir. Potansiyelin etkin kullanılması hem il hem de ülke ekonomisine kazanç sağlayacaktır.

Araştırmalar, turizm sektöründe meydana gelen gelişmenin 33 farklı sektöre iş imkânı yarattığını göstermektedir. İnşaat, gıda, içecek ve hizmetler gibi sektörler doğrudan turizmden olumlu etkilenmektedir. Dolayısıyla turizmin bu sektörlerle yaptığı katkı, il ekonomisine de yansımaktadır. Ancak Kütahya'daki turistik tesislerin büyük çoğunluğunun konaklama ağırlıklı olması, yeme-içme ve eğlence tesislerinin yetersizliği turizmin ekonomik katkısını sınırlamaktadır. Örneğin üniversite öğrencilerinin hafta sonları Eskişehir veya Bursa gibi illere gitmesi, Kütahya'daki eksiklikleri göstermektedir. Turistlerin tüm ihtiyaçlarını aynı yerde karşılayabilmesi için konaklama, yeme-içme, eğlence, sportif ve kültürel hizmetlerin entegre şekilde sunulması gerekmektedir.

Sonuç olarak, termal turizm merkezlerinde tesisleşme olsa da talep yeterince oluşmamıştır. Bunun temel nedeni tanıtım eksikliğidir. Tanıtım faaliyetleri hızlandırılmalı ve merkezlere hem iç hem dış talep oluşturulmalıdır. Ayrıca, termal turizm merkezleri dışında kalan kaplıca alanlarında da tesisleşme tamamlanmalı ve tanıtım çalışmalarına başlanmalıdır.

ALTINCI BÖLÜM

KÜTAHYA'DA GÖÇ OLGUSU

GİRİŞ

Kütahya Nüfusu 2024 yılı itibariyle 571,078'dir. Kütahya, yüzölçümü bakımından Türkiye'nin 32. büyük ilidir ve toplam 13 ilçesi bulunmaktadır. İl merkezi, aynı zamanda Kütahya adını taşıyan bir ilçedir.

Kütahya, coğrafi konumu, termal turizm potansiyeli, tarihi ve kültürel zenginlikleri, sanayi potansiyeli ve tarım alanındaki faaliyetleriyle dikkat çekmektedir. Ancak, son yıllarda Kütahya'da göç oranları artmaktadır. Bu bölümde, Kütahya'daki göç konusu ele alınacak ve konu ile ilgili detaylı bilgi verilecektir.

Göçün Nedenleri

Kütahya'daki göç nedenleri arasında ekonomik sebepler, işsizlik, eğitim ve sağlık gibi faktörler yer almaktadır. Kütahya, Türkiye'nin gelişmiş illerinden biri olmasına rağmen, birçok insan işsizlik nedeniyle diğer illere göç etmektedir. Bunun yanı sıra, Kütahya'daki eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği de göç nedenleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, bazı insanlar da Kütahya'da yaşam standartlarının düşük olması nedeniyle diğer illere göç etmektedir.

Göçün Etkileri

Kütahya'daki göç oranları arttıkça, ilin ekonomisi ve nüfusu da etkilenmektedir. Göç eden insanlar, Kütahya'daki işgücü piyasasından çıktığı için, işsizlik oranları artmaktadır. Bu da Kütahya'nın ekonomik büyümesini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, göç eden insanların çoğunluğu gençler olduğu için, ilin yaş ortalaması da yükselmektedir. Bu durum, ilin gelişimi açısından olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Göçün Önlenmesi

Kütahya'daki göçü önlemek için, ildeki iş imkanlarının artırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaşam standartlarının yükseltilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Kütahya'nın turizm potansiyeli de değerlendirilerek, turizm sektörüne yatırım yapılması göçü önlemede etkili olabilir.

Kütahya'da göç konusu ciddi bir sorundur ve ilin ekonomisi ve nüfusu üzerinde olumsuz etkileri vardır. Ancak, bu sorunun çözümü için birçok çözüm yolu mevcuttur. İş imkanlarının artırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve turizm sektörüne yatırım yapılması gibi önlemler alınarak, göçün azaltılması mümkündür. Bu şekilde, Kütahya'nın gelişimi ve büyümesi sağlanabilir ve ilin potansiyeli tam anlamıyla değerlendirilebilir.

Kütahya'ya Yabancıların Göçü

Son yıllarda, Türkiye genelinde olduğu gibi Kütahya'ya da birçok yabancı göç etmektedir. Bu nedenle, Kütahya'ya yabancıların göçü konusu önemli bir konudur. Bu başlık altında, Kütahya'ya yabancıların göçü hakkında detaylı bir analiz yapılacaktır.

Öncelikle, Kütahya'nın yabancıların göç etmesindeki en önemli faktörlerinden biri, ilin konumudur. Kütahya, Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlere yakın bir konumda olduğu için, ulaşım imkanlarının kolaylığı, yabancıların buraya gelmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, Kütahya'nın kültürel mirası, tarihi ve doğal güzellikleri de yabancıların ilgi odağı haline gelmektedir.

Kütahya'ya yabancıların göç etmesinde bir diğer faktör ise, iş imkanlarıdır. Kütahya, Çini, seramik, cam ve porselen gibi sektörlerde önemli bir sanayi merkezidir. Bu nedenle, bu sektörlerde iş bulmak isteyen yabancılar da Kütahya'ya göç etmektedir. Ayrıca, Kütahya'nın turizm potansiyeli de yabancıların ilgisini çekmektedir.

Bununla birlikte, Kütahya'ya yabancıların göçü, bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle, dil ve kültürel farklılıklar, yabancıların entegrasyon sürecinde sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Ayrıca, yabancıların iş bulma konusunda yaşadığı zorluklar da göçü zorlaştıran faktörler arasında yer almaktadır.

Kütahya'da yabancıların göçü ile ilgili olarak, birçok önlem alınabilir. Öncelikle, yabancıların dil öğrenimine yönelik programlar ve kurslar düzenlenebilir. Böylece, yabancıların entegrasyon süreci kolaylaştırılabilir. Ayrıca, iş bulma konusunda yabancılara yardımcı olacak programlar ve danışmanlık hizmetleri de sunulabilir. Bu şekilde, yabancıların Kütahya'ya adaptasyon süreci hızlandırılabilir.

Kütahya'ya yabancıların göçü, ilin ekonomisi ve kültürel zenginliği açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Ancak, göçün etkilerinin yönetilmesi ve yabancıların entegrasyon sürecinin kolaylaştırılması için çeşitli önlemler alınması gerekmektedir. Yabancıların dil ve kültür farklılıklarına karşı toleranslı olunması ve farklılıkların zenginlik olarak görülmesi önemlidir. Ayrıca, yabancılara iş bulma konusunda yardımcı olacak programlar düzenlenmeli ve danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır.

Bunun yanı sıra, Kütahya'ya yabancıların göçünün artmasıyla birlikte, ilde yaşayan yerli halkın da kültürlerini korumak adına çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Yabancıların gelmesiyle birlikte, yerli halkın kültürü ve yaşam tarzı da değişebilir. Bu nedenle, yerli halkın kültürünün korunması için çeşitli faaliyetler ve etkinlikler düzenlenebilir.

Sonuç olarak, Kütahya'ya yabancıların göçü, ilin ekonomisi ve kültürel zenginliği açısından önemli bir fırsat sunarken, aynı zamanda entegrasyon sürecinde bazı sorunları da beraberinde getirebilir. Bu sorunların yönetilmesi için çeşitli önlemler alınmalı ve yabancıların entegrasyon süreci kolaylaştırılmalıdır. Yerli halkın kültürünün korunması ve farklılıkların zenginlik olarak görülmesi de göç sürecinin başarılı bir şekilde yönetilmesi açısından önemlidir.

1. GENEL BİLGİLER

Göç olgusu, yalnızca göç alan ülkelerin değil, küreselleşmenin etkilerinin hissedildiği veya yoğun yaşandığı tüm bölgelerin temel gündem maddelerinden biri hâline gelmiş, toplumların her kesimini ilgilendiren bir konuya dönüşmüştür. Günümüzde neredeyse tüm devletler farklı düzeylerde göç hareketlerinden etkilenmektedir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kitlesel nüfus hareketlerinin arttığı, küresel göçmen sayısının son elli yılda

belirgin bir şekilde yükseldiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler verilerine göre mevcut artış eğiliminin devam etmesi durumunda, uluslararası göçmen sayısının 2050 yılında 405 milyona ulaşacağı öngörülmektedir.

Coğrafi konumu ve tarihsel birikimi sayesinde Türkiye, yüzyıllar boyunca göçmenlere kapılarını açmış; korunmaya ihtiyaç duyan bireylere sığınma sağlayarak uluslararası toplum nezdinde saygın bir göç geleneği oluşturmuştur. Türkiye’de göç alanına ilişkin ilk kapsamlı yasal düzenlemelerden biri olan 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu, serbest, münferit ve toplu göçmen gibi çeşitli göçmen kategorilerini tanımlamış; ancak düzenlemeler esas olarak soydaş odaklı bir çerçeve sunmuştur. Bu yapı, 2006 yılında gerçekleştirilen değişiklikle 5543 sayılı Kanun’a dönüştürülmüştür. Bunun yanında, İskân Kanunu kapsamına girmeyen yabancılara ilişkin işlemler ise uzun yıllar boyunca 1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun doğrultusunda yürütülmüştür.

5 Kasım 2011’de Başbakanlığa sunulan taslak, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 4 Nisan 2013’te kabul edilmiş ve 11 Nisan 2013 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun, insan haklarını esas alan; özgürlük-güvenlik dengesi gözetilerek oluşturulmuş; uluslararası hukuk normlarına ve Avrupa Birliği müktesebatına uyumlu; ihtiyaçlara karşılık veren, etkili ve yönetilebilir bir göç sisteminin kurulmasını sağlamıştır. Kanunun 1. maddesinde amacı, “Yabancıların Türkiye’ye girişlerine, Türkiye’de kalışlarına ve Türkiye’den çıkışlarına ilişkin esaslar ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına dair usulleri belirlemek ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemek” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu doğrultuda, Kanunda yer alan başlıklar temel alınarak hazırlanan 2016 Türkiye Göç Raporu’nda, Türkiye’nin geçmiş yıllardaki uluslararası göç dinamikleri değerlendirilmiş; yabancıların ülkeye giriş ve çıkış işlemleri, ikamet izinleri, düzensiz göç hareketleri, uluslararası koruma başvuruları ve insan ticareti gibi alanlara ilişkin istatistikler derlenmiştir. Rapor hazırlanırken, Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yabancılara ilişkin işlemleri yürüten Emniyet Genel Müdürlüğünün verilerinden de yararlanılmıştır.

YUKK kapsamında Emniyet Genel Müdürlüğünün yürüttüğü görevler, 11 Nisan 2014 itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Kısa sürede önemli ilerlemeler kaydeden Göç İdaresi, fiziki altyapısını güçlendirmiş, GÖÇ-NET yazılım sistemini oluşturmuş, personel alımı ve eğitim süreçlerini büyük ölçüde tamamlamış ve alt düzenleyici mevzuatı şekillendirerek 81 ilde teşkilatlanmıştır. 18 Mayıs 2015 tarihinde taşra teşkilatlarının devralınmasıyla birlikte, yabancılara ilişkin tüm işlemler İl Göç İdaresi Müdürlüklerince yürütülmeye başlanmıştır.

2. YABANCI UYRUKLU KİŞİLER

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (YUKK), Türkiye Cumhuriyeti ile vatandaşlık bağı bulunmayan bireyler “yabancı” olarak tanımlanmakta olup, bu kişiler geçerli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerle sınır kapılarından ülkeye

giriş ve çıkış yapabilmektedir. Yabancıların vizeye ilişkin tüm iş ve işlemleri de Kanun hükümleri doğrultusunda yürütülmektedir.

Türkiye’de en fazla doksan gün süreyle kalmayı planlayan yabancılar, geldikleri ülkenin vatandaşı oldukları veya yasal olarak bulundukları ülkedeki Türk konsolosluklarından, seyahat amaçlarını da belirten bir vize alarak ülkeye giriş yapmaktadır. Vize ya da vize muafiyeti kapsamında tanınan toplam kalış süresi, her 180 günlük dönem içerisinde doksan günü geçmemektedir. Bununla birlikte, yabancıların vize sahibi olması Türkiye’ye girişte mutlak bir hak tanımamakta, sınır kapılarındaki görevlilerin değerlendirmesi esas alınmaktadır.

Türkiye’de vize veya vize muafiyetiyle sağlanan süreden daha uzun süre, yani doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. Önceki uygulamada ikamet izni başvuruları sadece Türkiye’de valilikler aracılığıyla yapılırken, YUKK ile ikamet başvurularının esas olarak yabancıların vatandaşı olduğu ya da yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türk konsoloslukları üzerinden gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Ancak Kanunun tanınırlığının artırılması ve yurtdışı teşkilatlanma sürecinin tamamlanması aşamasında, ikamet izni başvuruları hâlen Türkiye içinde alınmaktadır.

Yabancılar, Türkiye’de kısa dönem, aile, öğrenci, uzun dönem, insani ve insan ticareti mağduru ikamet izinleri kapsamında kalabilmektedir. İkamet izinlerinin süresi, pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerin geçerlilik süresinden en az altmış gün daha kısa olacak şekilde belirlenmekte ve izin türleri yabancıların Türkiye’de bulunma amacına göre düzenlenmektedir. Ayrıca her yabancı için ayrı bir ikamet izni belgesi hazırlanması zorunludur.

Başvuruların daha hızlı ve dijital ortamda yapılabilmesi amacıyla e-İkamet sistemi geliştirilmiş olup, bu sisteme www.goc.gov.tr adresinden erişilebilmektedir. 11 Nisan 2014 itibarıyla, önceki ikamet tezkereleri yerine içerik ve tasarımı yenilenen “ikamet izni belgesi” kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu belgeler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmakta ve PTT aracılığıyla başvuru sahiplerinin beyan ettikleri adreslere gönderilmekte; gönderinin takibi için posta barkod numarası ayrıca SMS yoluyla bildirilmektedir.

Yabancılar, vatandaşı oldukları ya da bulundukları ülkedeki Türk temsilciliklerinden çalışma izni alarak da Türkiye’de bulunabilmektedir. YUKK ile çalışma izni veya çalışma izni muafiyetine sahip olmak ikamet izniyle eşdeğer kabul edildiğinden, bu kişilerin ayrıca ikamet izni almalarına gerek yoktur.

Türkiye’ye usulsüz yollarla giriş yapan, sınır ihlallerinde bulunan, geçerli ikamet veya çalışma izni olmaksızın ülkede kalan ya da izin süreleri sona ermesine rağmen ülkeden ayrılmayan kişiler düzensiz göçmen statüsünde değerlendirilmektedir. Türkiye’de kalma şartlarını artık taşımayan veya süresi içinde çıkış yapmayan yabancılar hakkında sınır dışı etme işlemleri uygulanmakta olup, bu süreç YUKK hükümleri çerçevesinde yürütülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu yabancıların kendi iradeleriyle sınır kapılarına başvurarak Türkiye’den ayrılmaları durumunda, haklarında sınır dışı kararı ve giriş yasağı getirilmeyebilmektedir.

2.1. TÜRKİYE'YE GİRİŞ VE TÜRKİYE'DEN ÇIKIŞ

Yabancı uyruklu kişiler, geçerli bir pasaport ya da pasaport yerine kullanılabilen benzeri bir belge ile sınır kapılarında yapılan kontrolün ardından Türkiye'ye giriş veya Türkiye'den çıkış işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Türkiye'de en fazla doksan gün süreyle kalmayı planlayan yabancıların, vatandaşlık bağı bulunan ülkenin veya yasal olarak ikamet ettikleri devletin Türkiye temsilciliklerinden, geliş amaçlarını içeren bir vize almaları zorunludur. Vize veya vize muafiyeti kapsamında tanınan azami kalış süresi, her 180 günlük dönem içerisinde doksan günü aşmamaktadır. Ayrıca yabancıların vize sahibi olması, YUKK'un Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek yabancılarla ilişkin 7'nci maddesinin uygulanmasına engel oluşturmamakta; dolayısıyla vize, tek başına ülkeye giriş için mutlak bir hak sağlamamaktadır.

Vizeler esas itibarıyla Türkiye'nin dış temsilcilikleri tarafından düzenlenmekte; istisnai durumlarda ise sınır kapılarının bağlı bulunduğu valilikler tarafından verilebilmektedir. Konsolosluklara yapılan vize başvuruları en geç doksan gün içerisinde karara bağlanmaktadır. Ülke menfaatlerinin gerektirdiği hâllerde ya da yabancı diplomatlara, Türkiye Cumhuriyeti büyükelçileri tarafından istisnai olarak re'sen vize düzenlenebilmekte ve bu vizeler derhâl İçişleri Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığına bildirilmektedir. Bu tür vizelerden herhangi bir harç alınmamaktadır.

Vize sahibi olmadan Türkiye sınır kapılarına gelen yabancılar, Türkiye'den süresi içinde ayrılacaklarını belgelemeleri koşuluyla, istisnai olarak sınır kapılarında vize alabilmektedir. "Sınır vizesi" olarak adlandırılan bu izin, sınır kapılarının bağlı olduğu valilik tarafından düzenlenmekte; valilik gerekli gördüğü takdirde bu yetkisini sınırda görev yapan kolluk birimlerine devredebilmektedir. Bakanlar Kurulu tarafından aksi yönde bir karar alınmadıkça, sınır vizeleri Türkiye'de en fazla on beş günlük kalış hakkı tanımaktadır.

Türkiye üzerinden transit geçecek yabancılar için "havalimanı transit vizesi" zorunluluğu getirilebilmekte olup, bu vizeler en fazla altı ay içerisinde kullanılmak üzere konsolosluklarca verilmektedir. YUKK'un 15'inci maddesi uyarınca vize verilmesi uygun görülmeyen yabancılar da bulunmaktadır. Ancak bu madde kapsamına giren bazı kişilere, gerekli hâllerde Bakanın onayıyla vize düzenlenebilmesi mümkündür. Vize başvurusunun reddi veya verilmiş bir vizenin iptal edilmesine ilişkin kararlar, ilgili yabancıya resmî olarak tebliğ edilmektedir.

Yabancılar, geçerli seyahat belgesi ve sınır kapılarında yapılan kontrol neticesinde, Türkiye'ye giriş veya Türkiye'den çıkış işlemlerini gerçekleştirebilmektedir.

2.2. KÜTAHYA'YA GİRİŞ VE ÇIKIŞLAR

Kütahya İline ait Toplam nüfus, Toplam yabancı Nüfus, Toplam T.C. Vatandaşları ile Gelen ve Giden Göç sayıları, Net Göç Hızı 2015-2024 Yılları itibarı ile karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır.

Kütahya, 2015–2024 dönemini kapsayan son on yıllık süreçte ülke içi göç hareketliliği açısından değerlendirildiğinde, genel olarak "göç veren il" konumundadır. On yılın sekizinde net göç değerlerinin negatif gerçekleşmesi, ilde yerleşen nüfusa kıyasla ayrılan kişi sayısının sistematik biçimde daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Dönem içindeki yıllar incelendiğinde 2023 yılı öne çıkmaktadır. Bu yıl, on yıllık süreçte en yüksek nüfus kaybının yaşandığı dönem olmuştur. Buna karşılık 2024 yılı verileri, olumsuz gidişatta kısmi bir toparlanmaya işaret etmektedir. 2024'te net göçün -2.138 olarak gerçekleşmesi, bir önceki yıla göre belirgin bir iyileşmeyi ifade etse de, ilin hâlâ negatif bir göç dengesine sahip olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Bu genel eğilimin dikkat çekici iki istisnası ise 2018 ve 2021 yıllarında ortaya çıkmıştır. Yalnızca bu iki yılda Kütahya net göç almış, yani ile gelenlerin sayısı gidenleri aşmıştır. Bu dönemler, ilin çekim gücünün belirli koşullar altında geçici olarak arttığı yıllar olarak değerlendirilebilir.

2.2.1. 2016-2024 Yıllarında Kütahya ili Göç Analizi(Giriş ve Çıkışlar)

Kütahya	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Toplam Nüfus	571463	573642	572256	577941	579.257	576.688	578.640	580.701	575.674	571.078
Yabancı Nüfus	4617	7032	8487	9749	4.763	9.250	11.773	12.395	11.816	11.816
Gelen Göç	19.447	18.382	17.172	22.582	21.212	15.347	21.913	20.014	24.281	18.364
Giden Göç	22.337	20.691	20.393	20.392	21.456	18.688	21.052	21.209	28.405	20.502
Net Göç Hızı	-5.04	-4.02	-5.61	+3.80	-0.42	-5.78	+1.49	-2.06	-7.14	-3.74

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, 2015 yılında Kütahya nüfusu 571.463 kişidir. 2017 yılında Kütahya'da 4617 yabancı bulunmaktadır. 2016 yılında ise; Kütahya'nın toplam nüfusunun 573.642 kişi olduğu görülmektedir. Bu nüfusun 566.610'unu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, 7.032'sini ise yabancı uyruklu kişiler oluşturmaktadır. Aynı yıl içerisinde yabancı ülkelere gelen göç sayısı 3.612 kişi olurken, yurt dışına giden yabancı uyruklu göçmen sayısı 997 kişi olarak kaydedilmiştir. Bu veriler doğrultusunda 2016 yılı için Kütahya'nın net göç hızı -0,02 olarak hesaplanmıştır.

2024 yılına gelindiğinde ise Kütahya'nın toplam nüfusu 571.078 kişiye gerilemiştir. Bu dönemde ilde yaşayan yabancı nüfus 11.816 kişiye yükselmiştir. Aynı yıl için net göç hızı -0,20 olarak gerçekleşmiştir.

2.2.2. 2017 Yılında Kütahya ili Göç Analizi (Giriş ve Çıkışlar)

	2016	2017	2018
TÜRKİYEDE TOPLAM NÜFUS	79 814 871	80 810 525	82 003 882
TÜRKİYEYE GELEN GÖÇ	380 921	466 333	577 457
TÜRKİYEDEN GİDEN GÖÇ	177 960	253 640	323 918
TÜRKİYE NET GÖÇ HIZI	202 961	212 693	253 539
KÜTAHYA İLİ TOPLAM NÜFUS	573 642	572 256	577 941
KÜTAHYA İLİ T.C. VATANDAŞLARI	566 610	563 769	568 192
KÜTAHYA İLİ YABANCI NÜFUS	7 032	8 487	9 749
KÜTAHYAYA GELEN GÖÇ	3 612	3 918	3 342
KÜTAHYADAN GİDEN GÖÇ	997	1 089	1 877
KÜTAHYA NET GÖÇ HIZI	2 615	2 829	1 465

Tablodaki verilere göre, 2017 yılında Kütahya'nın toplam nüfusu 572.256 kişi olarak kaydedilmiştir. Bu nüfusun 563.769'unu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, 8.487'sini ise yabancı uyruklu bireyler oluşturmaktadır. Aynı yıl içinde yabancı ülkelere Kütahya'ya gelen göçmen sayısı 3.918 kişi iken, yurt dışına göç edenlerin sayısı 1.089 kişi olmuştur. Bu doğrultuda, 2017 yılı için Kütahya'nın net göç hacmi 2.829 kişi olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılında, Türkiye genelinde ülkeye gelen yabancı sayısında %4,80 oranında bir artış görülmüş; Kütahya'ya yönelik yabancı göçünde ise %8,4'lük bir yükseliş yaşanmıştır. Aynı dönemde Türkiye'den ayrılan yabancıların sayısı %43 oranında artarken, Kütahya'dan yurt dışına giden yabancıların sayısında %9,2 oranında bir artış meydana gelmiştir. Buna paralel olarak, 2017 yılında Türkiye'nin net göç hızı %4,80 artış gösterirken, Kütahya'nın net göç hızındaki artış %8,2 olarak gerçekleşmiştir.

2.2.3. 2018 Yılında Kütahya ili Göç Analizi (Giriş ve Çıkışlar)

Aşağıda yer alan tablodaki verilere göre, 2018 yılında Kütahya'nın toplam nüfusu 577.941 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu nüfusun 568.192'sini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, 9.749'unu ise yabancı uyruklu kişiler oluşturmaktadır. Aynı yıl içerisinde yabancı ülkelere Kütahya'ya gelen göçmen sayısı 3.342 kişi iken, yurt dışına göç eden kişi sayısı 1.877 olarak kaydedilmiştir. Bu doğrultuda, 2018 yılı için Kütahya'nın net göç hacmi 1.465 kişi olarak hesaplanmıştır.

2018 yılında Türkiye genelinde ülkeye gelen yabancı sayısında %24 oranında bir artış yaşanırken, Kütahya'ya gelen yabancı sayısında %14,7 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Öte yandan, aynı yıl Türkiye'den ayrılan yabancıların sayısı %28 oranında artmış; Kütahya'dan yurt dışına giden yabancıların sayısı ise %72,3 oranında yükselmiştir. Ayrıca, 2018 yılında Türkiye'nin net göç hızında %19 oranında artış gözlenirken, Kütahya'nın net göç hızında %48,2 oranında bir azalma gerçekleşmiştir.

	2016	2017	2018
TÜRKİYEDE TOPLAM NÜFUS	79 814 871	80 810 525	82 003 882
TÜRKİYEYE GELEN GÖÇ	380 921	466 333	577 457
TÜRKİYEDEN GİDEN GÖÇ	177 960	253 640	323 918
TÜRKİYE NET GÖÇ HIZI	202 961	212 693	253 539
KÜTAHYA İLİ TOPLAM NÜFUS	573 642	572 256	577 941
KÜTAHYA İLİ T.C. VATANDAŞLARI	566 610	563 769	568 192
KÜTAHYA İLİ YABANCI NÜFUS	7 032	8 487	9 749
KÜTAHYAYA GELEN GÖÇ	3 612	3 918	3 342
KÜTAHYADAN GİDEN GÖÇ	997	1 089	1 877
KÜTAHYA NET GÖÇ HIZI	2 615	2 829	1 465

3. İKAMET İZNİ

Yabancıların hem kendi sosyal düzenleri hem de Türkiye'nin hukuki yapısı açısından zorunlu bir belge niteliği taşıyan ikamet izni, YUKK uyarınca Türkiye'de kalma hakkı sağlayan resmi izin belgesini ifade etmektedir. Yetkili makamlar tarafından düzenlenen bu belge, yabancıya belirli bir süre ve belirlenmiş bir yerleşim alanında ikamet etme hakkı

tanımlanmaktadır. Kamu düzeninin korunması bakımından önemli olan ikamet izni; yabancıların talepte bulunması, gerekli belgelerle başvuru yapması ve talep ettiği ikamet izni türünün koşullarını karşılaması durumunda verilmektedir.

Türkiye’de vize ya da vize muafiyeti kapsamında tanınan süreden daha uzun süre, yani doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni alma zorunluluğu bulunmaktadır. Önceki dönemde ikamet izni başvuruları yalnızca Türkiye’deki valiliklere yapılabilirken, YUKK ile birlikte başvuruların esas olarak yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türk konsoloslukları aracılığıyla yapılması öngörülmüştür. Bununla birlikte, Kanunun bilinirliğinin artırılması ve yurt dışı teşkilatının oluşturulma süreci devam ederken, ikamet izni başvurularının yurt içinden alınmasına da devam edilmektedir.

Kanunun 21. maddesi doğrultusunda, ikamet izni başvurularının en geç doksan gün içinde sonuçlandırılması gerekmektedir. Ayrıca, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 22. maddesine göre, bu doksan günlük süre, başvuru için gerekli bilgi ve belgelerin eksiksiz biçimde yetkili makama teslim edildiği tarihte başlamaktadır.

İkamet izinleri, pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin geçerlilik süresinden en az altmış gün daha kısa olacak şekilde, yabancıların Türkiye’de bulunma amacına bağlı olarak ve her yabancı adına ayrı ayrı düzenlenmektedir. Kanunun 30. maddesi kapsamında kısa dönem, aile, öğrenci, uzun dönem, insani ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere altı farklı ikamet izni türü bulunmaktadır.

Uluslararası nitelikli iş gücünün ülkemize kazandırılmasını ve etkin şekilde değerlendirilmesini sağlamak amacıyla 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu, 13 Ağustos 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun; uluslararası iş gücüne ilişkin politikaların oluşturulmasını, uygulanmasını, izlenmesini, yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetine yönelik süreçlerde uygulanacak usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları ile tarafların hak ve yükümlülüklerini düzenlemektedir.

3.1. KISA DÖNEM İKAMET İZNİ

2016 yılında Türkiye’de kısa dönem ikamet izni ile bulunan 244.034 yabancından, Irak vatandaşları 34.909 kişi ile ilk sırada, Suriye vatandaşları 33.247 kişi ile ikinci, Afganistan vatandaşları 14.742 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır.

YIL	ÜLKELER	KISA DÖNEMLİ İKAMET İZNİ İLE BULUNAN YABANCI SAYISI
2016	IRAK	34909
2016	SURİYE	33247
2016	AFGANİSTAN	14742
2016	AZERBAYCAN	14412
2016	ÖZBEKİSTAN	11884
2016	TÜRKMENİSTAN	11431
2016	LIBYA	10202
2016	RUSYA FEDERASYONU	9519
2016	İRAN	9143
2016	GÜRCİSTAN	7478

3.2. AİLE İKAMET İZNİ

2016 yılında Türkiye’de aile ikamet izni ile bulunan 63.546 yabancından, Azerbaycan vatandaşları 7.377 kişi ile ilk sırada, Rusya Federasyonu vatandaşları 6.563 kişi ile ikinci, Suriye vatandaşları 4.813 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır.

YIL	ÜLKELER	AİLE İKAMET İZNİ İLE BULUNAN YABANCI SAYISI
2016	AZERBAYCAN	7377
2016	RUSYA FEDERASYONU	6563
2016	SURİYE	4813
2016	UKRAYNA	4502
2016	TÜRKMENİSTAN	2777
2016	GÜRCİSTAN	2477
2016	BULGARİSTAN	2439
2016	ÖZBEKİSTAN	2330
2016	ALMANYA	2255
2016	KAZAKİSTAN	2052

3.3. ÖĞRENCİ İKAMET İZNİ

2016 yılında Türkiye’de öğrenci ikamet izni ile bulunan 61.116 yabancından, Azerbaycan vatandaşları 10.528 kişi ile ilk sırada, Türkmenistan vatandaşları 6.600 kişi ile ikinci, Afganistan vatandaşları 3.803 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır.

YIL	ÜLKELER	ÖĞRENCİ İKAMET İZNİ İLE BULUNAN YABANCI SAYISI
2016	AZERBAYCAN	10528
2016	TÜRKMENİSTAN	6600
2016	AFGANİSTAN	3803
2016	IRAK	3438
2016	SURİYE	3367
2016	İRAN	3333
2016	YUNANİSTAN	1647
2016	KAZAKİSTAN	1428
2016	PAKİSTAN	1367
2016	KIRGIZİSTAN	

3.4. ÇALIŞMA İZİNLERİ

Yabancıların Türkiye’de çalışma usul ve esasları, 13/08/2016 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu Kanunun temel amacı, Türkiye’nin uluslararası ölçekte nitelikli işgücünden en yüksek düzeyde yararlanmasını sağlamaktır. Bununla birlikte, Kanunun Geçici 1. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca, uygulamaya ilişkin ikincil düzenlemeler yürürlüğe girene kadar mevcut mevzuatın Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanmaya devam etmektedir. Bu nedenle, bazı alanlarda önceki uygulamaların sürdürülmesi söz konusudur.

Mevcut durumda yabancıların çalışma izinlerine ilişkin hukuki düzenlemeler parçalı bir yapı göstermektedir. 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun temel mevzuat niteliğinde olmakla birlikte, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu gibi çeşitli düzenlemelerde de yabancıların çalışma izinlerine dair hükümler yer almaktadır. Ancak uygulamada çalışma izinlerine ilişkin işlemlerin büyük bölümü 4817 sayılı Kanun çerçevesinde yürütülmektedir.

2016 yılı verilerine göre Türkiye’de çalışma izniyle bulunan toplam 56.591 yabancı arasında ilk sırayı 8.014 kişi ile Gürcistan vatandaşları almıştır. Bunu 7.053 kişiyle Suriye vatandaşları ve 3.756 kişiyle Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşları takip etmektedir.

YIL	ÜLKELER	ÇALIŞMA İZNİ İLE BULUNAN YABANCI SAYISI
2016	GÜRCİSTAN	8014
2016	SURİYE	7053
2016	ÇİN HALK CUMHURİYETİ	3756
2016	TÜRKMENİSTAN	3425
2016	UKRAYNA	2476
2016	ÖZBEKİSTAN	2081
2016	HİNDİSTAN	1907
2016	MOLDOVA	1815
2016	AZERBAYCAN	1765
2016	İRAN	1746

3.5. DİĞER ÇALIŞMA İZİNLERİ

2016 yılı itibarıyla Türkiye’de kısa dönem, aile ve öğrenci ikamet izinlerinin yanı sıra çalışma izni dışında kalan uzun dönem, insani ve insan ticareti mağduru ikamet izinleri kapsamında ülkede bulunan toplam 35.930 yabancı arasında, Irak vatandaşları 15.092 kişi ile ilk sırayı almıştır. Bunu 5.102 kişi ile Azerbaycan vatandaşları ve 3.951 kişi ile Kazakistan vatandaşları izlemiştir.

YIL	ÜLKELER	DİĞER İKAMET İZNİ İLE TÜRKİYE’DE BULUNAN YABANCI SAYISI
2016	IRAK	15092
2016	AZERBAYCAN	5102
2016	KAZAKİSTAN	3951
2016	RUSYA FEDERASYONU	2971
2016	KIRGIZİSTAN	2039
2016	ÖZBEKİSTAN	1580
2016	ÇİN HALK CUMHURİYETİ	1422
2016	UKRAYNA	830
2016	ALMANYA	469
2016	BİRLEŞİK KRALLIK	409

4. DÜZENSİZ GÖÇ

Düzensiz göç, hedef, transit ve kaynak ülkeler açısından ayrı ayrı ele alınması gereken bir olgudur. Hedef ülkeler açısından bu kavram, yasadışı yollarla gelen ya da yasal yollardan gelip izin verilen süreyi aşan kişilerle ilgilidir. Kaynak ülkeler açısından ise, ülkesini terk ederken gerekli yasal prosedürleri yerine getirmeyen kişiler düzensiz göç kapsamında değerlendirilir. Transit ülkeler açısından ise, bu ülkeler kaynak ülkelerden hedef ülkelere ulaşmak isteyen kişilerin geçiş noktası olarak kullanılması durumunu ifade eder; bu kişiler yasal veya yasadışı yollarla geçiş yaparak transit ülkeyi terk ederler.

Türkiye, stratejik coğrafi konumu ve çevre ülkelerdeki siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar nedeniyle hem bir hedef ülke hem de Avrupa’ya ulaşmak isteyen yabancılar için bir köprü görevi gören transit ülke konumundadır. Ülkenin uzun kara ve deniz sınırlarına sahip olması ve birçok komşu ülkeye sınırının bulunması, Türkiye’nin göç yönetimi açısından sahip olduğu potansiyeli göstermektedir.

Türkiye, düzensiz göçle mücadelede hem ulusal düzeyde etkin önlemler almakta hem de uluslararası düzeyde bilgi paylaşımı, ortak mücadele ve iş birliği projelerine aktif olarak katılmaktadır. Bu sayede ülke üzerinden gerçekleşen düzensiz göçün önlenmesi ve ülkede yasadışı olarak bulunan yabancıların geri gönderilmesi yönünde kararlı bir politika izlemektedir.

Ülkemizde düzensiz göçle ilgili faaliyetler, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinasyonunda; Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve ilgili diğer kurumlarla iş birliği içinde yürütülmektedir.

4.1. DÜZENSİZ GÖÇMENLER

2016 yılı itibarıyla Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenlerin toplam sayısı 174.466 olarak kaydedilmiştir. Bu kişilerin uyruklarına bakıldığında, en fazla düzensiz göçmen Suriye vatandaşlarından oluşmakta olup sayıları 69.755’dir. Bunu 31.360 kişi ile Afganistan ve 30.947 kişi ile Irak uyruklular takip etmektedir.

YIL	ÜLKELER	2016 YILINDA YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLER
2016	SURİYE	69755
2016	AFGANİSATN	31360
2016	IRAK	30947
2016	PAKİSTAN	19317
2016	GÜRCİSTAN	2679
2016	BANGLADEŞ	2390
2016	İRAN	1817
2016	ÖZBEKİSTAN	1648
2016	MYANMAR(BURMA)	1169
2016	AZERBAYCAN	1138

4.2. GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI

Göçmen kaçakçıları, maddî kazanç sağlamak amacıyla, bir yabancıyı yasal olmayan yollarla ülkeye sokan, ülkede kalmasına olanak tanıyan veya ülkeden çıkaran kişilerdir. Bu kişiler, düzensiz göç kapsamında değerlendirilir.

2016 yılı itibarıyla Türkiye’de göçmen kaçakçısı olarak yakalanan kişi sayısı 3.314 olarak belirlenmiştir. 2010 yılından 2016 yılı sonuna kadar toplam yakalanan göçmen kaçakçısı sayısı ise 15.247 olarak kaydedilmiştir.

4.3. GERİ KABUL ANLAŞMALARI

Geri Kabul Anlaşmaları, taraf devletlerin, birbirlerinin topraklarında yasa dışı olarak bulunan vatandaşlarını ve/veya kendi sınırları üzerinden diğer tarafa yasa dışı yollardan geçen üçüncü ülke vatandaşlarını geri alma yükümlülüğünü üstlendiği uluslararası anlaşmalardır. Bu anlaşmalar, pasaport, gerekli ise vize veya benzeri seyahat belgeleri olmaksızın ülkeye giriş yapan; ayrıca, giriş sırasında gerekli şartları yerine getirmiş olsa bile vize süresi dolmuş veya benzeri nedenlerle artık geçerli koşulları taşımayan kişilerin vatandaşı oldukları ülkelere iadesini kapsar.

Geri Kabul Anlaşmaları, ülkeleri düzensiz göçe karşı önlem almaya teşvik eden ve düzensiz göçmenlerin insan onuruna uygun şekilde ülkelere gönderilmesini sağlayan etkili bir araçtır. Bu anlaşmalar, düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilmesi sırasında yaşanan sorunları azaltmak ve caydırıcılık sağlamak amacıyla ülkeler arasında önemli bir işbirliği mekanizması olarak kabul edilmektedir. Uygulamada, anlaşma yapılan kaynak ülke veya son transit ülkeye geri gönderim düzenlenir.

Düzensiz göçle mücadelede Geri Kabul Anlaşmalarının en kritik unsurlarından biri, üçüncü ülke vatandaşlarının kapsam içine alınmasıdır. Bu sayede taraf devletler, kendi topraklarından kaynaklanan düzensiz göç sorunlarının sorumluluğunu üstlenmiş olur. Başka bir deyişle, devletler kendi topraklarını transit güzergâh olarak kullanan düzensiz göçmenlerden kaynaklanabilecek olumsuz etkilerden kaçınmakla yükümlü hale gelir. Üçüncü ülke vatandaşlarının anlaşma kapsamına dahil edilmesi, Avrupa Birliği ülkelere düzensiz göçmenlerin iadesini kolaylaştırır. Bu şekilde, hem kaynak hem de transit ülkeleri kapsayan Geri Kabul Anlaşmaları, AB üye ülkelerinde bulunan düzensiz göçmenlerin geri dönüş sorununu çözmede etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır.

TÜRKİYE'NİN GERİ KABUL ANLAŞMASI İMZALADIĞI ÜLKELER	İMZA TARİHİ
SURİYE	10 EYLÜL 2001
YUNANİSTAN	8 KASIM 2001
KIRGIZISTAN	6 MAYIS 2003
ROMANYA	19 OCAK 2004
UKRAYNA	7 HAZİRAN 2005
PAKİSTAN	7 ARALIK 2010
RUSYA FEDERASYONU	18 OCAK 2011
MOLDOVA	1 KASIM 2012
BELARUS	29 MART 2013
KARADAĞ	18 NİSAN 2013
AB	16 ARALIK 2013
NİJERYA	2 ŞUBAT 2011
BOSNA/HERSEK	16 ŞUBAT 2012
YEMEN	20 EKİM 2012
KOSOVA	15 ARALIK 2015
NORVEÇ	26 NİSAN 2016

5. SINIR DIŞI ETME

Düzensiz göç kapsamında yer alan yabancılar için sınır dışı kararı alınmaktadır. Bu karar doğrultusunda, söz konusu kişiler menşe ülkelerine, transit geçiş yapacakları ülkelere veya üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilmektedir. 56. madde kapsamında değerlendirilen yabancılar “Çıkış İzin Belgesi” verilmekte ve terk etmeleri yönünde davet yapılmaktadır. 57. madde kapsamında olan yabancılar için ise idari gözetim kararı uygulanmaktadır.

Sınır dışı işlemleri sırasında, yabancıların seyahat masrafları öncelikle kendileri tarafından karşılanmaktadır. Masrafların tamamının veya bir kısmının karşılanamaması durumunda, eksik tutar veya tamamı Genel Müdürlük bütçesinden karşılanmaktadır. Sınır dışı edilecek kişiler, kolluk birimleri tarafından sınır kapılarına ulaştırılmakta ve çıkış işlemleri sağlanmaktadır.

6. GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ İLE KABUL VE BARINMA MERKEZLERİ

Geri gönderme merkezleri ile kabul ve barınma merkezlerinin yönetimi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Hakkında sınır dışı kararı alınan yabancılardan; kaçma veya kaybolma riski taşıyan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da geçersiz belge kullanan, makul bir mazereti olmadan Türkiye'den çıkmaları için tanınan süreyi aşan ve kamu düzeni, güvenliği veya sağlığı açısından tehdit oluşturan kişiler için valilikler tarafından idari gözetim kararı verilmektedir. Bu karar kapsamında olan yabancılar, 48 saat içinde geri gönderme merkezine sevk edilmekte ve seyahat belgeleri eksikse temin edilmektedir.

Geri gönderme merkezlerinde uygulanacak idari gözetim süresi altı ayı geçmemektedir. Ancak sınır dışı işlemleri, yabancının işbirliği yapmaması veya ülkesine ilişkin doğru bilgi ve belgeleri sağlamaması nedeniyle tamamlanamazsa, bu süre en fazla altı ay daha uzatılabilmektedir.

23 Kasım 2015 tarihinden itibaren 100 kişilik kapasiteye sahip Yozgat kabul ve barınma merkezi, Genel Müdürlük tarafından işletilmektedir. Ayrıca Konya'da, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan devralınan bir bina üzerinde gerekli tadilatlar tamamlanarak bir kabul ve barınma merkezine dönüştürülme çalışmaları sürdürülmektedir. Bu merkezde, anne ve babalarından ayrı kalan başvuru sahipleri ile 18 yaşını doldurmuş, korumasız kadınların barındırılması planlanmaktadır.

7. ULUSLARARASI KORUMA

Uluslararası koruma, göç olgusu kapsamında değerlendirilen bir hareketlilik türü olmakla birlikte, sahip olduğu özel nitelikler nedeniyle diğer göç hareketlerinden ayrı olarak incelenmektedir. Sosyal ve siyasal faktörlerden kaynaklanan ve dini, ahlaki, toplumsal, ekonomik ile insani boyutları bulunan uluslararası koruma kavramı, geçmişte olduğu gibi günümüzde de dünya ve insanlık açısından önemini sürdürmektedir. Bu önem çerçevesinde, uluslararası koruma, temel insan hakları belgelerinde kendine yer bulmuştur. Örneğin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesinde, "Herkesin zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkı vardır" ifadesine yer verilmiştir.

Devletlerin vatandaşlarını koruyamaması veya korumaması durumunda, uluslararası koruma talepleri ve ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Uluslararası koruma, vatandaşlığın sağladığı koruma yerine geçen bir güvenlik mekanizması olarak mülteci ve sığınmacıların güvenliğinin sağlanmasını ifade eder. Bu bağlamda, uluslararası koruma sorumluluğunun öncelikli olarak sığınma talebinde bulunan kişinin başvurduğu devlete ait olduğu söylenebilir. Ancak uluslararası hukuk çerçevesinde tüm devletler, sığınma talebinde bulunan bireylere uluslararası koruma sağlama yükümlülüğüne sahiptir.

7.1. ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURU İŞLEMLERİ

Türkiye'ye yasal veya yasa dışı yollarla giriş yapan yabancıların, bulundukları İl Göç İdaresi Müdürlüklerine makul süre içinde başvurmaları gerekmektedir. İlk başvuruda yazılı dilekçeleri alınan yabancıların kimlik tespitleri gerçekleştirilir, fotoğraf ve parmak izleri kayıt altına alınır. Başvurusu işleme alınan yabancıların kaydı yapılırken, Uluslararası Koruma Başvuru Sahiplerine Tebliğ Edilecek Hususlar hem yazılı hem de sözlü olarak kendisine iletilir. Avrupa dışından gelen başvuru sahipleri, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kaydı konusunda bilgilendirilir. Bulaşıcı hastalık riski taşıyan kişiler için İl Sağlık Müdürlükleri ile koordineli olarak gerekli tetkikler yapılır. Sürecin sonunda başvuru sahibine bir Kişisel Görüşme Randevu Belgesi verilmektedir.

Belirlenen tarihte, tercüman aracılığıyla gerçekleştirilen kişisel mülakat sonucunda, başvuruya ilişkin karar sürecinde belirleyici olan bir mülakat raporu hazırlanır ve Valiliklerce değerlendirilir. Uluslararası koruma başvurusu inceleme aşamasında olan yabancılar, Genel Müdürlük tarafından uygun görülen 62 uydu ile yönlendirilir. Bu illere sevk edilen başvuru sahipleri, prosedür dahilinde uluslararası koruma başvuru kayıt formu düzenlenerek mülakatları gerçekleştirilir ve mülakat raporu tamamlandıktan sonra altı aylık sürelerle Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi verilir; belgeler, belirli periyotlarla imzaya çağrılır.

Ayrıca, Yozgat ilinde 50 kişi kapasiteli bir Kabul ve Barınma Merkezi bulunmaktadır. Hassas gruplar olarak tanımlanan başvuru sahipleri burada geçici olarak barındırılmaktadır. Başvuruların nihai kararına varılabilmesi için, menşe ülke bilgileri çerçevesinde detaylı inceleme ve araştırmalar yapılmaktadır. Durumları mülteci kriterlerini karşılayan kişiler, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında uluslararası koruma almaktadır.

Başta belirtildiği gibi, uluslararası koruma statüsü verilen yabancı Avrupa ülkelerinden gelmiş ise Türkiye'de daimi ikamet hakkına sahip olur. Avrupa dışından gelen başvuru sahipleri ise, BMMYK tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar ülkemizde kalmak suretiyle uluslararası koruma kapsamına alınır. Olumsuz karar durumunda başvuru sahiplerinin itiraz ve yargı hakları saklıdır; bu hak kullanılmadığı takdirde, yabancıların belirlenen süre içinde Türkiye'den çıkış yapması gerekmektedir.

7.2. ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURU İSTATİSTİKLERİ

2016 yılında uluslararası koruma başvurularının sayısı, 2015 yılına kıyasla %3 oranında artarak 66.167'ye yükselmiştir. 2005 yılından 2016 yılı sonuna kadar gerçekleştirilen uluslararası koruma başvuru sayısı toplamda 282.518'e ulaşmıştır.

2016 yılında yapılan uluslararası koruma başvurularının uyruk dağılımı, 2015 yılı verileriyle karşılaştırıldığında bazı değişiklikler gözlemlenmiştir. Buna göre, Irak uyruklu başvuru sahiplerinde %25 oranında azalma yaşanırken, Afganistan uyruklu başvuru sahiplerinde %88'lik önemli bir artış gerçekleşmiştir. Ayrıca, İran uyruklu başvuru sahiplerinde %31'lik bir artış gözlemlenmiştir.

8. GEÇİCİ KORUMA

Geçici koruma, bireysel uluslararası koruma başvuru mekanizmalarının etkin şekilde uygulanmasının mümkün olmadığı, kitlesel göç hareketlerinin yaşandığı durumlarda, Bakanlar Kurulu kararı ile uygulanan acil ve geçici bir tedbirdir. Uluslararası hukuk standartlarına göre geçici korumanın üç temel kriteri bulunmaktadır: din, mezhep veya etnik köken ayrımı gözetmeksizin uygulanan açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve temel ihtiyaçların karşılanması.

11 Nisan 2014 tarihinde tüm hükümleriyle yürürlüğe giren 6458 sayılı Kanun'un 91'inci maddesi, geçici koruma çerçevesinde yapılacak tüm iş ve işlemleri düzenlemektedir. Buna göre, ülkesinden ayrılmak zorunda kalan, geri dönemeyen ve kitlesel şekilde sınırlarımıza gelen yabancılara sağlanacak geçici korumaya ilişkin usul ve esaslar, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelik ile belirlenir.

Bu kapsamda, şeffaf ve katılımcı bir süreç izlenerek hazırlanan Yönetmelik taslağı 53 kamu kurum ve kuruluşunun görüşüne sunulmuştur. Yönetmelik ile 6458 sayılı Kanun çerçevesinde uluslararası standartlara uygun kapsamlı bir ikincil mevzuat oluşturulması hedeflenmiştir. Suriyelileri de kapsayan "Geçici Koruma Yönetmeliği", 22 Ekim 2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

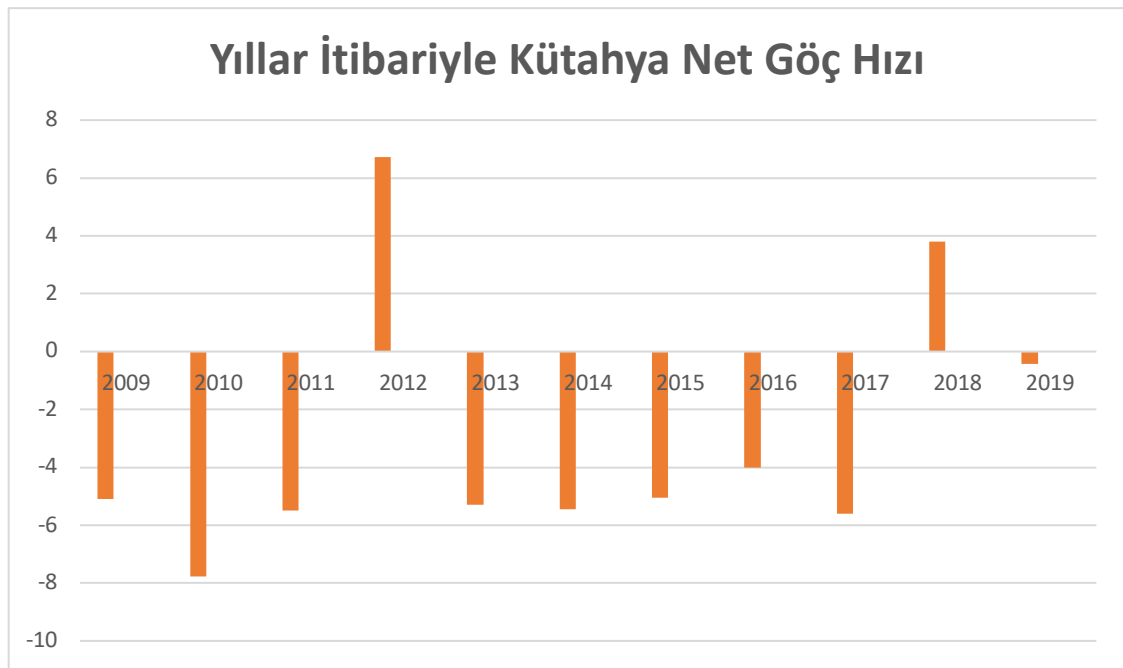
Yönetmelik, geçici koruma kapsamına alınacak kişilerin hak ve yükümlülüklerini, kayıt süreçlerini, ülkede kalışlarını belirleyen kriterleri ve haklarına getirilebilecek sınırlamaları düzenlemektedir. Özellikle Suriyelilerin hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda değerlendirilen kişilere, ikamet ettikleri iller dâhilinde sağlık hizmetleri, eğitim, işgücü piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık gibi destekler sağlanmaktadır.

Türkiye, uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükleri çerçevesinde Suriyelilere geçici koruma statüsü vermekte, onların temel hizmetlere erişimini sağlamaktadır ve geri gönderilmelerinden korumaktadır. Suriye'de yaşanan insani kriz nedeniyle sınır bölgelerinde meydana gelen toplu nüfus hareketleri sonucu ülkemize girişlerine izin verilmiştir. Giriş yapan Suriyeliler kayıt altına alınmış olup bu işlem devam etmektedir. 2016 yılsonu itibarıyla geçici koruma altına alınan Suriyeli vatandaşların biyometrik kayıt sayısı 2.834.441 olarak kaydedilmiştir.

Tablo. 8.1.: Yıllar İtibariyle Kütahya'ya Net Göç Hızı (Binde)

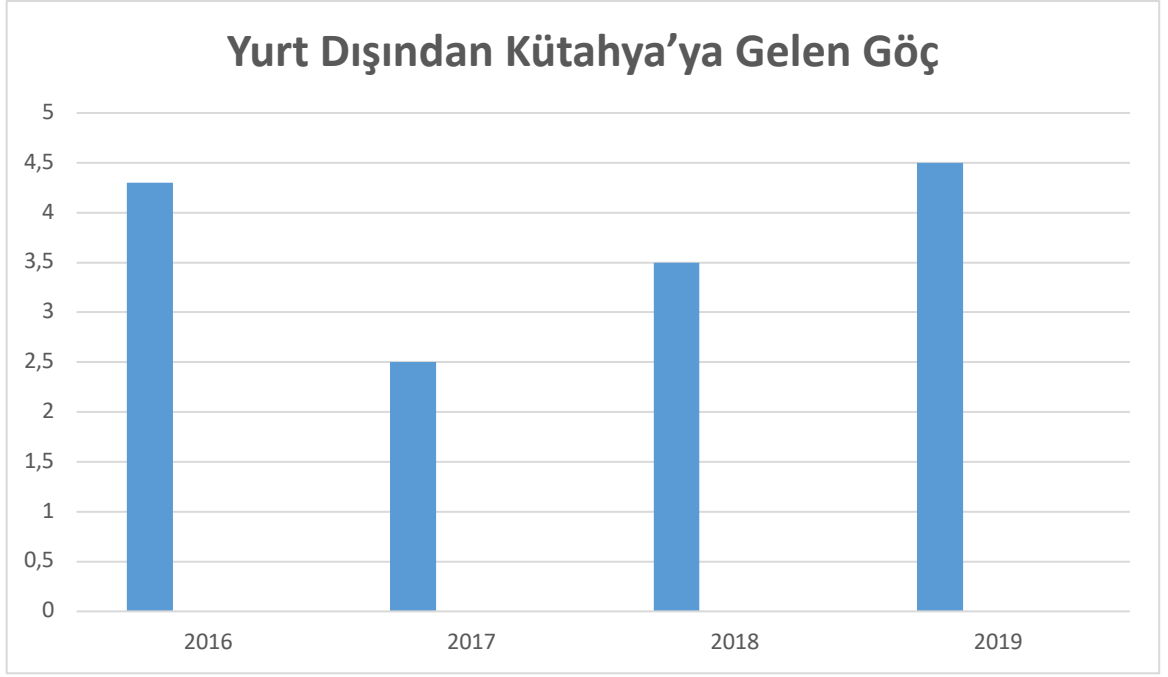
2008	-13,34
2009	-5,09
2010	-7,78
2011	-5,49
2012	6,73
2013	-5,3

2014	-5,45
2015	-5,04
2016	-4,02
2017	-5,61
2018	3,8
2019	-0,42

Tablo 8.2. Yıllar İtibariyle Yurt Dışından Kütahya'ya Gelen Göç

Yıllar	Kütahya'ya Gelen Göç
2016	3.612
2017	3.918
2018	3.342
2019	2.547

TÜRKİYE VE KÜTAHYA İLİ İÇİN TABİİYETE GÖRE YURT DIŞINDAN GELEN GÖÇ, 2016-2018

1. Türkiye toplamı için gözlem değeri 500'ün altında olan ülkeler "Diğer" altında toplanmıştır.

2. Türkiye toplamı için gözlem değeri 500'ün üzerinde olmasına karşın bu toplamı oluşturan

illerdeki gözlem sayısı 3'ten az hücreler "C" simgesi ile gizlenmiştir.

Belirtilen koşullarda hücre değerlerine sahip iller için gizlemede en az iki ülke kapsamıştır

(ikincil gizleme).

3. "-" Bilgi yoktur.

2016		
TABİİYET ÜLKESİ	TOPLAM	KÜTAHYA
TOPLAM	380 921	3 612
TÜRKİYE	107 052	519
IRAK	70 865	1 486
AFGANİSTAN	27 850	920
SURİYE	25 689	74

İRAN	15 539	113
AZERBAYCAN	15 284	42
ÖZBEKİSTAN	8 975	16
ALMANYA	8 606	47
TÜRKMENİSTAN	8 394	22
ÇİN	8 281	25
GÜRCİSTAN	6 630	4
UKRAYNA	6 531	10
RUSYA	6 425	11
KIRGIZİSTAN	6 012	19
LİBYA	4 344	56
MISIR	4 094	15
KAZAKİSTAN	3 644	25
MOLDOVA	2 388	C
FİLİSTİN	2 026	9
YEMEN	1 839	11
HİNDİSTAN	1 769	C
BİRLEŞİK KRALLIK	1 764	C
FAS	1 763	22
ÜRDÜN	1 744	5
AMERİKA	1 663	3
NİJERYA	1 583	C
AVUSTURYA	1 532	C
BULGARİSTAN	1 381	C
ENDONEZYA	1 161	47
PAKİSTAN	1 113	C
FİLİPİNLER	1 005	7
FRANSA	866	-
HOLLANDA	861	C
TACİKİSTAN	852	C
YUNANİSTAN	845	C
CEZAYİR	839	C
SUUDİ ARABİSTAN	759	5
ARNAVUTLUK	749	-
SOMALİ	701	7
İTALYA	693	C
GÜNEY KORE	670	-
TUNUS	608	C
LÜBNAN	596	C
BELARUS	564	C

ROMANYA	505	-
DİĞER	13 522	70
BİLİNMEYEN	345	-

2017		
TABİİYET ÜLKESİ	TOPLAM	KÜTAHYA
TOPLAM	466 333	3 918
TÜRKİYE	101 772	484
IRAK	97 054	1 352
AFGANİSTAN	37 747	1 121
SURİYE	28 189	94
AZERBAYCAN	20 865	68
TÜRKMENİSTAN	20 317	42
ÖZBEKİSTAN	17 871	9
İRAN	17 794	322
KIRGIZİSTAN	8 982	21
MISIR	8 582	22
ALMANYA	8 440	57
GÜRCİSTAN	8 373	4
RUSYA	7 311	13
UKRAYNA	6 303	17
LİBYA	6 029	5
ÇİN	5 189	9
FİLİSTİN	4 817	8
KAZAKİSTAN	4 318	13
YEMEN	3 726	27
ÜRDÜN	2 930	C
FAS	2 556	43
MOLDOVA	2 517	C
HİNDİSTAN	2 210	-
AMERİKA	1 969	C
BİRLEŞİK KRALLIK	1 819	-
NİJERYA	1 734	5
TACİKİSTAN	1 616	C
ENDONEZYA	1 591	35
SUUDİ ARABİSTAN	1 538	11
CEZAYİR	1 478	9

AVUSTURYA	1 472	C
PAKİSTAN	1 468	12
SOMALİ	1 452	38
BULGARİSTAN	1 391	-
NEPAL	1 228	-
FİLİPİNLER	1 224	3
ARNAVUTLUK	1 119	C
TUNUS	810	C
FRANSA	789	-
LÜBNAN	778	4
GÜNEY KORE	756	-
HOLLANDA	727	-
ERMENİSTAN	684	C
SUDAN	656	8
YUNANİSTAN	641	C
BELARUS	609	-
ROMANYA	553	C
ETİYOPYA	551	C
MOĞOLİSTAN	546	3
DİĞER	13 233	42
BİLİNMEYEN	9	-

2018		
TABİİYET ÜLKESİ	TOPLAM	KÜTAHYA
TOPLAM	577 457	3 328
TÜRKİYE	110 567	662
IRAK	110 315	765
AFGANİSTAN	44 977	824
SURİYE	38 997	64
TÜRKMENİSTAN	34 915	160
İRAN	31 922	124
AZERBAYCAN	23 245	137
ÖZBEKİSTAN	15 231	21
RUSYA	13 782	18
MISIR	13 515	14
KIRGIZİSTAN	9 131	23

ALMANYA	8 893	45
YEMEN	8 582	20
FİLİSTİN	8 551	46
ÜRDÜN	7 963	41
KAZAKİSTAN	7 395	21
LİBYA	7 357	7
UKRAYNA	5 905	29
GÜRCİSTAN	5 560	3
ÇİN	5 105	3
SOMALİ	4 534	32
FAS	4 398	158
CEZAYİR	2 977	4
BİRLEŞİK KRALLIK	2 906	C
PAKİSTAN	2 680	5
AMERİKA	2 386	3
NEPAL	2 340	-
ENDONEZYA	2 142	39
SUUDİ ARABİSTAN	1 745	C
MOLDOVA	1 694	6
AVUSTURYA	1 661	C
BULGARİSTAN	1 602	4
TACİKİSTAN	1 595	C
LÜBNAN	1 485	4
NİJERYA	1 483	C
HİNDİSTAN	1 212	-
TUNUS	1 132	C
YUNANİSTAN	1 074	C
FİLİPİNLER	1 023	3
HOLLANDA	983	C
SUDAN	972	5
GÜNEY KORE	956	-
FRANSA	892	-
SENEGAL	869	-
KUVEYT	833	C
ARNAVUTLUK	799	-
İSVEÇ	770	-
ETİYOPYA	712	C
BELARUS	673	-
KANADA	591	C

MOĞOLİSTAN	546	-
ROMANYA	535	-
KOSOVA	527	-
MAKEDONYA	516	-
DANİMARKA	511	-
NORVEÇ	504	-
DİĞER	13 183	38
VATANSIZ	94	-
BİLİNMEYEN	14	-

TÜRKİYE VE KÜTAHYA İLİ İÇİN TABİİYETE GÖRE YURT DIŞINA GİDEN GÖÇ, 2016-2018
31 ARALIK TARİHİ İTİBARIYLA

1. Türkiye toplamı için gözlem değeri 500'ün altında olan ülkeler "Diğer" altında toplanmıştır.
2. Türkiye toplamı için gözlem değeri 500'ün üzerinde olmasına karşın bu toplamı oluşturan illerdeki gözlem sayısı 3'ten az hücreler "C" simgesi ile gizlenmiştir.

Belirtilen koşullarda hücre değerlerine sahip iller için gizlemede en az iki ülke kapsamıştır (ikincil gizleme).

3. "-" Bilgi yoktur.

2016		
TABİİYET ÜLKESİ	TOPLAM	KÜTAHYA
TOPLAM	177 960	997
TÜRKİYE	69 326	233
IRAK	16 094	420
SURİYE	7 224	5
AFGANİSTAN	6 883	93
İRAN	5 695	69
LİBYA	5 197	-
AZERBAYCAN	4 290	35
ALMANYA	4 253	10
GÜRCİSTAN	4 114	3
RUSYA	3 680	C
TÜRKMENİSTAN	3 555	20
UKRAYNA	3 364	3

ÖZBEKİSTAN	3 236	C
ÇİN	3 057	10
AMERİKA	2 953	4
KIRGIZİSTAN	2 745	-
BİRLEŞİK KRALLIK	2 366	-
KAZAKİSTAN	2 296	5
MOLDOVA	1 406	-
YUNANİSTAN	1 318	-
FRANSA	1 136	-
BULGARİSTAN	1 135	-
GÜNEY KORE	1 056	-
İTALYA	993	C
MISIR	873	C
SOMALİ	793	22
HOLLANDA	782	-
FAS	643	-
PAKİSTAN	624	-
ENDONEZYA	602	14
İSPANYA	587	4
DİĞER	15 380	41
BİLİNMEYEN	304	-

2017		
TABİİYET ÜLKESİ	TOPLAM	KÜTAHYA
TOPLAM	253 640	1 089
TÜRKİYE	113 326	377
IRAK	28 645	379
AZERBAYCAN	10 555	20
SURİYE	9 382	28
AFGANİSTAN	6 413	49
ÇİN	6 322	23
RUSYA	5 767	6
ÖZBEKİSTAN	5 528	C
İRAN	5 065	24
KIRGIZİSTAN	4 596	7
GÜRCİSTAN	4 569	5
ALMANYA	4 047	9
TÜRKMENİSTAN	4 001	12

UKRAYNA	3 987	6
KAZAKİSTAN	3 604	8
LİBYA	3 032	31
BİRLEŞİK KRALLIK	2 293	C
AMERİKA	2 009	-
YUNANİSTAN	1 710	3
BULGARİSTAN	1 520	C
MOLDOVA	1 496	C
MISIR	1 250	-
ÜRDÜN	959	C
FAS	903	7
FRANSA	873	-
GÜNEY KORE	794	-
HOLLANDA	783	-
ENDONEZYA	715	3
İTALYA	708	C
HİNDİSTAN	671	-
FİLİSTİN	650	6
PAKİSTAN	627	-
NİJERYA	614	-
SOMALİ	609	19
YEMEN	528	C
TACİKİSTAN	501	-
DİĞER	14 479	57
BİLİNMEYEN	109	-

2018		
TABİİYET ÜLKESİ	TOPLAM	KÜTAHYA
Toplam	323 918	1 877
TÜRKİYE	136 740	407
IRAK	38 515	678
AZERBAYCAN	13 804	106
ÖZBEKİSTAN	13 171	9
TÜRKMENİSTAN	10 096	21
İRAN	9 242	76
GÜRCİSTAN	8 616	4
AFGANİSTAN	8 168	295
KIRGIZİSTAN	7 747	14

SURİYE	5 913	28
ALMANYA	5 531	11
UKRAYNA	5 241	12
ÇİN	4 871	10
RUSYA	4 435	10
LİBYA	3 875	7
HİNDİSTAN	2 572	-
KAZAKİSTAN	2 453	9
MOLDOVA	2 265	1
MISIR	1 903	12
AMERİKA	1 826	5
BİRLEŞİK KRALLIK	1 746	-
ENDONEZYA	1 488	15
FAS	1 424	16
ÜRDÜN	1 300	1
BULGARİSTAN	1 295	2
FİLİSTİN	1 286	8
TACİKİSTAN	1 110	1
PAKİSTAN	1 068	7
NEPAL	1 029	-
NİJERYA	958	6
FRANSA	948	-
FİLİPİNLER	845	4
YUNANİSTAN	834	-
GÜNEY KORE	801	-
YEMEN	788	15
İTALYA	774	-
SUUDİ ARABİSTAN	714	9
CEZAYİR	695	5
HOLLANDA	684	C
AVUSTURYA	663	-
ARNAVUTLUK	641	C
SOMALİ	600	13
İSPANYA	562	C
ROMANYA	547	C
ERMENİSTAN	536	C
TUNUS	516	-
MOĞOLİSTAN	502	4
DİĞER ÜLKELER	12 514	49
BİLİNMEYEN	66	-

YEDİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA'DA İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

GİRİŞ

İşsizlik, işgücünün üretim süreçlerine katılamaması durumunu ifade eder ve piyasalarda talep daralmasının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu olgu, iç ve dış göç, büyük şehirlerde yoğun gecekondu yerleşimleri ve sosyal-ekonomik sorunlar gibi farklı açılardan ele alınabilir. Bölgesel düzeyde istihdamı inceleyen çalışmalarda ise yaş grupları ve eğitim düzeyine göre analizler ön plana çıkmaktadır. İşsizlik, kendi içinde farklı türlere ayrılan geniş bir kavram olduğundan, psikolojik ve demografik etkilerini doğrudan ölçmek güçtür; bu nedenle işgücüne katılım oranları ve kayıtlı işsizlik verileri üzerinden yapılan analizler daha güvenilir sonuçlar sunmaktadır. Bu bölümde, Kütahya'daki son on yıllık istihdam ve işsizlik durumu incelenerek, aktif istihdam politikaları çerçevesinde şehrin işgücü profili değerlendirilecektir.

Sanayi Devrimi'nden itibaren emek faktörü, üretimin vazgeçilmez bir unsuru olarak görülmüş ve politika yapıcılarının yoğun ilgisini çeken bir alan olmuştur. Kitlemel üretimin yaygınlaşmasıyla birlikte, iş kollarındaki emek tanımı ve kalifiye işgücüne duyulan ihtiyaç giderek daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır. Beşeri sermaye ve nitelikli işgücü gereksinimi, içsel büyüme modellerinde sıkça karşılaşılan bir konu olarak literatürde yer almaktadır. Kaynakların optimum dağılımının sağlanamadığı ekonomilerde, mevcut işgücünden yeterince yararlanılamaması gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Eğitime erişim eksikliği, yüksek nüfus artış hızı, bölgesel gelişmişlik farklılıkları ve eksik istihdamla büyüme gibi faktörler işsizlik oranlarını etkileyen başlıca unsurlardır. Türkiye'de cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan kamu ağırlıklı girişimler, işçi sınıfının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Zaman içinde özel sektör girişimlerinin artışı ve yüksek nüfus artış hızı da istihdam üzerinde etkili olmuştur. Sendikal hareketlerin yaygınlaşmasıyla işçi sınıfı, emek bilincini kazanmış ve toplum içindeki konumunu pekiştirmiştir.

İşsizlik ve istihdam, politika yapıcılar açısından birbirinden ayrılmaz konular olarak değerlendirilir. Yerel yönetimlerden merkezi idareye kadar aktif istihdam politikaları, İŞKUR öncülüğünde uygulanmaktadır. Bir şehrin işsizlik ve istihdam durumunu etkileyen başlıca faktörler arasında fabrika sayısı, ticaret odalarına kayıtlı işletme sayısı, nüfus yoğunluğu ve coğrafi konum yer almaktadır.

Kütahya, tarihî bir şehir olmasına karşın İstiklal Harbi sonrasında Rum ve Ermeni nüfusun göç etmesiyle ciddi bir nüfus ve sermaye kaybı yaşamıştır. Buna karşın, şehrin sahip olduğu zengin doğal kaynaklar ve kamu teşebbüsleri bu kaybın etkilerini azaltmıştır. Özellikle bor madeni, linyit kömürü ve manyezit ocakları, nüfus için önemli bir istihdam kaynağı olmuş ve 2000'li yıllara kadar işsizlik oranının ülke ortalamasının altında kalmasını sağlamıştır.

Devlet eliyle kurulan Sümerbank, Şeker Fabrikası, GLİ, SLİ gibi büyük ölçekli kuruluşlar, şehirde geniş çaplı istihdam sağlayarak özel sektöre de taşımacılık ve tedarik alanlarında iş imkânları yaratmıştır. Zaman içinde Kütahya Porselen, Güral Porselen ve LAV gibi şehrin önde gelen markaları da ciddi istihdam oluşturarak ekonomik katkı sağlamıştır. Seramik, porselen, çini ve taşımacılık, Kütahya'nın öne çıkan sektörleri olarak bilinmektedir.

1. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK KAVRAMLARI

İstihdam, üretim faktörleri olan emek, sermaye, girişimci ve doğal kaynakların etkin ve optimum biçimde üretim sürecine katılması olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık işsizlik, bu sürecin aksamaması veya işgücünün kullanılmaması durumunu ifade eder (Kasapoğlu ve Murat, 2018).

İşsizlik ile istihdam arasındaki ilişki, iktisat bilimi açısından temel tartışma ve politika konularından biri olagelmıştır (Bayrak, 2019). TÜİK'in tanımına göre, belirli bir süre iş arayan ve işsizlik tanımına giren kişiler, iş aramayı bıraktığında işsiz sayılmamakta ve işsizlik oranına dâhil edilmemektedir (Kılıç, 2015).

İşsizlik oranlarının daha sağlıklı bir biçimde analiz edilebilmesi amacıyla literatürde genellikle "gerçek işsizlik" kavramı kullanılır. Bu kavram, geliştirilmiş işsizlik, alternatif işsizlik, genişletilmiş atıl işgücü, geniş tanımlı işsizlik, fiili (defacto) işsizlik ve türetilmiş işsizlik gibi farklı tanımlamalarla da ifade edilmektedir. Geniş anlamda işsizliği tanımlamak için farklı parametreler geliştirilmiştir (Bayrak, 2019).

Yavuz (2010), gerçek işsizliği umutlu işsizler ve kronik işsizler olarak sınıflandırırken, Yüceol (2005) eksik istihdamı, iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olanlar, son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanlar ve mevsimlik çalışanlar gibi daha geniş bir yelpazede değerlendirmiştir. Fiili işsizlik kavramı ise açık işsizliğe ek olarak ümidi kırılmış işsizleri, eksik istihdamı, çalışabilir engellileri ve çalışabilir emeklileri, ayrıca hükümet tarafından desteklenen istihdam programlarında yer alanları da kapsamaktadır (Schmitt, 2007).

İşsizliğin artmasında ve varlığını sürdürmesinde etkili olan faktörler arasında, kalifiye işgücünün yeterince yetiştirilememesi ve mevcut işgücünün kazanımının sağlanamaması öne çıkmaktadır (Sennet, 1998). Bunun yanı sıra kayıt dışı istihdam, mevcut işsizliğin boyutlarını gizleyen önemli bir gerçek olarak görülmektedir (McLaughlin, 1992). Kayıtsız çalışma, gerçekleştirilen emek ve hizmet faaliyetlerinin resmi kurumlara bildirilmemesi durumunu ifade eder (Mahiroğulları, 2017).

Türkiye'de işsizlik ve istihdam politikaları dönemler itibarıyla değişiklik göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından planlı büyüme dönemlerine kadar izlenen ithal ikameci politikalar, 1980 sonrası liberal ve dışa açık ekonomik politikalarla farklılaşmıştır. Kalkınma planlarında istihdam ve işsizlik politikaları farklı yaklaşımlarla ele alınmış, planlı dönemlerde önerilen istihdam politikalarının işsizlikle mücadelede etkin bir başarı sağlayıp sağlamadığı tartışmalı olmuştur. Türkiye'de istihdamın genişletilmesi genellikle bağımsız bir hedef olarak değil, ekonomik büyüme ve yatırımların bir sonucu olarak değerlendirilmiştir (Ekin, 2000).

1980 sonrası Keynesyen politikaların etkisi azalmış olsa da, işsizlik sorununun tamamen piyasa mekanizmasına bırakılabilecek bir mesele olmadığı göz önünde bulundurularak politikalar uygulanmaya devam etmiştir (Koray, 2000). 2001 ekonomik krizinin ardından izlenen sermaye yoğun politikalar ve 2002 sonrası dönem, döviz bazında hızlı bir büyüme yanılsamasıyla karakterize edilmiştir (Kolsuz ve Yeldan, 2014). Kriz sonrasında toplam işsizlik oranı %10'un üzerine çıkmış ve uygulanan politikalara rağmen kriz öncesi düzeylere gerilememiştir. Tablo 1.1'de, Türkiye'de son yıllarda yaş gruplarına göre işsizlik oranları gösterilmektedir.

Tablo 1.1. Türkiye’de İşsizlik

	İşsizlik Oranı (%)		
	(15+) Yaş	(15-24) Yaş	(15-64) Yaş
2014	9,9	17,9	10,1
2015	10,3	18,5	10,5
2016	10,9	19,6	11,1
2017	10,9	20,8	11,1
2018	11	20,3	11,2
2019	13,7	25,4	14
2020	13,2	25,3	13,4

Kaynak: TÜİK (2021)

Tablo 1.1 incelendiğinde, 15-64 yaş aralığındaki genel işsizlik oranının son yıllarda yaklaşık %10 civarında seyrettiği görülmektedir. Buna karşın genç nüfus işsizliği olarak değerlendirilebilecek 15-24 yaş grubunda işsizlik oranı %25’in üzerine çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, genel işsizlik ortalamaları üzerinde bölgesel farklılıklar gözlemlenebilmekle birlikte, Kütahya özelinde yapılan analizlerde de eğilimin ülke genelinden önemli ölçüde farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

1.1. KÜTAHYA’DA İŞSİZLİK

Tablo 1.2. Kütahya’da Son 10 Yılda İzlenen Kayıtlı İşsiz Sayıları

Kütahya	Erkek	Kadın	Toplam
2010	14.874	1.987	16.861
2011	12.909	4.778	17.687
2012	15.175	6.250	21.425
2013	15.004	6.847	21.851
2014	14.863	7.799	22.662
2015	8.917	7.816	16.733
2016	9.652	9.033	18.685
2017	8.644	9.282	17.926
2018	10.610	14.407	25.017
2019	12.143	14.456	26.599

Kaynak: İŞKUR (2021)

Tablo 1.2 incelendiğinde, İŞKUR tarafından açıklanan ve kesintisiz olarak ulaşılabilen son 10 yıllık verilere göre, toplam işsiz sayılarında belirgin bir artış trendi gözlemlenmektedir. Pandemi yılı olan 2020’nin, olağan dışı koşullar nedeniyle sapmalı bir veri üretebileceği dikkate alınmalıdır. Tabloda dikkat çeken bir diğer husus ise, kadın işgücünün son 10 yıl içinde kayıtlı işgücü içerisindeki payının önemli ölçüde artmasıdır. Hatta 2019 yılı itibarıyla kadın işsiz sayısının erkek işsiz sayısını aşarak daha yüksek bir seviyeye ulaşması, dikkat çekici bir gelişme olarak kayda geçmiştir.

Tablo 1.3. Kütahya’da Son 10 Yılda Yaş Aralıklarına Göre Genç İşsizlik Sayıları

Kütahya	15 - 24			25 - 29			30 - 34		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2010	2.683	617	3300	4.677	570	5.247	3.545	384	3.929
2011	4.151	1.785	7.641	3.490	951	4.441	2.410	781	3.191
2012	4.446	1.987	6.433	3.271	1.324	4.595	2.592	988	3.580
2013	4.162	2.202	6.364	3.082	1.332	4.414	2.664	1.101	3.765
2014	1.642	3.261	4.903	1.713	2.653	4.366	1.276	2.283	3.559
2015	2.912	1.967	4.879	1.680	1.395	3.075	1.127	1.149	2.276
2016	2.744	2.132	4.876	1.709	1.452	1.127	1.149	1.312	2.461
2017	3.138	2.549	5.687	1.545	1.412	2.957	944	1.288	2.232
2018	3.857	3.187	7.044	1.814	2.083	3.897	1.186	2.130	3.316
2019	5.064	4.462	9.526	2.125	2.068	4.193	1.212	1.821	3.033

Kaynak: İŞKUR (2021)

Tablo 1.3 incelendiğinde, 15-24 yaş grubunda erkek işgücündeki işsizliğin yaklaşık iki kat artış gösterdiği, kadın işgücündeki artışın ise yedi katın üzerinde olduğu görülmektedir. Bu yaş grubundaki toplam kayıtlı işsiz sayısı ise yaklaşık üç kat artmıştır. 25-29 yaş aralığında ise erkek işsiz sayısında bir azalma gözlemlenirken, kadın işsizlerin sayısı yaklaşık dört kat artış göstermiştir. Benzer bir eğilim 30-34 yaş grubunda da devam etmekte olup, genel olarak genç nüfus içerisindeki kayıtlı işsizliğin belirgin bir artış trendi sergilediği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1.4.Kütahya’da Son 10 Yılda Yaş Aralıklarına Göre Orta Yaş İşsizlik Sayıları

Kütahya	35-39			40 - 44			45-49			50-54		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2010	2.280	207	3.447	1.167	115	1.655	488	80	568	32	13	45
2011	1.525	625	2.150	748	337	1.085	441	178	619	87	73	160
2012	2.116	880	2.996	1.555	604	2.159	889	283	1.172	206	126	332
2013	2.191	993	3.184	1.540	709	2.249	951	319	1.270	265	144	409
2014	1.550	886	2.436	1.550	886	2.436	1.174	465	1.639	465	196	661
2015	1.023	1.246	2.269	800	1.035	1.835	716	587	1.303	445	296	741
2016	1.267	1.538	2.805	1.012	1.307	2.319	879	750	1.629	435	325	760
2017	974	1.422	2.396	771	1.252	2.023	642	780	1.422	376	359	735
2018	1.153	2.474	3.627	1.003	2.162	3.165	847	1.401	2.248	419	571	990
2019	1.112	2.176	3.288	1.011	1.854	2.865	807	1.191	1.998	474	518	992

Kaynak: İŞKUR (2021).

35-39 yaş grubundaki kayıtlı işsizlerde genel olarak yatay bir seyir izlenirken, bu eğilim 40-44 yaş grubunda belirgin bir artışla değişmiştir. Tablo 1.4 incelendiğinde, orta yaş grubunda yer alan 45-49 ve 50-54 yaş aralıklarında kayıtlı işsiz sayısında ciddi bir yükseliş

olduğu görülmektedir. Bu artış, orta yaş grubundan ileri yaş grubuna geçiş sürecinde çalışan nüfusun veya çalışma ihtiyacının arttığını göstermektedir.

Ekonomik faktörler bu durumun temel sebepleri arasında yer alırken, erken yaşta emeklilik uygulamalarının ortadan kalkması da işsizliğin artışında önemli bir etken olarak değerlendirilebilir.

Tablo 1.5. Kütahya’da Son 10 Yılda Yaş Aralıklarına Göre 55 Yaş Üzeri İşsizlik Sayıları

	55-59			60-64			65+			Toplam/Total		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2010	10	4	14	8	2	10	2	1	3	14.874	1.987	16.861
2011	37	33	70	13	9	21	7	6	13	12.909	4.778	17.687
2012	72	46	118	21	11	32	7	1	8	15.175	6.250	21.425
2013	106	32	148	30	12	42	13	3	16	15.004	6.847	21.851
2014	153	67	220	53	11	64	23	7	30	14.863	7.799	22.662
2015	139	100	239	53	27	80	22	14	36	8.917	7.816	16.733
2016	162	162	324	59	33	92	34	22	56	9.652	9.033	18.685
2017	161	164	325	71	45	116	22	11	33	8.644	9.282	17.926
2018	229	281	510	70	88	158	32	30	62	10.610	14.407	25.017
2019	216	259	475	82	78	160	40	29	69	12.143	14.456	26.599

Kaynak: İŞKUR (2021).

Tablo 1.5. yine yaşlı nüfusun çalışma ihtiyacını ortaya koyar nitelikte olduğundan üzerine benzer yorumlar Tablo 1.4.’de olduğu gibi yapılabilir.

2. AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI

Günümüzde hükümetlerin en önemli görevlerinden biri, yurttaşlarını işsizliğin doğurabileceği olumsuz etkilerden korumaktır. Siyasi otorite, işgücü piyasalarında aktif talep oluşturma sorumluluğuna sahiptir. Devletler, kamu kurumları veya özel sektör yönlendirmeleri aracılığıyla, istihdama doğrudan veya dolaylı müdahaleler yaparak işsizliği ve işsizliğin yol açtığı sonuçları azaltmayı hedeflemektedir (Kasapoğlu ve Murat, 2018).

2008 küresel ekonomik krizinin etkisiyle, önceki yıllarda gözlenen görece yüksek büyüme ve düşük işsizlik dönemi sona ermiş, birçok ülkede işsizlik hızla artmıştır. Avrupa Birliği ortalamasının dahi %10’un üzerine çıktığı bu dönemde, işsizlik ve özellikle uzun süreli işsizlikle mücadeleyle yönelik aktif istihdam politikaları yeniden önem kazanmıştır. Başlangıçta, işsizlik sigortası veya işsizlik yardımı gibi pasif politikalar ön plandayken, artan kamu kaynaklarının aktif istihdam politikalarına yönlendirilmesi, işsizliğin azaltılmasında etkili sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır (Martin, 2014).

Aktif istihdam politikalarının araçları arasında meslek eğitim programları, girişimcilik eğitimleri, işbaşı eğitim programları ve grup görüşmeleri yer almaktadır. Bu politikalar ile işsizlerin ve işsiz kalma riski taşıyan çalışanların beceri düzeylerinin artırılması ve istihdamın artırılması hedeflenmektedir. Eğitim, bireylerin yetkinliklerini geliştirmekle kalmayıp,

işgücünün piyasa içinde daha hareketli hale gelmesini sağlayarak yapısal işsizliğin azaltılmasına da katkıda bulunmaktadır (Biçerli, 2005).

Aktif istihdam politikaları, uzun süreli işsizler, eski hükümlüler, eğitimsiz işçiler ve gençler gibi sık sık işsiz kalan grupların istihdamını artırarak sosyal eşitliğe katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, ekonominin duraklama dönemlerinde istihdamı istikrarlı kılmak ve genişleme dönemlerinde işgücü piyasasındaki darboğazları gidermek açısından önemli bir rol üstlenmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007).

Türkiye’de Aktif İşgücü Politikaları’nın (AİP) en önemli uygulayıcısı İŞKUR’dur. Son yıllarda Kütahya özelinde uygulanan programlar Tablo 2.1’de gösterilmektedir.

Tablo 2.1. Kütahya’da Son Yıllarda Uygulanan AİP’ler

Yıllar	Toplam Program Sayısı	Toplam Katılımcı Sayısı			MESLEKİ EĞİTİM KURSLARI			
		Erkek	Kadın	Toplam	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı		
						Erkek	Kadın	Toplam
2019	1.096	2.472	3.345	5.817	69	359	1.152	1.511
2018	1.016	1.589	3.014	4.603	56	207	1.014	1.221
2017	1005	1.907	2.677	4.584	62	336	1.079	1.415
2016	929	1.946	1.950	3.896	52	333	787	1.120
2015	717	1.684	2185	3.869	78	455	1.014	1.469
2014	346	990	1.354	2.344	67	411	661	1.072
2013	436	1192	2210	3.402	88	571	1.311	1.882

Kaynak: İŞKUR (2013).

İŞKUR tarafından açılan programların sayısı, 2013 yılından 2019 yılına kadar iki kattan fazla artış göstermiştir. Bu programlara katılan bireylerin büyük bir kısmını kadınların oluşturduğu gözlemlenmektedir. Toplam katılımcı sayısındaki artış ise, uygulanan programların etkinliği ve erişilebilirliği açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, mesleki eğitim kurslarında gözlenen küçük azalmaya rağmen, bu kursların yıllar içerisinde genel olarak yatay bir seyir izlediği ve istikrarlı bir şekilde sürdüğü söylenebilir.

Tablo 2.1.devamı:

Yıllar	Girişimcilik Eğitim Programı (GEP)				İŞBAŞI EĞİTİM PROGRAMI (İEP)			
		Katılımcı Sayısı			Program Sayısı	Katılımcı Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam		Erkek	Kadın	Toplam
2019	8	106	60	166	1.019	2.007	2.133	4.140
2018	40	417	446	863	920	965	1.554	2.519
2017	34	503	376	879	909	1.068	1.222	2.290
2016	28	443	282	725	849	1.170	881	2.051
2015	24	323	302	625	615	906	869	1.775
2014	11	130	98	228	268	449	595	1.044
2013	12	138	170	308	336	483	729	1.212

Kaynak: İŞKUR (2020)

2013-2019 yılları arasında girişimcilik eğitim programları, çeşitlilik açısından artış göstermiş olmasına rağmen, 2019 yılında program sayısında belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Katılımcı sayısı ise genel olarak düzenli bir artış sergilemiş, ancak yine 2019 yılında bir azalma meydana gelmiştir. İşbaşı eğitim programlarında ise, katılımcı sayısı söz konusu yıllar boyunca yaklaşık dört kat artarken, program sayısı üç kat artış göstererek 2019 yılı sonunda 1.019'a ulaşmıştır. Bu tür programların sayısının ve kapsamının artırılması, istihdam olanaklarının çeşitlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Pasif istihdam politikaları kapsamında değerlendirilen işsizlik sigortası, işini kaybeden sigortalıların belirli süreler boyunca gelir kaybını telafi etmeyi ve sigortalının kendisi ile ailesinin ekonomik olarak olumsuz etkilenmesini önlemeyi amaçlayan bir uygulamadır (Törüner, 1992). İşsizlik sigortasının etkin ve verimli bir şekilde uygulanması, hem sigortalı işsizlerin hem de ailelerinin olası ekonomik sıkıntılarını azaltmakta, hem de işsizliğin toplum üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerini hafifletmektedir (Çakmak, 2020).

Türkiye ve Kütahya özelinde incelenen verilere göre, Tablo 2.2 son 10 yılda işsizlik ödeneklerinden yararlanan kişi sayısını detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

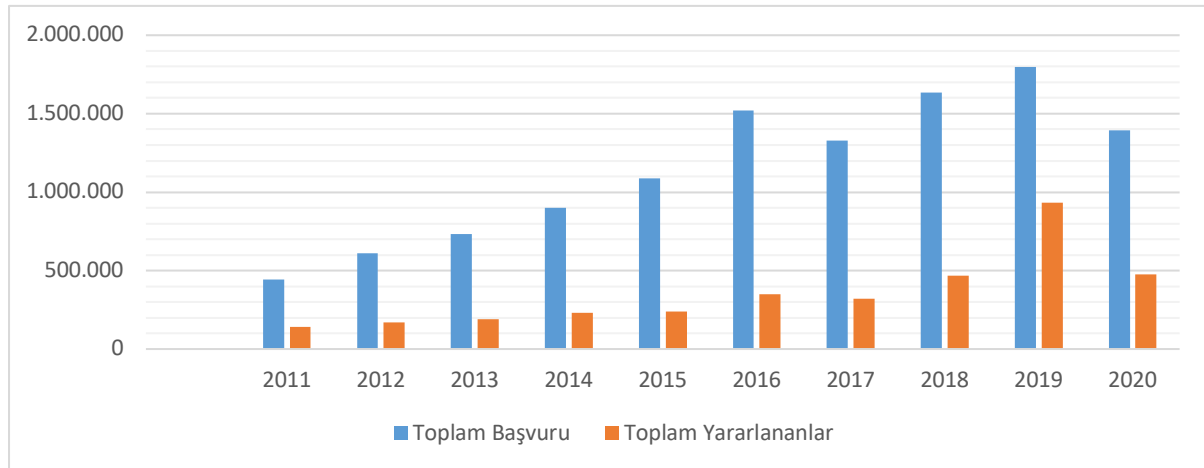
Tablo 2.2. Türkiye’de Son 10 yılda yapılan İşsizlik Ödenekleri

Yıllar	Kütahya’da Toplam Başvuru	Kütahya’da İşsizlik Ödeneği Hak eden	Türkiye’de Toplam Başvuru	Türkiye’de Toplam Yararlananlar
2020	7.144	2.309	1.392.799	477.066
2019	10.885	5.291	1.798.458	933.273
2018	10.172	2.914	1.635.111	467.814
2017	7.310	1.465	1.326.967	318.818
2016	9.099	1.590	1.520.282	347.324
2015	6.858	1.302	1.086.293	238.983
2014	6.687	1.457	900.910	230.853
2013	5.996	939	732.409	188.118
2012	4.130	958	609.245	168.835
2011	2.572	653	441.238	141.510

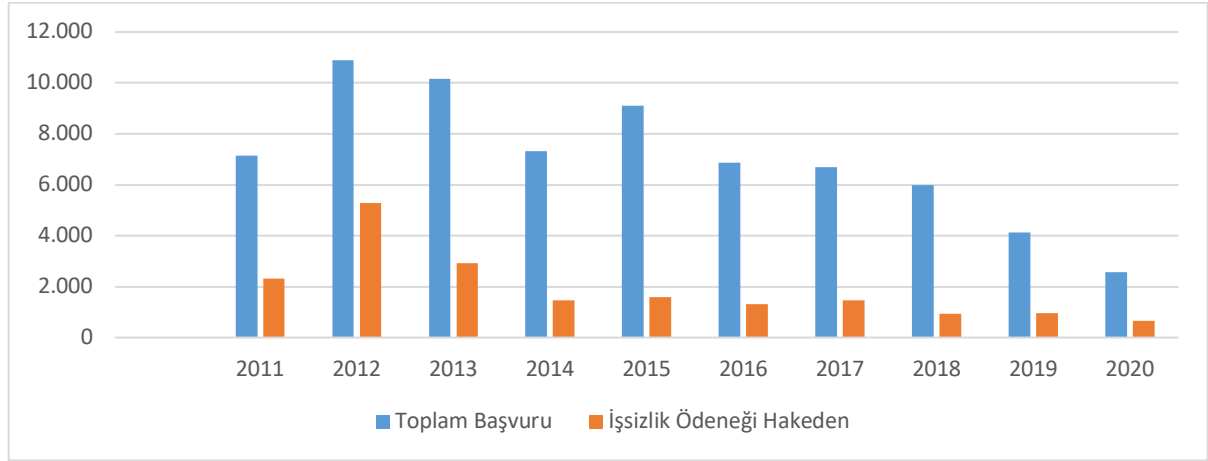
Kaynak: İŞKUR (2021)

Tablo 2.2 incelendiğinde, Türkiye genelinde 2011-2020 döneminde işsizlik ödeneğine başvuran kayıtlı işsiz sayısının 440 binden başlayıp 1 milyon 400 bine kadar yükseldiği gözlemlenmektedir. Kütahya özelinde ise hem toplam başvurular hem de işsizlik ödeneğinden yararlanma hakkı kazanan kişi sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. Bu yardımlar, işsiz kalan nüfus için olumlu bir destek sağlasa da, artışın boyutu endişe verici bir durum olarak yorumlanabilir.

Söz konusu değişimlerin daha açıklayıcı bir şekilde görülmesi için, son 10 yıldaki durum Grafik 2.1 ve Grafik 2.2’de görselleştirilmiştir.

Grafik 1.1. Ülke Geneline Yapılan İşsizlik Ödeneği Başvuruları

Kaynak: İŞKUR(2021)

Grafik 1.2. Kütahya’da Son 10 Yılda İşsizlik Ödeneği Ödemeleri

Kaynak: İŞKUR (2021)

3. KÜTAHYA’DA SON 10 YILDA İŞSİZLİK VE İSTİHDAM

İstihdam ve işsizlik olgusu, ekonomik ve sosyal yapının doğal bir parçası olarak birbirini tamamlayan iki göstergedir. İl düzeyinde işgücü ve istihdam durumunun incelenmesinde kullanılan kaynaklar sabit olsa da, ülke genelindeki ekonomik dalgalanmalar il düzeyinde farklılıklar yaratabilir. Bölgesel kalkınmışlık farkları, ekonomideki gelişmişlik kutupları ve kalkınma teorileri çerçevesinde ele alınsa da, Kütahya özelinde işgücü ve işsizlik eğilimlerinin genel ülke trendlerini yakından takip ettiği görülmektedir.

İşsizlik ve istihdam üzerinde göç, beşeri sermaye ve nüfusun yaş yapısı gibi değişkenler etkili olup, bunlar bir modelleme çalışmasında kullanılabilecek temel faktörlerdir. Kütahya özelinde yapılacak değerlendirmede, öncelikle ilin tarihsel sanayi gelişimi ile güncel istihdam kapasitesinin kısa bir değerlendirmesi yapılacak, ardından İŞKUR, TÜİK ve KTO verileri kullanılarak son 10 yıldaki işsizlik ve istihdam durumu ayrıntılı bir şekilde analiz edilecektir.

3.1. KÜTAHYA İLİNDE SANAYİLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kütahya, zengin bir tarihe sahip olmasına karşın sanayi alanındaki gelişimi 1926 yılında Sümerbank Kiremit Fabrikası'nın açılmasıyla başlamıştır (Özbudak ve Önal, 2018). 1948-1954 yılları arasında şehirde dört kiremit ve tuğla fabrikasını bünyesinde barındıran Sümerbank, bu dönemde şehrin istihdamına önemli katkılarda bulunmuştur (KUTSO, 2017). 1940'larda kurulan Garp Linyitleri İşletmesi (GLİ), Kütahya'ya büyük bir maden işletmesini kazandırmıştır.

Kamu iktisadi teşebbüsleri politikası çerçevesinde şehir, 1950'de Koçak Toprak Kiremit ve Tuğla Fabrikası, 1951'de Gediz Linyit İşletmesi, 1953'te Kütahya Şeker Fabrikası ve 1954'te Kütahya Azot Fabrikası gibi önemli üretim alanlarına kavuşmuştur. Planlı büyüme döneminde 1960 yılında kurulan Seyitömer Linyit İşletmeleri (SLİ), 2.000'den fazla çalışanıyla istihdama büyük katkı sağlamış, 1966'da açılan EÜAŞ Seyitömer Termik Santrali ile iş sahaları çeşitlenmiştir.

Zamanla özel sektör yatırımları da artmış; 1967'de Altinkaya Un Fabrikası, 1970'te Kütahya Porselen, 1976'da Kümaş Manyezit İşletmeleri A.Ş. gibi girişimler şehirde istihdamı güçlendirmiştir. 1980 sonrası kurulan fabrikalar da Kütahya'nın işgücüne önemli katkı sunmuştur.

Kütahya ili, sanayi yapılanması açısından oldukça çeşitlilik gösteren bir altyapıya sahiptir. İlde faaliyet gösteren Kütahya OSB, 30 Ağustos OSB, Kütahya Seramik OSB, Gediz OSB, Tavşanlı OSB ve Altıntaş Zafer OSB olmak üzere toplam altı organize sanayi bölgesinde; porselen, kimyasal ürünler, tekstil, metal eşya ve otomotiv yan sanayi gibi çeşitli sektörlerde üretim gerçekleştirilmektedir. Bu OSB'lerde yaklaşık 27 bin kişi istihdam edilmekte, böylece sanayi sektörü ilin ekonomik yapısında belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Kütahya'da sanayi faaliyetlerinin yanında, sosyal ve ekonomik kapsayıcılığa yönelik çalışmalar da dikkat çekmektedir. Dumlupınar Üniversitesi, Zafer Kalkınma Ajansı ve Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi iş birliğiyle yürütülen "Taş ve Gümüş Takıya Dönüşüyor, Engeller Kalkıyor" projesi, özellikle dezavantajlı ve engelli bireylerin mesleki eğitim alarak istihdama katılmalarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu proje, hem geleneksel zanaatların yaşatılmasına katkı sağlamakta hem de engelli bireylerin işgücü piyasasına pozitif ayrımcılık temelinde dâhil edilmesiyle nitelikli ve kapsayıcı istihdamın güçlenmesine önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Tablo 3.3. Kütahya'da İstihdamın OSB Bazlı Dağılımı

OSB Adı	Kuruluş Yılı	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı
Gediz	1998	52	2.031
Kütahya 30 Ağustos	2006	40	2.197
Kütahya	1973	130	13.287
Kütahya Altıntaş Zafer	2017	0	0

Kütahya Seramik	2020	3	2.001
Tavşanlı	2001	26	8.230
Simav Jeotermal Kaynaklı Tarıma Dayalı İhtisas	2021	0	0
Toplam	-	251	27.746

3.2. KÜTAHYA'DA KAYITLI İŞSİZLİK

Kütahya ilinde istihdam programları ve işgücü durumu tablolar ve grafiklerle incelenirken, şehirdeki kayıtlı işsizlik rakamlarına da son 10 yıllık perspektiften bakmak gerekmektedir. Bu değerlendirme, Kütahya Ticaret Odasına kayıtlı işletmelerin niceliksel artışı, şehirdeki nüfus değişimi ve mülteci yoğunluğu göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

Özellikle seramik ve çini sektöründe öne çıkan bireysel girişimlerde, çoğunluğu Afgan ve Suriyeli olan işçilerin sigortasız ve yevmiye usulü çalıştığı bilinmektedir. Benzer şekilde, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde yer alan küçük işletmeler de sıklıkla Afgan uyruklu çobanlarla çalışmaktadır; bu durum zaman zaman ülke medyasında gündeme gelmektedir.

Kütahya'daki kayıtlı işsizliğin, girişimcilik ve istihdam olanaklarının artışıyla paralel bir gelişim göstermemesi, kayıt dışı ve ucuz işgücünün varlığının da değerlendirmeye alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, Tablo 3.1'de sunulacak veriler, işgücü piyasasındaki bu dinamikler dikkate alınarak analiz edilecektir.

Tablo 3.1. Kütahya'da 2010-2019 arası Kayıtlı İşsiz Sayıları

Kütahya	Erkek	Kadın	Toplam
2010	14.874	1.987	16.861
2011	12.909	4.778	17.687
2012	15.175	6.250	21.425
2013	15.004	6.847	21.851
2014	14.863	7.799	22.662
2015	8.917	7.816	16.733
2016	9.652	9.033	18.685
2017	8.644	9.282	17.926
2018	10.610	14.407	25.017
2019	12.143	14.456	26.599
2020	10.123	10.761	20 884
2021			21 295
2022	10 883	13 690	24 573
2023	8 059	10 197	18 256
2024	6 720	8 339	15 059

Kaynak: İŞKUR(2021)

Tablo 3.1 incelendiğinde, Kütahya ilinde 2010 yılında toplam 16.851 olan kayıtlı işsiz sayısının, 2019 yılı itibarıyla 26.599'a yükseldiği görülmektedir. Özellikle dikkat çeken husus, 2010 yılında 1.987 olan kayıtlı kadın işsiz sayısının 2019 yılında 14.456'ya çıkarak

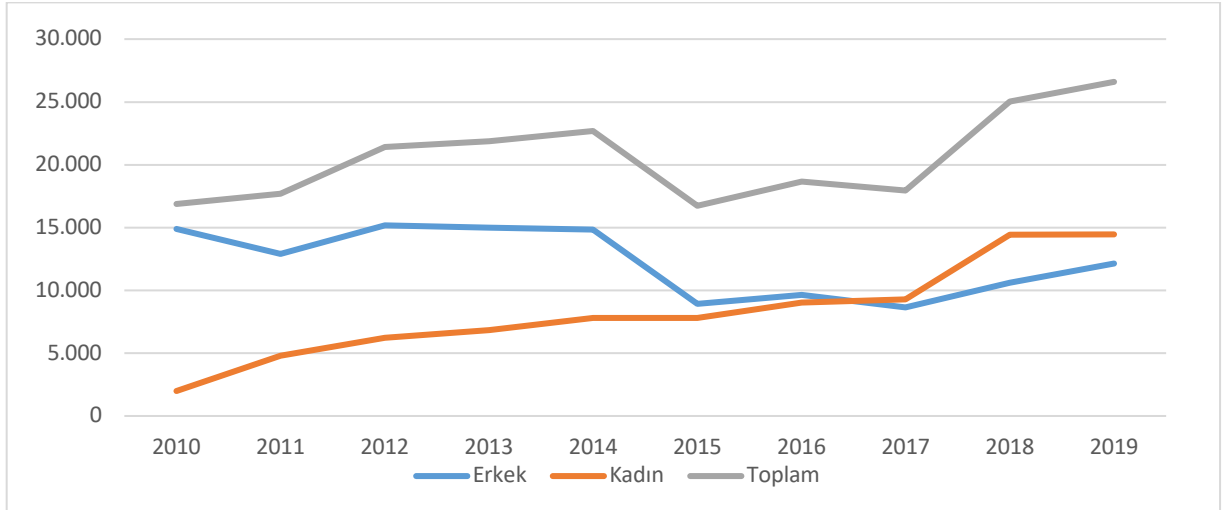
kayıtlı erkek işsiz sayısını geçmesidir. İlk bakışta bu durum, kadın işgücündeki artış olarak yorumlanabilir; ancak kayıtlı erkek işsizliğin oransal olarak çok daha azaldığı da gözlemlenmektedir.

Kadınların işgücüne katılımı, Türkiye’de geleneksel hane yapılanması çerçevesinde hane gelirine katkı sağlamak ve yüksek enflasyon, faiz oranları ile artan işsizlik gibi makroekonomik koşulların sosyal yaşam üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, ev hanımlarının iş arama sürecine girmesi sürpriz bir gelişme olarak değerlendirilemez.

Bunun yanı sıra, kayıt dışı istihdamın artışında mülteci nüfusun etkisi de gözlemlenmektedir. Şehirdeki Suriye ve Afgan kökenli ucuz işgücü, özellikle 1-10 çalışanı olan küçük işletmelerde temin edilebilmekte ve bu durum kayıtlı işsizlik verilerinin tam olarak işgücü piyasasının gerçek durumunu yansıtmamasına yol açmaktadır.

Son 10 yıllık kayıtlı işsiz sayılarındaki eğilimi görselleştirmek amacıyla Grafik 3.1 hazırlanmıştır; bu grafik, kadın işgücündeki artış ve toplam işsizliğin yükseliş trendini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Grafik 3.1. Kütahya’da 2010-2019 arası Kayıtlı İşsiz Sayıları

Kaynak: İŞKUR (2021)

Toplam kayıtlı işsiz sayısındaki artışta en belirgin etkenlerden biri, kadın işgücündeki artıştır. Daha önce tartışılan sosyal, ekonomik ve makroekonomik faktörler çerçevesinde kadınların işgücüne katılımının yükselmesi, kayıtlı işsizler arasındaki artış eğilimini önemli ölçüde etkilemiştir.

Tablo 3.2. Kütahya ve Türkiye Geneli İşsizlik Oranı Karşılaştırması (2022-2024)

Yıl	Kütahya (%)	Türkiye (%)	Fark (Kütahya-Türkiye)
2022	7,3	10,4	-3,1
2023	7,3	9,4	-2,1
2024	6,7	8,7	-2,0

Kütahya’da işsizlik oranı, 2022 ve 2023 yıllarında %7,3 olarak gerçekleşmiş; 2024 yılında ise %6,7’ye gerileyerek düşüş göstermiştir. Son üç yılın verileri, Kütahya’nın işsizlik oranının Türkiye ortalamasının yaklaşık 2–3 puan altında seyrettiğini ortaya koymaktadır.

İlin düşük işsizlik oranında sanayi sektörünün, özellikle de seramik ve porselen endüstrisinin belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Türkiye’nin seramik üretim merkezlerinden biri olan Kütahya’da bu sektör, hem doğrudan hem de yan sanayileriyle geniş bir istihdam alanı yaratmaktadır. Bunun yanında tarım sektörü, kırsal alanlarda istihdamı destekleyen önemli bir ekonomik faaliyet alanı olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Kütahya’nın düşük ve giderek azalan işsizlik oranı; sanayi ağırlıklı ekonomik yapısının istihdam üzerindeki olumlu etkisini açıkça göstermektedir. Bu durum, ilin ekonomik dinamizminin ve sektörel çeşitliliğinin iş gücü piyasasına olumlu yansımalarının bir göstergesidir.

SONUÇ

İşsizliğin ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik sorunların önlenmesi, devletlerin en önemli görevlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Aktif ve pasif istihdam programları kısa vadede etkili sonuçlar sağlasa da, teknoloji yoğun ve sermaye ağırlıklı üretim tekniklerinin yaygınlaşması, emeğe olan talebin azalmasına ve dolayısıyla yüksek işsizlik oranlarının devam etmesine sebep olmaktadır.

Türkiye’de işsizlik sorunu özellikle genç nüfusta ciddi bir problem haline gelmiştir. 15-24 yaş aralığındaki işsizlik oranının %25’e ulaşması endişe vericidir. Üniversite mezunu işgücünün artmasına karşın, aynı oranda istihdam olanaklarının sağlanamaması, sorunun kronikleşmesine yol açmaktadır.

Kütahya ili, sahip olduğu doğal kaynaklar ve tarihi potansiyeliyle geçmişten günümüze önemli bir sanayi ve istihdam merkezi olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan kamu yatırımları, madencilik ve termik santraller aracılığıyla şehirde istihdam sağlamış; bunu takip eden özel sektör yatırımları ile nüfusa oranla kayda değer bir sanayi oluşumu gerçekleşmiştir.

Son 10 yılda ise Türkiye genelinde uygulanan mülteci politikaları, şehirdeki iş imkânlarını ucuz işgücü nedeniyle kısıtlarken; artan istihdam maliyetleri, vergiler ve enflasyon, kayıtlı işsiz sayısında ciddi bir artışa yol açmıştır. 2019 yılı sonu itibarıyla Kütahya’da kayıtlı işsiz sayısı 26.559 iken, işsizlik ödeneğine başvuranların sayısı 10.885 olmuştur. 2010 yılı verileri ise sırasıyla 16.861 ve 2.374 olarak gerçekleşmiştir. Aradaki yıllarda da genel olarak işsiz nüfusun artış gösterdiği gözlemlenmektedir.

Olası çözüm önerileri arasında, aktif istihdam politikalarının yoğunlaştırılması, yeni işbaşı ve mesleki eğitim programlarının açılması ile girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması yer almaktadır. Ayrıca kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve kadın işgücüne yönelik özel istihdam programlarının geliştirilmesi, mevcut işgücünden etkin şekilde faydalanılmasını sağlayabilir.

Genel değerlendirme olarak, istihdam olanakları yeterince çeşitlenemediği hâlde Kütahya’da son 10 yılda kayıtlı işsiz sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bölgesel farklılıklara rağmen, şehrin işsizlik eğilimi Türkiye genelindeki trendi takip etmektedir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA EKONOMİSİNİN YAPISAL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

GİRİŞ

Kütahya, tarım, madencilik, sanayi ve turizm gibi sektörlerde faaliyet gösteren bir ilimizdir. Ancak, ilin ekonomisinde yapısındaki bazı sorunlar nedeniyle gelişme potansiyeli tam olarak ortaya konulamamaktadır. Bu bölümde, Kütahya ekonomisindeki yapısal sorunlara ve çözüm önerilerine değinilecektir.

Madencilik Odaklı Ekonomi: Kütahya ekonomisi, büyük ölçüde madencilik sektörüne dayanmaktadır. İl, Türkiye'de önemli bir mermer üretim merkezi olmasının yanı sıra, linyit, bor ve feldispat gibi madenlerin üretimi de yapılmaktadır. Ancak, madencilik sektörü genellikle dalgalı bir sektördür ve fiyat dalgalanmaları, doğal afetler gibi etkenlerle değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle, Kütahya'nın diğer sektörlerle de yatırım yapması gerekmektedir.

Düşük Katma Değerli Üretim: Kütahya'da üretilen ürünlerin büyük çoğunluğu düşük katma değerli ürünlerdir. Bu nedenle, ilde üretimden elde edilen katma değer düşük kalmakta ve işsizlik oranı yüksek seviyelerde seyretmektedir. Kütahya'nın yüksek katma değerli ürünlere yönelmesi, ekonomik büyüme potansiyelini artırabilir.

Altyapı Sorunları: Kütahya'nın altyapı sorunları, ilin ekonomik kalkınmasını olumsuz etkilemektedir. Özellikle, ulaşım ağındaki yetersizlik, lojistik sorunlar ve enerji kaynaklarına erişimde yaşanan sorunlar, ilin üretim ve ticaret potansiyelini sınırlamaktadır. Bu sorunların giderilmesi için yatırımların yapılması gerekmektedir.

İnsan Kaynakları Yetersizliği: Kütahya'nın insan kaynakları potansiyeli yüksek olsa da, kalifiye iş gücü açısından sınırlı bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle, ilin eğitim altyapısının güçlendirilmesi, nitelikli iş gücü yetiştirilmesi ve iş gücü piyasasının esnekliğinin artırılması gerekmektedir.

Yenilikçilik Eksikliği: Kütahya'da yenilikçilik kültürü henüz tam olarak gelişmemiştir. Bu da, ilin gelişme potansiyelini sınırlayan bir faktördür.

Yenilikçilik kültürünün oluşması için, Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla yatırım yapılması, üniversitelerle işbirliği yapılarak bilgi paylaşımı ve teknoloji transferi sağlanması gerekmektedir.

Çözüm Önerileri:

Diversifikasyon: Kütahya'nın diğer sektörlerle de yatırım yapması, ekonomik açıdan daha dengeli bir yapı oluşturabilir. Tarım, sanayi, turizm ve hizmet sektörlerine yapılan yatırımlar, ekonomik çeşitlilik sağlayarak ekonomik büyümeye katkı sağlayabilir.

Yüksek Katma Değerli Üretim: Kütahya'da, yüksek katma değerli ürünlerin üretimine yönelik teşvikler verilmesi ve bu alanda Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması, ekonomik açıdan daha güçlü bir yapı oluşmasına katkı sağlayabilir.

Altyapı Yatırımları: Kütahya'nın ulaşım ağı, enerji kaynaklarına erişim, su ve atık yönetimi gibi konularda altyapı yatırımları yapılması, ilin üretim ve ticaret potansiyelini artırabilir.

Eğitim ve İstihdam Politikaları: Kütahya'nın eğitim altyapısının güçlendirilmesi, iş gücü piyasasının esnekliğinin artırılması, nitelikli iş gücü yetiştirilmesi için teşvikler verilmesi gerekmektedir.

Yenilikçilik ve Teknoloji Transferi: Kütahya'nın yenilikçilik kültürünün oluşması için, Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla yatırım yapılması, üniversitelerle işbirliği yapılarak bilgi paylaşımı ve teknoloji transferi sağlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Kütahya ekonomisinin yapısal sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların giderilmesi için, çeşitlilik sağlanması, altyapı yatırımları, eğitim ve istihdam politikaları, yenilikçilik ve teknoloji transferi konularında çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu çalışmaların ilin ekonomik potansiyelini ortaya çıkarması ve ilin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlaması hedeflenmelidir.

1.KÜTAHYA'NIN YAPISAL SORUNLARI

Kütahya'nın önemli sorunları bulunmaktadır.

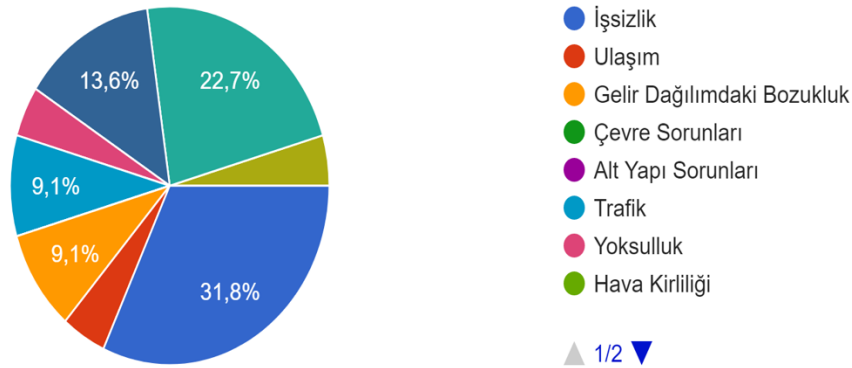
Bu sorunlar; İşsizlik, Ulaşım, Gelir Dağılımdaki Bozukluk, Çevre Sorunları, Alt Yapı Sorunları, Trafik, Yoksulluk, Hava Kirliliği, Göç, Yönetim Sorunu, Kültürel Faaliyet Eksikliği, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ve Turizm Faaliyet Eksikliğidir.

Yukarıda belirtilen sorunların yanı sıra bu çalışmaya dahil edilmeyen sorunlar da bulunmaktadır.

2.KÜTAHYA'NIN YAPISAL SORUNLARININ SIRALAMASI

A. Kütahya'nın sırasıyla en önemli 10 sorunu nedir? Her gruptan 1 tane işaretlenmelidir.

22 yanıt

3.KÜTAHYA'NIN YAPISAL SORUNLARINA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yapılan ankette, belirlenen sorunlara katılımcıların çözüm önerileri de alınmıştır.

Bu öneriler;

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 15 yanıt verilmiştir.

İlin tanıtımı yeterli değildir tanınmışlık alt düzeydedir.

Kütahya'nın tarihsel, kültürel ve mimari değerlerinin korunması ile tanıtımının yapılması gerekmektedir.

Eskişehir Örneği

Şehrimizin tarihsel kültürel yer altı ve yer üstü zenginliklerinin tanıtılması, turizm alanında tanıtılıp yatırım yapılmasını sağlamak gerekmektedir.

Yöneticilerin masadan kalkıp yatırımcılarla görüşmesi ve ziyaret etmesi gerek veya randevu vermesi gerekir.

Risk alabilecek her türlü imalat sektöründe özel sektör yatırımları çoğalması için, yasal, ekonomik, fiziki alt yapı oluşturulmalı, bu çalışmaları sekteye uğratabilecek her türlü engel, gerektiği şekilde ortadan kaldırılmalı, yatırım yapacak müteşebbisler desteklenmeli, işlerin kolaylaştırılması, vb.

Yeni istihdam alanları açmak.

Girişimciliği teşvik etmek.

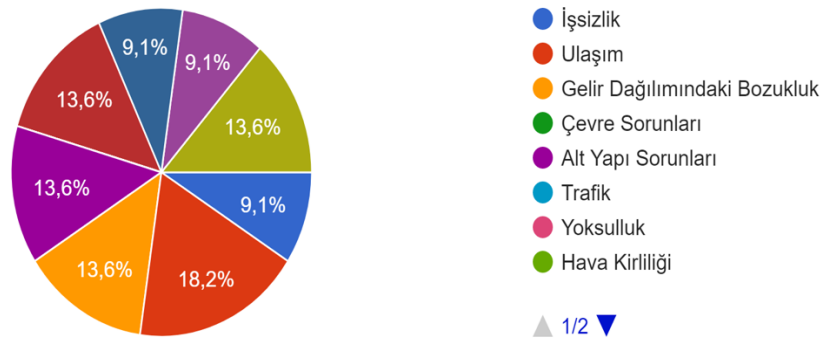
Çinicilik faaliyetleri ile doğru orantılı olarak tanıtımının yapılması için çalışmalar yapılmalı. Ülke ve dünya genelinde Kütahya bilinir hale getirilmeli.

İş sahası arttırılmalı.

Daha kapsayıcı ve vizyon sahibi bir yerel ve merkezi yönetim anlayışı benimsenmelidir

2. Sorun

22 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 15 yanıt verilmiştir.

Yeni yatırımlar özellikle yabancı yatırımcılar çekilmeli.

Kütahya'nın sanat ve kültürel tanıtımı için üniversite ile proje geliştirilmesi.

Yatırımı artırarak gelir dağılımı dengesini sağlamak.

Gençlere istihdam gerekiyor ayrıca insanlar asgari ücretten fazla ücret alması gerekiyor.

Yerel yönetimlerde, siyasilerde cesur, atik, teşvik edecek insanlar aday olmalı, seçildikten sonra çalışmayandan halk hesap sormalı.

Şehir trafiği yeniden düzenlenmelidir.

Yerel yöneticiler uzun vadeli planlara sadık kalmalı.

Birçok atıl kapasiteli tesisin turizme dahil edilmesi ve yeni turizm türleri çerçevesinde yeni tesisler yapılmalı ve turistik faaliyetler geliştirilmelidir.

İş sahaları açılarak insanlara iş sağlanmalı.

İstihdam olanaklarını teşvik eden politikalara öncelik verilmelidir.

Hafif raylı sistem.

Ulaşım master planı yapılmalıdır.

Çevre yolu genişletilmeli ve çok kolay çevre yoluna çıkılabilir olmalı.

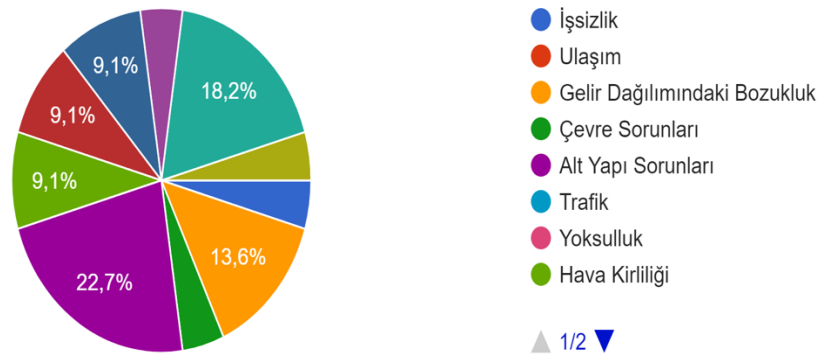
Halkı bilinçlendirmek.

Kütahya da orta gelir sınıfının oluşturulması gerekir.

Eğer değerlendirilebilirse yukarıdaki aktörlerin işbirliği ile doğa tarh ve termal turizm Kütahya için bir çıkış yolu olacaktır.

3. Sorun

22 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 14 yanıt verilmiştir.

İşsizlik nedeniyle köyler yavaş yavaş terkediliyor asgari ücret için ilçelere ildekiler şehir dışına gidiyor bu aralar Manisa'ya giden çok kişi var.

Kütahya'ya ait marka oluşturulması çinicilik sanatının şehirde hissettirilmesi.

En önemli sorunlarından biride alt yapı sorunlarından biridir. Çünkü yatırım yapmağa kalktığınızda en çok sorunla karşılaştığınız sorundur.

Kütahya, tepelerin eteğinde uzunlamasına yerleşmiş ve hala da aynı şekilde alanı büyüyen bir belde, bu sebepten yol ve diğer alt yapılarındaki yetersizlikler çok sorunlara yol açıyor. Özellikle şehir içi yolların yetersizliği şehir içi ulaşım ve trafik sorununu içinden çıkılmaz hale getiriyor.

Alt yapı sorunu çözülmelidir.

Reklam ve kültürel faaliyetlere öncelik verilmelidir.

Hezar Dinari Kültür Merkezi var olmakla birlikte tiyatro, sempozyum, yazar söyleşileri gibi etkinlikler, konserler yetersizdir. Bu tür faaliyetler için uygun tesisler inşa edilerek her ay düzenli olarak kültürel faaliyetler düzenlenmelidir.

Şehir markalaşmaya gitmeli. İmajını yaratmalıdır.

Fabrikaların atık yönetimi sürekli olarak denetlenmelidir ve hanelerde ısınma amaçlı kömür kullanımı yerine doğalgaz kullanımı teşvik edilmelidir.

Gelir seviyesi arttırılmalıdır.

İmar planlaması belediye merkezli ve tekel den yapılmamalı. Üniversite, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın, Yerel STK'ların vb. paydaş katkıları.

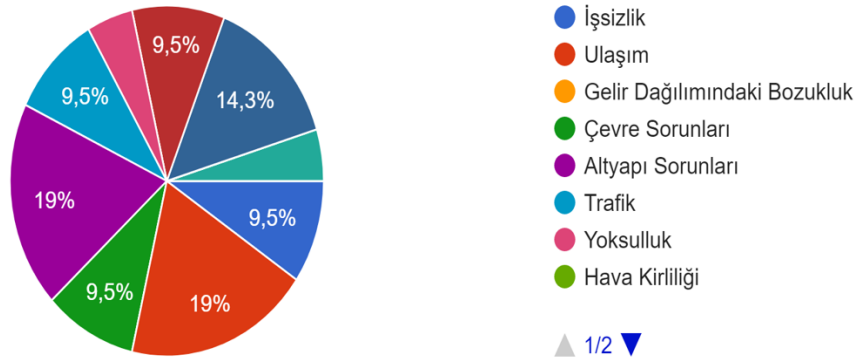
Es, dost, ahabap, ilişkilerinde önce Dürüstlük ve adalet.

Şehrin geniş kapsamlı bir tanıtım master planı çıkarılması gerekir.

Kütahya'nın potansiyellerinin devreye sokulması için kamu özel (yabancı da dahi) dayanışmasına ihtiyaç var.

4. Sorun

21 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 13 yanıt verilmiştir.

Sürekli çekişmeler var ortak menfaat yerine bireysel menfaatler ön planda uzlaştıracı kararlar alınmalı.

Yatımcının önünü açabilecek vizyonu açık ve değişime açık öngörülü yöneticilerin olması.

Kütahya'nın sahip olduğu kaplıca, ormanlar, dağlar vs. yeterince değerlendiriliyor, tanıtılmıyor, özellikle yurt dışı tanıtımları çok çok yetersiz.

Şehir cazibesi arttırılmalıdır.

Metro yapılmalıdır.

Şehirde bireysel araçlarla ulaşım kolay olmakla birlikte toplu taşımalar özellikle DPU yönüne olan araçlar yetersizdir. Sayısı arttırılmalıdır.

Kütahya'nın siyasetçileri, yöneticileri, iş adamları ele ele verip Kütahya için projeler üretmeli. Kütahya için çalışmalı.

Ulaşım ağı genişletilerek modernleştirilmelidir.

Yeşil alanlar arttırılmalıdır.

Yatırımcı çekebilmek için ilave çalışmalar yapılması gerekmektedir.

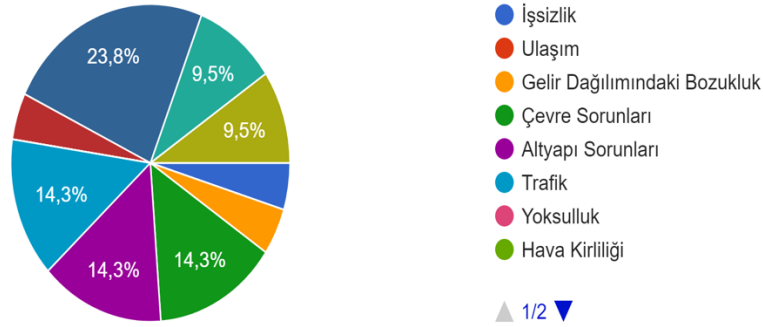
Kapsamlı proje hazırlayıp uygulanmalı.

Şehrin alt yapı sorunları çalıştay yapılarak önem sırasına göre altyapı eksiklikleri giderilmelidir.

Her ne kadar temel alt yapı sorunları olmasa da Kütahya'nın üst yapı görünümünün şehirleşme ve kendi geleneksel mimari tarzını oturtmaya ihtiyacı var.

5. Sorun

21 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 12 yanıt verilmiştir.

Yeni yollar açılmalı şehir hastanesi çevre yolunda olmalıydı, hastane açılınca trafik daha kötü olacaktır.

Tarih, sağlık, doğal alanların tanıtılması.

İşsizlik sorunu çözüldüğü oranda göç de azalır.

Şehir yöneticileri arasındaki koordinasyon sağlanmalıdır,

Gelirden düşük pay alan kişilere asgari geçim yardımları yapılmalıdır

İnternet altyapısı dahil olmak üzere birçok altyapı ağının yapısının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Termal turizm geliştirilmeli. Termal anlamda kendini tanıtmalıdır.

Çevre, kaldırım ve park hizmetlerine öncelik verilmelidir.

Altyapı yatırımları artırılmalıdır.

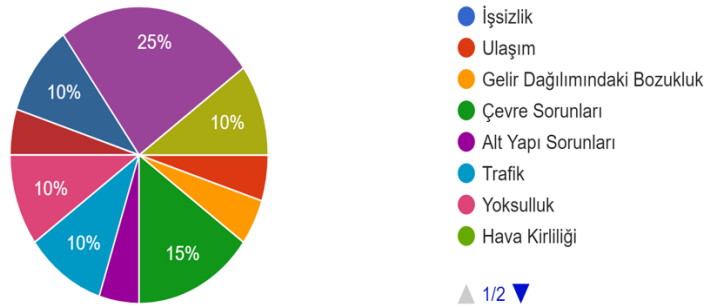
Yerel Yönetimler ile Merkezi Yönetim eşgüdümlü ve uyumlu çalışabilmeli.

Şehirde son yıllarda ciddi bir trafik ve otopark sıkıntısı vardır. Trafik akışının eski haline getirilmesi ve yeni yolların açılması gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar aktive edilirse, İşsizlik sorunu da çözülecektir.

6. Sorun

20 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 11 yanıt verilmiştir.

Öğrenci gençler şehirde kalmak istemiyor, yeni eğlence merkezleri oluşturulmalıdır.

Tarih kültürü çok eski bir yerleşim yeri olmasına rağmen yeterince tanıtılamaması sorunu vardır.

Gelir düzeyi düşük kesimlere destek sağlanmalıdır.

Termal ve kültürel turizm teşvik edilmelidir

Çevre düzenlemelerine özen gösterilmelidir. Özellikle otoban kenarlarında yer alan ve şehri tanıtan heykel gibi yapıların düzenli olarak tamir edilmesi gerekir. Ayrıca şehrin kesinlikle geri dönüşüm sistemine ihtiyacı vardır.

Kültürel anlamda şehir ileriye taşınmalı. Tiyatro, Söyleşi gibi etkinlikler arttırılmalı.

Yoksullara asgari geçim ödeneği oluşturulmalı ve işsizlik sorunu çözülerek yoksulluk giderilmelidir.

Yeni çevre yolu yapılmalıdır.

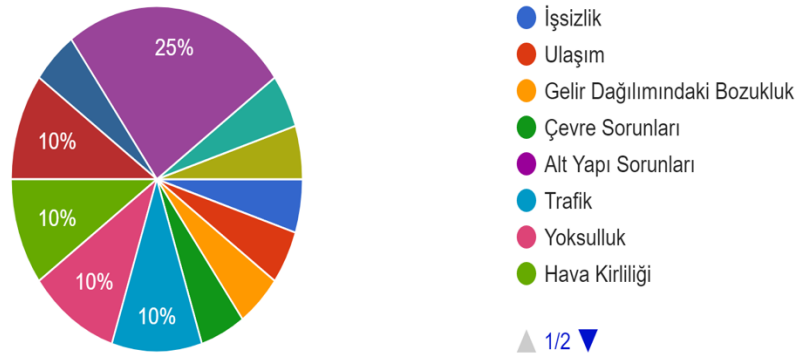
Temizliğe daha fazla önem verilmesi gerekir.

Kültürel faaliyetlerin yöneten kurumlar öncülüğünde arttırılması gerekir.

İşsizlik için belirtilenler gelir dağılımının düzelmesine katkı sunacaktır.

7. Sorun

20 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 10 yanıt verilmiştir.

Yeni işyerleri açılmasına teşvikler verilmelidir.

Trafik o kadar karmaşık ki yabancı birine yol tarifte zorlanıyorsun.

Şehrin tanıtımı yapılmalıdır.

Özellikle belediyelerde yolsuzluğun önüne geçilmelidir

Maden, turizm, Çini gibi birçok cevhere sahip olan şehrin daha fazla istihdam yaratması gereklidir.

Hava kirliliği çok yüksek. Valilik belediye el ele vererek sorunu çözmelidirler.

Yerel yönetimlerin tiyatro ve kültür merkezlerine işlerlik kazandırmalıdır.

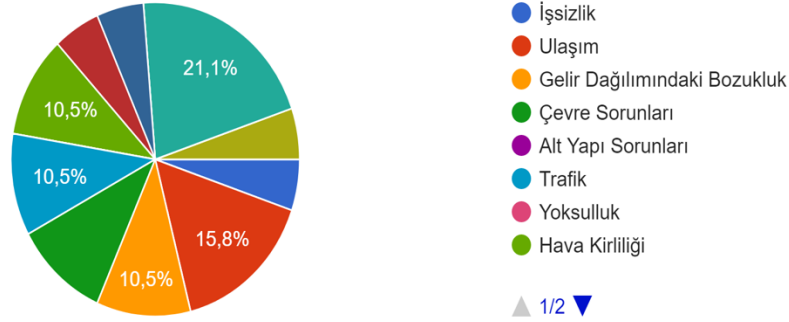
Gelir seviyesi arttırılmalıdır.

Kütahya Dumlupınar Üniversitesinin ilgili fakültesini harekete geçirerek şehirde Turizm ile ilgili faaliyetler yapılmalıdır.

Şehrin alternatif düzenleme ve toplu ulaşım araçlarına ihtiyacı var, hafif raylı araçlar gibi.

8. Sorun

19 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 9 yanıt verilmiştir.

Belli güzergahlara daha sık halk otobüsü konulmalı, tramvay gelmeli.

Nitelikli elaman yeterince yetiştirilememektedir, bu durum en büyük sorunlarından biridir.

Turizm faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

Sanayi ve fabrikalar sürekli denetlenmelidir.

Özellikle kış aylarında trafiğin akışının devamlılığını sağlamak için ana yollar ile birlikte ara yolların da ivedilikle açılması gerekir.

Kütahya'da çevre temizliği yeterli değil. Park ve bahçelerin sayısı artırılıp devamlı temizlenmeli, gözden geçirilmelidir.

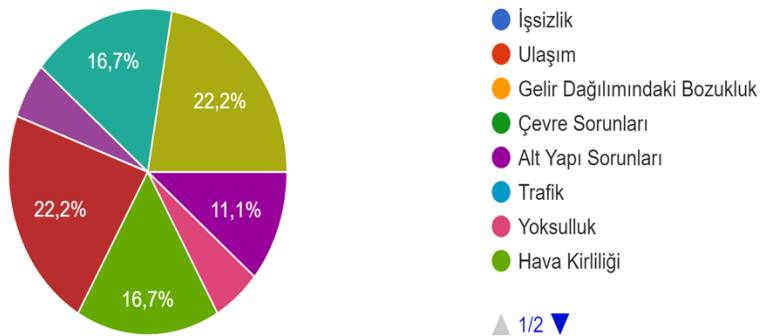
Gelir dağılımını düzeltmek için eğitim faaliyetlerine önem verilmelidir.

Fabrika bacalarına filtre takılmalıdır.

Çevre bilinci oluşturulmalıdır.

9. Sorun

18 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 9 yanıt verilmiştir.

Kütahya'nın kurtuluşu olabilecek tesisler yetersiz ve modern değil.

İş alanları kısıtlı olduğu için ayrıca yatırım alanları oluşturulamadığı için ciddi göç sorunu oluşmaktadır.

Doğal gaz kullanımı arttırılmalıdır.

Gençlere iş olanakları yaratılmalıdır.

Tüm fabrikalara hava filtresi uygulaması getirilmedi.

Alt yapı daha iyi hale getirilmelidir.

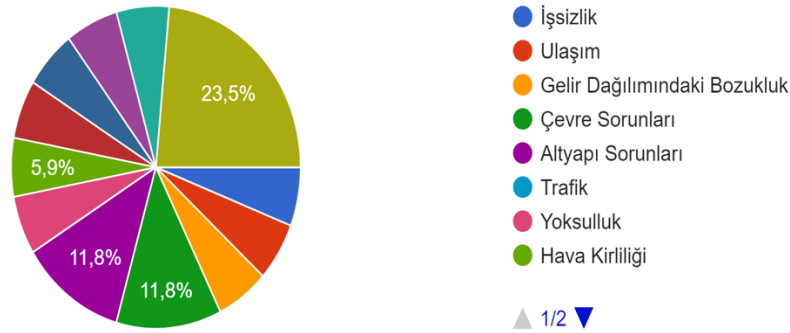
Termal Turizm teşvik edilerek tanıtımı yapılmalıdır.

Yeni iş ilanları açılmalıdır.

Yukarda ifade edilen yerel potansiyel devreye girerse eğitimli nüfusun göçü de önlenmiş olacaktır.

10. Sorun

17 yanıt

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 9 yanıt verilmiştir.

Her bölgeye özel kalkınma planları hazırlanmalı

Birçok büyük illere aynı mesafede ve yakın olmasına rağmen çok ciddi ulaşım sorunu bulunmaktadır

Çevre sorunları çözülmelidir

Ağaçlandırmaya önem verilmelidir

Yeni iş imkanları oluşturularak genç neslin şehirden göçü önlenmelidir.

Kütahya için parti milletvekilleri ve yerel yönetimler el ele verip çalışmalılar. Çok zayıflar,

İlin ulusal kanallarda reklamı yapılmalıdır.

Liyakat.

İnsanları her anlamda kültürel ve sanatsal aktivitelere yönlendirmeli. Okul, aile, yerel yönetim işbirliğine ihtiyaç var.

B. Eklemek istediğiniz bir husus varsa lütfen belirtiniz:

Bu soruya toplam 4 yanıt verilmiştir.

Kütahya da belediye hizmetlerinin kenar mahallelere verilmesi gerekiyor.

Kütahya Türkiye'nin hala 1970 yılı hizmetlerini alıyor acilen kafanın değişmesi lazım ve üniversite tarafına alt yapı getirilmesi gerekiyor.

Yabancı yatırımcılara önem verilmesi gerekiyor.

Kütahya'nın ve ilçelerinin bütün toprakları, tarım ve hayvancılığa elverişli. Özellikle hayvancılık teşvik edilmeli, her şeyden evvel üretilen her şeyin değerinde hemen paraya dönebileceği alt yapılar oluşturulmalı.

Bunun için seçilmişlerin çalışması şart.

Batının en geri kalmış iliyiz maalesef

Bunlar;

Google Form üzerinden yapılan ankette bu sorunların sıralaması istenmiştir. Anket, Kütahya Milletvekilleri, Kütahya Valisi, Kütahya Belediye Başkanı, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektör ve Rektör yardımcıları, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektör ve Rektör yardımcılarına gönderilmiştir.

Anket ayrıca; ilin diğer paydaşlarına da gönderilerek, geniş katılımlı bir değerlendirme yapılmıştır.

EK: Anket Formu

Bu derinlemesine görüşme formu hazırlamakta olduğum “Kütahya Ekonomisi, Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri” isimli “**Kitap**” çalışmasında kullanılacaktır. Bu çalışmaya yaptığınız katkıdan dolayı teşekkür ederim. **Prof.Dr. Ramazan KILIÇ**, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, İktisat Bölüm Başkanı, **Mail Adresi:** ramazan.kilic@dpu.edu.tr, **Telefon:**05327760783

A. Kütahya’nın sırasıyla en önemli 10 sorunu nedir? Her gruptan 1 tane işaretlenmelidir.

1. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

2. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

3. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

4. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

5. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

6. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

7. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

8. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

9. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

10. İşsizlik ☐, Ulaşım ☐, Gelir Dağılımdaki Bozukluk ☐, Çevre Sorunları ☐, Alt Yapı Sorunları ☐, Trafik ☐, Yoksulluk ☐, Hava Kirliliği ☐, Göç ☐, Yönetim Sorunu ☐, Kültürel Faaliyet Eksikliği ☐, İlin Marka, İmaj ve Tanıtım Sorunu ☐, Turizm Faaliyet Eksikliği ☐

Yukarıda belirttiğiniz soruna çözüm önerileriniz nelerdir? Lütfen belirtiniz:

B. Ekleme istediğiniz bir husus varsa lütfen belirtiniz:

KAYNAKLAR

- ADİL AŞÇI, Porselen Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri, Önemi ve Kütahya Ekonomisine Sağladığı Katkılar, Yüksek Lisans tezi, Kütahya 1995.
- AGM Teknik Bülteni, Sayı 50, Ocak 1998.
- Aker, S. (2010). Çini Tasarımı. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aksungur, M. (1983). Türklerde Çini ve Seramik İşletmeciliğın Tarihsel Seyri. Anadolu Üniversitesi
- İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 1(2): 79-103.
- Aksungur, M. (1986). Kütahya'daki Çini İşletmelerinin Yönetim Organizasyonu Ve İşgören Yönetimi.
- Anadolu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 4(2): 141-166.
- Aksungur, M. (1987). Kütahya'da Çini İşletmelerinin Finansal Yapısı. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 5(1): 173-198.
- Aksungur, M. Kütahya'da Çini Mamullerinin Pazarlanması Anadolu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Haziran 1986, Cilt: 4, Sayı: 1, Sayfa: 61-85.
- ALPAN. S., Birleşmiş Milletler Maden Ekonomisi Bölgeler Arası Seminerinde Konferans, Ankara,2024.
- Anılanmert, B. ve Rona, Z. Çini. 405-408. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. Cilt: 1. İstanbul: Yem Yayın, 1997.
- Aşan Yüksel, O. (2020). Geçmişten Günümüze Geleneksel Kütahya Çini Üretimlerinde Odun Yakıtlı Fırınlr. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi. 55: 1657-1670.
- Aşan Yüksel, O. (2020). Geçmişten Günümüze Geleneksel Kütahya Çini Üretimlerinde Odun Yakıtlı Fırınlr. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi. 55: 1657-1670.
- ATAMAN, G. Gündoğdu N. (1976) : Tavşanlı Çevresinde Sedimanter Manyezit Oluşumu – Yerbilimleri, H. Ü. Yerbilimleri Enstitüsü Yayın Organı – Cilt 2, 2 Aralık 1976.
- Avşar, M. ve Avşar, L. (2014). Çini Sanatı ve Terminolojisi Üzerine. Kalemişi. 2(4): 1-13.
- Badaş, E. (2019). 2019 yılı işgücü piyasası araştırmaları Kütahya Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü Kütahya ili işgücü piyasası araştırma raporu. <https://media.iskur.gov.tr/35029/kutahya.pdf>
- BAŞ, H. (1983) : Domaniç–Tavşanlı – Gediz – Kütahya Yörelerinin Tersiyer Jeolojisi ve Volkanitlerin Petrolojisi (Der. Rp. No:7293).
- BAŞOL Koray, Türkiye Ekonomisi 6. Baskı. İZMİR 1995.
- Bayazit, M. ve Işık, İ. (2012). Geçmişten Günümüze Çini Sanatı ve Kütahya Çiniciliği. Journal of Life Sciences. 1(1): 891-898.
- Bayazit, M. ve Işık, İ. (2012). Geçmişten Günümüze Çini Sanatı ve Kütahya Çiniciliği. Journal of Life Sciences. 1(1): 891-898.
- Bayrak, S. (2019). Ekonomik Büyüme, İstihdam ve İşsizlik İlişkisi: Geniş Tanımlı İşsizlik Oranları ile Türkiye Üzerine Bir Araştırma. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (6) , 301-310. DOI: 10.18506/anemon.
- Biçerli, M.K. (2005). “Aktif İstihdam Politikaları İşsizliği Azaltır mı?”, Çimento İşveren Dergisi, 6(19), 4-15.
- Buluttekin, M. B. (2008). Bor madeni ekonomisi: Türkiye'nin dünya bor piyasasındaki yeri. 2. Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat 2008, Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, İzmir.
- Can, M. E. (2011). Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Limited Şirket Ortağının Borçları Ve Yükümlülükleri. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 15(4): 1-23.
- Çalışıcı Pala, İ. (2019). Türk Çini Sanatı Tekniklerinden Lüsterin Günümüz Uygulamaları. International Social Sciences Studies Journal. 5(30): 724-742.

- ÇALIŞKAN Adnan, Yüksek Lisans Tezi, 1996, Kütahya.
- Çaycı, M. E. ve Çelik., A. (2020). Kütahya Fincancılar Belgeleri Tarihteki İlk Toplu İş Sözleşmeleri mi? Çalışma Ve Toplum. 2020/2: (65): 791-914.
- ÇELİK Hürdoğan (Orman Bölge Müdürü) 17-Nisan-1998.
- Çelikel Yiğiter, S. (2019). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 2 Bölgelerinde İş Kazalarının Değerlendirilmesi. İSG Akademik – OHS Academic. 1(1): 1-11.
- Çelikler Holding. (2021). Çelikler Seyitömer Termik Santrali. https://celiklerholding.net/yatirimlarimiz_16/celikler-seyitomer-termik-santrali
- ÇETİNTAŞ Cengiz, Adım Adım KÜTAHYA 2. Baskı KÜTAHYA 1992.
- Delibalta, M. S. (2023). TÜRKİYE MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE VERİMLİLİK VE EKONOMİK KATKI ANALİZİ. Soma Meslek Yüksekokulu Teknik Bilimler Dergisi, 1(35), 16-26.
- Demir, V. (2020). Limited şirketlerin özellikleri. <https://www.ekonomist.com.tr/haberler/limited-sirket-nedir-limited-sirketlerin-ozellikleri.html>.
- Demir, V. (2020). Limited şirketlerin özellikleri. <https://www.ekonomist.com.tr/haberler/limited-sirket-nedir-limited-sirketlerin-ozellikleri.html>.
- Demirsar Arlı, V. B. (2007). Kütahya Çiniciliği. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı (Ed. Gönül Öney ve Zehra Çobanlı). İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Demirsar Arlı, V. B. (2007). Kütahya Çiniciliği. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, (Ed. Gönül Öney ve Zehra Çobanlı). İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Dış Ticaret Yıllık İstatistikleri (1967) . D. İ. E., Ankara.
- Dış Ticaret Yıllık İstatistikleri (1967) . D. İ. E., Ankara.
- Dış Ticaret Yıllık İstatistikleri (1968) . D. İ. E. Ankara
- Dış Ticaret Yıllık İstatistikleri (1970) . D. İ. E. Ankara
- Dinçer, İ. (2018). TÜBA-Temiz Kömür Teknolojileri Raporu (TÜBA Raporları No: 25). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Dinçer, İ. (2018). TÜBA-Temiz Kömür Teknolojileri Raporu (TÜBA Raporları No: 25). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Doğanay, A. (2010). Türk Çini Sanatı. 170-193. İslâm Sanatları Tarihi. Ed. Muhittin SERİN. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2084.
- DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ: I. Öğretim İktisat, Bölgesel İktisat ödevi. Hazırlayanlar; Hatice Yorulmaz, Sevcan Mercan, Özlem Güneş, Zeynep Solcan, Hasan Barış Ölçüm, Hüseyin Aras Aralık 1997.
- DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ: Seramik bölümü uygulama ödevi. Hazırlayanlar; Tülay Anıl Kaskara, Gönül Büyükkaksu, Nurgül Ergül, Ayşe Yavuz, Ocak 1998.
- DÜNYA GAZETESİ: 14. NİSAN. 1997.
- DÜNYA GAZETESİ: 2 MART 1998.
- Dünya Maden Haberleri (19709) M.T. A Yayını Ankara 1970.
- EKİN, N., 2000. Türkiye'de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları. İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2000-33, Mega Ajans, Eylül, İstanbul.
- EMMANUEL COOPER: Seramik ve çömlekçilik kitabı, 2001.
- Enerji Atlası. (2021a). Polat Termik Santrali. <https://www.enerjiatlası.com/komur/polat-termik-santrali.html>
- Enerji Atlası. (2021b). Seyitömer Termik Santrali. <https://www.enerjiatlası.com/komur/seyitomer-termik-santrali.html>
- Enerji Atlası. (2021c). Tunçbilek Termik Santrali. <https://www.enerjiatlası.com/komur/tuncbilek-termik-santrali.html>
- ERGİN, Hüseyin (1983) Maden İşletmelinde Üretim Öncesi Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesi.

- Fidan, A. (2016). Dünyada ve Türkiye’de madencilik faaliyetleri, altın madenciliği’nin çevresel açıdan değerlendirilmesi. Uluslararası Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(2), 114-128.
- Finansal Forum, Nisan 1998.
- Foça Sunta, Yeşile Çerçeve, Ekim-Kasım 1997.
- Gülaçtı, N. (2011). Günümüz Kütahya’sında Seramik-Çini Üretimi Ve Durum Tespiti. (Sanatta Yeterlik Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Gülaçtı, N. (2012a). Selçuklu Dönemi Figüratif Dekorlu Seramik ve Çini Örneklerinin Cumhuriyet Dönemi Kütahya Figüratif Çinileriyle Karşılaştırılması. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum. 1(1): 33-48.
- Gülaçtı, N. (2012b). Seramik Ve Çini Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar Ve Beklentileri. DPUJSS. 32 (II): 143-157.
- Gülten ŞEN, Turist Harcamalarının Bölgesel Ekonomiye Etkileri: Kütahya Örneği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (74), 97-112. 2022.
- Güneş, C. (2006). Gediz Kaplıcaları’nın (Kütahya) hidrojeolojik ve hidrojeo kimyasal değerlendirilmesi (Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- HATİPOĞLU Mehme Kütahya İlinin Ekonomik Durumu ve Potansiyeli Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası Yayını KÜTAHYA 1981.
- <http://www.kutahya.gov.tr/kurumlar/kutahya.gov.tr/Dokumanlar/kutahyabrosur/termalturizm.pdf>.2021.
- <http://www.kutahya.gov.tr/kurumlar/kutahya.gov.tr/Dokumanlar/kutahyabrosur/termalturizm.pdf>
- <http://www.kutahyaninsesi.com/haber-kutahya%E2%80%99ya-3-bin-342-kisi-geldi877-kisi-gitti-8100.html>
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067
- <https://aizanoifilmfestivali.com/4-aizanoi-kisa-film-festivali-23-25-agustosta-gerceklesecek/>
- <https://aizanoifilmfestivali.com/4-aizanoi-kisa-film-festivali-23-25-agustosta-gerceklesecek/>
- <https://cip.tuik.gov.tr/#>,29.11.2020.
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2019>.
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500&dil=1>, 8.02.2022.
- <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>, 9.2.2021
- <https://kutahyaism.saglik.gov.tr/TR-46097/kurumlar.html>, 2.4.2021.
- <https://kutahyaism.saglik.gov.tr/TR-98314/toplum-sagligi-merkezleri.html>,2.4.2021.
- https://media.iskur.gov.tr/66910/kutahya.pdf?utm_source.
- <https://www.dpu.edu.tr/index/sayfa/433/tarihce>, 10.2.2021.
- <https://www.goc.gov.tr>.
- https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf.
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067.
- <http://www.kutahyaninsesi.com/haber-kutahya%E2%80%99ya-3-bin-342-kisi-geldi877-kisi-gitti-8100.html>.
- <https://www.goc.gov.tr/multeci>
- <https://www.goc.gov.tr>.
- https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/kutahya-ihracatta-basariyi-

- yakaladi#:~:text=Ege%20B%C3%B6lgesi'nin%20ihracat%20rakamlar%C4%B1,38%20C5%20milyon%20dolara%20y%C3%BCkseltilti.
- <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/> Erişim tarihi: 14.04.2021
- <https://www.ksbu.edu.tr/Website/Contents.aspx?PageID=1554&LangID=1>, 1.4.2021.
- <https://kutahyainvest.zafer.gov.tr/neden-kutahya> (Erişim Tarihi: 11.10.2025).
- <https://gsf.dpu.edu.tr/tr/index/sayfa/11512/kutahya-dumlupinar-universitesi-ile-zafer-kalkinma-ajansindan-dezavantajli-guruplar-icin-istihdam-projesi?utm>(Erişim Tarihi: 11.10.2025).
- <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>(Erişim Tarihi: 28.09.2025).
- <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/sanayi-devrimleri.pdf> Erişim Tarihi: 11.04.2021.
- https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/183.-SAYI-K%C3%9CTAHYA-TERMAL-TUR%C4%B0ZM%C4%B0N-BA%C5%9EKENT%C4%B0_-1.pdf
- <https://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 03.04.2021.
- HÜRRİYET GAZETESİ: 13 AĞUSTOS 1997.
- Işık, İ. (2010). Kütahya çiniciliği. Seramik Türkiye: Türkiye Seramik Federasyonu Dergisi. 34: 42-45.
- İktisadi Rapor (1970): Türkiye Ticaret Odaları.
- İl Envanteri, Kütahya Valiliği Yayınları, Kütahya, 1992.
- İl Planlama Koordinasyon Müdürlüğü Raporları.
- İstatistik Bülteni ve Tahlilleri, 1965–1969.
- KALAFATÇIOĞLU, A. (1964) : Balıkesir–Kütahya Arasındaki Bölgenin Jeolojisi. T. S. K Bülteni.
- Kalaycıoğlu, S.,& Çelik, K. (2014). Tunçbilek kömür işletmelerinde özelleştirmenin madencilik, işçilik ve Tunçbilek üzerine etkileri. İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 16(1), 1–19.
- Kalkınma Bankası Raporları.
- KAMANLI, A. (1976) : Kütahya Manyezit Etüdları M. T. A Balıkesir Teknik Büro Rapor. No:364.
- Kaptan, E. (1981). Türkiye madencilik tarihi içinde kalayın önemi ve kökeni. Bulletin of the Mineral Research and Exploration, 95-96,1-9.
- Kasapoğlu, M ,Murat, S. (2018). Aktif İstihdam Politikaları Ve Türkiye’de İşkur Tarafından Uygulanan Aktif İstihdam Politikalarına Güncel Bir Bakış. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (25) , 485-502. DOI: 10.20875/makusobed.
- www.kutahyasaglik.gov.tr.
- KESKİN Mehmet, Yangın Proje Şube Müdürü, 1998.
- Kılıç, R., Bahçe E., “Kütahya Çiniciliğinin Ekonomik ve Sosyokültürel Bakımdan Değerlendirilmesi”, Yıl 2022, Cilt , Sayı 71, sf. 107 - 127, 28.01.2022.
- Kılıç, R., Şen G.(2023) Güncel İşletmecilik Araştırmaları-3, Bölgesel Kalkınma ve Termal Turizm İlişkisi: Kütahya Örneği, Editör Niyazi Kurnaz, Eğitim Yayınevi.
- Kılıç, R., (2023) Cumhuriyetin 100. Yılında İllerin İktisadi Gelişimi: 100. Yıldan Yüzyıllara -Ege Bölgesi-, Kütahya, Cilt 1, s.263-287, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kılıç, R., Uslu N., “Türkiye’de Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık: Kütahya Örneği” Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:9, s. 69-81, 2022
- KIRCALI Özcan, Kütahya Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı, İl turizm Müdürlüğü Yayınları, Kütahya, 1994.
- KOCABAŞ Mehmet, Tarım İl Müdürlüğü Destekleme Şube Müdürlüğü.
- Koçer, M. (2017). Kütahya Çini Sanatının Mimarideki Yansımaları.<https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/180.-SAYI->

- M%C4%B0MAR%C4%B0DE-K%C3%9CTAHYA-%C3%87%C4%B0N%C4%B0S%C4%B0-1.pdf.
- Kolsuz, G.,& YELDAN, A. E. (2014). 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynaklarının Ayrıştırılması. Çalışma ve Toplum, 40(1).
- KORAY, M., 2000. Sosyal Politika. Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- KORKMAZ MUTTALİP: Güral porselen muhasebe müdürü.
- Korkmaz, A. ve Mahiroğulları, A. (2007). İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları: Türkiye ve AB Ülkeleri. 2.Baskı. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Korkmaz, A. ve Mahiroğulları, A. (2007). İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları: Türkiye ve AB Ülkeleri. 2.Baskı. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Köse, R. (2007). Geothermal Energy Potential for Power Generation in Turkey: a Case Study in Simav, Kutahya. Renewable and Sustainable Energy Reviews, Elsevier, 11(3), 497-511.
- Kuban, D. (2007). Osmanlı Mimarisi. İstanbul: YEM Yayın.
- KÜÇÜKAYMAN A. Ve Diğerleri (1978). : Bozüyük – Tavşanlı – Kütahya Arasının Jeolojisi M. T. A Balıkesir Bölge Müdürlüğü Teknik Büro Arşiv NO:612
- KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ: Cilt 4
- KÜTAHYA DERGİSİ: Sayı 11, 1997 Kütahya
- Kütahya İl Yıllığı, Cumhuriyetin 50. Yılında Kütahya KÜTAHYA 1973
- Kütahya İli 2002 Yılı Ekonomik ve Ticari Durum Raporu, Kütahya Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, Nisan 2003.
- Kütahya Orman Bölge Müdürlüğü, 1998.
- Kütahya Sanayi ve Ticaret Odası Yayınları İktisadi Rapor 1995.
- KÜTAHYA TİCARET SANAYİİ ODASI RAPORU: Kütahya, 1992.
- Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, <https://www.kutso.org.tr/>.
- Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası. (2019). Kütahya maden sektörü yatırım iklimi raporu. <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2020/09/Maden-Sektoru-1.pdf>.
- Kütahya Valiliği, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan İSTANBUL 1982.
- Kütahya Valiliği, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü: Kütahya İlinin Durumu Potansiyeli ve Sorunları (1989).
- Kütahya Valiliği, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü.
- Kütahya Valiliği, İstatistiki Raporlar 1994.
- Kütahya Valiliği, Kütahya İlinin Durumu Potansiyeli ve Sorunları, T.C. Kütahya Valiliği Yayını KÜTAHYA 1989.
- KÜTİSO, (2021). Kütahya ve Çevre İller İhracat Rakamları. Kütahya.
- M. T. A. Genel Müd. M. T. A Kuzey Batı Anadolu Bölge Müd. Katalogları.
- Maden İstatistikleri (1958 – 1965) D. İ. E Yayını
- Maden İstatistikleri (1961 – 1968) D. İ. E Yayını
- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü. (2010). Kütahya ili maden ve enerji kaynakları. https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/kutahya_madenler.pdf
- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü. (2021, Nisan 16). Dış ticarete madenciliğin payı. <https://www.mta.gov.tr/v3.0/bilgi-merkezi/maden-dis-ticaret-payi>.
- Magnezit Maden Mühendisleri Odası – Ağustos 1975. Kitap 160.
- Mahiroğulları, A. (2017). TÜRKİYE'DE KAYITDIŞI İSTİHDAM VE ÖNLEMELER YÖNELİK STRATEJİLER Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(2), 547-565.
- Master Plan (2020). Kütahya İli Tabiat Turizmi Master Planı 2020-2023, Kütahya.
- McLAUGHLIN Eithne (1992). Understanding Unemployment: New Perspectives on Active Labour Market Policies, by Routledge. McNABB

- MEHMET DUDAŞLI: Yüksek lisans tezi, 1997.
- Mermer Pazar Araştırması Alaçamın D.P.T İçin Hazırladığı Rapor: 1970, (Yayınlanmamış). Ankara.
- Mineral Trade Noter (1975) .
- Oğuz, A. (2007). İletişim teknolojisinin bölgesel kalkınmadaki stratejik rolü; Kütahya ili örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim dalı, Kütahya.
- Orman Bakanlığı Yayın Dairesi Başkanlığı, Ormanlar Hepimizin, Ankara 1995.
- Orman Bakanlığı, OGM Haberleri, Sayı 15, Aralık 1997.
- Orman Muhafaza Memurları Derneği Vakfı Yayın Organı, Defne, Sayı 281, Kasım-Aralık 1997.
- Orman Teknikerleri Derneği, Orman Teknikerleri, Sayı 18,1998.
- Özav, L. (1995). Turizm açısından Murat Dağı'nın önemi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Özbudak, Ö.,& Önal, F. Modernleşme ve Cumhuriyet'in Kamusal Mekân Dönüşümü Sürecinde Kütahya Cumhuriyet Meydanı'nın İncelenmesi.
- ÖZENOĞLU Cumali, Yüksek Lisans Tezi, 1996, Kütahya.
- Pendik Belediyesi. (2018). Dün Kâşî Evânî Bugün Çini Sergisi Sempozyum Kitabı. https://m.pendik.bel.tr/data/dokumanlar/5bfe2af272447_dun-ks-evn-bugun-cini-sergisi.pdf.
- POLAT, O. (1960 – 1967) , M. T. A, Yayını No: 140 Ankara .
- POLAT, O. (1960– 967) , M. T. A, Yayını No:140 Ankara.
- Polat Yol Yapı. (2021). Termik santrallerimiz. <http://www.polatyol.com/tr/faaliyetler/enerji/termik-santralleri>
- RAMAZAN KILIÇ: Türkiye AB, Gümrük Birliğinin Türk sanayii ve Kütahya seramik sanayii üzerindeki olası etkileri, Kütahya, 1995.
- Sarıkavak, K. T. (2015). Türkiye'de maden aramaları, maden rezervleri ve ekonomik değeri. İTÜ Vakfı Dergisi, 69, 22–27.
- Savaş, G. (2006). Örgüt Kültürü Ve Kütahya Altın Çini Seramik Sanayi A.S. Uygulaması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- SAVAŞAN Hüsnü, ORKÖY Saymanı, 1998.
- Schmitt, John (2007). Is the Unemployment rate in Sweden Really 17 Percent?. Center for Economic and Policy Research.
- SEÇİLMİŞ SEKTÖRLERDE BEKLENTİLER: Ekonomik analiz konjektür ve sektör izleme md. Haziran 1990 ANKARA.
- SEGE-2017, (2019). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını Sayı:3, Aralık, Ankara.
- SENNETT Richard (1998). The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism, W. W. Norton Company.
- SERAMİK ALT KOMİSYON RAPORU: Sanayi ve tic. Odası.
- SERAMİK DERGİSİ: Sayı, 2 Şubat 1997.
- SEVGİ ÇÜMEN: Sert porselen sofras eş. Yap. Uyg. Testler lisans tezi Anadolu Üniv. Eskişehir.
- Sevim, S., Hakan Dönmezer, S., Hakan Martinez, E., Sevim, C. ve Çöl, N. (2017). İspanya Talavera Seramikleri ve Kütahya Çinilerinin Karşılaştırılarak Kültürel Yaklaşımla Değerlendirilmesi. Sanat ve Tasarım Dergisi. 7 (1) , 20-43.
- Sunduvaç, Y. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de madencilik sektörü-2. https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/180.-SAYI-SEKT%C3%96REL-ANAL%C4%B0Z-MADEN-2_.pdf

- SÜMER GÜNER: Seramik San. El. Kitabı. Eskişehir.
- Şahiner, M. (2020). Madencilik sektörüne ait temel ekonomik göstergeler 2019. <https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden-serisi/img/TEG2019.pdf>
- Şen, G. (2022). Turist Harcamalarının Bölgesel Ekonomiye Etkileri: Kütahya Örneği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(74), 97-112. <https://doi.org/10.51290/dpusbe>.
- ŞEN, G. Termal Turizmin Ekonomik Etkilerinin Bölgesel Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi: Kütahya Örneği Doktora tezi).
- T. C. Başbakanlık D. İ. E. Genel Tarım Sayımı 1991.
- T. C. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu
- T. C. Kütahya Ticaret Borsası, Yıllık Bültenleri 1998.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Türkiye İş Kurumu. (2019). Madencilik ve taş ocakçılığı sektörü raporu. <https://media.iskur.gov.tr/37897/madencilik-ve-tas-ocakciligi-sektoru-raporu.pdf>.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (1976). Kömür özel ihtisas komisyon raporu (Yayın No. DPT: 1524 - ÖİK: 221).
- T.C. BAŞBAKANLIK DPT: Yayın no: DPT:2279-ÖK:3 95 Madencilik sektörü sanayii hammaddeleri özel ihtisas komisyonu, seramik ve cam ham maddeleri alt komisyonu raporu.
- T.C. Eskişehir Valiliği. (2018). Eskişehir City Guide. https://www.bebka.org.tr/admin/datas/yayins/200/eskisehir-il-rehberi_1547810589.pdf.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). On birinci kalkınma planı (2019-2023) madencilik politikaları özel ihtisas komisyonu raporu (Yayın No: KB: 3041 - ÖİK: 822). T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-167848/geleneksel-cini-ustaligi-da-unesco-insanligin-somut-olm-.html>.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (2016), <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-202368/geleneksel-cini-ustaligi.html>.
- T.C. Kütahya Valiliği. (2021). Tarihçe. <http://www.kutahya.gov.tr/tarihce>
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Seramik Sektörü Raporu 2020. <https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/sector-raporlari/mu2001011409>.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Seramik Sektörü Raporu 2020. <https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/sector-raporlari/mu2001011409>.
- T.C. Sayıştay Başkanlığı. (2019). Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü 2018 yılı Sayıştay denetim raporu. https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/62643830/files/raporlar/kid/2018/%C3%96zel_B%C3%BCt%C3%A7eli_%C4%B0dareler-B/MADEN%20TETK%C4%B0K%20VE%20ARAMA%20GENEL%20M%C3%9CD%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9C.pdf
- T.C. Sayıştay Başkanlığı. (2019). Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü 2018 yılı Sayıştay denetim raporu. https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/62643830/files/raporlar/kid/2018/%C3%96zel_B%C3%BCt%C3%A7eli_%C4%B0dareler-B/MADEN%20TETK%C4%B0K%20VE%20ARAMA%20GENEL%20M%C3%9CD%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9C.pdf
- T.C. Zafer Kalkınma Ajansı. (2014). Kütahya Çinisinin Markalaşma ve Pazarlanması Fizibilite Etüdü. <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/kutahya-cinisinin->

- markalasmasi-ve-pazarlanmasi-fizibilite-calismasi.pdf.
- Tarım İl Müdürlüğü, Destekleme Şube Müdürlüğü Raporları 1997.
- Tarım İl Müdürlüğü, Envanter Çalışmaları, 1997.
- Taşkıran, G.; Bayazıt, M.; Ersan Eruş, H. Ö. ve Gül, S. (2017). Kütahya Çiniciliğinde Değişen ve Yok Olan Üretim Yöntemleri. Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi. 1(20): 33-41.
- TBMM Uyumı Sağlanmış (Armonize) Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi Hakkında Uluslararası Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc072/kanuntbmmc072/kanuntbmmc07203501.pdf.
- TC. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kütahyanın 1995 Yılı Ekonomik ve Ticari Durum Raporu, Kütahya 1996.
- TEMEL BRİTANNICA: Cilt 19.
- Ticaret ve Sanayi odası, Kütahya İlinin 1995 yılı Ekonomi ve Ticari Durum Raporu.
- Ticaret ve Sanayi Odası, Oda Kayıtları 1995.
- TOLUNAY Temel, Kütahya Orman Bölge Müdürlüğü Halkla İlişkiler Sorumlusu, 1998.
- Tulli (2021). <https://tulli.fi/en/statistics/site-goods-classification>.
- Turani, A. (1975). Sanat Terimleri Sözlüğü. Ankara: Toplum Yayınları.
- TÜİK (2023). Tarımsal Üretim İstatistikleri.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2022). Kütahya İl Tarım Raporu.
- Kütahya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2023). Faaliyet Raporları.
- Yıldız, A. (2021). Türkiye’de Tarım Politikaları ve Bölgesel Kalkınma. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Öztürk, B. (2020). Tarım Ekonomisi ve Kırsal Kalkınma. İstanbul: Beta Yayınları.
- TÜİK, 2000-2025 verileri.
- TÜİK, 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Il-Duzeyinde-Isgucu-Istatistikleri-2023-53838>, 1.10.2024.
- TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=il&dil=1>, 7.2.2021).
- TÜİK, https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiyede,_iller_bazında_kişi_başına_milli_gelir.
- Türkiye Cumhuriyeti. (n.d.). 2804 sayılı Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Kanunu. https://mevzuat.mta.gov.tr/images/mevzuat_ek/dosyalar/kurum-mevzuati/kanunlar/2804-Sayili-MTA-Kurulus-Kanunu.pdf.
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği. İşletme kredisi, <http://www.tescomb.org.tr/index.asp?p=35>.
- Türkiye Gazetesi, Yeni Rehber Ansiklopedisi.
- Türkiye İhracatçılar Meclisi, <https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>.
- Türkiye İhracatçılar Meclisi. (2021, Nisan 25). İhracat rakamları. <https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>
- Türkiye İstatistiği Yıllığı (1968) Ek Yayını, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>.
- Türkiye Maden İhracatçılar Birliği Yayınları.
- Türkiye Madencilik Rehberi (1971) . Maden Müh. Odası Yayını. Ankara
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, http://uygulama.tobb.net/UyeBilgiSorgulama/fw_uyeBilgiServisi.do.
- Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Tabiat ve İnsan, Sayı 4, 1997.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, “Yaşayan İnsan Hazine” Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler, <https://www.unesco.org.tr/Pages/183/19>.
- Ünal, G. (2015). Türkiye’nin maden kaynakları ve ekonomiye katkısı. İTÜ Vakfı Dergisi, 69, 18–21.

- Ünsür, A . (2010). Kütahya Fincancılar Esnafı Anlaşması. Journal of Social Policy Conferences. (Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi). 0 (50): 575-58.
- Üstün, R. Seramik Sektöründe Üretim Maliyetlerinin Ve Yeni Yatırımların, Ürünlerin Pazar Fiyatı Üzerine Etkisi Anadolu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Haziran 1989, Cilt: 7, Sayı: 1, Sayfa: 115-142.
- Zafer Kalkınma Ajansı, Kütahya. GÜN , H. (1975) Gediz İlçesi Neojen Havzası ve Güneyinin Jeolojisi.
- Vergi Konseyi. (2009). Türkiye madencilik sektörünün yapısı, vergisel sorunları ve çözüm önerileri. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/8/2019/10/Vergi-Konseyi-Raporu_madencilik-1.pdf
www.kutahya.gov.tr.
www.kutso.org.tr.
- Yaldız, E. ve Parlak, Ö. (2018). Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları. International Social Sciences Studies Journal 4(24): 4930-4947.
- Yavuz, Arif (2010). İşgücü, İstihdam ve Kriz Olgusu. İstanbul: İTO Yayınları, Yayın no:2010-122.
- Yüceol, Hüseyin Mualla (2005). Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 3(12): 118-133.
- Zafer Kalkınma Ajansı (2015). Kütahya Yerel Ekonomik Gelişme Programı Turizm, Sanayi
- Zafer Kalkınma Ajansı. (2012). TR33 bölgesi mevcut maden kaynakları ve stratejileri. <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/tr33-bolgesi-mevcut-maden-kaynaklari-ve-stratejiler.pdf>

ⁱBu bölümün hazırlanmasında, Kılıç, R., (2023) Cumhuriyetin 100. Yılında İllerin İktisadi Gelişimi: 100. Yılda Yüzyıllara -Ege Bölgesi-, Kütahya, Cilt 1, s.263-287, Nobel Yayınevi, Ankara, çalışmamdan yararlanılmıştır.

ⁱⁱBu bölümün hazırlanmasında, Kılıç, R., Bahçe E., “Kütahya Çiniciliğinin Ekonomik ve Sosyokültürel Bakımdan Değerlendirilmesi”, Yıl 2022, Cilt , Sayı 71, sf. 107 - 127, 28.01.2022, çalışmamızdan yararlanılmıştır.

ⁱⁱⁱBu bölümün hazırlanmasında, Kılıç, R.,UsluN., “Türkiye’de Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık: Kütahya Örneği” Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:9, s. 69-81, 2022, çalışmamızdan yararlanılmıştır.